

T.C.
ÇANAKKALE ONSEKİZ MART ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

ÇANAKKALE SAVAŞLARI ETRAFINDA TEŞEKKÜL EDEN
HALK ANLATILARI
-ÇANAKKALE ÖRNEĞİ-

Doktora Tezi

Hazırlayan

BORA YILMAZ

Tez Danışmanı

PROF. DR. AZİZ KILINÇ

T.C.
ÇANAKKALE ONSEKİZ MART ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI

ÇANAKKALE SAVAŞLARI ETRAFINDA TEŞEKKÜL EDEN

HALK ANLATILARI

-ÇANAKKALE ÖRNEĞİ-

Doktora Tezi

Hazırlayan

BORA YILMAZ

Tez Danışmanı

PROF. DR. AZİZ KILINÇ

Bu çalışma, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeleri kapsamında desteklenmiştir.

Proje No: SDK-2013-123

Çanakkale – 2015

TAAHHÜTNAME

Doktora Tezi olarak sunduğum “*Çanakkale Savaşları Etrafında Teşekkül Eden Halk Anlatıları -Çanakkale Örneği-*” adlı çalışmanın, tarafımdan, bilimsel ahlâk ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

05/09/2015

Bera YILMAZ

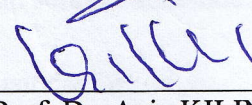
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü'ne

Bora YILMAZ'a ait **Çanakkale Savaşları Etrafında Teşekkül Eden Halk Anlatıları**

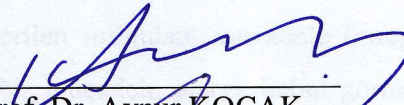
-Çanakkale Örneği- adlı çalışma, jürimiz tarafından **Türk Dili ve Edebiyatı** Anabilim Dalı,

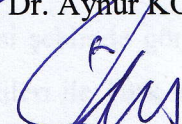
DOKTORA TEZİ olarak oybirliği ile kabul edilmiştir.

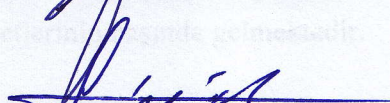

Prof. Dr. Kemal YÜCE

Prof. Dr. Aziz KILINÇ

(Danışman)

Prof. Dr. Aynur KOÇAK

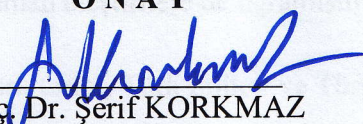

Yrd. Doç. Dr. Ferudun Hakan ÖZKAN

Yrd. Doç. Dr. Fatih İYİYOL

Tez No: 10086559

Tez Savunma Tarihi:03/07/2015

ONAY

Doç. Dr. Şerif KORKMAZ

Enstitü Müdürü

01.03/20.15

ÖZET

Sebepleri ve sonuçları göz önünde bulundurulduğunda Çanakkale Savaşları, Türk milletinin ve dünya devletlerinin kaderini derinden etkileyerek tarihin akışına farklı bir yön veren savaştır. Çanakkale Savaşları savaşa katılan asker sayısı, kullanılan teknoloji, uygulanan stratejik planlar bakımından da tarih içerisinde dikkat çekmiştir. Bunların da ötesinde bu savaştaki asker zâyiâtı büyük orandadır ve bu durum savaştan her iki tarafı hem savaş esnasında hem de savaştan sonraki dönemde derinden etkilemiştir.

Özellikle Türk tarihî açısından bakıldığında eşsiz bir zafer olarak değerlendirilen bu savaşın faturası çok ağır olmuştur. Dönemin şartları ve imkânları göz önünde bulundurulduğunda Türk tarafı bu savaşı kazanma adına çok ağır bedeller ödemiştir. Çanakkale Savaşları'nda gösterilen insanüstü mücadele örneği ve neticesinde kazanılan zafer Türk tarihinde destansı bir mücadele olarak kabul görmektedir. Türk tarafının “var olma yahut yok olma” mücadelesi şeklinde gördüğü bu savaş, üzerinden bir asır geçmiş olmasına rağmen hatıraları ve etkileri ile Türk milletinin hafızasında varlığını, vicdanında da sızısını hissettirmektedir. Özellikle bu savaşta kaybedilen genç asker sayısı Türk milletinin bu konudaki hassasiyetlerinin başında gelmektedir.

Çanakkale Savaşları, bu tarihî önemi ve etkisinden dolayı Türk halk kültürü içerisinde bazı folklorik öğelerin doğuşuna sebebiyet vermiştir. Halk muhayyilesi bu büyük ve önemli tarihî olayın etrafında çok sayıda anlatı türetmiştir. Bu anlatıların hem savaşın olduğu dönemde hem de savaş sonrası dönemde üretilmeye devam etmiş olması, konunun hassasiyeti ve popülerliği, bu anlatıların halk arasında yayılmasına ve aktarılmasına sebebiyet vermiştir. Bu anlatılar büyük oranda halk arasında anlatılıp dinlenilmekle beraber zaman zaman eleştirilere de uğramıştır.

Bu çalışmanın amacı Türk tarihî, Türk milleti ve Türk halk edebiyatı açısından çok önemli bir yere sahip olan Çanakkale Savaşları'nın etrafında teşekkül etmiş halk anlatılarının tespitini yaparak bunları sınıflandırmaktır. Bununla beraber bu çalışma, anlatıların hangi sâiklerle üretildiği, neden bu kadar popüler olduğu, sosyolojik açıdan hangi ihtiyaçlara cevap verdiği ve bu anlatıların Türk halk kültürü içerisinde yer alan diğer anlatılarla hangi benzerlikleri gösterdiğini tespit etmeyi amaçlamaktadır.

ABSTRACT

Gallipoli Wars influenced deeply the destiny of the Turkish nation and the other states of the world and changed the historical process considering the reasons and consequences of the wars. Gallipoli Wars was a remarkable war in terms of amount of the soldiers, the technology and strategic plans in the wars. The loss of the soldiers was higher in the wars and this issue influenced deeply both sides either during or after the war.

On the perspective of Turkish history, those wars were unique victory however the consequences of the wars were worst. Turkish side has been seriously damaged to win the wars considering the war conditions and opportunities. Gallipoli Wars were the legendary struggle in the Turkish history. Turkish sides thought that these wars which were in the Turkish people's mind with the memories and impressions according to were a century ago as "life-or-death" struggle. Especially, the losing of the young soldiers is a main emotionality for the Turkish people.

Gallipoli Wars led to forming some folkloric elements in the Turkish folk due to the historical importance and impressions. The imagination of the folk produced numerous narratives around these important historical events. These narratives have been produced during and after the war. The narratives were spread and narrated in the folk due to the popularity and emotionality. These narratives also have been criticized by the time.

The aim of this study was to determine and classify the narratives occurred around Gallipoli Wars important for Turkish nation. However, the present study aimed to determine the reasons of occurring of these narratives, the popularity, supplying of which needs sociologically and also the similarities between these narratives and the other narratives in the Turkish folk culture.

ÖN SÖZ

Milletlerin kaderini etkileyen büyük tarihî olaylar milletlerin hafızalarında silinmez, derin izler bırakırlar. 18 Mart 1915’te deniz savaşı ile başlayan ve 9 Ocak 1916 tarihinde İtilâf kuvvetlerinin Gelibolu Yarımadası’nı tahliyesi ile sona eren Çanakkale Savaşları Türk tarihî için eşsiz, destansı ve bir o kadar da hüzünlü olan tarihî bir hâdisedir. Üzerinden yaklaşık bir asır geçmiş olmasına rağmen Çanakkale Savaşları, Türk milletinin hafızasında tazeliğini ve canlılığını hâlâ korumaktadır. Çanakkale Savaşları’nın yakın dönemdeki diğer savaflara nazaran Türk milletinin hafızasında bu kadar derin izler bırakmasının sebepleri olarak; bu savaşın zaferle sonuçlanmış olması, diğer savaflar gibi sadece bir cephe savaşı olmayıp neticesinde Türk milleti için “ölüm kalım” savaşı olması ve yetişmiş genç nüfusun bu savaşta zâyî olması gibi hususlar gösterilebilir.

Halk anlatıları içerisinde efsaneler özellikle belge ve bilginin olmadığı yahut belge ve bilginin eksik kaldığı noktalarda teşekkül ederler. İçerisinde hakikat payı bulunan bir tarihî hâdise, halk muhayyilesi ile yeniden şekillenir. Bu açıdan bakıldığında tarih araştırmaları için yeterli belge ve bilgi bulunmadığında halk anlatıları kaynak olma özelliği taşımaktadır. Çanakkale Savaşları yakın tarihimizde gerçekleşmiş ve bu konu hakkında yeterli bilgi ve belgenin var olmasına rağmen halk muhayyilesi burada da devreye girerek Çanakkale Savaşları etrafında bir anlatı halkası oluşturmuştur. Türk halkının bu tarihî hâdise ile bu denli alâkadar olması, meseleyi sahiplenmesi bu tarihî hâdisenin halk muhayyilesinde yeniden yorumlanmasına ve şekillenmesine zemim hazırlamıştır.

Çanakkale Savaşları’nın popüler oluşu, her yıl yüz binlerin şehitlikleri ziyarete gelişi, bu konu hakkında bir anlatı halkasının teşekkül etmesi ve medyanın da konuya ilgi duyması Çanakkale Savaşları hakkında çok konuşulmasına ve yorum yapılmasına sebebiyet vermektedir. Çanakkale Savaşları ile ilgili çok sayıda popüler yayın bulunmaktadır. Bu popüler yayınların içeriğini genellikle kısa bir şekilde savaşın tarihî, gezilecek tarihî noktaların tanıtımı ve savaşla ilgili anlatılar oluşturmaktadır. Bu yayınlar hiçbir kritiğe tabii tutulmadan yayımlanan eserlerdir. Bu konunun Türk halkının ve Türk aydınının gündeminde çok yer etmiş olmasına rağmen bunun tam aksine, yeterli sayıda bilimsel yayının yapılmamış olduğu ve bu konu hakkında sınırlı sayıda bildiri, makale ve kitap çalışmasının yapılmış olduğu tespit edildi.

Bu eksikliğin kısmen giderilmesi adına yapılan bu çalışma, Çanakkale Savaşları etrafında teşekkül eden anlatıların tespiti, tasnifi ve analizini amaçlamaktadır. Bu çalışma kapsamında öncelikli olarak yapılan alan araştırması ve literatür taraması neticesinde Çanakkale Savaşları etrafında oluşan anlatıların sayısı tespit edilmeye çalışılmıştır. Bu anlatıların çoğunluğu literatür taraması esnasında tespit edilmiş; fakat alan araştırmasında beklenilenin aksine az sayıda anlatı tespit edilmiştir. Alan araştırmasında az sayıda anlatının tespit edilmesinin sebebi olarak geleneğin sürdürülmemesi ile beraber son dönemde toplum üzerinde oluşturulan psikolojik baskı neticesinde “Çanakkale Savaşları’nın tarihî yerine hurafe anlatılıyor” algısının oluşturulması yatmaktadır. Çalışmanın ikinci aşamasında, tespit edilen bu anlatıların daha kolay anlaşılabilmesi için bir tasnif denemesi yapılmıştır. Bu tasnif denemesinde anlatılar konularına göre sınıflandırılmış ve konularına göre tasnif edilen bu anlatılar tek tek analiz edilmeye çalışılmıştır. Bu anlatıların tarihî gerçeklerle ne ölçüde örtüştüğü ve bu anlatıların Türk halk kültürü içerisindeki diğer halk anlatılarıyla ortak yönlerinin bulunması amaçlanmıştır. Anlatılarda geçen motifler incelenirken Stith Thompson’un “Motif Index Of Folk Literature” (*Halk Edebiyatının Motif İndeksi*) isimli çalışması esas alınmıştır.

Çalışmamız; “Giriş”, “I. Çanakkale Savaşları Etrafında Teşekkül Eden Halk Anlatıları”, “II. Tasnif ve Değerlendirme” ve “Sonuç” bölümlerinden oluşmaktadır.

Birinci bölümde, sözlü kültür ortamından bahsedilerek halk anlatılarının oluşum süreçlerine temas edilmiştir. Özellikle efsane, menkıbe ve memorat kavramlarının tanımları, özellikleri ve sınıflandırmaları yapılarak bu kavramlar açıklanmaya çalışılmıştır. Çanakkale Savaşları etrafında oluşan anlatıların oluşum süreçleri, hangi sosyal ihtiyaca cevap verdikleri üzerinde durulmuştur. Bununla beraber bu anlatılara yönelik yapılan tenkitler, bu anlatıların toplumun farklı kesimlerince nasıl değerlendirildiklerine temas edilmiştir. Bu bölümde özellikle anlatıların sosyolojik ve folklorik kıymetleri üzerinde durulmuştur. İkinci bölümde ise, Çanakkale Savaşları etrafında oluşan anlatıların tasnifi yapılmıştır. Bu tasnif yapılırken anlatılar konularına göre sınıflandırılmıştır. Tasnif edilen bu anlatılar ele alınarak tarihî anlatılarla benzerlikleri ve ortak motifleri tespit edilmeye çalışılmıştır.

Çalışmamız “Sonuç” bölümü ile tamamlanmaktadır. Araştırmanın neticeleri; elde edilen genel bilgi ve değerlendirmeler ile tespitler sonuç kısmında anlatılmıştır. Bu

bölümden sonra tezde, kullanılmış olan kaynakların listesi ile beraber sözlü ve elektronik kültür ortamından derlenen kaynaklar yer almaktadır.

Bu çalışmayı tamamlarken öncelikli olarak tez danışmanım Prof. Dr. Aziz Kılıncı'ya, tez izleme jürimde bulunan ve yapmış oldukları yorumlar ile katkı sağlayan Prof. Dr. Kemal Yüce'ye ve Yrd. Doç. Dr. Ferudun Hakan Özkan'a şükranlarımı sunarım.

İÇİNDEKİLER

ÖZET	i
ABSTRACT	ii
ÖN SÖZ	iii
KISALTMALAR	x
GİRİŞ	1
1. Araştırmanın Konusu	1
2. Araştırmanın Amacı	1
3. Araştırmanın Kapsamı	2
4. Araştırmanın Yöntemleri	3
4.1. Çanakkale Savaşları Etrafında Teşekkül Eden Anlatıların Derlenme Yöntemi	3
4.1.1. Yazılı Kaynaklar	3
4.1.2. Sözlü Kaynaklar	4
4.1.3. Elektronik/Sanal Kaynaklar	5
5. Çanakkale Savaşları Etrafında Teşekkül Eden Anlatılar İle İlgili Akademik ve Popüler Çalışmaların Değerlendirilmesi	5
5.1. Akademik Çalışmalar	5
5.2. Popüler Çalışmalar	7
BÖLÜM I	11
ÇANAKKALE SAVAŞLARI ETRAFINDA TEŞEKKÜL EDEN HALK ANLATILARI	11
1.1. Tanımlama Problemi	11

1.2. Sözlü Kültür Ortamı	13
1.3. Efsane Kavramı	15
1.3.1. Efsanenin Tanımı.....	15
1.3.2. Efsanelerin Teşekkülü	18
1.3.3. Efsanelerin İşlevleri.....	18
1.3.4. Efsanelerin Özellikleri.....	19
1.3.4.1. Şekil Özellikleri.....	19
1.3.4.2. İçerik Özellikleri.....	20
1.3.4.3. Dil, Üslup ve İcra Özellikleri	20
1.3.5. Efsanelerin Tasnifi.....	21
1.4. Menkıbe Kavramı	21
1.4.1. Menkıbenin Tanımı	21
1.4.2. Menkıbelerin Teşekkülü	22
1.4.3. Menkıbelerin İşlevleri.....	23
1.4.4. Menkıbelerin Özellikleri	23
1.4.4.1. Şekil Özellikleri.....	23
1.4.4.2. Muhteva Özellikleri.....	23
1.4.4.3. Dil, Üslûp ve İcra Özellikleri	23
1.4.5. Menkıbelerin Tasnifi	24
1.5. Memorat Kavramı.....	24
1.5.1. Memoratın Tanımı.....	24
1.5.2. Memoratların Teşekkülü	25

1.5.3. Memoratların İşlevleri	26
1.5.3.1. Memoratların Durumsal ve Sosyal İşlevleri.....	26
1.5.3.2. Memoratların Kurumsal ve Kültürel İşlevleri	26
1.5.4. Memoratların Özellikleri	26
1.5.4.1. Şekil Özellikleri.....	26
1.5.4.2. Muhteva Özellikleri.....	26
1.5.4.3. Dil, Üslup ve İcra Özellikleri	27
1.5.5. Memoratların Tasnifi.....	27
1.6. Efsane, Menkıbe ve Memorat Türlerinin Birbirleriyle Olan Bağları	28
1.7. Anlamlandırma Problemi	30
1.8. Çanakkale Savaşlarının Türk Milletinin Ruh Dünyası Üzerindeki İzleri	33
1.8.1. Çanakkale Savaşları'nın Toplumunu Etkilemesinin Nedenleri	36
1.8.2. Çanakkale Savaşları'nın Yorumlanma Şekilleri.....	38
1.8.3. Tartışılan Konu: Çanakkale Savaşı Anlatıları	39
1.9. Anlatıcılar ve Dinleyiciler	41
BÖLÜM II.....	44
TASNİF ve DEĞERLENDİRME	44
2.1. Hz. Muhammed ile İlgili Anlatılar	49
2.1.1. Hz. Muhammed ile İlgili Anlatıların Değerlendirmesi	61
2.2. Hızır-İlyas Kültü Etrafında Teşekkül Eden Anlatılar.....	69
2.2.1. Hızır-İlyas Kültü Etrafında Teşekkül Eden Anlatıların Değerlendirilmesi.....	73
2.3. Eren ve Evliya Kültü Etrafında Teşekkül Eden Anlatılar	76

2.3.1. Eren ve Evliya Kültü Etrafında Teşekkül Eden Anlatıların Değerlendirilmesi	98
2.4. Tabiat Olayları ile İlgili Anlatılar	109
2.4.1. Tabiat Olayları ile İlgili Anlatıların Değerlendirmesi	124
2.5. Şehitlerle İlgili Anlatılar	136
2.5.1. Savaş Dönemi	136
2.5.2. Savaş Sonrası	149
2.5.3. Şehitlerle İlgili Anlatıların Değerlendirilmesi	193
2.6. Rüyalarla İlgili Anlatılar	203
2.6.1. Rüyalarla İlgili Anlatıların Değerlendirilmesi	232
2.7. Muhtelif Anlatılar	240
2.7.1. Savaş Dönemi	240
2.7.2. Savaş Sonrası	256
2.7.3. Muhtelif Anlatıların Değerlendirilmesi	267
SONUÇ	274
KAYNAKÇA	278

KISALTMALAR

AÇASAM	: Atatürk ve Çanakkale Savaşlarını Araştırma Merkezi
akt.	: Aktaran
ATAM	: Atatürk Araştırma Merkezi
BDHTH	: Birinci Dünya Harbi'nde Türk Harbi
BDSÇS	: Birinci Dünya Savaşı'nda Çanakkale Cephesi
bkz.	: Bakınız
C.	: Cilt
Çev.	: Çeviren
ÇOMÜ	: Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi
Haz.	: Hazırlayan
MEB	: Milli Eğitim Bakanlığı
RS	: Riyâzü's Sâlihîn
S.	: Sayı
s.	: Sayfa
ss.	: Sayfa Sırası
TDV	: Türkiye Diyanet Vakfı
TDK	: Türk Dil Kurumu
TTK	: Türk Tarih Kurumu
vb.	: Ve benzeri

GİRİŞ

1. Araştırmanın Konusu

Çanakkale Savaşları, Türk tarihî ile beraber dünya tarihinin yeniden şekillenmesine vesile olan tarihî bir vakadır. Çanakkale Cephesi'nin açılma sebepleri ve sonuçları değerlendirildiğinde, bu cephenin I. Dünya Savaşı'nın diğer cephelerinden ayrı ele alınması gerekir. Çünkü İtilâf kuvvetleri bu cepheyi açtıklarında hedefleri sadece Osmanlı Devleti'ni bir cephede mağlup etmek değil, bunun çok ötesinde Osmanlı'nın kalbi ve beyni hükmündeki İstanbul'u ele geçirmek ve bu vesile ile Osmanlı Devleti'ni tarih sahnesinden silmek ya da en azından onu Anadolu'nun içine mahkûm ederek küçük bir devlet olarak hayatını idame ettirmesine müsaade etmektir.

İtilâf kuvvetlerinin bu plan dâhilinde gerçekleştirdikleri saldırılar karşısında Osmanlı Devleti de, varlığını sürdürebilmek için büyük bir mücadele azmi göstermiş; var gücü ile mücadele ederek yüzbinlerce genç evladını burada feda etmiş ve neticesinde bu cephenin galibi olmuştur.

İtilâf kuvvetlerine karşı verilen bu çetin mücadele, kaybedilen on binlerce can ve neticesinde kazanılan büyük zafer Türk milletini derinden etkilemiştir. Türk milleti bu mücadeleyi bir "varoluş" mücadelesi olarak görmüştür. İşte bu bakış açısı Çanakkale Savaşları'na çeşitli anlamlar yüklemiş özellikle halk kültürü içerisinde Çanakkale Savaşları farklı şekillerde yorumlanmıştır.

Halk kültürünün Çanakkale Savaşları'nı yorumlama, anlama ve açıklama biçiminin bir neticesi olarak Çanakkale Savaşları etrafında çok sayıda anlatı oluşmuştur. Bunlar; efsane, menkıbe, memorat, hikâye ve hatıralardır. Bu çalışmanın konusu, Çanakkale Savaşları etrafında teşekkül eden halk anlatıdır.

2. Araştırmanın Amacı

Çanakkale Savaşları'nın üzerinden yaklaşık yüz yıl geçmiş olmasına rağmen savaş esnasında ve savaştan sonra ortaya çıkan anlatılar tam manasıyla tespit ve tasnif edilememiş ve bir değerlendirmeye tâbi tutulamamıştır. Her ne kadar bu anlatılar popüler

ve bilimsel yayınlarda kısmî olarak tespit edilip yayınlansalar da, bu metinler hâlâ dağınık vaziyette bulunmakla beraber, metodolojik bir yaklaşımla da ele alınmamıştır.

Çanakkale Savaşları etrafında oluşan anlatılar, popüler bir konu olmakla beraber bu anlatıların sayısı, türü, niteliği ve tarihî gerçeklerle bağlantısı göz ardı edilmiş durumdadır. Bu konuda çok sayıda popüler yayın yapılmış olmasına rağmen, yeterli sayıda akademik çalışma yapılmamış; yapılan çalışmalar da bu eksikliği dolduracak bir mahiyet kazanmamıştır.

Tarih ilmî açısından Çanakkale Savaşları'nın gerçeğe uygun olarak anlatımı ve aktarımı ne kadar önemliyse, folklorik ve sosyolojik olarak da Çanakkale Savaşları'nın milletin maşerî şuuraltındaki yerinin tespit ve tahlili de bir o kadar önemlidir.

Bütün bunların neticesinde, Çanakkale Savaşları ile ilgili anlatıların bilimsel bir metotla tespitinin, tasnifinin ve değerlendirmesinin yapılarak Türk milletinin şuuraltında bu anlatılara karşı duyduğu hassasiyetin ne olduğunu ortaya çıkarmak çalışmamızın önemini ortaya koymaktadır.

Bu çalışmanın amacı, Çanakkale Savaşları etrafında oluşmuş olan halk anlatılarının tespiti, bunların tasnif edilmesi ve halkbilimi yöntemleri ile incelenmesidir. Bununla beraber çalışmanın amacı doğrultusunda belirtmiş olduğumuz eksikliklerin tamamlanması hedeflenmiştir.

Çanakkale Savaşları etrafında teşekkül eden anlatıların, yazılı, sözlü ve elektronik kültür ortamlarından, bilimsel metotlarla derlenmesi ve incelenmesi, bu anlatıların unutulup yok olmasına mani olacak, gelecek nesillere aktarılmasına zemin hazırlayacak ve bu anlatıların sosyal fonksiyonlarının ortaya çıkmasını sağlayarak farklı açılardan değerlendirilmesine katkı sağlayacaktır.

3. Araştırmanın Kapsamı

Çanakkale Savaşları'nın yapılmış olduğu tarihten günümüze kadar olan süreçte Çanakkale Savaşları ile bağlantılı olarak teşekkül etmiş olan halk anlatılar bu çalışmanın kapsamını oluşturmaktadır.

Bu çalışmanın fizikî sınırları, derlenen halk anlatıları göz önünde bulundurulduğunda, özellikle Çanakkale Savaşları'nın yapılmış olduğu coğrafya ve Çanakkale ili sınırları olarak tespit edilmiştir.

Çanakkale Savaşları ile ilgili olan tüm popüler yayınlar, akademik yayınlar ve sanal kültür ortamı bu çalışmanın kapsamı dâhilindedir.

4. Araştırmanın Yöntemleri

Bu çalışmada yer alan halk anlatılarının tespiti için uygulanan yöntemlerden biri “literatür taraması”dır. Az sayıda olmakla beraber konu ile ilgili olan akademik yayınlar tespit edilerek taranmış ve gerekli veriler bu materyallerden sağlanmıştır. Yapılan literatür çalışmasının en önemli ve en verimli boyutunu konumuzla ilgili yapılan popüler yayınlar oluşturmuştur. Bu yayınlar tespit edilerek tek tek taranmış ve çalışmanın konusu ile ilgili olan materyaller tespit edilmiş ve çalışmada kullanılmıştır.

Çalışmada kullanılmış olan anlatıların bir kısmının tespiti için Çanakkale Savaşları'nın yapılmış olduğu coğrafyada bulunan yerleşim birimlerinde “alan araştırması, gözlem ve görüşme” metotları uygulanarak köylüler ve Çanakkale Savaşları alan kılavuzları ve rehberlerinden Çanakkale Savaşları konulu anlatılar derlenmiştir.

4.1. Çanakkale Savaşları Etrafında Teşekkül Eden Anlatıların Derlenme Yöntemi

Çalışmanın bu bölümünde Çanakkale Savaşları etrafında teşekkül eden halk anlatılarının nereden, nasıl, ne şekilde derlendiği ve bu süreç zarfında izlenen yöntem hakkında bilgi verilecektir.

4.1.1. Yazılı Kaynaklar

Bu çalışmada kullanılan yazılı kaynakları popüler ve akademik yayınlar olarak iki başlıkta ele almak gerekmektedir. Akademik yayınlar, nicelik olarak yetersiz olmakla beraber nitelik olarak da tatmin edici seviyede değiller. Çalışmaya kaynaklık etmeleri noktasında akademik yayınlarda çok az sayıda ürün tespit edilmesine karşılık popüler yayınlarda çok miktarda malzeme tespit edilerek bunlar çalışmada kullanılmıştır.

Popüler yayınlarda tespit edilen anlatılarla ilgili tecrübe edilen en büyük sıkıntı, genellikle anlatıların ilk kaynaklarının verilmemiş, anlatı türlerinin arasındaki farklar göz önünde bulundurulmamış ve bunların menkıbe, efsane, hikâye ve hâtıra/anı şeklinde ifade edilmiş olmasıdır.

Popüler yayınlar içerisinde yapılan derleme çalışmasında fark edilen bir başka husus da aynı anlatının farklı kaynaklarda yazarların anlatım tarzlarından dolayı kısmen farklı olarak yazıya geçirilmiş olmasıdır. Bu durum karşısında çalışmada kullanılmak üzere farklı yayınlardaki aynı anlatının motif bakımından en zengin olanını ve üslup bakımından da diğerlerine nazaran “daha iyisi” olduğu düşünülen tercih edilmiştir.

4.1.2. Sözlü Kaynaklar

Sözlü kaynaklardan derlenerek çalışmada kullanılmış olan anlatıların büyük bir çoğunluğunu Çanakkale Savaşları'nın yapılmış olduğu bölgedeki yerleşim yerlerindeki alan araştırmaları sırasında tespit edilmiştir. Bununla beraber alan kılavuzu, turist rehberi ve farklı meslek gruplarına mensup kişilerden de istifade ederek onlardan da anlatı derlenmiştir.

Konu ile ilgili olarak yapılmış olan alan araştırması sırasında şu üç tespit yapılmıştır:

- 1- Ülkemizde halkbiliminin ve halk edebiyatının çalışma alanlarının, öneminin, tasnif ve tanım meselesinin henüz toplum içerisinde farkındalık oluşturmadığı,
- 2- Eğitim seviyesi fark etmeksizin, derleme yapılan ya da yapmaya çalışılan kişilerin, derleme yapılmak istenen anlatılar hakkında “hurafe, yalan, uydurma vb.” gibi sıfatlar kullanmış oldukları,
- 3- Çanakkale Savaşları'nın yazılı ve görsel medyada sıkça yer almasından dolayı medyanın ve toplumun bir kısmının “Çanakkale Savaşları'nın tarihî yerine hurafe anlatılıyor” söyleminden kaynaklı olarak, mezkûr bölgede yaşayan vatandaşların bu konu hakkında çok konuşmamaya, gelen araştırmacının kim olduğuna ve hangi amaçla geldiğine dikkat etmektedirler. Bu durumun neticesi olarak umulandan daha az sayıda anlatı tespit edilmiş ve daha zor şartlarda derleme yapılmıştır.

4.1.3. Elektronik/Sanal Kaynaklar

Çalışmada kullanılan ve istifade edilen kaynaklardan biri de elektronik ya da sanal ortam diye tanımlanan internet ortamıdır. Günümüz şartlarında sanal kültür ortamı olarak da ifade edilen bu dünya, kültür ürünlerinin icra edildiği, değişip dönüştüğü ve çağın gerekleri ölçüsünde yeni bir form kazandığı bir ortamdır. Güvenilirliği ve kaynak olabilme yetkinliği her zaman haklı bir tenkide maruz kalmakla beraber bu ortamın varlığı ve buradaki popüler kültürün canlılığı asla göz ardı edilemez. Bu açıdan bakıldığında Çanakkale Savaşları etrafında oluşan anlatılara bu popüler kültür dünyasında sıkça tesadüf edilmektedir.

Çanakkale Savaşları etrafında oluşan anlatılar ve bu sanal ortam arasındaki bağı göstermek için farklı anahtar kelimelerle “Google” arama motorunda tespit ettiğimiz bazı rakamları aşağıda vermeyi uygun bulduk.

Çanakkale Savaşları: 754.000

Çanakkale Savaşları efsaneleri: 728.000

Çanakkale Savaşları hikâyeleri: 273.000

Çanakkale Savaşları hurafeleri: 35.800

Çanakkale Savaşları menkıbeleri: 33.100 (Erişim: 01.05.2015)

Yukarıdaki verilerden de anlaşılacağı üzere sanal dünyada Çanakkale Savaşları’na ve onun etrafında oluşmuş olan sözlü kültür ürünlerine karşı büyük bir ilgi olduğu ve bu ilginin neticesinde bu sonuçların varlığı görülmektedir.

5. Çanakkale Savaşları Etrafında Teşekkül Eden Anlatılar İle İlgili Akademik ve Popüler Çalışmaların Değerlendirilmesi

5.1. Akademik Çalışmalar

Çanakkale Savaşları etrafında teşekkül eden anlatılar toplumun gündeminde sıkça yer almış olmasına rağmen akademik dünyada bu konu hakkında sınırlı sayıda yayın yapılmıştır. Bu alanda tespit edebildiğimiz çalışmalar bir kitaptan ve dört makaleden ibaret bulunmaktadır.

Prof. Dr. Abdurrahman Güzel'e ait olan *Türk Edebiyatı'nda Çanakkale Zaferi*¹ adlı kitap bu konuya temas eden bir kitaptır. Kitap, hacimli bir eser olmamakla beraber; *Giriş, I. Menkabelerde Çanakkale Zaferi, II. Destanlarımızda Çanakkale Zaferi, III. Şiirlerimizde Çanakkale Zaferi, IV. Çanakkale Zaferi ile İlgili Tespit Edilen Bazı Anekdolar, V. Efsanelerimizde Çanakkale Zaferi ve Netice* bölümlerinden oluşmaktadır. Kitabın I. Bölümü olan *Menkabelerde Çanakkale Zaferi* bölümünde Çanakkale Savaşları ile ilgili bazı anlatılara yer verilmekle beraber bu anlatılar hakkında herhangi bir değerlendirme, inceleme ve yorum yapılmamıştır.

Yrd. Doç. Dr. Ali Yakıcı tarafından kaleme alınan *Çanakkale Savaşları Etrafında Oluşan Menkabelerin Türk Folkloru İçindeki Yeri*² başlıklı makalede, Çanakkale Savaşları etrafında güçlü bir sözlü kültürün ve anlatı halkasının oluştuğu ifade edilerek bu konuda yeterli bilimsel çalışmaların var olmadığına işaret edilmiştir. Makalede Çanakkale Savaşları etrafında oluşan anlatılarla ilgili olarak bu anlatıların folklorik ve toplumsal değerlerine temas edilmiş ve bir tasnif denemesi yapılmıştır. Bu tasnif; 1-) *İki yüz kılının üzerinde bir mermiyi kaldırarak olağanüstülük gösteren Seyit Onbaşı v.b. kişiler çevresinde oluşan menkabeler* 2-) *Yer adlarıyla ilgili oluşan menkabeler* 3-) *Ağaçlar etrafında oluşan menkabeler* 4-) *Rüya ile ilgili olarak teşekkül eden menkabeler* 5-) *Şehitlerin ölümsüzlüğü üzerine söylenen menkabeler* 6-) *İslamiyet'in koruyuculuğu etrafında teşekkül eden menkabeler* 7-) *Hızır-İlyas inancı etrafında teşekkül eden menkabeler* alt başlıklarından oluşmaktadır.

Prof. Azmi Süslü, *Nusret Mayın Gemisi ve Cevat Paşa'nın Rüyası*³ başlıklı makalesinde, Cevat Paşa'nın görmüş olduğu bir rüya vesilesi ile 26 mayının boğaza döşenmesi ve bu operasyon esnasında Nusret Mayın Gemisi'nin fonksiyonu anlatmıştır. Makalede sadece bu anlatıya yer verilmiş; fakat anlatı, tarihî ve folklorik bir kritiğe tabii tutulmamıştır.

Prof. Dr. Ali Osman Öztürk'ün *Çanakkale Söylenceleri-Tarihten Ders Almak mı? Tarihi Tersten Okumak mı?*⁴ adlı makalesi konumuzla ilgili olan en detaylı çalışmadır. Öztürk, makalede Çanakkale Savaşları etrafında oluşan anlatılar üzerine bazı

¹ Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, AÇASAM Yayınları, Çanakkale 1996

² Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi, C. 10 S. 30, Kasım 1994, ss. 599-602

³ Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi C. VII

⁴ Toplumsal Tarih Dergisi, Şubat 2007 ss. 76-83

değerlendirmelerde bulunmuştur. Makalede bu anlatıların ortaya çıkış sebeplerine, toplumdaki karşılığına, anlatıların gerçekliğine, bu anlatıların tarihî Türk-İslam anlatılarındaki benzerliklerine işaret edilmiştir. Bununla beraber anlatıların toplumun gündeminde hangi sâiklerden dolayı popüler olduğu ve bu anlatıların “ne”ye hizmet ettiği makalenin temas ettiği noktalardır.

Prof. Dr. Ali Osman Öztürk’e ait olan bir diğer çalışma, *Çanakkale Savaşı Söylenceleri Bağlamında ‘Menkıbe’ kavramı üzerine...*⁵ isimli makaledir. Bu makalede efsane ve menkıbe kavramları açıklanmış, bu türlerin işlevi üzerinde durularak Çanakkale Savaşları etrafında oluşan anlatılar üzerinde bir takım değerlendirmeler yapılmıştır. Bu değerlendirmeler içerisinde anlatıların “... tarihsel gerçeklermiş gibi sunulmasıyla hem tür olarak işlevselliğine, hem de tarihin algılanmasına kalıcı zarar verdiği ve ülkemizde gelişmesi geciken bilimsel düşünceyi yok etme heveslisi olanların elinde malzeme olduğu” (Öztürk 1915: 51) görüşleri dikkat çekicidir.

5.2. Popüler Çalışmalar

Yukarıda da ifade edildiği gibi Çanakkale Savaşları etrafında oluşan anlatılarla ilgili sınırlı sayıda akademik çalışma yapılmıştır. Bu konudaki akademik çalışmaların azlığına karşılık bu alanda çok sayıda popüler yayının varlığından söz edilebilir. Bunun sebebi olarak Türk toplumunun Çanakkale Savaşları’na göstermiş olduğu yoğun ilgi ve bu konudaki derin hassasiyeti gösterilebilir. Bu popüler yayınların niceliklerinin çokluğuna karşılık ne kadar nitelikli oldukları hususu tartışmaya açıktır.

Birçok yayınevi Türk toplumunun Çanakkale Savaşları’na karşı olan ilgisini piyasa şartlarında “talep ve arz” şeklinde değerlendirmiş ve bu alanda çok sayıda kitap yayımlamıştır. Bu yayınların sayısının çok fazla olması, bunların tek tek tanıtılmasına ve bir kritiğe tabii tutulmasına engel teşkil etmektedir. Bu popüler yayınların genel özellikleri ve içermiş oldukları konuları bakımından şunlar ifade edilebilir:

- 1-) Çanakkale Savaşları’nın yapılmış olduğu bölgeyi tanıtmaya,
- 2-) Çanakkale Savaşları hakkında tarihî bilgi verme,

⁵ Çanakkale 1915 Dergisi, S. 3 Ağustos 2009, ss.48-51

- 3-) Savaş esnasında yaşanmış kahramanlık hâdiseleri, asker ve komutanların hâtıraları,
- 4-) Çanakkale Savaşları ve sonraki dönemde yaşandığı ifade edilen fevkalade hallerin zuhur ettiği türden anlatılar.

Bu alandaki popüler yayınlar muhteva yönüyle yukarıda ifade ettiğimiz başlıkların birini, birkaçını ya da tamamını ihtiva etmektedirler. Bu farklılıklar mevzubahis olan yayınların amaç, hedef kitle, hacim vb. unsurların varlığına göre şekillenmektedir.

Bu çalışmanın hedefi doğrultusunda Çanakkale Savaşları ile ilgili olarak yayımlanmış olan tüm popüler yayınlardan ziyâde Çanakkale Savaşları ile ilgili olarak anlatılan efsane, menkıbe ve memorat türündeki anlatılara yer veren eserler ve bunları işleyen yazarlar üzerinde durulmuştur.

Çanakkale Savaşları etrafında oluşan efsane, menkıbe, memorat türündeki anlatılara yer veren eser ve bu konuya temas eden çok sayıda yazar var olmakla beraber, özellikle bu konuda yayınları bulunan iki isim diğerlerine nazaran çok daha fazla ön plana çıkmaktadır. Bu iki isim Mehmet İhsan Gençcan ve Hasan Hüseyin Maltepe'dir. Bu iki yazar, Çanakkale Savaşları etrafında oluşan halk anlatıları hakkında çok sayıda yayına sahip olmakla beraber bu alandaki diğer birçok yayına ve diğer yazarlara kaynaklık etmeleri noktasında da dikkat çekmektedirler.

Mehmet İhsan Gençcan, Çanakkale Savaşları'na günümüzdeki kadar ilginin henüz oluşmadığı, Türk toplumunun Çanakkale Savaşları'nın önemini ve değerini yeni yeni anlayıp savaşların yapıldığı bölgeye yavaş yavaş gelmeye başladığı yıllarda, bu bölgede rehberlik hizmetlerini yürüten ve bu konuda popüler yayınların öncülüğünü yapan ilk ya da ilklerden diyebileceğimiz bir şahsiyettir. Bir internet sitesi kendisini şu şekilde tanıtmaktadır:

“1929 yılında Çanakkale’de doğdu. İlk ve orta öğrenimini burada yaptı. Daha sonra askerliğe olan sevgisinden dolayı askeri okula girdi. 1953 yılında tank Asb.yı olarak orduya katıldı. Askerlik hayatı uzun sürmedi. 1957 yılında talihsiz bir kaza sonucu ordudan malulen ayrıldı. Edebiyata olan düşkünlüğü, onun gazeteciliğe geçişini hızlandırdı; mahalli ve ulusal basında röportaj, haberler, hikâye türü yazıları ve şiirleri çıkmaya başladı. Kalemle hayatını kazanıyordu. Daha sonraki yıllarda spor teşkilatına girerek, Çanakkale bölgesine çok değerli sporcular yetiştirdi.

Çanakkale Savaşları 'nda alay imamı olarak görev alan hocasıyla tanıştı. Ona tükenmez bir enerji kaynağı verdi. Zaman oldu şehitlerle koyun koyuna yattı. Bilhassa, dini bayramlarda, şehitlerle ailesiyle birlikte çadırda kutladı.

Manevî bir işaretle, savaşın manevî cephesini tatlı, akıcı bir üslupla kaleme alıp yayınladığı kitapları, okuyucusunun büyük ilgisini çekti ve arka arkaya 10 kitap yayınladı. Uzun yıllar savaş alanlarında tek başına mihmandarlık yaptı. Sayısız öğrenci yetiştirdi.

Son olarak Çanakkale Savaşları Canlı Tarih Galerisi isminde bir müzenin açılmasında çok büyük katkıları oldu ve duygularını ölümsüzleştirdi. Halen yeni kitaplar yanında, senaryo ve piyes çalışmaları yapmaktadır. Evli dört çocuk, yedi torun sahibidir.”⁶

Bu tanıtım yazısında birkaç husus dikkat çekmektedir. Bunların birincisi, Mehmet İhsan Gençcan'ın Çanakkale Savaşları'nda alay imamı olarak vazife alan bir din görevlisi ile tanışması, onu kendine “hoca” ve “tükenmez bir enerji kaynağı” olarak görmesidir. Bu kişi Mehmet İhsan Gençcan'ın Çanakkale Savaşları ile ilgilenmesine vesile olmuştur.

İkinci husus, tanıtım yazısında da anlaşıldığı üzere Mehmet İhsan Gençcan'ın Çanakkale Savaşları'nın tarihî ve savaşların yapılmış olduğu bölgeye ilgisi sadece bir “merak duygusu” ile açıklanacak kadar sığ olmadığı, bunun çok daha ötesinde Mehmet İhsan Gençcan'ın kendisini Çanakkale Savaşları ve şehitleri ile tek bir ruh olarak görmesi olarak açıklanabilir. Bunun neticesi olarak zaman zaman şehitliklerde ve siperlerde uyuduğu, gecelerini orada geçirdiği hatta dinî bayramlarda ailesi ile birlikte bu bölgede çadır kurduğu ifade edilmektedir.

Tanıtım yazısında dikkat çeken üçüncü ve son ilginç husus ise Mehmet İhsan Gençcan'ın manevî bir işaret üzerine, savaşın manevî yönünü kaleme aldığı ifade edilmiş olmasıdır.

Mehmet İhsan Gençcan ile ilgili olarak bir internet sitesinde verilen bu bilgileri, yazarın kitaplarında kendi ifadelerinin satır aralarında da görmek de mümkündür.

Mehmet İhsan Gençcan'ın bu konuda çok sayıda kitabı yayınlanmış ve bunların birçoğu tekrar tekrar basılmıştır. Yazarın tespit edebildiğimiz kitapları şunlardır: 1- *Çanakkale Savaşları ve Sır Kapısından Süzülenler 2-Türklere Karşı Dünya Hristiyanları*

⁶ <http://www.canakkale.org.tr/index.php/anlatanlar/yazarlarlar-rehberler?task=detay&id=44&katid=1> Erişim: 21.03.15

ve *Çanakkale'deki Kıyametin Sırları* 3- *Çanakkale Savaşlarından Altın Harfler* 4- *Çanakkale Savaşları ve Menkıbeler* 4- *Çanakkale Savaşlarında Kahraman Çocuklar* 5- *Çanakkale Savaşları'nda Yaşanan Aşklar*. Mehmet İhsan Gençcan'a ait olan bu kitaplarda Çanakkale Savaşları'nda ve sonraki yıllarda da savaş coğrafyasında yaşanan efsane, menkıbe ve memorat türünde çok sayıda anlatıya yer verilmektedir.

Hasan Hüseyin Maltepe de, Çanakkale Savaşları etrafında oluşan efsane, menkıbe ve memorat türündeki anlatıları içeren kitaplar yazması ve bu konu ile ilgili olarak savaş coğrafyasında rehberlik yapması ile tanınmaktadır. Asıl mesleği öğretmenlik olan Hasan Hüseyin Maltepe özellikle emekliliğinden sonra bu konulara daha çok eğilmiştir. Hasan Hüseyin Maltepe'nin tespit edilen bazı kitapları şunlardır: 1- *Çanakkale ve Sonraki Günler* 2- *Kaybettikleri ile Kazananlar* 3- *Çanakkale – Kalbe Gömülü Değerler* 4-) *Tarihe Sığmayan Çanakkale* 5- *Yıkılmayan Çanakkale*.

BÖLÜM I

ÇANAKKALE SAVAŞLARI ETRAFINDA TEŞEKKÜL EDEN HALK ANLATILARI

1.1. Tanımlama Problemi

Halk edebiyatımızın/Anonim edebiyatımızın anlatmaya dayalı alt türlerinin sayısı birkaçı geçmez. Bunlar; masal, fıkra, efsane ve hikâyedir. Bu listeye menkıbe, rivayet, söylenti gibi terimleri de eklemek mümkündür. Ancak, bütün bu terimler arasındaki farkları iyi belirlememiz gerekmektedir (Sakaoğlu 1997: 241). Hâlihazırda halk edebiyatının söze dayalı anlatım türlerinde adlandırma problemi yaşanırken ya da farklı bir ifade ile birbirlerine çok yakın olan bu türler arasındaki ince farkları belirleme konusu henüz tam manası ile bir netliğe kavuşmamışken, Çanakkale Savaşları etrafında oluşan anlatılar gibi hassas bir konuda mesele iyice karışmaktadır. Çünkü Çanakkale Savaşları etrafında oluşan bütün anlatılar, kim nasıl arzu ediyorsa; menkıbe, efsane, söylenti (söylence), hikâye, memorat hatta hurafe başlıkları altında toplanıp değerlendirilmektedir. Bu adlandırmaların yapılmasında dikkatsizlik, bilgisizlik, ilmî disiplinden uzak popüler yayınların ciddiyetsizliği ve ideolojik yaklaşımlar ön plana çıkmaktadır.

Hem savaş döneminde kaleme alınmış eser ve yazılarda hem de günümüzdeki popüler ve ilmî neşriyatta bu kavram karışıklığı devam edegelmiştir. Çanakkale Savaşları etrafında teşekkül eden anlatılar hususundaki kavram seçimindeki dikkatsizliğe hem ilgisizlik ve bilgisizlik hem de ideolojik ve dinî yaklaşımlar etken olmuştur. Çanakkale Savaşları etrafında teşekkül eden anlatıları sınıflandırırken dikkat edilmesi gereken husus anlatının metafizik bir öge, olağanüstü bir hal barındırıp barındırmadığına dikkat etmek olacaktır. Bu ayrım; tasnif, tahlil ve tanımlamayı kolaylaştıracaktır.

Savaş esnasında askerler, subaylar ve bir şekilde savaşla irtibatı olanlar tarafından ortaya konmuş olan kahramanlık hâdiseleri, cephe hayatını anlatan ve oradaki zorlukları içeren ve bunlar gibi daha birçok şekilde tezahür etmiş yüzlerce hikâye mevcuttur. Çünkü her insanın bir hikâyesi vardır. Hele bir de bu hikâye savaş esnasında gösterilen bir kahramanlığı

ya da yine savaşıla ilgili bir acziyeti içeriyorsa daha da dikkat çekici bir hâl almakta ve dinleyenlerine aktarılmaktadır. Bu nedenle savaşlarla ilgili anlatılarda en kolay tasnif edilecek kısım, içerisinde metafizik bir ögenin bulunmadığı, olağanüstü bir hâdisenin geçmemiş olduğu bu tip hikâyelerin sınıflandırılmasıdır. Bununla beraber bu hususta dikkat çekilmesi gereken husus, askerın savaşta göstermiş olduğu kahramanlık hâdiselerinin bazı yazılarda ve eserlerde “kahramanlık menkıbeleri” olarak adlandırılmış olmasıdır.

İçerisinde metafizik bir öge, olağanüstü bir hâl barındıran anlatıların adlandırılması ve sınıflandırılması, karşımızda daha büyük bir problem olarak durmaktadır. Çünkü bu anlatılara yukarıda da ifade edildiği gibi değişik bakış açılarından kaynaklanan sebeplerden dolayı farklı adlandırmalar yapılmaktadır. Aynı anlatıya efsane, menkıbe, hikâye denmekle beraber topyekûn hepsini itibarsızlaştırmak için bu anlatılara hurafe de denilmektedir.

Çanakkale Savaşları’nda oluşan, içerisinde metafizik bir öge ve olağanüstü bir hal bulunduran anlatılara genel başlık olarak efsane denebilir. Fakat bu anlatıların tamamının dinî muhtevalı olması ve ilahi yardımlardan bahsetmesi, bu anlatıları dinî efsane ve menkıbe kategorisine sokmaktadır. Fakat her metafizik ögeyi ve olağanüstü hâdiseyi dinî efsane ve menkıbe kategorisine almak doğru olmayabilir. Burada özellikle dinî efsane, menkıbe ve memorat kavramları birbirine karıştırılmaktadır.

Çanakkale Savaşları’nda Hz. Muhammed’in savaşıa iştiraki, evliyaların savaşta bulunmaları ve askere yardım etmelerini anlatan mucizevi ve menkıbevi anlatıların yanı sıra memoratlar da yaygındır. Fakat bu memoratlar ve bazı tabiat hâdiseleri ilahi yardım olarak yorumlanmış ve genellikle “menkıbe” olarak adlandırılmagelmiştir. Özellikle savaş esnasında askerlerin ve savaş sonrasında bir şekilde savaşla irtibatı olanların yaşadıkları ve yaşamış olduklarını iddia ettikleri metafizik ögeler daha çok yaygındır.

Anlatılar arasında yaygın olan ve genelde yanlışlıkla menkıbe olarak adlandırılan anlatılar memoratlardır. Genellikle şehitlerin belli vakitlerde görülmesi, şehitlerin medfun buldukları yerlerin rahatsız edilmesinden kaynaklanan memoratlar ve şehitlerin rüyalara girmesini içeren anlatılar çoğunluktadır. Özellikle dinî hassasiyeti olan insanlar bu tip memoratları anlatmaya ve dinlemeye daha yakın durmaktadırlar.

Çanakkale Savaşları etrafında teşekkül etmiş bir anlatı halkası oluşmuştur. Bu konuda yapılan bazı derleme çalışmaları da kitap haline getirilerek araştırmacıların hizmetine sunulmuştur; fakat Türk folkloru için yararlı olan bu çalışmaların yeterli seviyede olduğunu söylemek doğru değildir. Çünkü Çanakkale Savaşları çevresinde oluşmuş güçlü bir sözlü

kültür ve edebiyat vardır. Bunların ilmî açıdan ele alınıp değerlendirilmesi, bir tasnife tabi tutulması gerekmektedir (Yakıcı 2004: 59). İsbetle tespit edilmiş bu sorun bugün hâlâ çözüm beklemektedir. Bu nedenle öncelikli olarak sözlü kültür ortamının dinamikliğini değerlendirmek, halk anlatısı olarak nitelendirilen kavramların tanımlarına bakmak ve buradan hareketle bir sınıflandırmaya gitmek doğru olacaktır.

1.2. Sözlü Kültür Ortamı

Kültür, herkesin aşına olduğu fakat tanımının zor yapıldığı, daha doğrusu kültürü tanımlamak için yapılan yüzlerce tanımın bir yönüyle doğru tanımlamayı yakaladığı; fakat başka bir yönüyle de eksik kaldığı bir kavramdır. Berelson'un "Bilimsel bir kavramın bu kadar çok tanımı varsa onun tanımlanamayacağını kabul etmek gerekir" (akt. Güvenç 2003: 95) ifadesi bu noktada kültürün tanımlanmasının zorluğunu ifade etmektedir. Kültürü tanımlamanın zorluğunu kabul etmekle beraber "Tarihsel, toplumsal gelişme süreci içinde yaratılan bütün maddi ve manevî değerler ile bunları yaratmada, sonraki nesillere iletmede kullanılan, insanın doğal ve toplumsal çevresine egemenliğinin ölçüsünü gösteren araçların bütünü" (TDK 2005: 1282) tanımını da kabul edilebilir. Kültür bir bütün olmakla beraber soyut ve somut kültür olarak tasnif edilmektedir. Bu şekilde kültürel öğelerin analizi ve işlevselliği bu tasnif çerçevesinde yapılmaktadır.

Kültürün önemli işlevlerinden biri insanlar ve nesiller arasındaki iletişimi sağlamaktır. Bir bütün olan kültürün, önemli bir bölümünü de sözlü kültür teşkil eder. Sözlü kültür, toplumların asırlık deneyimleri içerisinde birikerek oluşmuş, zaman içerisinde şekillenmiş ve nesilden nesile aktararak günümüze kadar gelmiş ve gelecek nesillere de aktarılacak olan bir değerler bütünü ve toplumsal bir mirastır.

İnsanların, yazı, matbaa, elektronik gibi ses ve sözü mekâna bağlayan teknolojiler kullanılmaksızın yüz yüze ve ses sese dayalı olarak iletişim kurdukları ortama sözlü kültür ortamı denmektedir (Çobanoğlu 2000: 124). Toplum hayatının, etkinliklerinin oluştuğu, bilgi, teknoloji, tecrübe ve işin aktarılması, ilişkilerin ve kurumların belirginleşmesi, düzenin işlenmesi, iletişim dilinde sabit anlatım biçimlerinin ortaya çıkması ve kendilerine özgü içerik kazanmaları, estetik anlayışın ve bunun yansımalarının, bilinmeyen ile ilgili açıklamaların, inanç ve ahlâk normlarının oluşması (Yıldırım 1998: 95) sözlü kültür ortamının özellikleridir. Sözlü kültür, canlı iletişime ve toplumsal belleğe dayalıdır. Değerler, inançlar ve dünya görüşleri sözlü gelenek yolu ile dile getirilir ve aktarılır (Koçak 2005: 275).

Sözlü kültürler, düşünce ve deneyimlerini şaşırtıcı derecede karmaşık, zekice ve güzel düzenleyip anlatabilirler (Ong 2010: 75). Halk kültürü ürünleri ve özellikle halk anlatıları sözlü kültür döneminin ürünleridir. Yukarıda da ifade edilen sözlü kültürün özellikleri halk anlatıları vesilesi ile kuşaktan kuşağa aktarılmaktadır.

Psikoanalitiklere göre insan psikolojisi, insan arzu ve isteklerinin gerçekleşip gerçekleşmemesi, mitlerin ve diğer halk anlatılarının ortaya çıkışında etkilidir. İnsanoğlu en eski dönemlerden beri arzu ve isteklerini gerçekleştirip bunları bastırıldığında, bu arzu ve istekler bilinçaltına itilmekte, ancak rüyalar veya fantezilerle kendilerini ifade etmektedirler (Ekici 2011: 114-119). Bir bakıma halk anlatıları da bu rüya, arzu ve fantezi dünyasının yansıması ve dışı vurumudur.

Sözlü anlatım türleri denildiğinde ilk anda akla mit, masal, efsane, destan, halk hikâyesi, menkıbe, memorat ve fıkra gelmektedir. Anlatmayı önemli kılan ve onun sürekliliğini sağlayan hususlardan başında, anlatıya gösterilen rağbet ve teveccüh gelmektedir. Bu nedenle anlatımın olduğu yerde rağbetten, teveccühten yani okuma, izleme, bakma ve dinleme gibi eylemlerden, bu eylemlerden birinin olduğu yerde de anlatımdan söz etmemek mümkün değildir. Bunlar, işlevleriyle birbirlerine bağlı olmakla beraber birbirlerini bütünleyici ve destekleyici bir yapıya sahiptirler (Boyraz 2008: 106). Bir hâdiseyi anlatma eğilimi ve onu dinleme ihtiyacı, anlatıyı uygarlık tarihî boyunca insanların doğal yoldaşı yapmıştır (Degh 2003: 91).

Halk anlatıları geleneği içerisinde anlatıcı, dinleyici, metin ve mekân olarak dört ana unsurdan bahsedilebilir. Bu dört ana unsur bir bütündür ve hepsi de eşit öneme sahiptir. Metnin anlatıcı tarafından icrası, dinleyici(ler)in varlığı ve anlatım ortamı metni şekillendirir. Anlatıcı ile anlatma arasında göz ardı edilmemesi gereken bir ilişki söz konusudur.

Malinovski'nin, "Şüphesiz metin önemlidir fakat bağlamsız metin ölüdür (akt. Çobanoğlu 2005: 235) ifadesi bağlam merkezli kuramların esasını oluşturmaktadır. Dundes (2003: 85), herhangi bir halkbilimi ürününün, metin, doku, çevre ve şartlar(anlatım ortamı) bağlamında tahlil edilmesinin gerekliliğini, "Kontekste meydana gelen bir değişiklik dokudaki bir değişikliği açık bir şekilde etkiler" diyerek ifade etmektedir.

Sözlü kültürde bilgi, güç bela elde edilir ve bu nedenle değerlidir; toplum, bunu koruyan ve eski günleri anlatabilen yaşlı ve bilge kadınlarla erkeklere büyük hürmet gösterir (Ong 2010: 57). Yazılı kültüre sahip olmayan toplumlarda bellek aktarıcılarının uzmanlaşması, bu belleğe yüklenen sorumlulukların gereğidir (Assman 2001: 57).

Bir unsurun geleneğin bir parçası olabilmesi için insanların onu hatırlayacağı ve tekrar edeceği geleneğe has bir özelliğe sahip olması gerekmektedir. Sahip olunan bu özellik sıradan ve bayağı bir özellik değil, farklılığı gösteren bir özellik olmalıdır.⁷ Bu nedenle toplum içerisindeki soluk kişilikler ve de tarihteki soluk hâdiseler belleklerde kalıcı yer edinemez. Herhangi bir kişinin ya da olayın sözlü kültür içerisinde bellekte kalıcı olabilmesi için ya olağandışı bir hâl olacak ya da mevcut kişi ve hâdise olağandışı motiflerle süslenecektir. Halk anlatılarının sürekliliği ve hafızalarda yer edinmesinin sebebi abartılı, olağandışı motiflere yer verilmesinden kaynaklanmaktadır. Özellikle mitolojik hâdise ve karakterler bu olağanüstü motiflerden dolayı nesillerin belleklerinde varlığını muhafaza etmektedir.

Sözlü kültür ortamının bir başka önemli özelliği de tarih bilimine, yazılı bilgi ve belgelerde bulamayacağı bilgileri ve detayları sunmasıdır. Halk anlatımlarında, özellikle efsane, destan, menkıbe, tarihî anekdotlar bilgi ve belgenin olmadığı yerde tarihe dair yaşanmış ipuçları verirler. Fonksiyonel yaklaşım ve fonksiyonel çözümleme ögenin bütün içindeki yerini ve dinamik fonksiyonunu belirleyecek biçimde olmalıdır (Erginer 1986: 115). Bu tür anlatıların, halk biliminin, fonksiyonel yaklaşım metoduyla ele alındığında bu anlatıların bütünü içindeki yeri daha iyi anlaşılacaktır. Tarihî efsanelerin ve menkıbelerin bir “sözlü tarih” olduğu ve bundan ötürü, birer cazibe merkezi oldukları unutulmamalıdır. Her anlatı anlatıldığı şeyin ötesinde bir varoluşa dair bilgi verir ve sözlü tarihin cazibesinin önemli bir kısmı da bu derinlikte saklıdır ve sözlü tarih görüşmeleri, bir yandan imgelerle, repliklerle yüklü kişisel bir doğaçlama hikâyeleştirme sanatı, aynı zamanda da kültürel anlamda sözlü geleneğin kendini dışa vurduğu bir gösterim olarak da karşımıza çıkar (Öztürkmen 2011: 55-56).

1.3. Efsane Kavramı

1.3.1. Efsanenin Tanımı

“Efsane” terimi, dilimize Farsça’dan geçmiş olup esrarengiz hikâye, asılsız söz, söylence, boş söz, saçma sapan lâkırdı manalarını ihtiva etmektedir (TDK 2005: 603; Devellioğlu 2003: 206).

“Efsane” kelimesinin Türk dili içerisindeki tarih seyri izlendiğinde, “efsane” kelimesinin canlı bir organizma gibi yaşayan, değişime ve anlam genişlemesine uğrayan

⁷ S. Thompson akt. Ekici <http://turkoloji.cu.edu.tr/HALKBILIM/47.php> Erişim: 22.01.15

kelimelerden biri olduğu görülecektir. Efsane kelimesi Türkçeye girdiği günden bu güne kadar farklı kültür ortamlarında farklı anlamlarda kullanılmıştır. Nihayetinde “efsane” kelimesi halkbiliminin bir bilim dalı olarak kabul edilmesinden ve ülkemizde halkbilimi çalışmalarının artmasıyla anonim halk edebiyatı anlatı türlerinden birinin adı olmuş ve terim olarak bir anlama kavuşmuştur (Aslan 2012: 89-90).

Efsanenin bir terim ve tür olarak kabul edilişi Batı dünyasında 19. yüzyılda başlamıştır. Özellikle Alman Grimm Kardeşler, masal araştırmaları sürecinde karşılıklarına masala yakın bir tür olarak çıkan ve sürekli karıştırılan efsaneyi başlı başına bir tür olarak inceleme ve tanımlama gayreti içinde bulunmuşlardır. Grimm Kardeşler’in tanımına göre, “*Efsane, gerçek veya hayalî muayyen şahıs, hâdise veya yer hakkında anlatılan bir hikâyedir.*” Bu tanım, alanında ilk olması ve sonraki dönemlerde yapılacak olan efsane tanımlarına kaynaklık etmesi bakımından son derece önemli olmakla beraber, efsanenin şu üç özelliğine dikkat çekmektedir: 1. *Efsane, anlatıcının tarihî zaman kavramı içinde uygundur.* 2. *Efsane, anlatanın coğrafi alan kavramına uygundur.* 3. *Efsane, hakiki bir hikâyedir.* (Sakaoğlu 2013: 22).

Max Luthi, diğer anlatı türleriyle efsanenin farklılığını izah ederken aynı zamanda onun özelliklerini de içeren tarifinde, efsaneyi

“Efsane kavramı, duygusal anlatımla, anlatıcı tarafından bilinçli olarak gerçek olaylar anlatıldığını iddia eden, dinleyicilere bu olayın gerçek olup olmadığını, gerçek ise nasıl olduğunu düşündüren ve gerçekten haberdar olmayı isteten, nesilden nesile sözlü aktarım yoluyla geçen ve karakteristik bir şekle sahip anlatım türünün adıdır (2003: 314).”

şeklinde tanımlarken aynı zamanda efsanenin özelliklerini de ifade etmiş oluyor.

Efsane türü üzerine çalışmalar yapmış olan Linda Degh,

“Efsane, sanatsal olarak formüle edilmiş, üçüncü bir şahsa anlatılan ve geçmişte ya da tarihsel geçmişte kurulmuş geleneksel bir hikâyeye ya da anlatıdır. Aslında gerçek değildir ancak anlatıcı ve dinleyicileri tarafından gerçek olduğuna inanılır. Küçük topluluklarda biri tarafından diğerine sözlü olarak, yüz yüze aktarılır (2005: 345).”

şeklinde kısmen eksik ve tartışmalı bir tanım yapmıştır. Çünkü diğer anlatı türlerinin aksine efsanelerde sanatsal bir formülasyondan bahsedilemez ve efsaneler olağanüstü motiflerle süslenmiş olsa da tamamen gerçek dışıdır demek söz konusu değildir, zira efsane metinlerinin çekirdeğini tarihî bir hâdise oluşturur.

Pertev Naili Boratav,

“Efsanenin başlıca niteliği, inanış konusu olmasıdır. Onun anlattığı şeyler doğru, gerçekten olmuş diye kabul edilir. (...) Başka bir niteliği de düz konuşma diliyle ve her türlü üslup kaygısından yoksun, hazır kalıplara yer vermeyen kısa bir anlatı oluşudur (1992: 106).”

şeklinde yapmış olduğu tanımda efsaneyi tanımlamakla beraber, özellikle efsanenin “inanış” yönüne dikkat çekmiş ve efsanenin şekil ve üslup özelliğine temas etmiştir.

Bilge Seyidoğlu ise, efsanenin özelliklerinde hareketle onu tarif etmeye çalışmıştır. Seyidoğlu’nun tanımı ve tespit ettiği özellikler şunlardır;

“Efsaneler sözlü geleneğin ürünü olan bir anlatım türüdür. Temelinde inanç unsuru vardır. Efsaneyi anlatanlar ve onu dinleyenler efsanenin gerçek üzerine kurulduğuna inanırlar. Bu gerçek objektif bir gerçek değildir. Efsaneyi nakledenler ve dinleyenler efsanedeki olayların gerçekten olmuş olduğuna inanırlar. (...) Efsaneler kısa anlatı türleridir. Bir veya bir kaç motif ihtiva ederler. (...) Gerçeklik unsurunun yanında olağanüstülük ve kutsallık da sahip olduğu unsurlardır. Bir efsanenin temelinde inanç mutlaka vardır, fakat diğer özelliklerin bir veya bir kaçı mevcuttur. Efsaneler tarihî devirler içinde teşekkül etmişlerdir. Konusu bir olay, tarihî veya dinî bir şahsiyet yahut bir yer olabilir. (...) Efsanelerde (legend) kahramanların olağanüstü güçleri vardır; fakat tanrı veya yarı tanrı değildirler. (...) Efsaneler günümüzde oluşabilir ve tarih sahnesine çıkabilirler (2005: 13-14).”

Bu tanımlar, sonraki efsane araştırmacıları tarafından benimsenmiş ve kendilerinden sonra yapılan araştırmalara teorik zemin hazırlamışlardır. Yukarıda sıralanan (ve buraya al(a)madığımız) tanımlar içerisinde, efsanenin mümkün olduğu kadar çok özelliği bünyesinde barındırdığını ve onu tanımlamaya “özellikleri sıralamak” şeklindeki bir bakış açısıyla odaklanıldığı söylenebilir. Tanımlar arasında kısmi farklılıklar olmasına rağmen, efsanenin tanımında dikkate değer bir değişme olduğunu söylenemez.

Son dönemde efsane araştırmaları ile tanınan Ferhat Aslan, kendi ifadesi ile de belirttiği üzere, araştırmacıların bugüne kadar yapmış oldukları tanımlara ve efsanelerin özelliklerine dayanarak, anonim halk anlatılarından biri olan efsane türünü şu şekilde açıklamaktadır:

“Belirli bir anlatıcı tipi olmamakla birlikte iyi efsane anlatmakla bilinen kişiler tarafından, daha çok tarihî ya da güncel şahıs, yer ve olaylar hakkında, belirli bir icra mekânı ve zamanı olmamasına rağmen uygun bir sosyal şart ve çevreye bağlı olarak özellikle de efsaneye konu olan maddi unsur görüldüğü, sorulduğu ya da bahsi geçtiğinde; icra edildiği kültür ortamına göre değişmekle birlikte, sade bir dille anlatılan, anlatıcı ve dinleyici tarafından genellikle tarihî ya da dinî gerçekler üzerine kurulduğuna inanılan, ancak gerçeklik unsurunun yanında bünyesinde olağanüstülük, kutsallık ve inandırıcılık özelliklerini de barındıran; bahsi geçen konuya sıradışı olma vasfı kazandıran, toplumsal normları koruyan, yaşanılan çevreye ait unsurların ya da sosyal kurumların kökeni ve işlevi hakkında açıklayıcı bilgi veren, daha çok anonim sözlü geleneğin ürünü olan, masal, destan ve halk hikâyelerine göre kısa mensur anlatılardır (2015: 32).”

1.3.2. Efsanelerin Teşekkülü

Efsaneler, teşekkül ederken beslendikleri kaynaklara göre farklılıklar gösterirler. Bu nedenle efsanelerin kök(en)lerini araştırmak gerekir. Bütün efsanelerin aynı oluşum sürecinden geçtikleri iddia edilemez.

Efsanelerin bir değil birden fazla kökü vardır. Bu kökleri şöyle tasnif etmek mümkündür:

1. Mitolojik kökler
2. Tarihî kökler
3. Dinî kökler
4. Hayalî fantastik kökler

Bir efsanede bu köklerin tamamının bulunması gibi bir zaruret söz konusu değildir; fakat bir efsanenin birden fazla kökü bulunabilir (Ergun 1997: 40).

Efsanelerin teşekkülü hakkında farklı bir görüşte R. Rosieres'e aittir. Ona göre efsaneler üç ayrı grup etrafında toplanmaktadır. Bunlar:

1. Menşelerle ilgili kaide: Aynı akli kapasiteye sahip olan bütün milletlerde hayal gücü aynı şekilde tezahür eder. Böylece benzer efsanelerin yaratılışına sebep olur.
2. Birinin yerine diğerinin geçmesi kaidesi: Bir kahramanın hatırası zayıfladıkça onun şerefine yaratılmış olan efsane bu kahramanı terk eder ve daha meşhur bir kahramana mal olur.
3. Adapte olabilme kaidesi: Çevre değiştiren her efsane, yeni çevrenin sosyal ve etnografik şartlarına uyum sağlar (akt. Sakaoğlu 2013: 24).

1.3.3. Efsanelerin İşlevleri

Modern toplumlar içerisinde kendini aydın, çağdaş, entelektüel, en azından toplumun bir üst katmanında varsayan kişiler diğer anlatı türlerine nazaran efsaneye pek sıcak bakmamışlardır. Bunun sebebi efsanelerin içerisindeki olağanüstülük ve olağandışlıklardır. Bunları kabul etmemenin ötesinde hakir görme, aşağılama ve hurafe olarak nitelmişlerdir. Fakat Burke'nin (1996: 127-128) ifade ettiği gibi, kültürün herhangi bir parçasını doğru anlayabilmek için, o kültür unsurunu fizikî, manevî ve toplumsal bağlamını, kamusal veya kişisel, iç veya dış çevresini içeren bir ortama yerleştirmeliyiz, çünkü bu fizikî ve manevî

alan, içinde olup bitenleri yapılandırmamıza yardım etmektedir. Bu nedenle efsane metinlerine karşı önyargılı yorum ve bakışlardan kaçınılmalı ve onun toplumsal ve kişisel işlevini görmeye çalışılmalıdır.

Efsanelerin çoğu tarihî, dinî, coğrafi, varoluşla ilgili vb. onlarca olguyu “açıklayıcı” karaktertedir; yani bir çeşit “bilim öncesi bilim” niteliğindedir. “Açıklayıcı” nitelikteki efsaneler “nasıl” sorusunu karşılarken, ara ara “niçin” sorusuna da cevap vermeye çalışırlar (Örnek 2000: 191). Belki modern insan ve modern toplum içerisinde böyle bir şeye ihtiyaç yoktur fikrini taşıyanlar ise unutmamalıdır ki, Cemil Meriç’in ifadesiyle “Aynı çağda muhtelif çağlar vardır” (2013: 99). Bu nedenle efsaneler “bilimsel açıklayıcılık” niteliğini yitirse de, toplumsal ve bireysel işlevlerinden dolayı var olmaya devam edecektir. Memoratlar bunun en önemli, en açık ve en net göstergesidir.

Prof. Dr. Bilge Seyidoğlu, “Erzurum Efsaneleri” adlı eserinde efsanelerin toplumsal yönlerini sıralamıştır. Bunlar:

1. Gelenek ve göreneklerin koyucularıdır.
2. Topluma yön verirler.
3. Teşekkül ettikleri yerlere bir mânâ kazandırır.
4. Koruyucu ve tedavi edici rolleri vardır (Seyidoğlu 2005:271-272).

Paul Magnarella, İşlev Kuramı’nda, geleneği oluşturan bir çekirdek unsur ile yardımcı unsurdan hareket etmiş ve dört ana işlev belirlemiştir:

1. Ruhsal işlev
2. Yaradılış-kehanet (bilicilik) işlevi
3. Kurumsal işlev
4. Pratik (Uygulama) işlevi (Magnarella akt. Uyanıker 2011: 60)

1.3.4. Efsanelerin Özellikleri

1.3.4.1. Şekil Özellikleri

1. Sözlü kültür ürünü olan efsaneler genellikle kısa ve nesir anlatılardır. Zaman zaman yazılı kaynaklardaki efsanelerin uzun metinlerden oluştuğu da görülebilir.

Fuzuli Bayat, ilk efsane örneklerinin mit zemininde oluştuğunu, daha da ötesinde efsanenin miti söyleyiş şekline soktuğunu ifade etmektedir (2007a: 113).

1.3.4.2. İçerik Özellikleri

1. Tarihi, dini, mitolojik ve hayali (fantastik) bir olay ve/veya kişi efsanenin içeriğini oluşturur.

2. Efsaneyi diğer anlatı türlerinden ayıran en belirgin özelliği “inanış” konusudur. Anlatılanlar, gerçekten olmuş gibi kabul edilir.

3. Efsanelerde zaman ve mekân bellidir.

1.3.4.3. Dil, Üslup ve İcra Özellikleri

1. Efsaneler, her türlü üslup kaygısından yoksun, düz konuşma dili ve sade ifadelerden oluşur.

2. Efsane metinlerinin içerisinde hazır kalıplar yoktur; fakat ‘birisinden duyduğuma göre’, ‘anlatılanlara göre’, ‘bu gerçekten olmuş’, gerçekten de böyleymiş’ vb. gibi başlangıç formelleri bulunabilir.

3. Efsane anlatımı için özel bir mekân ve ortam söz konusu değildir

4. Efsaneler için profesyonel anlatıcılardan bahsedilemez. Herkes efsane anlatabilir. Bununla beraber “güngörmüş”, “yaşlı” ve “konuya ilgi duyan-konuya hâkim” kişilerin efsane anlatmaları teâmül olmuştur.

Anlatıcıdan derlenen efsanenin yazıya geçirilmesi hususunda Sakaoğlu (2013: 43-44), efsane yazıya geçirilip edebi bir hüviyete büründürülürken anlatıcısının verdiği ana veya yan motiflerin asla değiştirilmemesi gerektiğini, bazı efsanelerin üç beş cümle ile anlatılmasının, bazı eksikleri de beraberinde getirmesiyle beraber, efsaneyi yazıya geçiren kişiye düşen vazifenin, tespit edilen efsaneyi yan ve açıklayıcı bilgilerle beslemek ve bu şekilde efsanenin okuyucu için daha anlaşılır olmasını sağlamak olduğunu ifade eder.

1.3.5. Efsanelerin Tasnifi

Pertev Naili Boratav, *International Society For Folk Narrative (Halk Anlatmaları Uluslararası Topluluğu)*'nin yapmış olduğu efsane tasnifini⁸ temelde benimsemiş olmakla beraber bu tasnifin Türk efsanelerine tam olarak uymadığını belirtmiştir ve bu tasnif üzerinde bazı değişiklikler yaparak Anadolu-Türk efsanelerini şu ana başlıklar şeklinde tasnif etmiştir:

I. Yaratılış Efsaneleri

II. Tarihlik Efsaneler

III. Olağanüstü Kişiler, Varlıklar ve Güçler Üzerine Efsaneler

IV. Dinlik Efsaneler (Boratav 1992: 100-104).

Budapeşte'de *Society For Folk Narrative (Halk Anlatmaları Uluslararası Topluluğu)*'nin yapmış olduğu efsane tasnifi genel bir tasniftir. Araştırmacılar kendi kültürlerindeki efsane çeşitliliğine göre bu tasnifte değişiklik yapabilirler. Pertev Nâili Boratav da Anadolu'da Türk kültür dairesi içerisinde üretilen efsanelerin konularına göre buna ilaveler yapmıştır. Boratav, bu şekilde ulusal çapta yapılacak efsane incelemelerinde kullanılacak bir sınıflandırma yapmaya çalışmıştır.

1.4. Menkıbe Kavramı

1.4.1. Menkıbenin Tanımı

Menkıbe⁹ sözlüklerde, “din büyüklerinin veya tarihe geçmiş ünlü kimselerin yaşamları ve olağanüstü davranışlarıyla ilgili hikâye” (TDK 2005: 1369); “çoğu tanınmış veya tarihe geçmiş kimselerin ahvâline âit fıkralar, hikâyeler” (Devellioğlu 2003: 615); “velilerin kerametlerinin, hikmetli sözlerinin, hallerinin ve yaşayışlarının anlatıldığı eserler olup gaye dinleyenlerde aşk uyandırmak, kalplerde çerağ yakmaktır, şeklinde ifade edilmektedir” (Cebecioğlu 2004: 426).

Bu konudaki çalışmaları ile bilinen Ahmet Yaşar Ocak (2010: 27), menkıbe ile ilgili olarak; tasavvuf tarihinde, sûfilerin izhar ettikleri hârikulâde olaylar demek olan kerâmetleri

⁸ Bu tasnif için bkz. Saim Sakaoğlu, *Efsane Araştırmaları*, Kömen Yayınları, Konya, 2013.

⁹ “Menkabe” kelimesi Türkçe’de galat olarak “menkıbe” tarzında ifade edilmekte, hatta birçok ilmi eserde böyle yazılmaktadır (Sakaoğlu 2013: 47). Bu çalışmada biz de bu galata uyarak “menkabe” yerine “menkıbe” ifadesini kullanacağız.

nakleden küçük hikâyeler mânasında tahminen IX. yüzyıldan itibaren kullanılmaya başlandığını, pek yaygın olmamakla beraber “keramet”in de menkıbenin yerine kullanıldığını belirtmiş ve menkıbelerin esasını kerametlerin teşkil ettiğini belirtmiştir.

Menkıbe kavramının daha iyi anlaşılabilmesi için “veli” ve “keramet” kavramlarının iyi anlaşılması gerekir. Veli (çoğulu evliya) kelimesi, sözlükte, “dost, ahbab, arkadaş, yardımcı” manalarına gelmekle beraber, tasavvuf istilâhında “Allah’ı seven, dost edinen ve O’nun tarafından dost edinilen” manasında kullanılmış ve benliğini Allah’ta yok etmek suretiyle bir takım üstün vasıflar kazanarak hârikulâde şeyler izhar edebilen büyük insan mânasını taşımaktadır. Veli telâkkisine paralel bir de keramet telakkisi geliştirilmiş ve bunun nazariyesi işlenmiştir. Keramet, velilerin izhar edebilecekleri bir takım hârikulâde olaylar şeklinde tarif edilebilir. İşte bu daire, fevkalâde kuvvet ve kuvvetlerle mücehhez olup Tanrı’ya yakın kabul edilen bir şahsiyetin her hangi bir konuda –sağ veya ölü iken- yardımının dokunacağına inanılması, bunu temin için ritüel yollara başvurulması ve son noktada velinin takdis olunması ile bir “veli kültü” oluşmasını sağlamaktadır (Ocak 2010: 1-6).

1.4.2. Menkıbelerin Teşekkülü

Dünyanın neresinde ve hangi devirde olursa olsun, halk muhayyilesi hiçbir zaman, kendine ulaşan bir dinin resmî çerçevesi ile yetinmemiş, daima bir takım insanüstü kuvvetlere ve bunların ortaya koyduğu hârikulâde olaylara inanma meylini olabildiğince korumuş ve bunun sonucu, o dinin resmi çerçevesine, popüler mahiyette ikinci bir çerçeve eklemiştir. Toplum, çoğu defa dinin resmi çerçevesinden ziyâde, söz konusu olan popüler çerçeveye bağlı kalmaktadır. İşte bu popüler çerçevenin mahsullerinden olan menkıbeler halk kültüründen, eski inanışlardan, komşu ve akraba toplulukların kültürel ve dinî inanışlarından da nasibini büyük ölçüde almış bu çerçevede şekillenmiştir. Bu etkenler göz önünde bulundurulduğunda Türk evliya menkıbelerinin teşekkülünde etkili olan tesir ve kaynaklar şu şekilde sıralanabilir:

1. İslâmî kaynaklar
2. Eski Türk gelenekleri
3. Budizm tesiri
4. İranî tesir (Ocak 2010: 30-31)

1.4.3. Menkıbelerin İşlevleri

Menkıbelerin ve dinî anlatıların, insanlara aktarılmasındaki temel felsefe, insanları düşünceye yöneltmek ve onunla yaşantısına yön vermesini sağlamaktır. Bununla beraber menkıbelerin asıl gayelerinden biride menkıbenin ana karakteri olan velinin müritleri yetiştirmek ve dolayısıyla tarikatın bütünlüğünü sağlamasıdır. Bir başka husus da tarikatlara ve şeyhlere iyi gözle bakmayan resmi din görüşünü temsil eden ülema nazarında veliyi ve tarikatını kabul ettirmektir (Ocak 2010: 36).

1.4.4. Menkıbelerin Özellikleri

1.4.4.1. Şekil Özellikleri

1. Menkıbeler şekil olarak genellikle kısa ve sade bir anlatım özelliğine sahiptirler. Bununla beraber yazılı kaynaklarda uzun ve kısmen ağdalı menkıbe metinlerine tesadüf edilir.

2. Menkıbeler, manzum, mensur, bazen de manzum ve mensur karışık metinlerden (ifadelerden) oluşabilir.

1.4.4.2. Muhteva Özellikleri

1. Menkıbelerin konusu olağanüstü olaylardır.

2. Menkıbelerin ana karakterleri gerçek ve mukaddes kişilerdir.

3. Menkıbede geçen olayların yeri ve zamanı bellidir.

4. Menkıbeler söz konusu velî zât hayatta iken ya da öldükten sonra da oluşabilir.

5. Menkıbelerde inanç unsuru oldukça güçlüdür. Menkıbede anlatılan olayların gerçekliğine anlatan ve dinleyen inanır. Yarı mukaddes ve bir dogma gibi kabul görür.

1.4.4.3. Dil, Üslûp ve İcra Özellikleri

1. Sözlü kaynaklarda var olan menkıbelerde herhangi bir üslûp ve edebi kaygı bulunmazken; yazılı kaynaklardaki menkıbe metinlerinde üslûp ve edebi kaygı vardır.

2. Menkıbeler, din kaynaklı olduğu ve dinî atmosferden beslendiği için, menkıbelerde Arapça ve Farsça tabir ve terimler bulunur.

3. Menkıbelerin özel anlatıcıları olmamakla beraber dinî hassasiyeti olan insanlar daha çok anlatırlar.

4. Menkıbelerin özel bir icra ortamları yoktur. Menkıbeler her yerde anlatılabilir; özellikle tarikat ve cemaat ortamlarında, cami, mescit vb. kutsal sayılan mekânlarda, dinî sohbet ortamlarında daha çok anlatılır.

1.4.5. Menkıbelerin Tasnifi

Oluşumları ve özellikleri göz önünde bulundurulduğunda menkıbeler aşağıdaki şekilde tasnif edilmiştir:

I. Tarihî gerçeklere dayanan menkıbeler

II. Hayalî menkıbeler

A. Toplumun içtimaî değerler sisteminden kaynaklanan menkıbeler

B. Ahlâki teolojiye dayanan menkıbeler

C. Propaganda maksadı güden menkıbeler (Ocak 2010: 34-35).

1.5. Memorat Kavramı

1.5.1. Memoratın Tanımı

“Memorat” teriminin ilk kullanıcısı ve isim babası İsveçli halkbilimci Carl Wilhelm von Sydow’dur. Von Sydow 1934 yılında yapmış olduğu bir çalışmada, efsane türüne yakın olan; fakat “karakteristik ve gelenek” açısından uyuşmayan, “tamamen kişisel bir tecrübe” özelliği içeren yeni bir anlatı türü olduğunu fark etmiş ve bu türe “memorat” (memorate) adını vermiştir (Çobanoğlu 2003: 21).

Memorat, “Tabiatüstü ferdi bir tecrübenin, yaşayan veya ondan dinlemiş birisi tarafından anlatılan şahsa bağlı hikâyeye” (Kvideland akt. Çobanoğlu 2003: 21) olarak tanımlanmaktadır. Bu tanımda geçen “tabiatüstü ferdi bir tecrübe” ile “öteki dünya” ve başka bir boyutta olmanın dışında “insanlarla beraber aynı mekânları paylaşan cin, peri, şeytan, alkız, karabasan veya çeşitli ruhlardan oluşan ve sosyal bir hayat yaşadığına inanılan” başka varlıklarla “konuşma, görme, dokunma, hissetme, rüya veyahut bunların dışında bir başka şekilde” kurulan iletişim kastedilmektedir. Bu “iletişim”den doğan anlatıya da memorat denmektedir (Çobanoğlu 2003: 21).

Fuzuli Bayat (2007b: 258), memoratı, “gerçekliğine inanılan hayat hikâyeleri” olarak tanımlar ve memoratları, iyi ve kötü varlıklar hakkında anlatılmakta olan mitolojik söylentiler, yaşanmış tecrübelerin veya yaşandığına inanılan olağanüstü olayların anlatıları olarak tarif

eder. Bununla beraber memoraatları, anlatıcının yaşamış olduğu veya bir başkasından duymuş olduğu olağanüstü varlıklarla iletişim yaşandığına inanılan basit anlatı türü olarak nitelendirir. Linda Degh (2003: 123) ise memoraatı “gerçek hayat hikâyeleri olarak” tanımlamaktadır.

1.5.2. Memoraatların Teşekkülü

Oluşum süreçleri göz önünde bulundurulduğunda ilk anlatı türünün mitler olduğu ve sırasıyla efsane, masal, destan, menkıbe, halk hikâyeleri ve memoraatların bu sırayı takip ettiği görülecektir. Bununla beraber bu sıralamanın türlerin bütün örnekleri için geçerli olmadığı da akıldan çıkarılmamalıdır. Efsanelerin yakın zamanlara kadar üretiliyor olması onların bir anlamda memoraatlara kaynaklık etmesine, hatta bazen onlarla karıştırılmasına da sebep olmuştur (Boyraz 2008: 108). Çobanoğlu, memoraatın anlatı türleri içerisinde efsaneyle diğer anlatı türlerine nazaran daha yakın olduğunu; fakat hangi yönde olursa olsun iki tür arasında bir dönüşümden söz edecek kadar yeterli delil ya da delillerin olmadığını ifade eder (2003: 31).

Memoraat türünün insanlığın varoluşundan bu yana var olduğunu, bu nedenle anlatı türlerinin son halkasına eklenmesinin doğru olmadığı kanısındayız. Kolay üretilen ve kolay tüketilen bir tür olduğu için pek kıymet verilmemiş hatta bir tür olarak kabul edilişi dahi bugün hâlen tartışılmakla beraber 20. yüzyılı bulmuştur. Anlatı türleri arasında her zaman bir dönüşümden bahsedebilir; fakat bu kesin bir hüküm içermez. Bu nedenle efsanelerin nihayetinde memoraatlaşması ya da tersi bir durum söz konusu değildir.

Memoraatlar her toplumda ve her dönemde teşekkül eden ya da edebilecek olan bir türdür. Çobanoğlu (2003: 33), “sanayi ötesi” ve “modernleşme ötesi” toplumsal yapılarda ortadan kalkan veya zayıflayan kırsal muhtevalı efsane ve memoraatların yerini “Yok olan otostopçu”dan UFO’lara varan kentsel hayatı yansıtan kent efsanelerinin ve memoraatların aldığı ifade etmektedir. Netice olarak memoraatlar değişen şartlar altında zamana ve mekâna göre yeniden doğar ve şekillenirler.

Zaman zaman olağanüstü tecrübeyi yaşayan kişi yaşadığı şeyin ne anlama geldiğinden emin olamaz. Bu nedenle olağanüstü tecrübe kimseyle paylaşılmaz; yani “numen¹⁰”dir; fakat tecrübeyi yaşayan kimse bunu bir başka şahsa anlattığında, bu hâdise “numen memoraat” olur. Söz konusu olağanüstü tecrübe belki üçüncü kişilerce yaygın olan inançlarla ilişkilendirilerek

¹⁰ Herhangi bir kimse ile paylaşılmamış ve anlatılmamış olağandışı, olağanüstü tecrübe.

asimile edilir. Çok sık olarak olağanüstü bir şahsi tecrübe çok kısa sürede kendiliğinden ve kolayca dâhil olduğu toplum içerisinde kollektif inançların terimleriyle kolayca yorumlanır (Kvideland akt. Çobanoğlu 2003: 35-36).

Şu husus unutulmamalı ki memoratların oluşum sürecindeki olağanüstülük ya da olağandışılık “fizikî” ve “fiilî” gerçekliği kapsamaz. Bu halkbiliminin değil fizik biliminin araştırma sahası dâhilindedir. Bununla beraber psikoloji biliminin, bir sosyal olgu olan memoratların oluşumu konusundaki tespitleri son derece önemlidir. Bu, memoratlar gibi insan psikolojisi ile iç içe olan bir türün psikolojik kaynağını ortaya koyması açısından faydalıdır (Çobanoğlu 2003: 33).

1.5.3. Memoratların İşlevleri

Memoratlarda iki işlevden bahsedilebilir:

1.5.3.1. Memoratların Durumsal ve Sosyal İşlevleri

Memoratlar var olan sosyal yapıyı, onu oluşturan sosyal değerlerin altını çizip pekiştirerek kuvvetlendirir ve doğrular. Oluştukları ve derlendikleri çevredeki toplumun geleneksel dünya görüşünü, bireylerin iç dünyalarındaki korkularını, fantezilerini ve halk inançlarını belirlemek açısından son derece önemli bir işlevi vardır.

1.5.3.2. Memoratların Kurumsal ve Kültürel İşlevleri

Konu edindikleri inanışların içinde yer aldıkları kültürdeki kültler ve bu kültlerin kurumsallaşan yapılarının hâlen işlemekte olduğunu güncel örneklerle ifade etmektedir (Çobanoğlu: 2003: 63-71).

1.5.4. Memoratların Özellikleri

1.5.4.1. Şekil Özellikleri

1. Memoratlar genellikle kısa ve özel bir şekli olmayan anlatılardır.

1.5.4.2. Muhteva Özellikleri

1. Memoratlar olağanüstü ve olağandışı olayları anlatır.

2. Memoratlarda hâdiseyi yaşayan kişi dışındaki karakterler olağanüstü ve olağandışı karakterlerdir. Bununla beraber dinî şahsiyetler ve kutsal kişiler olabilir.

3. Memoratlarda halk inançları baskındır.

4. Memoratlarda anlatılan olağanüstü kişisel tecrübeler kötü ise daha kısa zamanda memarat şeklini alır. Memoratlarda anlatılan olağanüstü kişisel tecrübeler iyi ise halk inançlarından kaynaklı olarak “bu iyiliğin kaybolmaması” için tecrübenin memaratlaşması daha uzun bir süre alır.

1.5.4.3. Dil, Üslup ve İcra Özellikleri

1. Memoratların özel bir anlatıcısı yoktur. Bu kişisel olağanüstü tecrübeyi yaşayan ya da bunu ilginç bulan herkes anlatabilir.

2. Memoratlar konuşma diliyle, basit ve sade bir şekilde anlatılır.

3. Özel bir anlatım mekânı yoktur. Herhangi bir yerde ve zaman diliminde anlatılabilir

4. Memoratları anlatmanın amacı, her anlatıda olduğu gibi anlatma ihtiyacına bağlı olarak yaşanan olağandışı tecrübeden başkalarını da haberdar etmek ve esrarengiz bir ortam oluşturmak.

1.5.5. Memoratların Tasnifi

Linda Degh (2003: 125-126) memoratları:

1. İş Hatıraları

2. Otobiyografik Hikâyeler

3. Göçmen ve Göçebe Epikleri

şeklinde tasnif etmiş, Fuzuli Bayat(2007b: 260), bu tasnife

4. Askerlik hatıraları

5.Yol hatıralarının da eklenebileceğini ifade etmiştir.

Özkul Çobanoğlu, **Türk Halk Kültüründe Memoratlar ve Halk İnançları** adlı eserinde tematik bir tasnif denemesi yapmış ve memoratları on iki başlık altında toplamıştır. Bunlar:

1. Cinler ile kurulan iletişim biçimleri ve yaşandığına inanılan olaylar

2. Alkarısı ile kurulan iletişim biçimleri ve yaşandığına inanılan olaylar

3. Ağırılık basması-Karabasan, Congoloz, Erkebit, Hırtık, Hıncur Munkur, Çıtlık Kuşu, Kırk basması, Çarşamba karısı, Yol azdıran, Kara Ura, Gelincik, Demirkıynak adlı varlıklarla kurulan iletişim biçimleri ve yaşandığına inanılan olaylar

4. Hızır ile kurulan iletişim biçimleri ve yaşandığına inanılan olaylar

5. Yatırlar, evliyalar ve şehitlerle kurulan iletişim biçimleri ve yaşandığına inanılan olaylar

6. Rüya görme yoluyla kurulan iletişim ve yaşanıldığına inanılan olaylar

7. Nazar değmesi yoluyla kurulan iletişim ve yaşandığına inanılan olaylar

8. Ölülerle kurulan iletişim biçimleri ve yaşandığına inanılan olaylar

9. Büyü ve çeşitli geleneksel pratikler yoluyla kurulan iletişim ve yaşandığına inanılan olaylar

10. Fal ve falcılık yoluyla kurulan iletişim ve yaşandığına inanılan olaylar

11. Tam tanımlanamayan olağanüstü bir güçle kurulan iletişim biçimleri ve yaşandığına inanılan olaylar

12. Modern kent yaşamı memoraları: Ruh çağırma, astral yolculuk reenkarnasyon ve UFO'larla kurulan iletişim biçimleri ve yaşandığına inanılan olaylar.

1.6. Efsane, Menkıbe ve Memorat Türlerinin Birbirleriyle Olan Bağları

İnandırıcılık ve olağanüstülük gibi vasıflara sahip olan efsanelerin, kendine has şekil ve muhtevaya sahip olmakla beraber temas ettiği konuların çok geniş olması nedeniyle sınıflandırılması ve diğer türlerle sınırlarının belirlenmesi problemi çözülememiştir (Bayat 2007a: 112). Diğer anlatı türlerine nazaran özellikle efsane, menkıbe ve memorat arasındaki bağ daha sıkı ve bunların arasındaki benzerlikler daha da fazla olduğundan dolayı, bu üç anlatı arasındaki sınırları çizmek daha zor olmaktadır. Efsane, menkıbe ve memoratın birbirlerinden bağımsız bir tür oldukları ya da diğer ikisinin efsanenin alt başlıkları olarak mı değerlendirileceği tartışma konusudur.

“Menkıbe, efsaneye yakın bir tür olarak bilinmektedir. Fransızca’da menkıbe ve efsane tek bir kelime ile yani ‘legende’ kelimesi ile karşılanmaktadır. Bilim adamları bu anlatım türünü şöyle ayırt etmişlerdir: ‘legende populaire’ popüler menkıbe (efsane), ‘legende religieuse’ (ya da hagiographique) dinî menkıbe (İngilizce karşılığı olarak ‘sacral legend’ ya da ‘saints legend’ (Luthi 2003: 316). Ana karakteri dinî ve kutsal bir şahsiyet olan ve Allah’ın

lütfü ile bir olağanüstülük (keramet) gösterilen olayları içeren anlatılara menkıbe ya da dinî efsane denilmektedir. Boratav (1992: 114), menkıbe tanımını kullanmamakla beraber, dinî inanış ve işlemlerin ağır bastığı ve niteliklerini bu öğelerden alan efsaneleri dinî efsane olarak tarif eder.

Bayat'a (2007a: 118) göre her ne kadar efsaneye benzese de menkıbe dinî taraflarının ağır olması ile efsaneden ayrılır. Olağanüstülük, keramet gösterme, ilahi gücün himayesinde olma, dinî propaganda yapma, az da olsa milliyetçilik menkıbenin başlıca özelliğidir, diyerek menkıbenin efsaneden farkını izah etmektedir.

Menkıbe ve efsanenin toplumdaki algılanışı da farklı olmuştur. Sakaoğlu (2013: 16), menkıbe konusunda ısrarlı olan, daha çok dine bağlı metinlerin incelenmesi üzerinde duran araştırmacıların efsane kavramını pek dikkate almadıklarını ifade etmektedir. Bunun sebebi olarak da *efsane-fesane* söyleyişlerinin çağrıştırdıkları ile inanç sistemi arasındaki farklılıklardan kaynaklandığını belirtmektedir.

Masal, mitos, efsane türleri gibi menkıbeler de olağanüstü olayları konu edinmiştir. Öteki türler gibi, başlangıçta o da ferdîdir. Yani bir fert tarafından ortaya konmuştur. Daha sonra, fert unutulur ve anonim bir hüviyet kazanır. Menkıbelerin konusu gerçek kişilerdir. İşte bu noktadan itibaren efsaneden ayrılır. Bu gerçek kişilerin yaşadıkları zaman ve mekân bellidir. Oysa efsanelerde, zaman ve mekân belirsizdir. Ya da simgesel bir yer veya zamandır. Menkıbelere kutsallık izafe edilir ve buna inanılır. Menkıbeyi, efsaneden ayıran en önemli fark budur.¹¹

Memorat ve efsane arasındaki bağ ve sınırları Çobanoğlu (2003: 25), nesir anlatılar içerisinde motif ve kahraman özelliklerinin dışında yapı ve işlev olarak bu iki anlatı türünün birbirlerine benzediğini hatta örtüştüğünü ve hem ülkemizde hem de diğer ülkelerde halkbilimi araştırmacılarının bu iki türü birlikte ve efsane başlığı altında değerlendirdiklerini; fakat memoratı, olayı yaşayan, gören ya da yaşayandan veya görenden duyan kişinin anlatmasının efsaneden farklı bir yön olduğunu ve bu nedenle başlı başına bir tür olarak kabul edilmesi gerektiğini ifade eder.

Bugüne kadar yapılan çalışmalar ve yukarıda ifade edilen görüşler ışığında efsane, menkıbe, memorat kavramlarının arasındaki bağları ve farklılıkları şu şekilde açıklanabilir:

¹¹ Arif Ay, "Efsane-Menkıbe Üzerine Bir Karşılaştırma Denemesi" http://dhgm.meb.gov.tr/yayimlar/dergiler/Milli_Egitim_Dergisi/medergi/20.htm. Erişim: 04.03.2015

Memorat, efsaneye çok yakın olmakla beraber kendi başına bir türdür. Çünkü;

- 1- Efsaneye nazaran çok daha hızlı bir oluşum sürecinde ortaya çıkmış olması
- 2- Efsanenin yayılma sahasının geniş olmasına karşılık daha dar bir alana yayılmış olması
- 3- Tüketiminin (anlatılma-dinlenilme-unutulma sürecinin) hızlı olması
- 4- Hem toplumsal bellekte hem de kişisel bellekte uzun süre yer edinmemesi

gibi nedenlerden dolayı “memorat”ı efsaneden farklı bir tür olarak kabul edebiliriz.

Menkıbeleri ise farklı bir tür olarak değil efsane başlığı altında fakat dinî efsaneler dışında menkıbe adı ile başka bir kategoride değerlendirmek gerektiği kanısındayız. Çünkü menkıbe anlatılarında ana motif olarak mutlaka bir din ulusu yani evliya ve onun gerçekleştirmiş olduğu bir keramet söz konusudur. Bu iki ayırıcı vasfından dolayı menkıbeleri dinî efsanelerden ayrı değerlendirmek gerekir. Dinî efsaneler başlığı altında ise bizâtihi velilere ait keramet motifi içeren anlatıları değil de dinî referanslarla yorumlanan tabiat olayları, şehitlerle ilgili anlatılar, ilahi yardımları konu edinen ve anlatının kahramanın sıradan bir şahsiyetin olduğu anlatıları almak gerekir.

1.7. Anlamlandırma Problemi

Tarih bilimi için önemli olan belgedir. Tarih belgelendirildiği ölçüde kıymet kazanır. Fakat belgenin olmadığı yerde tarih bilimi efsanelerden, menkıbelerden ve anlatılardan istifade eder. İlber Ortaylı,

“Menkıbeden bizim anladığımız şey, aslında belirgin ölçüde tarihî realiteye ayaklarını uzatmış siyasal nedenlerle veya bazen doğrudan doğruya edebi imaj dolayısıyla dallanıp budaklandırılmış, bir proza nesir olmasıdır. Bunun üzerinde ısrarla durmak gerekmektedir. Bu menkıbenin reel ayağı vardır. Olmayan bir olay üzerine kaleme alınmamıştır” (2004: 11) demektedir.

Efsane ve benzeri türdeki anlatılarda toplumsal algılayış ve inancın yardımı ile olağandışılığın gerçeklikle kaynaştırılması ya da gerçekliğin içinde eritilerek olağan ile olağandışı arasındaki sınırların bulanıklaştırılması söz konusudur (Dilek 2011: 205). Bu açıdan bakıldığında sözlü anlatıların sadece halkı korkutmak ya da halka ders vermek için uydurulmuş birer anlatı olmadığı, tarihî bir bağının olduğu fakat sonradan halk muhayyilesinin bu reel tarafı zayıflatarak üzerine yeni eklemeler yaptığı anlaşılmaktadır.

Tarihin uzak evrelerini anlamada yahut belgenin eksik kaldığı yerlerde sözlü anlatılardan istifade edildiği bilinmektedir. Fakat Çanakkale Savaşları'nın yakın tarihte meydana gelişi, belge ve bilgilerin yeterliliği sözlü anlatıların, Çanakkale Savaşlarını tarih bilimi açısından referans kabul edilmesini gereksiz kılıyor. Hatta tam tersi olarak savaş hakkındaki bilgi ve belgelerin yeterliliği bazı savaş anlatılarının tutarsızlığını ve halk muhayyilesinin tarihî gerçeği nasıl dönüştürdüğünü gösteriyor. Bundan dolayı Çanakkale Savaşları etrafında oluşan anlatıların kıymeti, tarih ilmine kaynaklık etmesinden ziyâde folklorik, psikolojik ve dinî açılarından önemlidir.

Menkıbeler geniş kitlelerin üzerinde çok büyük bir rol oynamaktadır (Ortaylı 2004: 19). Bu hususu asla göz ardı etmemek gerekir. Çünkü halk, kutsallarını menkıbelerin içinde yaşatmaktadır. Şu tarihî bir gerçektir ki, dünyanın neresinde ve hangi devirde olursa olsun, halk muhayyilesi hiçbir zaman, kendine ulaşan bir dinin resmi çerçevesi ile yetinmemiştir. Bu sebeple de, daima bir takım insanüstü kuvvetlere ve bunların ortaya koyduğu hârikulâde olaylara inanma meylini olabildiğince korumuş ve bunun sonucu, o dinin resmi çerçevesine popüler mâhiyette ikinci bir çerçeve eklemiştir. Hatta o, çoğu defa bu resmi çerçeveden ziyâde, söz konusu popüler çerçeveye bağlıdır (Ocak 2010: 30). Peygamberlerin mucizelerini hariç tutmakla beraber evliya menkıbelerine, ilahi yardım olarak değerlendirilen tabiat hâdiselerine ve kişisel tecrübeler (memoratlara) inanmak kişiye “ermişlik” katmayacağı gibi bunlara inanmamak kişinin dinî inancına hâlel de getirmez.

Bu anlatıların kıymetinin folklorik ve psikolojik olması yeni bir alan açmaktadır. Bu yeni alanın adı “sosyal gerçeklik” dünyasıdır ve bu dünyanın nesnel gerçeklikle ilişkisi kesilmiştir. Orada akıl ve mantık dediğimiz şeylerin hükmü yoktur. Kutsallaştırmaya dayalı bu unsurlar, halk dindarlığı ve popüler dindarlığın birer parçasıdır. Popüler dindarlık, dinin öğretilerinin halk kitlelerince yeniden şekillendirilmesidir. Bu şekillendirmenin renklerini, toplumun psiko-sosyal ihtiyaçları ve dinî algılama düzeyi belirler. Artık, dinin temel öğretilerini içeren kitabi dinin ötesinde, kültürel şartlar ve yaşam biçimleri devrededir (Köse & Ayten 2010: 12). İşte bu sosyo-psikolojik ihtiyaç ve algı sebebiyle Çanakkale Savaşları etrafında oluşan anlatılara halk tarafından kutsallık atfedilmektedir.

Aydınımızın efsaneye bakışı masala bakışı kadar sıcak olmamıştır (Sakaoğlu 2013: 11). Çocuğunu uyuturken ona masal okuyan anne ve babalar, çocuğun biraz büyüdükten sonra sokaktan duyduğu (halkın içinden) efsane ve menkıbeleri hurafe olarak tanımlamaktadır. Burada ısrarla üzerinde durulacak husus, inanmadığımız –ki kimse inanmak zorunda değil-, efsane, menkıbe ve memoraatları itibarsızlaştırma adına hurafe olarak tanımlamak yerine,

onların folklorik ve sosyo-psikolojik değerlerine dikkat etmek olacaktır. Abdülkadir İnan halk anlatılarının önemini şu şekilde açıklamaktadır:

“... kahramanların sergüzeşlerini terennüm eden epopeler, masallar, halk felsefesinden ibaret olan atalar sözü, bugün bizim için manasız görülen hurafeler, yalnız bir milletin değil, bütün beşeriyetin tefekkür tarihini ve onun muhtelif tekâmül safhalarını öğrenmek için çok kıymetli materyaller teşkil ederler. Arkeologların yaptıkları kazılarda elde edilen çanak, çömlek, silah ve sairelerin parçaları muhtelif devirlerdeki maddi kültürün inkişaf safhalarını öğrenmek için yegane kaynak teşkil ettikleri gibi, epope, hikaye, masal ve sair manevî kültür mahsulleri de o, geçmiş, muhtelif devirlerin karanlık noktalarını bize aydınlatırlar. Bunlar kazılarda elde edilen çanak ve çömlek parçalarından daha mühimdirler. Çünkü bunlar toprak altında ölü kalan kırıklar değil, cemiyetin ruhunda, binlerce yıl yaşayan vesikalardır. İnsan cemiyetlerinde en asri ve en mütekamil olduğunu iddia eden ferdin bile, binlerce senelik iptidai bir adeti, inanı ve etnografya maddelerini kendisiyle beraber yaşattığını görürüz (1987: 191)”.

Hurafe, sözlükte “akla ve gerçeğe aykırı düşen aldatıcı söz”, “mantıkî tabanı olmayan, gerçek hayatla ilişkisi olmayan inanç ve uygulamalar” (Yel 1998: 381) olarak tanımlanmaktadır. İslami literatüre ait olan din dışı, dine ait olmayan, İslam’ın aslında bulunmadığı halde sonradan uydurulan, yaygınlaştırılan ve dinin aslındanmış gibi gösterilen her çeşit batıl inanış ve adetler manasında kullanılan bir terimdir. Bununla beraber popüler bir tabir olarak sıkça kullanılan “hurafe” terimi çoğu kez dinî inanışları ve ritüelleri aşağılamak, hor görmek ve itibarsızlaştırmak için kullanılmaktadır.

Halk anlatılarını hurafe olarak tanımlamaktan ziyâde onların işlevselliğini görmek çok daha yerinde olacaktır. İlber Ortaylı’nın Süleyman Şah’ın Gelibolu’ya geçişi ile ilgili ifade ettiği, “Pekâlâ Gelibolu’da da Türklerin Rumeli’ye geçtikleri bir nokta bugün anıtlaştırılabilir. Bu hoş bir şeydir. Menkıbedir çünkü. Bütün efsaneler ve menkıbeler güzel şeylerdir” (Ortaylı 2004: 19) ifadesi, folklorik unsurların işlevselliğini ortaya koymaktadır. Bununla beraber halk anlatılarının özellikle tarihî ve dinî içerikli olanların, halk üzerinde büyük bir etkisi vardır. Bu görmezlikten gelinmemelidir. Sakaoğlu “unutulmasın ki, bugün turizm olarak adlandırdığımız faaliyetler zinciri, efsanelerimizi daha sevimli hale getirmiş ve çevremizin tanınmasında yardımcı unsur olarak yer almasını sağlamıştır (2013: 44)” diyerek çok yerinde bir tespit yapmıştır. Günümüzde Çanakkale Şehitliklerine sayısı milyonları aşan ziyaretçi akını gerçekleşmektedir. Bu ilgiyi Çanakkale Savaşları’nı yerinde görme arzusu olarak değerlendirebilir; fakat bu ilgiyi oluşturan halk anlatılarını göz ardı etmek yanlış olacaktır.

Çanakkale Savaşları’nın yakın tarihte cereyan etmesi, dünyanın ve Türkiye’nin şekillenmesi sürecinde etkili olması, Çanakkale Savaşları etrafında oluşan anlatılara rağbet gösterilmesinde etkin bir sebeptir. Yoksa tarihî süreç esnasında yapılan yüzlerce savaşla ilgili

olarak ortaya çıkmış birçok menkıbevî anlatı zuhur etmiş ama anlatıların hiçbiri, hiçbir dönem bu kadar çok tenkit edilmemiş ve hiçbirine hurafe yaftası yapıştırılmamıştır.

1.8. Çanakkale Savaşlarının Türk Milletinin Ruh Dünyası Üzerindeki İzleri

Çanakkale Harbi, fiilen 3 Kasım 1914 tarihinde başlayıp hem deniz hem de kara savaşı olarak süren, 9 Ocak 1916 tarihinde İtilaf Devletleri'nin çekilmesiyle sona ermiş olan, çarpışmaların toplam 8,5 ay boyunca devam ettiği hem Türklüğün hem de dünya tarihinin kaderinin yeniden yazılmasına vesile olduğu büyük bir savaştır.

Bu büyük mücadelenin bir cephesini o tarihlerde dünyanın en güçlü devletleri olan İtilaf Devletleri oluşturmaktadır. Hedefleri Çanakkale Boğazı'nı geçerek Osmanlı'nın başkentini ele geçirmek böylece Osmanlı'yı savaş dışı bırakmak ve Rus Çarlığı'na askerî ve ekonomik yardım ulaştırmaktır. Bu görünen hedefin dışında ise nihâî gaye, oluşturulan haçlı ordusuyla Türk'e ve İslam'a kesin ve son bir darbe vurarak onu Avrupa'dan atıp geldiği yere Asya'ya göndermek, belki sadece Anadolu'nun içinde küçük bir devlet kurmasına müsaade etmektir.

Bu büyük mücadelenin diğer cephesini de son iki yüzyılda, fetih dönemlerinde elde ettiği üç kıtaya yayılmış topraklarını kaybederek öz kabuğuna çekilmiş, son büyük darbeyi Balkan Savaşları'nda yemiş ve tüm bunlardan dolayı elinde kalan son vatan toprağını korumak arzusunda olan Türk milleti vardı.

Muhakkak hem Osmanlı Devleti'nin hem de diğer muharip devletlerin tüm cephelerinde çok çetin mücadeleler yaşanarak harbin doğası gereği ölümler vuku bulmakta ve acılar çekilmekteydi. Hatta Kafkas Cephesi'nde on binlerce Türk askeri çeşitli sebeplerden dolayı daha cepheye varmadan perişan halde yok olmuş ve bu cephede büyük bir darbe yenmişti. Osmanlı Devleti'nin müdahil olmadığı cephelerde de ölümüne savaşlar yaşanıyor, kazananında en az kaybeden kadar kaybı ve acısı oluyordu.

Fakat Çanakkale Cephesi Savaşları'nı, I. Dünya Savaşı'ndaki diğer cephelerden ayıran bir özelliği var. Savaşın her cephesinde muhakkak bir kazanan bir kaybeden olmakla beraber, bu harbin gereği idi. Lâkin hiçbir cephe savaşı bir milletin kaderini bu kadar derinden etkileyecek kudrette değildi yahut en azından hiçbir cephenin açılış gayesi bu değildi. Çanakkale Cephesi'ni diğer cephelerden ayıran en büyük özelliği bîzatihi Türk milletinin kaderini değiştirmek ve onu yok etmek üzere planlanmış ve tatbik edilmeğe çalışılmış olmasıdır.

İşte böyle bir zihniyetin –son haçlı seferiyle Türk’ü Avrupa’dan çıkarmak, elindeki son toprak parçasını almak ve ona bir daha belini doğrultamayacağı son darbeyi vurmak- en belirgin, en somut delilini o dönem cephede bulunan yazar ve gazetecilerin ifadelerinden anlıyoruz. Şunu da iyi bilmek gerekir ki bu düşünceler sadece bu yazar ve gazetecilere ait olmayıp mensubu buldukları milletlerin umumî fikirlerini yansıtmaktadır.

Bu tarz fikirlere sahip olanlardan biriside şair Rupert Brook’tur. Brook duygu ve düşüncelerini şöyle ifade eder:

“İnanılmayacak kadar olağanüstü. Kaderin bana bu kadar cömert davranacağını hiç tahmin etmemiştim... Hero’nun Kalesi (Galata kulesi) 15’lik toplarımıza dayanacak mıydı? Deniz çiçekler açıp, şarap rengine dönüşecek miydi? Ayasofya’nın mozaiklerini, lokum ve halıları, yağmalayacak mıydım? Bizler tarihin dönüm noktası mı olacaktık? Tanrım! Tüm yaşamım boyunca bu kadar mutlu olduğumu hatırlamıyorum. Mutluluğum hiç bu kadar eksiksiz olmamıştı; tümüyle bir yöne akan ırmak gibi. Birden -iki yaşımdan bu yana- yaşamımın tek amacının ne olduğunu gördüm: Konstantinopolis’e karşı düzenlenen askeri bir harekâta katılmak” (Moorehead 2005: 95).

O dönemde İngiltere’nin popüler şairlerinden olan Brook, bir haçlı zihniyetiyle hareket etmekte ve kendisi gibi düşünen milyonlarca İngiliz’in hatta milyonlarca Batılının duygularına tercüman olmaktadır.

Çanakkale Savaşları esnasında cephede savaş muhabirliği yapan Ellis Ashmead Bartlett’in duygu ve düşünceleri de, bu cephenin sadece bir cephe savaşı olmadığını, Batılıların yüzyıllardır biriktirmiş olduğu kinin yansıması neticesinde Osmanlı’ya kesin ve nihaî bir darbe vurarak tarihten silme projesinin bir parçası olduğunu göstermektedir. Bartlett düşüncelerini şöyle ifade etmektedir: “Son Haçlı Seferi’nden beri ilk defadır batılılar, yine doğuya yönelmiş bulunuyor. Hristiyanlık âlemi, Fatih Sultan Mehmet’in 29 Mayıs 1453 uğursuz tarihinde Bizans İmparatorluğuna indirmiş olduğu darbenin intikamını almak üzere, birlikte harekete geçmiştir (Bartlett 2007: 46)”. “Bu öyle kanlı bir harp olacaktır ki neticesi Ayasofya mabedini ya Hristiyanlık dünyasının eline düşürecek veyahut da hilal, kanlara boyanmış Yeniçeri askerinin başında olduğu halde Sultan II. Mehmed’in 29 Mayıs 1453 tarihli uğursuz günde İstanbul’a muzafferane girişi gününden daha şanlı bir şekilde ebediyen yaşayacaktır (Bartlett 2007: 62)”. “Bundan önceki Haçlı savaşları, başarı yönünden o kadar kayda değer değildir. Hâlbuki bu sonuncu ve en büyük Haçlı Seferi, bir vakitler Viyana kapılarından Kudüs’e kadar uzanmış olan Osmanlı İmparatorluğu’nun köşesinde, kemikleri dağılıp kalmış olan Ortaçağ Şövalyelerinin intikamını alacaktır (Bartlett 2007: 78).”

İşte bu ifadeler, Çanakkale'ye gelen İtilaf kuvvetlerinin nasıl bir ruh yapısına sahip olduğunu göstermektedir. İtilaf kuvvetleri Çanakkale'ye sadece Türk'ü yenmek için gelmemişti; onların amacı yüzyıllardır içinde beslediği kini ve gayzı akıtmak ve Türk'ü, Türklüğü, Türk Devleti'ni yok etmek, Avrupa'dan ilelebet atmak ve Asya'ya göndermek, belki Anadolu'nun içinde küçük bir devletçik kurmasına müsaade etmek. Bu savaş öylesine bir savaş değildi; İtilaf kuvvetlerinin zihninde bu savaş son haçlı seferiydi.

Bu savaşın diğer cephesinde ise büyük Türk vatanından kala kala elinde kalan son toprağını, pay-ı tahtını, dinini ve namusunu korumayı kendine kutsal bir vazife bilen Türk ve onun askeri vardı. Elinde silahı, cephanesi, topu, tüfeği, iaşesi eksikti, lâkin bir destan yazacak kadar vatanına bağlıydı. Bu savaşı kaybederse yok olmakla karşı karşıya kalacak ve tarihin en hazin acılarından birini yaşayacaktı. İşte böyle bir ahval ve şerait içinde verilen mücadele bir destan yaratmıştır.

Bu destanı Çanakkale Savaşları'ndaki ulvi ruh hali kazandırmıştır. Napolyon'un "Harp bir strateji meselesi olmaktan ziyâde bir psikoloji meselesidir. Maneviyat harbin yarısını kazandırmaya kâfidir" sözü ve Alman generallerinden Bernardi'nin "Muharebelerde fikrî ve manevî âmiller daima hâkim bir rol oynar. Manevî amiller adet ve fâikine bile müreccehdır. Hatta diyebilirim ki askerin maneviyatı bütün diğer noksanları telafi edecek derecede mühim bir rol sahibidir. Karşı karşıya gelen iki hasımdan hangisi manen daha çok kuvvetli ise galebe onun tarafındadır." (akt. Avcı 2011: 414-415) ifadeleri savaşlardaki ruh halini üstünlüğünü özetlemektedir.

Çanakkale Savaşlarının Türk milleti için nasıl bir varlık mücadelesi olduğunu ve ne kadar önemli olduğunu o dönemde yaşamış insanların ifadelerinden çok daha iyi anlaşılmaktadır. Onlardan birisi de Darü'l-fünûn müderrislerinden İsmail Hakkı'dır. O Çanakkale Savaşlarının önemini Türk milleti için ne kadar önemli olduğunu şöyle ifade ediyor: "Çanakkale müdafaasında bir pay-ı taht kazandık' diyenlere itiraz etmem. Lakin bu müdafaada kazandığımız maneviyatın birkaç İstanbul'dan büyük olduğuna kanâat ederim" (akt. Avcı 2011: 166). Evet, Çanakkale Savaşlarında verilen mücadele ve elde edilen maneviyat Türk milletine İstanbul'dan daha çok şey kazandırmıştı.

Türk ordusunun ve milletin böylelerine büyük bir zafer kazanmasının ve bir kahramanlık destanı yazmasının çeşitli sebepleri vardı. O sebeplerden birisini M. Zekeriya şöyle açıklıyor: "Türk ordusunun bu maneviyatını yaratan âmillerden biri de din iştiraki idi. Din, insanları ulvi mefkûrelere bağlayan en mühim unsurdur. Türk ise, kim ne derse desin, her şarklı gibi dindar ve biraz mistiktir. Maddi kuvvetlerden ziyâde manevî kuvvetlere ve

mukaddesata tapar.” (...) “Her Türk harpte Cenab-ı Hakkın kendisine zahir olduğuna kanidir. Hatta bu kanaat şevkiyledir ki cenk esnasında (Allah, Allah...) nidasıyla Allah’ından istimdad eder. Bu din iştiraki bu mistik telakkide Türk’ün maneviyatını yükseltmekten hâlî değildi. İşte bence bize Çanakkale harbini kazandıran âmil Türk’ün maddi faikiyeti değil, manevî faikiyeti idi” (akt. Avcı 2011: 417-418). Bu ifadeleri Alman Subay Mühlman (2009: 172), şöyle teyit ediyor: “Burada, diğer kültürlü uluslar tarafından gözlemlenen ama ruh dünyalarında kavranamayan bir ‘dine kendini adayış’ Türklerde açığa çıkmaktadır ve bu aynı şeyin başka hiçbir ulusta benzer ölçüde görülemeyeceği bir ruh halidir. Her halükârda Türk insanı gücünü bu özelliklerden almaktadır.” Türk ordusu, İtilaf kuvvetlerinin teknik ve askeri üstünlüğüne, bunun sayesinde katlanılabilmekte; bu sayede düşmanın üstünlüğünü denkleştirebilmektedir.

Çanakkale Savaşları ve bu savaşlarda verilen mücadele modern bir destan örneğidir. Bir destanda bulunması gereken birçok vasfı taşımaktadır. Düşmana karşı verilen mücadele, kahramanlık hikâyeleri, yaşanan ya da öyle olduğuna inanılan esrarengiz ve olağanüstü hâdiseler, tek bir metin halinde olmasa da farklı kalemlerden ve halkın dilinden çıkan şiir ve manzumeler ve bugün savaş coğrafyasında destan anlatıcılarının modern versiyonu olan rehberler ve alan kılavuzları, Çanakkale savaşlarının modern çağın bir destanı olduğunu gösteriyor. İhtimal Çanakkale Savaşları mitolojik dönemde yapılmış olsaydı, bugün Türk milletinin diğer tarihî destanları gibi bir destanı daha olacaktı.

1.8.1. Çanakkale Savaşları’nın Toplum Etkilemesinin Nedenleri

Neticesi her ne olursa olsun, savaş önce insanı etkiler. Mağlubiyetlerin ve galibiyetlerin arkasında mutlaka hüznü insan hikâyeleri vardır. Harbin malzemesi insandır. Bu nedenle her savaş toplumun üzerinde derin izler bırakır. Fakat bu harp, bir milletin varoluş mücadelesi ise etkisi ve kıymeti ona göre artacaktır. İşte bu açıdan bakıldığında Çanakkale Savaşları’nın kıymet-i harbiyesi daha iyi anlaşılacaktır. Çanakkale Savaşlarının Türk toplumunun üzerinde neden bu denli çok etkili olduğu şu maddelerde toparlanabilir:

1) Kaybedilen İnsan Sayısı ve Niteliği: Harekâtın devamı sırasında getirilmiş kuvvetlerle Çanakkale Savaşları’na 22 tümen iştirak etmişti. Zâyiâtı karşılamak üzere gelen ikmâl erleriyle beraber genel toplam olarak 350.009 kişi katılmıştı. 25 Nisan’dan 1916 Ocak başına kadar Türk tarafının şehit, yaralı, hasta, kayıp ve esir dâhil toplam zâyiâtını Türk Genelkurmayı 213.882 kişi olarak belirtmektedir. Bu sayı içinde şehitlerin sayısı 57.263 kişi olarak verilmektedir. 1915 yılının bu gerçeğini ifade eden bir diğer tespit ise İngiliz tarihçi Aspinall’in “Gelibolu’daki kanlı muharebeler Türklerin çiçeğini yedi bitirdi...” şeklindeki

sözlerinde saklıdır. Çanakkale’de memleketin yükselmesini sağlayacak ilim ve irfan ehli olan Türk milletinin tahsil görmüş münevver gençliğinin büyük bir kısmının şehit olması Türkiye’nin geleceği için büyük bir kayıp olmuştur (Erdemir 2008: 526-527).

2) Savaşın İstanbul’a Yakın Olması: Pek tabii olarak memleketin her karış toprağı kıymetli ve vazgeçilmezdir. Fakat İstanbul, başkent olması hasebiyle, devletin kalbi ve beyni hükmündeydi. Bir mânada İstanbul, “devlet” demektir. Dârülfünûn müderrislerinden İsmail Hakkı (2011: 165), “Çanakkale müdâfaası İstanbul’un müdâfaasıdır. Pâyitaht’ın kapısını müdâfaa eden Türkler dayandıkları, öldükleri nisbetde ruhlarındaki İstanbul aşkının, İstanbul hissini büyüklüğünü isbât ettiler” demektedir.

3) Edebiyat Dünyasının ve Basının İlgisi: Propaganda amaçlı olmak üzere, dönemin idarecileri Çanakkale’ye edebi heyetler ve gazeteciler göndermişlerdir. Yazacakları yazılar ve yapacakları haberler doğrultusunda milletin ruh dünyasını canlı ve diri tutmayı hedeflemişlerdir.¹²

4) Savaşın Zaferle Neticelenmesi: Galibiyet ya da mağlubiyet; neticesi her ne olursa olsun, vatani ve milleti korumak için yapılan her savaş, dökülen her damla kan kutsaldır. Son iki yüzyılda, fetih dönemlerinde elde ettiği üç kıtaya yayılmış topraklarından kopararak, öz kabuğuna çekilmiş, son büyük darbeyi Balkan Savaşları’nda yemiş ve tüm bunlardan dolayı elinde kalan son vatan toprağını korumak ve kollamakla mükellef, şairin ifadesiyle “Kimi Hindû, kimi yamyam, kimi bilmem ne belâ...”dan oluşan İtilaf kuvvetlerine karşı, varlık yokluk mücadelesi veren Türk milleti böyle bir zafere açtı. Çanakkale zaferi, Türk milletinin zafer hasretini sonlandırmış ve sonraki zaferlerinde habercisi olmuştur.

5) Çanakkale Savaşı’na ve Savaş Coğrafyasına Duyulan Büyük İlgi: Son çeyrek asırda daha da artan bu ilgi, aslında savaşın olduğu günden bugüne sürerek gelmiştir. Önceki yıllarda kişisel ilgi ve merak, zaman zaman devletin planlamış olduğu yıldönümü etkinlikleri çerçevesinde ziyaretler yapılmaktaydı. Fakat son çeyrek asırda toplumda kısmen oluşan tarih bilinci, millî ve manevî değerlere sahip çıkma duygusu Çanakkale Şehitlikleri’ne ve savaş coğrafyasına ziyaretleri artırmıştır. Özellikle belediyelerin ve farklı sivil toplum

¹² Bu konuda detaylı bilgi için bakınız: Ömer Çakır, Türk Şiirinde Çanakkale Muharebeleri, Atatürk Kültür Merkezi, Ankara, 2004; Cafer ULU, Çanakkale Muharebeleri Sırasında Basının Propaganda Aracı Olarak Kullanılması: Harp Mecmuası Örneği, Çanakkale Araştırmaları Türk Yıllığı Yıl: 10, Bahar 2012, Sayı: 12, ss. 61-83.

kuruluşlarının “sosyal etkinlik” kapsamında düzenlemiş oldukları geziler vesilesi ile ziyaretçi sayısında çok artmıştır.

6-) Çanakkale Savaşları ile İlgili Anlatılar: Burada iki türlü anlatıdan söz edebiliriz. Birincisi tarihî birer vak’a olan yaşanmış gerçek olaylar. İkincisi ise savaş zamanında gerçekleştiği iddia edilen “ilahi yardımları”. Bu iki başlıktan birincisinde herkes hemfikir; lakin “ilahi yardımlar”ı içeren anlatılar konusunda tabiri caizse kıyametler kopmakta. Kimileri bu tür anlatıları baştan reddederek “hurafe” demekte, kimileri ise bu anlatılar üzerinden savaşı öğrenmekte ve yaşamakta. İster reddedilsin ister kabul edilsin, bu anlatılar Türk halkının Çanakkale Savaşları’na ilgi duymasını sağlamaktadır.

1.8.2. Çanakkale Savaşları’nın Yorumlanma Şekilleri

Haluk Şahin (2006), “Çanakkale’de Bitmeyen Savaş” başlıklı yazısında, “Çanakkale Savaşları kime ne anlatıyor?” ya da “Çanakkale Savaşları’ndan kim ne anlıyor?” sorularına “Farklı kesimler bu soruya farklı yanıtlar vererek 1915 yılında yaşananları kendi ideolojilerine uyacak biçimde yorumlamaya çalışıyor, böylece o büyük savaşı kendilerinin yapmaya uğraşıyorlar” demektedir. Yazının devamında “Boğaz Harbi’nin ne olduğu konusunda ulusal bir mutabakata varılamamış olması kuşkusuz düşündürücü” demektedir. Şahin yazısına şöyle devam ediyor:

“Karşımıza üç temel yorumun çıktığını söyleyebiliriz: İslamcı-mukaddesatçı yorum, ulusalcı-milliyetçi yorum ve hümanist-Anadolucu yorum...”

Son yıllarda büyük bir atak yapan İslamcı-mukaddesatçı yoruma göre, Çanakkale savaşları esas olarak Hıristiyan Batı ile İslam dünyası arasında bir savaştır; hatta Akif’in mısralarında belirtildiği üzere, bir “medeniyetler savaşı”dır. Bu anlamda Çanakkale direnişinin bir ‘cihat’ olduğu söylenebilir.

İkinci yorum, resmi ders kitaplarında da dile getirilen ulusalcı bakış açısidir. Bu yorumda düşmanın kim olduğu üzerinde o kadar durulmaz. Çanakkale savaşları bir ‘milli şahlaniş’tır, Türk askerinin ‘yiğitlik destanı’dır. Kurtuluş Savaşı’nın önderliğini yapacak olan Mustafa Kemal’i adeta yarattığı için özel bir önem taşımaktadır. Çanakkale savaşlarına sahip çıkmak, Mustafa Kemal’in kurduğu Cumhuriyet’e sahip çıkmakla eş anlamlıdır.

Üçüncü yoruma göre ise, Çanakkale savaşları Anadolu halklarının tarih boyunca istilacılara karşı açtığı savaşlardan biridir, belki de en büyüğüdür. Bölge halkları ve kavimlerini birleştiren bir vatan savunmasıdır. Tabii, bazen bu yorumların melez görünümüne de rastlayabiliyoruz. Cepheler arasında kaymalar olabiliyor. Zemin hareketli.

Yukarıda da söylediğim gibi, Çanakkale savaşlarının şu kadar yıl sonra ideolojik arazide devam etmesi boşuna değil: Taraflar Çanakkale savaşlarını

farklı yorumlayarak nasıl bir ülkede yaşamak istediklerinin de sinyalini vermiş oluyorlar.”

Şahin’in yapmış olduğu analiz doğru okunursa ışık gösterici olabilir. Bir savaş birden çok kişiye bu kadar farklı şey anlatabilir mi? Çanakkale Savaşları’nın doğru okunması bir zaruret haline gelmiştir. Bütün bu görüşler ifrat ve tefrit dengesini iyi kurarak, Çanakkale Savaşlarını aynı gözle okumayı başarabilmelidir. Popülist yaklaşımlar hem tarihe hem de geleceğin inşasına zarar verecektir.

Erol Güngör, objektif tarih araştırmalarının yapılmış olmasının, sübjektif ideolojik tarih yorumlarını hiçbir zaman önlemeyeceğini ve her zaman için bu araştırmaların şu veya bu neticesini kendileri açısından yorumlayacak kişi, topluluk ve grupların çıkacağını ifade eder. Böyle bir sübjektiflikten hiçbir zaman kaçınılamayacağını dile getiren Güngör, bu durumun her zaman için zararlı olacağını söylemenin doğru olmayacağını, zira tarihin objektif olayların ortaya çıkarılması şeklinde ele alındığında bizim hiçbir işimize yaramayacağını, “tarih”ten asıl kastedilenin bu olguların bir mânâ ifade edecek şekilde yorumlanması gerektiği, bu yorumların birbirlerinden farklı olmasının çok tabii olduğunu, “tarih” meselesinde yapılması gereken işin sübjektifin yerine objektifi hâkim kılmak değil bunun yerine sübjektif değerlendirmelerin tamamına açık olmak gerektiğini ifade eder ve bunu fikir hürriyeti bağlamında değerlendirir (2007: 14).

1.8.3. Tartışılan Konu: Çanakkale Savaşı Anlatıları

Türk İslâm tarihî, efsaneler ve menkıbeler hazinesi gibidir. Milletın sevdiği kişiler ve çok önemli tarihî hâdiseler etrafında anlatılar oluşmuştur. Çanakkale Savaşı da bunlardan biridir. Fakat Çanakkale’yi farklı kılan anlatıların yoğunluğudur. Ne yakın ne de uzak tarihte hiçbir savaş etrafında bu kadar çok anlatı oluşmamıştır. Burada özellikle “İlahî yardımları” içeren anlatılar kastedilmektedir.

Modern folklor araştırmalarının tespit ettiği günümüzdeki gerçeklerden biri de pek çok destan, efsane ve menkıbenin hakîkatte tarihî bir vakianın halk muhayyilesinde uğradığı bozulmuş şekilden başka bir şey olmadığıdır (Ocak 1986: 203). Sezai Karakoç’un Yunus Emre’nin menkıbevi hayatı için yapmış olduğu yorum diğer efsaneleşmiş ve destanlaşmış tarihî kişiler ve Çanakkale Savaşı da dâhil olmak üzere diğer efsaneleşmiş ve destanlaşmış tarihî olaylar içinde söylenebilir. Sezai Karakoç efsaneleşen tarihî olayların ve kişilerin gündelik ayrıntılardan daha çok semboller içerisinde yaşadıkları, bu nedenle sembollerin arkasına gizlendikleri ve semboller çıplaklaştırılınca arkada realist çizgilerin kaldığını ifade

eder (2012: 25). Bununla beraber “yalan”ın zaten sembolleştirilemeyeceğini ifade eder ki zaten her zaman ifade edildiği üzere efsane ve menkıbe tarzındaki anlatıların muhakkak içinde gerçek bir hakikat çekirdeğinin var olduğu fakat uzun tarihî süreçlerin ve halk muhayyilesinin sembol yaratma kabiliyetinin bu tür anlatılara son şeklini vermiş olduğudur.

Halk anlatılarının oluşması ve bunların içerisindeki hakikat payının önemini Mehmet Niyazi şöyle ifade etmektedir:

“Bir şey gerçekleşmiş ki, anlatılmaktadır diye düşünen tarihçi masala, destana, hikâyeye çekirdek olan olayı öğrenmek isteyince, onu önce halkın muhayyilesinin katkılarından ayıklamanın zaruretini duymalıdır. Masala, destana, hikâyeye konu edilen olay hiç gerçekleşmemiş de olabilir. İşte o zaman tarihçi, bu halkın niçin böyle bir olayı uydurduğunun üzerinde durmalıdır; çünkü o milletin karakterini, arzularını tahlilde önemlidir; pek çok şeyin ipuçları onlarda gizlidir (2008: 98).”

Burada özellikle, halkın neden böyle bir olaya gerek duyduğu sorusu cevaplanmalıdır. Çünkü birçok şeyin ipucu; milletin karakteri ve arzuları orada gizlidir. Bu soruya Çanakkale Savaşları özelinde Özakman şöyle cevap veriyor: “Gerçek bilgiler halk muhayyilesini doyurmuyordu. Kaç yılın zafer açlığı vardı. Olayları süslemeye başladılar (2011: 186).” Her ne olursa olsun ister “süsleme” olmuş olsun, ister ise anlatıda iddia edilen hâdise yaşanmış olsun, bu anlatının vermek istediği mesaj iyi anlaşılmalıdır. Bir kültür unsuru yaşama dünyasının bir parçası olamıyorsa veya o dünyada kendine bir yer bulamıyorsa yaşayamaz (Köktürk 2006: 8).

Kültür olayları ve öğeleri sadece tek bir değere bakarak değil, aynı zamanda o olaya değer yükleyen psişik varlığa bakarak incelenmelidir (Köktürk 2006: 63). Fonksiyonel yaklaşım ve fonksiyonel çözümleme ögenin bütün içindeki yerini ve dinamik fonksiyonunu belirleyecek biçimde olmalıdır (Erginer 1986: 115). Bu tür anlatıların, halk biliminin, fonksiyonel yaklaşım metoduyla ele alındığında bu anlatıların bütünün içindeki yeri daha iyi anlaşılacaktır. Tarihî efsanelerin ve menkıbelerin bir “sözlü tarih” olduğu ve bundan ötürü, birer cazibe merkezi oldukları unutulmamalıdır. Her anlatı anlatıldığı şeyin ötesinde bir varoluşa dair bilgi verir ve sözlü tarihin cazibesinin önemli bir kısmı da bu katmanlıkta saklıdır ve sözlü tarih görüşmeleri, bir yandan imgelerle, repliklerle yüklü kişisel bir doğaçlama hikâyeleştirme sanatı, aynı zamanda da kültürel anlamda sözlü geleneğin kendini dışa vurduğu bir gösterim olarak da karşımıza çıkar (Öztürkmen 2011: 55-56).

“Eski medeniyetimiz dinî bir medeniyettir. Beğendiği, benimsediği adama ölümünden sonra verilecek tek bir rütbesi vardı: Evliyalık. Halkın sevgisini kazanmış adam mübarek

tanınır, ölünce veli olurdu” (Tanpınar 1999: 45). Halk kültürü, bu geleneğini Çanakkale Savaşları içinde icra etmiş, zaten mübarek olan şehitler, bir kez daha kutsallaştırılmıştır. Bununla beraber her hâdiseye pozitivist bir nazarla bakmanın eksik kalacağı da aşikârdır. Cephede savaşan askerin ruh halini yok sayarak; onun dua ihtiyacını, ilahi yardım beklentisini, Rabbinin onu koruyacağı inancını beslemesini görmezlikten gelerek, yapılan değerlendirmeler eksik ve hatalı olacaktır. Bunun yanı sıra vatan ve millet savunmasını kutsal gören, gazilik ve şehitliği mana âleminin mertebeleri addeden bir dinî inanç sisteminden ve bu inançtan beslenen popüler halk kültüründen bahsediyoruz. Bu halk kültürü, vatani ve milleti için savaşan askere kutsallık atfediyor, bu kutsallık etrafında halk anlatılarının doğmasına vesile oluyor.

Güngör’ün de ifade ettiği gibi,

“Fethettiğimiz her yerde, müdafaa ettiğimiz her yerde daima ruhlar önümüzde olmuştur. Türk topraklarını, bugün elimizde bulunmayanlar da dâhil, karış karış gezin, her kasabanın bir fetih hikâyesi vardır. Ya ora halkını müslüman etmek için gitmiş bir velî, kâfirler tarafından şehid edilerek mezarı düşman elinde kaldığı için kurtarılmasını ister ve fetihde askerin önüne düşer, ya muhasara sırasında evliyadan biri askere gizli bir giriş yeri gösterir, ya bir velî düşmanın toplarını eliyle tutarak İslâm askerini zarardan korur, ya muharebenin en sıkıntılı bir anında beyaz atlı, yeşil sarıklı insanlar peyda olarak düşman saflarını darmadağın ederler. Bu ruhlardan hiçbiri gelmese bile, fetih sırasında asker içinde bulunan bir velî şehit olarak yeni alman yere defnedilir ve orası mukaddes bir toprak olur” (2011: 148).

1.9. Anlatıcılar ve Dinleyiciler

Çanakkale Savaşları üzerinden yaklaşık bir asır geçmiş olmasına rağmen Türk toplumunun bu destanî mücadeleye olan ilgisi günden güne artmakta ve farklı alanlarda gelişmektedir. Bu savaşların askeri, siyasi, ekonomik, sosyal sebepleri ve sonuçları akademik çalışmalarla araştırılmakta ve bu alanda ciddi çalışmalar yapılmaktadır. Meselenin bu çalışmaya bakan yönünde ise Türk halkının Çanakkale Savaşı’na ve bu savaşın etrafında şekillenen anlatılara artan ilgisinin sebebini ortaya çıkarmaktır.

Türk halkının ilgisi şöyle şekillenmektedir: İnsanlar savaş coğrafyasını gezmek ve bizâtihi savaş alanını görmek istemektedirler. Bu gezintiler esnasında bölgede rehberlik yapan görevliler bu insanlara eşlik etmekte ve savaş alanı, savaş coğrafyası hakkında bilgi vermektedirler. İşte bu noktada rehberlerin savaşı hikâyeye etmeleri devreye giriyor. Zaten oraya o hikâyeleri dinlemek için gelen insanların ruh hallerinden de istifade ederek, rehber

bütün şahsi yeteneklerini devreye sokarak, anlattığı her hikâyeye jest ve mimiklerini ekleyerek, ses tonunu anlattığı hikâyeye göre şekillendirerek hikâyesini anlatmaya başlar. Anlatıcılar, genellikle savaş coğrafyasında nerede, hangi olay yaşanmışsa orada o hikâyeyi anlatarak dinleyicilere savaşı ve kahramanlık hâdiselerini yeniden yaşatmaktadırlar. Mekân, anlatının varlığını sürdürmesi için çok önemlidir (Kılınç 2005: 86). Sözlü ürünlerin, doğduğu ortamlarda aktarılması mekâna canlılık, anlatıya da süreklilik kazandırmaktadır.

Özellikle savaş esnasında yaşanıldığı ve görüldüğü ifade edilen esrarengiz hâdiselerin anlatımı ve dinlenişi esnasındaki tutum, tavır ve davranışlar başlı başına bir fenomen oluşturmaktadır.

Türk halkının büyük bir kısmı Çanakkale Savaşları'nda ilahi yardım geldiğine, savaş esnasında esrarengiz olayların yaşandığına, peygamberin, evliyaların ve tabiatın çeşitli vesile ve şekillerle Türk askerine yardım ettiğine inanır. Bu ve buna benzer sebeplerden dolayı savaş coğrafyasına kutsal bir mekân muamelesi uygulamaya çalışırlar. Rehberler de bunları bildikleri için insanların bu ruh hallerinden de istifade ederek özellikle esrarengiz olayları hikâyeye ettiklerinde daha farklı bir ruh haline bürünür ve ortamı kutsal bir mekân olarak algılanmasını sağlar ve hikâyeyi o esrarengiz yapıda sunarlar.

Carl Wilhelm Von Sydow anlatıların nasıl ve ne şekilde nesilden nesile aktarıldığını şöyle açıklıyor:

“... bir öykünün yayılması çok düzensizdir. Ancak güçlü bellekleri, imgeleri, anlatım yetenekleri olan birkaç etkin gelenek taşıyıcı öyküleri yayar. Anlatılan bir öyküyü dinleyip anımsayanların çoğu edilgen gelenek taşıyıcı olarak kalırlar. Öykünün yaşamını sürdürmesi açısından böyle kimselerin asıl önemi, öyküyü yeniden duymak istemeleridir. Öyküyü yeniden duymak istedikleri zaman da etkin gelenek taşıyıcı, öyküyü, iyi bir anlatıcı olarak gösterip ondan öyküyü anlatmasını dilerler” (akt. Karabaş 1981: 82).

Türk halkının Çanakkale Savaşları etrafında oluşan bu hikâyelere olan ilgisi yukarıda da belirtildiği gibi etken ve edilgen taşıyıcı rollerini örnektir. İnsanlar bu hikâyeleri büyük bir iştiaqla dinlemek istiyor, bu ihtiyaca karşılıklıta bu işi yapabilen kişilerde etkin taşıyıcı rolünü üstlenerek bu görevi îfâ etmektedirler.

Çanakkale Savaşları etrafında teşekkül eden anlatıların sonraki yıllarda bir gelenek oluşturacağını daha o dönemlerde farkında olanlar vardı. Necmeddin Sadık bu konuda ki görüşlerini şöyle ifade ediyor:

“ ‘Çanakkale’nin bu harpte bize kazandırdığı daha büyük, daha ölmez hazineler vardır ki o da müdafaanın yarattığı kahramanlar, millî kahramanlık

menkıbeleridir.’ ‘Cedlerini, milletin mazisini öğrenmek isteyen, millî menkıbelerle vatani ve millî terbiye alacak olan çocuklarımız, kıraat kitaplarında sık sık Çanakkale’yi görecekler, mekteplerin, odaların duvarlarında o resimleri görecekler, babalarından, analarından bu menkıbeleri dinleyeceklerdir’ ” (akt. Avcı 2011: 439).

Burada da ifade edildiği gibi Çanakkale Savaşları etrafında oluşan millî kahramanlık menkıbeleri ve hikâyeleri nesilden nesile anlatılmaktadır. Bu aktarımın da önemli ve etkin kısmını savaş coğrafyasına görmeye gelen insanlara, o bölgeyi gezdiren ve savaşla ilgili anlatıları aktaran rehberler ve alan kılavuzları oluşturmaktadır.

BÖLÜM II

TASNİF ve DEĞERLENDİRME

Bu çalışmanın önemli bir bölümünü Çanakkale Savaşları etrafında teşekkül eden efsanelerin, menkıbelerin ve memoraların incelenmesi oluşturmaktadır. Yapılan alan araştırması ve literatür taraması neticesinde tespit edilen anlatılar, tarihî dönemlerine ve konularına göre tasnif edilerek konunun daha sağlıklı bir şekilde anlaşılması sağlanmaya çalışılmıştır.

Tespit edilen anlatılar incelenirken bu anlatıların tarihî gerçeklerle bağları tespit edilmeye çalışılmıştır. Bu sayede yaşanmış tarihî olayların halk muhayyilesinde nasıl şekillendiği görülmektedir. Bununla beraber bu anlatıların geleneksel Türk İslam anlatıları ile ortak noktaları ve motifleri tespit edilmeye çalışılmıştır.

Aynı motif ve özellikleri taşıyan anlatıların değerlendirmeleri yapılırken tekrara düşmememe adına öncelikli olarak genel değerlendirmeler yapılmış ardından anlatılar tek tek değerlendirilmeye çalışılmıştır. Memoralar başta olmak üzere bazı anlatılarda motif zenginliği olmadığı için özel değerlendirmeler yapılmamıştır.

Son olarak bu tezde geçen motifler, Motif Index'e atıf yapılarak orada yer alan tasnif numarasıyla birlikte verilmiştir. Stith Thompson tarafından hazırlanan ve daha çok masallara tatbik edilerek ortaya çıkan araştırmadaki bazı motif grupları bulunamamıştır. Motif Index'te tam karşılığı bulunamayan bazı motifler, uygun yerlere yerleştirilmiş ve Türk efsane ve menkıbelerine ait olduğunu belirtmek için grubun başına "(T)" harfi koyulmuştur. Motif Index'te tespit edilemeyen motifler ise; bulunması gerektiği düşünülen grubun harfiyle gösterilmiş, fakat belirli bir numarada yer almadığı anlatılmak istenerek "(...)" şeklinde belirtilmiştir.

Çanakkale Savaşları etrafında teşekkül eden anlatıların tasnifi aşağıdaki şekilde yapılmıştır:

Hız. Muhammed ile İlgili Anlatılar

1. Hz. Muhammed Çanakkale’de
2. Muhammed İkbâl’in Rüyası
3. Hz. Muhammed’in Kokusunu Hissediyorum
4. Yarbay Hasan Bey
5. Şeyh Şamil’in Torunu Abdullah Dağıstanî Efendi
6. Bir Alman Subayının Gördüğü
7. Oraya Ziyarete Gelenlere Benden Selam Söyle

Hızır Kültü ile İlgili Anlatılar

8. Sırlar
9. Boğazı Havada Geçen Yaralı Subay

Eren – Evliya Kültü ile İlgili Anlatılar

10. Cevat Paşa ve Kutsal Mayınlar
11. Câhidî Sultan’ın Tesbihi
12. Kaşıkçı Dede ve Lâdikli Ahmet Ağa
13. Çanakkale Gazisi Lâdikli Ahmet Ağa
14. Manevî Komutan: Ahıskalı Ali Haydar Efendi
15. Hacı Mesut
16. Pamuk Osman
17. Afyonlu Altı Parmak Ahmet
18. Meczup Abdullah Efendi
19. Meczup Yahya
20. Eşe Aba’nın Çanakkale’ye Su Getirmesi
21. Serenli Kuyu
22. Çanakkale Savaşı’nda Yeşil Sarıklılar
23. Çanakkale’ye Yardıma Gelen Evliya

Tabiat Olayları ile İlgili Anlatılar

24. Rahmet Bulutu / (Norfolk Taburu)
25. Müjde
26. Gökte Bir Nur

27. Anzak Askeri'nin Gördüğü Yazı
28. İlahi Yardımlar
29. Çıkartmayı Önleyen Bulut
30. Bulut İçinde Kılınan Bayram Namazı
31. Rüzgârla Gelen İlahi Yardım I
32. Rüzgârla Gelen İlahi Yardım II
33. Yerden Çıkan Su

Şehitlerle İlgili Anlatılar (Savaş Dönemi)

34. Mehtaptaki Güneş Şehit (Yanmayan Şehit)
35. Cennet Hurileri
36. Şehit Askere Görünen Huriler
37. Silahıyla Gömülenler
38. Çanakkale Savaşı'nda Silahını Bırakmayan Asker
39. Şehit Mehmet Nöbette
40. Balıkesirli Sancaktar Ali
41. Kopuk Bacak / Bigalı Şükrü

Şehitlerle İlgili Anlatılar (Savaş Sonrası)

42. Nöbet Mangası
43. 1935 Yılında Bir Nöbet Gecesi
44. Şehitlerin Görünmesi
45. Kumkale Savaşları ve Derviş Ali
46. Gelibolu Yarımadasının Bağrında Sakladığı Sırlar I
47. Gelibolu Yarımadasının Bağrında Sakladığı Sırlar II
48. Sırlı Bir Çanakkale Şehitlik Gezisi
49. Kosovalı Şehit
50. Şehitler ve Yaşlı Teyze
51. Bir Şehidimizin İsteği
52. Bulut İçindeki Atlılar
53. Öğretmen İffet Hanımın Hatırası
54. Bulancaklı İdris'in Çanakkale'deki Askerliği
55. Mehmet Çavuş

56. Her Şey Onları Tanır
57. Onları Ölü Sanmayın
58. Silahını Teslim Etmeyen Şehit
59. Kurşun Deliklerinden Sızan Kan
60. Şehitlerin Yardımı
61. Şehitlere Zarar Verenlerin Durumu I
62. Şehitlere Zarar Verenlerin Durumu II
63. Şehitlere Zarar Verenlerin Durumu III
64. Şehidin Matarası
65. Memorat I
66. Memorat II
67. Memorat III
68. Memorat IV
69. Memorat V
70. Memorat VI
71. Memorat VII
72. Memorat VIII
73. Memorat IX
74. Memorat X

Rüyalarla İlgili Anlatılar

75. Derviş Ahmet Efendi ve Sırlı Rüyası
76. İlahî İnyet
77. Hulusi (Yahyagil) Bey Bir Sesle Uyanır
78. Ian Hamilton'un Rüyası
79. Alnından Vurulan Mehmetçik
80. Cevdet Amca
81. Annesini Çağırın Şehit I
82. Annesini Çağırın Şehit II
83. Gelibolu Yarımadasının Bağrında Sakladığı Sırlar III
84. Rüyada İkaz
85. Şehitlikte Unutulan Gözlük
86. İki İyi Arkadaş
87. Cennetten Gönderilen Para

- 88. Kanlı Gömlek
- 89. İyi Ki Geldiniz
- 90. Namaz Kılan Şehit
- 91. Memorat XI
- 92. Şehitlerden Sırlı Bir Hâdise

Muhtelif Anlatılar (Savaş Dönemi)

- 93. 215 Okkalık Mermi Nasıl Kaldırıldı! (Seyit Onbaşı)
- 94. Çanakkale'ye Giden Top
- 95. Her Şey Bizden Yana
- 96. Efsunlu Mustafa Kemal
- 97. İsabet Etmeyen Toplar
- 98. Patlamayan Bombalar
- 99. Hulusi Bey'in Atı Destan
- 100. Allah Bizimle Beraber
- 101. Yeşil Kuşlar
- 102. Yeşil Külahlı Askerler
- 103. Uçan Askerler
- 104. Melekler Kanatlarını Germiş

Muhtelif Anlatılar (Savaş Sonrası)

- 105. Bu Ağaç Niçin Ağlar?
- 106. Şehitlikte Yükselen Alevler
- 107. Memorat XII
- 108. Memorat XIII
- 109. Memorat XIV
- 110. Memorat XV
- 111. Memorat XVI
- 112. Gizli Bir Davet
- 113. Ölümünü Bildiren İngiliz Askeri

2.1. Hz. Muhammed ile İlgili Anlatılar

1. Hz. Muhammed Çanakkale’de

Mescid-i Nebevi’nin türbedarı anlatıyor:

1915 yılı haccına, Hindistan ulemasından bir zat da gelmişti. Bu zat, hem âlim, hem de derûnî dünyası zengin bir Allah dostu idi. Hacdan evvel, Resulullah’ı ziyaret için, Medine-i Münevvere’ye gelmişti. Kendisiyle tanıştık, uzun sohbetler ettik. Fakat bir türlü gözünün yaşı, gönlünün kederi geçmiyordu. Bu hüznün günlerce geçmediğini görünce sebebini sordum:

“Burası, cennet bahçesi, Resulullah’ın mescidi, mekânı, makamı... Neden bu ziyaret sizi sevindirmiyor? Yoksa gözünüzden akan sevinç gözyaşları mı?”

O mübarek zat, gözyaşları daha da çoğalarak şu cevabı verdi:

“Keşke gözyaşlarım gönlümün sevinçlerini yansıtmış olsaydı! Maalesef öyle değil. Ben bunca yıl sonra, nasip oldu, o Güzeller Güzeli’ni ziyarete geldim. Yanında, yakınında özlem giderecektim. Fakat müşahede ettim ki, Resulullah (a.s.m.) makamında değil. Acaba gerçekten müşahedem doğru mu? Öyleyse Resulullah niçin burada değil? Yoksa benim kalp gözüm mü körelmiş? Resulullah’ın varlığını neden hissedemiyorum? Hangi hatam, hangi günahım onunla olmaya, onunla dolmaya engeldir? İşte, Medine-i Münevvere’ye geldim geleli bu düşüncelerle perişanım.”

Yaşlı türbedar, bu ifadelerden sonra ne diyeceğini bilemez. Ama onun da kafası karışır. Çünkü bu mübarek zâtın duygu ve düşüncelerinde samimiyeti gayet açıktır. Çok uzak mesafelerden manevî ve ruhanî bağlantı kurduğu Güzeller Güzeli’ni yanı başında iken görememek, duyamamak, hissedememek nedendir?

O gece, yaşlı türbedar, bu etkileyici düşüncelerle yatağına uzanır. Sabah namazına doğru, rüyasında Güzeller Güzeli’ni görür. Tabîî çok sevinir, heyecanlanır ve Hindistanlı âlimin anlattıklarını hatırlar. Ancak o konuda bir şey sormayı edebe aykırı bulur, soramaz. Fakat Allah’ın Resulü, onu merakta bırakmaz ve buyurur ki:

“Evet, hissedilen doğrudur. Ben şimdi Medine’de değilim, Çanakkale’deyim. Çok zor durumda olan asker evlâtlarımı yalnız bırakmaya gönlüm razı olmadı. Şimdi onlara yardım ediyorum.”

- a. **Efsanenin Adı:** Hz. Muhammed Çanakkale'de¹³
- b. **Efsanenin Kaynağı:** Vehbi Vakkasoğlu, Bir Destandır Çanakkale, Nesil Yayınları, İstanbul, 2008, s. 110-111
- c. **Efsanede Yer Alan Zaman(lar):** 1915
- d. **Efsanede Yer Alan Mekân(lar):** Medine, Çanakkale
- e. **Efsanede Yer Alan Kişi(ler):** Hz. Muhammed, Hindistanlı âlim, Türbedar
- f. **Efsaneye İlgili Maddi Unsurlar:** -
- g. **Efsanede Sözel Anlatıcı/Yazar unsuru:** Anlatı bir kitapta tespit edilmiştir. Bu nedenle yazar unsuru söz konusudur. Yazar, anlatıyı tespit ettiği kaynak kişinin adını vermiştir.
- h. **Efsanede Geçen Motifler:** (T)V 213 Peygamber olarak Hz. Muhammed, V220 Veliler, D. 1812. 3. 3. 3 (Büyülü) sözlerle uyarılan nebevi rüya, E 470 Yaşam ve ölümün özel bağlantıları, F 640 Sıradışı algılar(sezgiler)

¹³ Efsanenin başlığı tarafımızdan konulmuştur.

2. Muhammed İkbâl'in Rüyası

Çanakkale Savaşı'nın en kızgın anlarında Muhammed İkbâl rüyasında Efendimizi görür. Peygamber Efendimiz, İkbâl'e seslenir:

-Cihan bahçesinden bana bir koku gibi yaklaştın, söyle bana ne gibi bir hediye getirdin?"

Muhammed İkbâlin elinde içi kan dolu bir bardak vardır ve şöyle der:

“Ya Muhammed, varlık bahçesinde binlerce gül, lale var

Ama ne renk ne koku hepsi de vefasızdır

Yalnız bir şey getirdim, kutlanmıştır tekbirlerle

Bir şişe kan ki eşi yoktur, namusudur, vicdanıdır

Buyurun, bu Çanakkale şehidinin kanıdır.”

Efendimiz bardağı alır, mübarek yüzüne sürer ve onlar için dua eder. Ardından Muhammed İkbâl uyanır.

- a. **Efsanenin Adı:** Muhammed İkbâl'in Rüyası
- b. **Efsanenin Kaynağı:** <http://www.rehberlik sitesi.com/pakistan-a-neden-yardim-etmeliyiz/5469> (07.05.14)
- c. **Efsanede Yer Alan Zaman(lar):** 1914-1915 Çanakkale Savaşları
- d. **Efsanede Yer Alan Mekân(lar):** -
- e. **Efsanede Yer Alan Kişi(ler):** Hz. Muhammed ve Muhammed İkbâl
- f. **Efsaneye İlgili Maddi Unsurlar:** -
- g. **Efsanede Sözel Anlatıcı/Yazar Unsuru:** Anlatı bir internet sitesinden alınmıştır. Yazar unsuru söz konusudur.
- h. **Efsanede Geçen Motifler:** (T) V. 213 Peygamber olarak Hz. Muhammed, D 1712. 3 Rüyanın yorumlanması

3. Hz. Muhammed'in Kokusunu Hissediyorum

Çanakkale Savaşları'nın en şiddetli zamanlarında II. Abdülhamid o dönem tahtta oturan kardeşi Sultan Mehmet Reşat'a haber göndererek, "Peygamber Efendimiz'in kokusunu hissediyorum. Korkmayın, düşman Çanakkale'yi geçemeyecek" demişti.

- a. **Efsanenin Adı:** Hz. Muhammed'in Kokusunu Hissediyorum
- b. **Efsanenin Kaynağı:** http://www.zaman.com.tr/cuma_sultanlarin-basinin-taci-olan-sultan_2085008.html (03.05.2013)
- c. **Efsanede Yer Alan Zaman(lar):** 1914-1915
- d. **Efsanede Yer Alan Mekân(lar):** İstanbul
- e. **Efsanede Yer Alan Kişi(ler):** Sultan II. Abdülhamid, Sultan Mehmet Reşat
- f. **Efsaneye İlgili Maddi Unsurlar:** -
- g. **Efsanede Sözel Anlatıcı/Yazar Unsuru:** Anlatı bir gazetede tespit edilmiştir.
- h. **Efsanede Geçen Motifler:** (T) V. 213 Peygamber olarak Hz. Muhammed, C 423 Olağanüstülükleri ifşa etme, F 1010 Diğer Sıradışı olaylar

4. Yarbay Hasan Bey

Gelibolu Yarımadası'nın güneyindeki ileri hatlarda, 26. Alayın taburları, İngilizlerin dokuz misli kuvvetteki çıkartma taburlarına karşı mücadelesi kahramanca oluyordu. 9. Tümen'in kahraman birlikleri ilk günün savaşlarında, sekiz bölükle, düşmanın 12 taburu karşısında yalnız kalmıştı. Üstelik 27 Nisan günü eski Hisarlık Tepesi ile Kerevizdere bölgesine de Fransızların çıkartma yapmaları, savaşın gidişatını oldukça şiddetlendirmişti.

Muhakkak takviye alınmalıydı. Gelibolu'nun kuzeyindeki 5. ve 7. Tümenlerin savaş alanlarına sevkine ancak 29 Nisan günü başlandı. 5. Tümene mensup 17. Piyade Alayı deniz yolu ile Kilya'ya geldi. Bu alay, 9. Tümenin emrine verilmişti. Kilya'ya çıkan alay, yayan olarak Eceabat ve Kilitbahir köyünü geçip, Havuzlar mevkiinde konaklayacaktı.

Alayın önünde atıyla ilerleyen 17. Alay komutanı Yarbay Hasan Bey, Kilitbahir köyünün meydanındaki tarihî çeşmenin önünde durdu. Gerisindeki bölükler de durmuştu.

Yarbay Hasan Bey, dikkatle bir olayı izliyordu. Tüyleri dökülmüş, vücudu yara bere içinde, zayıflamış, güçlkle yürüyen bir köpek. Açlık ve susuzluktan dili dışarıda, Kilitbahir halkından sekiz dokuz kadın hayvana nefretle bakıyor, taş atıp uzaklaştırmak istiyorlar. Hayvan acı acı bağıriyordu. Bir lokma ekmek, bir yudum su esirgeniyordu bu hayvandan. Zorla, sürüne sürüne korkarak çeşme yalağına yanaştı. Orada su dolduranlar hayvana taş atıp uzaklaştırdılar. Yan tarafta ellerinde ekmek yiyen çocuklara baktı. Bir parça ekmek atan bile yoktu. Çocuklar da taş atmaya başladı.

Tüyleri dökük, yaralı, çıplak vücudunu süsleyen yalnız iki adet koyu kahverengi sadakat timsali gözlerini şefkatle çocuklara çevirdi. Çeşmeye baktı, sonra güçlkle döndü, sürüne sürüne uzaklaşmaya başladı bu insan sürüsünden.

Takatsizdi, fazla gidemedi, Alay Komutanı Hasan Bey'in atının ayakları dibine çöktü. Hasan Bey atından indi. Hayvanı kucağına aldı. Elleri yaralardan akan cerahatli sularla ıslandı. Hayvan bu sırada dili ile yarbayın o mübarek ellerini yalıyordu. Beraber çeşme başına gittiler. Bir testi su aldı, onu تنها bir yerde güzelce yıkadı. Hayvana su içirdi, hem de elleri ile. Güzelce karnını doyurdu. Hayvanı yanına aldı. Atına bindi, beraberce gidiyorlardı. Gecenin zifiri karanlığında Kerevizdere cephesine intikal ettiler. Kanlı ve acımasız savaş başlamıştı. Bu hengâme içinde köpeğı yanından hiç ayırmadı.

Hayvan iyileşmişti. Tüyleri geldi, güzelleşti. Allah'ın her mahlûkta tecelli eden bütün güzel esmaları gülmeye başladı bu hayvan vücudunda. Alay mensupları ona isim de koymuştu: 'Canberk.'

Alay mensuplarından biri: ‘Efendim bu köpeğe bu kadar niçin itina ettiniz?’ diye sordu. Alay Komutanı ağır ağır, lahuti bir ahenkle: “Evet, itina ettim. Zira Cenabı Hakk’ın yarın yevmi kıyamette, huzurunda bu köpeğe niçin merhamet etmedin, tabii ilahisinden korktum da ondan böyle yaptım” dedi. Ortalığı derin bir sükût kapladı... Koyu kahverengi gözleriyle etrafa bakıp kuyruğunu sallayarak gelen Canberk, Alay Komutanı Hasan Bey’in yanına gelip oturdu.

Cepheye geleli iki ayı geçmişti. Canberk savaş sırasında çok büyük görevler yaptı. Bazı geceler, Fransız siperlerinin içlerine dalar, onları bir hayli tedirgin ederdi. Bilhassa, geceleri ani baskınlara karşı alay siperlerinin çevresinde devriye görevi, onun görevleri arasında idi.

11 Temmuz günü, harp değirmeni dönmeye başladı. İlk planda bizimkiler yenilir gibi oldular. Saflar dağılıyor, siperler el değiştiriyor, panik baş gösteriyordu. Fakat kahraman bazı mücahitler gür sedalarıyla bağırıp, düşmana doğru atılınca yeniden toparlandılar. Harbin akışı değişti.

Fransızlar, bu hengâmede oldukça ağır zâyîât vermişlerdi. Alay Komutanı Yarbay Hasan Bey, mukabil taarruzda askerle beraber hücumla kalkmıştı. Geriye dönüyordu. Yaralıların acilen sargı yerine ulaştırılması konusunda görevlilere emirler veriyor, şehitlerimizin topluca gömülmelerini teminen yardımcı oluyordu.

Fransız ölüleri arasında bir kıpırdama, bir hareket gördü, oraya yöneldi. Yerde yatmakta olan bir Fransız neferinin üzerine eğildi. Omzunda tutarak çevirdi. O anda Fransız ani bir hareketle elinde tuttuğu kasaturayı Yarbay Hasan Bey’in göğsüne sapladı. Alay komutanı gafil avlanmıştı. “Ahhhh!” diyerek yere yıkıldı. Olayı görenler şaşkınlık içinde kaldılar. Derhal müdahale edildi. Ama iş işten geçmişti.

O anda Fransız’ın hareketi cezasız kalmadı! Ne çare? Yarbay Hasan Bey’in göğsü kan içindeydi. Yüzü soldu: “Allah şahidim olsun ki Fransız’a kötü bir niyetle yaklaşmadım” dediği duyuldu.

Bu arada uzaklardan havlayarak gelen Canberk, yerde yatmakta olan Yarbay Hasan Bey’in yanına çöktü. Ağlarcasına havlıyordu. Ellerini yalıyor, öpüyor, ona yardım etmek istiyordu.

Alay imamı, Yarbay Hasan Bey'in başında Kur'an okumaya başladı. İmam yedi sekiz ayet okumuştur ki Yarbay Hasan Bey birdenbire: "İmam Efendi, 'La havle vela kuvvete illa billahil aliyyil azim'¹⁴ duasını 33 kere okuyunuz" dedi ve azimle duayı kendisi de tekrar etti.

Yarbay Hasan Bey'in gözleri buğulanmaya, o güzel çehresi solmaya başlamıştı. Birden silkinir gibi oldu. Gözleri sanki yanındakileri değil de ufku takip ediyordu. Sonra başını yanındakilere çevirmeden, gözleri hâlâ öteleri takip eder bir vaziyette fısıltıyla "Beni ayağa kaldırınız" dedi. Askerler, komutanlarına yardım ederek ayağa kaldırdılar. Üstü başı kan içinde, son anlarını yaşamakta olan Yarbay Hasan Bey "La İlahe İllallah Muhammedün Resulullah" dedi. Gözlerini ileriye doğru dikmişti. Yüzünde bir tebessüm belirdi ve bu vaziyette iken dudaklarından şu sözler döküldü:

"Niçin zahmet buyurdunuz Ya Resulullah"

Bu sözler Hasan Bey'in son sözleri olmuştu. Nur yüzünde ince bir huzur çiçeklendi, gözlerini mavi göğün sonsuzluklarına daldırılmış sükûn içinde bulunuyordu. Bu sözler dolu bardağı taşıran son damla gibi, herkesi ağlatmaya yetti.

Bir neferin koynundan çıkardığı bayrak Alay komutanı Hasan Bey'in na'ası üzerine örtüldü. Şanlı bayrak aziz şehidimizin üzerinde pek de azametli duruyordu. Mezar kazımına uğraşanlar, hem ağlıyor, hem de: "Bize mi nasip olacaktı komutanımızın mezarını kazmak?" diyorlardı.

Bu sırada, Canberk na'aşın üzerine örtülen bayrağın kenarından ağızyla tutup kaldırdı, yavaşça Hasan Bey'in dizine başını koydu ve uyurcasına gözlerini yumdu.

Makber hazırlanmıştı. Yarbay Hasan Bey'in üzerindeki bayrağı kaldırdılar. Fakat Canberk kalkmıyordu. Çünkü O, Hasan Bey'le sözleşmişçesine el ele bu dünyadan göçüp gitmişti. Herkes şaşkın bir halde, ne yapacaklarını, ne söyleyeceklerini bilmiyorlardı.

Sonunda Yarbay Hasan Bey toprağa verilirken, Canberk'i de onun ayakucuna gömdüler.

a. Efsanenin Adı: Yarbay Hasan Bey

b. Efsanenin Kaynağı: Mehmet İhsan Gençcan, Kan Çiçekleri, Bayrak Matbaacılık, 2003, ss. 123-127; Talha Uğurluel, Çanakkale Savaşları ve Gezi Rehberi, Kaynak Yayınları, İstanbul, 2012, ss.142-148.

¹⁴ Güç ve kuvvet, sadece Yüce ve Büyük olan Allah'ın yardımıyla elde edilir.

- c. Efsanede Yer Alan Zaman(lar):** 1915 Çanakkale Savaşları
- d. Efsanede Yer Alan Mekân(lar):** Kerevizdere, Kilitbahir
- e. Efsanede Yer Alan Kişi(ler):** Yarbay Hasan Bey, Askerler, İmam, bir grup kadın ve Canberk (köpek)
- f. Efsaneyle İlgili Maddi Unsurlar: -**
- g. Efsanede Sözel Anlatıcı/Yazar Unsuru:** Anlatı bir kitapta tespit edilmiştir. Yazar olayı bir efsaneden çıkartarak bir hikâyeye dönüştürmüştür. Metni zenginleştirmek için tasvir ve betimlemeleri kullanmıştır.
- h. Efsanede Geçen Motifler:** B 590 Yardımcı hayvanların çeşitli hizmetleri, B 421 Yardımcı köpek, V 50 Dua, (T) V. 207 İmam, (T) V 213 Peygamber olarak Hz. Muhammed, V 400 Hayır işleme – İyilik yapma, P 461 Askerler, P 551 Ordu

5. Şeyh Şamil'in Torunu Abdullah Dağıstanî Efendi

Abdullah Dağıstanî, 1891'de Dağıstan'da dünyaya gelmiştir. Nakşibendî tarikatının mürşitlerinden olan dayısı Şerafeddin Dağıstanî Hazretleri tarafından küçüklüğünden beri özel bir itina ile yetiştirilmiş ve ruhî-manevî eğitimini tamamlamıştır. Abdullah Efendi, yirmi iki yaşına ayak bastığında Birinci Dünya Savaşı patlak vermiş ve o da diğer mürşit, mürit ve dervişler gibi cephenin yolunu tutmuştur. Şeyh Şamil'in torunlarından birisi olarak İmam Şamil'in destansı cihadını Çanakkale Cephesi'ne taşıyacak ve onun temsilcisi sıfatıyla harikalar sergileyecektir. Dilerseniz bundan sonrasını, yaralanmasını ve cephede başına gelen olağanüstü bir hali bizzat Abdullah Dağıstanî Efendi'nin ağzından dinleyelim:

“Beni asker olarak Çanakkale Savaşı'na götürdüler. Düşmanlar tarafından yoğun bir taarruz başlatılmıştı. Takriben yüz kadarımız bir siperi savunmak için ateş hattında kalmıştık. Ben, uzak bir mesafeden, bir ipliği bile vurabilecek kadar mükemmel bir nişancıydım. Sayıca, bulunduğumuz mevkiî savunmaya muktedir değildik ve şiddetli saldırı altındaydık. Bir merminin kalbime saplandığını hissettim ve ölümcül bir şekilde yaralanarak yere düştüm. Ölüm hali denecek bir şekilde yerde uzanırken Peygamber (s.a.v.)'in bana doğru geldiğini gördüm. O an ruhumun vücudumdan nasıl ayrıldığını gösteren bir hal yaşadım. Ruhumun parmaklarımdan başlayarak tek tek her hücremden nasıl çıktığını gördüm. Hayat geri çekilirken vücudumda ne kadar hücre olduğunu, her hücrenin fonksiyonunu, her hücredeki her hastalığın nasıl iyileşeceğini görebildim. Her hücrenin nasıl zikrettiğini işittim. Ruhum bedenimden uzaklaşırken, bir insanın ölürken neler hissedeceğini bizzat görerek öğrendim. Ölümün çeşitli durumları gözümün önüne getirildi. Bu ölüm ahvalini seyirden hoşlanıyordum. Bu haller benim, şu Kur'an ayetinin sırrını anlamamı sağladı: “Kendilerine bir musibet geldiğinde “Biz Allah'a aidiz ve elbette ona döneceğiz” derler.¹⁵

Ruhum bedenimden ayrılırken, son nefesimi verinceye kadar o görünümün devam ettiğini gördüm. Bununla beraber o deneyimi yaşarken ruh olarak canlıydım ve bu tecrübe beni, ölüm halinin sırrını anlamaya muktedir kıldı. Manevî hallere ait görünümler kaybolduğu zaman, savaş alanındaki ölü gibi halimi ve yaralı olanlara bakan doktorları fark ettim. Sonra onlardan biri beni işaret ederek şöyle dedi: “Şu yaşıyor, şu yaşıyor!” Konuşacak veya hareket edecek gücüm yoktu ve vücudumun yedi gündür orada bulunduğunu idrak ettim. Beni askerî

¹⁵ Kur'an-ı Kerim, 2/Bakara, 156

hastaneye götürdüler, sağlığım yerine gelinceye ve tam olarak iyileşinceye kadar tedavi ettiler. Sonra beni terhis ederek tekrar köyümüze gönderdiler.”

- a. Efsanenin Adı:** Şeyh Şamil'in Torunu Abdullah Dağıstanî Efendi
- b. Efsanenin Kaynağı:** İsmail Çolak, Mahşerin İrfan Ordusu: Okuldan Çanakkale'ye, Nesil Yayınları, İstanbul, 2008, s. 147-150; <http://www.moralfm.com.tr/canakkalenin-sarikli-mucahidleri-cn148974.html> (28.05.14)
- c. Efsanede Yer Alan Zaman(lar):** 1914-1915 Çanakkale Savaşları
- d. Efsanede Yer Alan Mekân(lar):** Çanakkale Cephesi
- e. Efsanede Yer Alan Kişi(ler):** Abdullah Dağıstanî Efendi, Hz. Peygamber
- f. Efsaneyle İlgili Maddi Unsurlar:** -
- g. Efsanede Sözel Anlatıcı/Yazar Unsuru:** Anlatı bir kitapta ve bir internet sayfasında tespit edilmiştir. Bu nedenle yazar unsuru söz konusudur.
- h. Efsanede Geçen Motifler:** (T) V. 213 Peygamber olarak Hz. Muhammed, C 423 Olağanüstülükleri ifşa etme, F 1010 Diğer Sıradışı olaylar

6. Bir Alman Subayının Gördüğü

Alman Subayı Hans Kannengiesser Çanakkale Savaşları'ndan sonra hâtıralarının bir bölümünde şu ifadelere yer veriyor:

“Bir gün, emir erimin vücudunun yarısını bir gülle parçası götürmüştü. Koştum, başını kucağıma aldım. Hiçte iyi değildi. Başını dikti, bir noktaya dalgın dalgın bakıyordu. Ben de onu teselli etmeye, kurtulacağını söylemeye çalışıyordum. O, gözlerini diktiği noktadan ayırmayarak:

-Ben şehit oluyorum kumandanım, bak işte peygamberim beni çağırıyor” dedi! İrkildim, onun gözlerinin diktiği noktaya dikkatle baktım! Hiçbir şey göremedim! Tekrar ona döndüm, hayal mi görüyor diye gözlerine baktım! Hayır! Bu gözler hayal görmüyordu. Aslında Ben görmüyordum ama o peygamberini görüyordu! Ve ruhu peygamberine doğru, uçtu gitti.”

- a. **Efsanenin Adı:** Bir Alman Subayının Gördüğü
- b. **Efsanenin Kaynağı:** Mehmet İhsan Gençcan, Türklere Karşı Dünya Hristiyanları ve Çanakkale'deki Kıyametin Sırları, Bayrak Matbaası, Çanakkale 2011.
- c. **Efsanede Yer Alan Zaman(lar):** 1914/1915 Çanakkale Savaşları
- d. **Efsanede Yer Alan Mekân(lar):** Çanakkale Cephesi
- e. **Efsanede Yer Alan Kişi(ler):** Hans Kannengiesser ve emir eri
- f. **Efsaneye İlgili Maddi Unsurlar:** -
- g. **Efsanede Sözel Anlatıcı/Yazar Unsuru:** Anlatı bir kitapta tespit edilmiştir. Bu nedenle yazar unsuru söz konusudur.
- h. **Efsanede Geçen Motifler:** V. 463 Dinî şehitlik, (T)V. 213 Peygamber olarak Hz. Muhammed, E. 420 Ruhun görünümü

7. Oraya Ziyarete Gelenlere Benden Selam Söyle

Çanakkale – Haliloğlu Köyü’nden 1309 (1893) doğumlu Halil Koç anlatıyor:

“Ben Çanakkale’de 27. Alay, 2. Tabur, 2. Bölük, 2. Takım’ın 9. Mangasındaydım. Ben iyi dinle evladım! Sizler o şehit arkadaşlarımın üzerinde çok kutsal bir vazifede bulunuyorsunuz. Bir zaman gelecek, o şehit topraklarının üzeri, gelen ziyaretçileri almayacak, milletimiz ecdadını tanıyacak. Tanıyınca inşallah gelecek, milletimizin olacak, onun için sizlere çok işler düşüyor.

Bana rüyamda Kâinatın Efendisi (sav) geldi. Kendisiyle görüştüm ve bana şöyle dedi: “Oraya ziyarete gelenlere benden selam söyle, onlar benim müjdeme layık insanlardır. Rablerine çok dua etsinler, gelecekte bayrağı tekrar onlar ellerine alacak, en güzel bir şekilde temsil edecekler.”

- a. **Efsanenin Adı:** Oraya Ziyarete Gelenlere Benden Selam Söyle (Başlık bana ait)
- b. **Efsanenin Kaynağı:** Bilal Eren & Hakkı Karatekeli, Bir Hilal Uğruna, Cihan Yayınları, İstanbul, 2012 s. 57
- c. **Efsanede Yer Alan Zaman(lar):** Çanakkale Savaş’ından sonraki yıllar
- d. **Efsanede Yer Alan Mekân(lar):** -
- e. **Efsanede Yer Alan Kişi(ler):** Hz. Muhammed ve Halil Koç
- f. **Efsaneye İlgili Maddi Unsurlar:** -
- g. **Efsanede Sözel Anlatıcı/Yazar Unsuru:** Yazar unsuru
- h. **Efsanede Geçen Motifler:** (T)V. 213 Peygamber olarak Hz. Muhammed, F 1068 Sıradışı rüyalar

2.1.1. Hz. Muhammed ile İlgili Anlatıların Değerlendirmesi

İslâm âlimleri, Allah'ın dışındaki varlıkları bir takım kategorilere ayırdıkları bilinmektedir. Meselâ İmam Rabbanî şöyle bir ayırım yapar: “Mümkün (yani varlığı başkasının var etmesine bağlı) âlem üçe ayrılır: 1. Âlem-i ervâh (ruhlar âlemi.) 2. Âlem-i misâl (ma'nâların temessül etmesi görünüm kazanması âlemi). 3. Âlem-i escâd (bedenler, maddî varlıklar âlemi) Âlimlerin dediğine göre “âlem-i misâl”, ruhlar âlemi ile bedenler âlemi arasında bir ara âlemdir ve bu iki âlemin ma'nâların ve hakikatleri için ayna durumundadır. Ruhlar ve bedenler âlemlerinin ma'nâların “âlem-i misâl”de latif (keşif ve elle tutulur olmayan) imajlarla (sûret) tezahür eder. Yani her ma'nânın ve her hakîkatin (gerçek varlığın) orada bir sureti ve heyeti vardır. Kısaca “âlem-i misâl” sadece müşahede ve görüntü içindir. Orada oluş yoktur. İşaret edildiği gibi orası diğer iki âleme aynalık eder.

Bu anlamda Hz. Peygamber'in yakaza (uyanıklık) halinde görülebileceğini söyleyen birçok âlim ve böyle birçok vak'a vardır. Buhari, Müslim, Ebu Davud ve daha başkalarının rivayet ettikleri bir hadis-i şerif de anlatmaya çalıştığımız durumu destekler: “Beni rüyasında gören bir süre sonra uyanırken de görecektir. Çünkü şeytan benimle temessül edemez” (Buhari, Tâbir 10/11; Müslim, Rü'yâ, 1/10/11). Gerçi bu hadisin ma'nâsı beş altı ihtimali akla getirebilir. Hadis şarihleri de hadisi bu ihtimallere göre anlamaya çalışmışlardır ama dünyada iken ve “yakaza” halinde görülebilmesi de bu ihtimallerden biridir.

İmam Suyuti “Ey kardeşim bilesin ki şu ana kadar ben Rasulullah'la yetmiş beş defa uyanırken konuşmada bulundum.”, İmam Şâzelî “Eğer bir an göremeyecek olsam kendimi müslüman saymam” diyor. İbni Abbas'ın Resulullah'ın vefatından sonra ona ait olan aynaya baktığında kendisini değil onu gördüğü rivayet ediliyor. Bu elbette Hz. Peygamber'in canı ve bedeni ile olan görüntüsü değildir. Çünkü o da herkes gibi ölümlüdür.

Hz. Peygamber bir hadislerinde “Beni gören hakikat görmüştür”(Müslim, Ru'yâ,11) buyurdularına ve bunu konu ile ilgili diğer hadislerinde olduğu gibi “menâm” (rüya) ile kayıtlamadıklarına göre, onların gördüklerine hayal dememiz de mümkün değildir. Belki onlar Hz. Peygamber'in ruhunun “âlem-i misal”deki temessülünü görmüşlerdir. Bu ruh ve cesetten oluşan bir “abd” (insan) olarak Hz. Peygamber değildir. Gidilse, öpülmek için eline ayağına kapanılsa keşif bir madde ile temas kurulamayacaktır. Abd ve Rasül olarak onu görme gerçekleşmiş olmadığından da gören “sahabi” olmayacaktır. Ama bunun için bu bir taltif ve bir tekrimdir.

Maddeler halinde kısaca özetlersek 1-) Hz. Peygamber'in, hatta bazı evliyanın ruhları, bazı insanlara temessül edebilir. Bu, onların ne bedenleri ne de ruhlarıdır belki ruhlarının misâlidir. 2-) Ruhların temessülü bir anda birden çok yerde gerçekleşebilir ve bundan o ruhun sahibinin haberi de olmayabilir. 3-) Ancak İslamiyet'te bütün bunlara inanma zorunluluğu yoktur.¹⁶

Çanakkale Savaşları etrafında oluşan anlatılar içerisinde Hz. Peygamber'le ilgili olarak yedi anlatı tespit etmiş bulunmaktayız.

H. Muhammed Çanakkale'de başlıklı anlatı Çanakkale Savaşları etrafında teşekkül eden anlatılar içerisinde çok bilinen ve sık sık anlatılanlardan biridir. Anlatının bu kadar çok yaygın olmasının ve anlatılmasının sebebi, anlatının Hz. Muhammed ile ilgili olmasıdır.

Anlatıya göre 1915 yılında Hindistan ulemasından bir zât Hacca gelir. Bu geliş esnasında da Medine'yi; Hz. Muhammed'in kabrini de ziyaret etmek ister. Fakat Medine'de kaldığı günlerde manâ âleminde Hz. Peygamber'in orada olmadığını ve kendine görünmediğini ifade eder. Kendi günah ve kusurlarından dolayı böyle olduğunu düşünüp ağlar ve üzülür. Sonrasında durumu Mescid-i Nebevi'nin türbedarı ile paylaşır. Türbedar o gece rüyasında Hz. Peygamber'i görür. Türbedar rüyada dahi olsa edebinden Hz. Peygamber'e soru sormaya çekindiği esnada Hz. Peygamber "Evet, hissedilen doğrudur. Ben şimdi Medine'mde değilim, Çanakkale'deyim. Çok zor durumda olan asker evlâtlarımı yalnız bırakmaya gönlüm razı olmadı. Şimdi onlara yardım ediyorum" der.

Bu olayı nakleden kişi Osmanlı'nın son dönem âlimlerinden Alasonyalı Cemal Öğüt Hoca'dır.¹⁷ Vakkasoğlu (2008: 110), Alasonyalı Cemal Öğüt Hoca'nın 1928 yılında Hacca gittiğini ifade eder. Yıl 1928'dir ve Çanakkale Zaferinin üzerinden tam 13 yıl geçmiştir. Vakkasoğlu, hâdiselerin devamını şöyle nakleder:

"Büyük bir hasretle, aşkla, iştihakla yapılan bu hac ibadeti, anlatılamaz feyizlerle ve hatıralarla doludur. Ama o hatıralardan biri vardır ki, asla unutulmamalıdır. Hocaefendi, Medine-i Münevvere'de, birçok değerli zevatla tanışma ve konuşma fırsatı bulur. İşte bu mübarek zatlardan biri de, Efendimiz'in türbedarıdır. Allah Resulünün komşuluğunu her türlü dünyevî varlığa tercih eden bu aksakallı, ak yürekli Hak dostu, aynı zamanda sadık bir

¹⁶ Bu bilgiler http://www.sevde.de/Fikhi/U/uyaniklik_halinde.htm İnternet sitesinden özetlenerek alınmıştır. Erişim: 19.01.15

¹⁷ Alasonyalı Cemal Öğüt Hoca hakkında detaylı bilgi için bkz. Vehbi Vakkasoğlu, *Osmanlı'dan Cumhuriyet'e İslam Âlimleri*, Nesil Yayınları, İstanbul, 2005.

Osmanlıdır. Osmanlı dostluğu artık hasrete dönüşmüş ve gözyaşlarına karışmıştır. “Devlet-i Aliyye” der, başka bir şey demez... “Ah, o eski devir” dediği zaman dilimi resmen sona ereli henüz on yıl bile olmamıştır. Ancak o devir, Osmanlının Mekke-i Mükerreme ve Medine-i Münevvere’de hâkim değil, hâdim (hizmetçi) olmayı şeref bildiği günlerdir. Bu gerçeğe rağmen Osmanlıyı, Allah ve Resulü için seven bu zâtın tavrı, hocaefendinin hoşuna gider. Biraz da şaşırır; çünkü onun bu ilgi ve sevgisi başkalarında yoktur. Ve sormaktan kendini alamaz:

“Niçin bu derece Osmanlı muhabbeti? Neden, Allah ve Resulünün muhabbeti Osmanlıyı sevmeyi gerektirir?”

Bu pir-i fâni olmuş, nurlaşmış adam, hiç duraksamadan şu cevabı verir: “Osmanlıyı, İslâm namına sevmek için bir hatıram bile bana yeter de artar!” der.

Mescid-i Nebevi’nin türbedarı Alasonyalı Cemal Öğüt Hoca’nın ısrarı üzerine yukarıdaki hatırasını nakleder.

Muhammed İkbâl’in Rüyası başlıklı anlatıda, Pakistanlı şair ve fikir adamı Muhammed İkbâl’in¹⁸ görmüş olduğu rüya nakledilmektedir. Rüyada Hz. Peygamberi gören İkbâl, Hz. Peygamberin “Cihan bahçesinden bana nasıl bir hediye getirdin?” sualine karşılık “Çanakkale Şehitleri’nin kanını” hediye olarak getirdiğini ifade eder.

İhtimal Muhammed İkbâl, Hz. Peygamberi görmüş olduğu rüyanın etkisi ile rüyada yaşadıklarını şiirleştirmiştir. Bu konuda kaynaklarda herhangi bir bilgiye rastlayamadık.

Muhammed İkbâl’in Türklere özellikle Anadolu Türküne; Osmanlıya karşı büyük bir teveccühü vardır. Albayrak (2007: 90), “İkbâl’in Türklere olan derin sevgisinin bazı kaynakları vardır. Bu kaynakların en önemlisi Osmanlı’nın İslam’ın gelişmesine yaptığı katkıdır. Asırlar boyu hilafeti Osmanlı temsil etmiştir.” diyerek açıklamaktadır.

Çanakkale’de savaşın en şiddetli anlarının yaşandığı dönemlerde, Pakistan’ın Lahor kentinde, en büyük meydanların birinde, halkın büyük bir teveccüh ve katılım gösterdiği muhteşem bir miting düzenlenir. Mitingin amacı Çanakkale’de savaşan Türklere yardım ve gönüllü toplamaktır. Halkın büyük çoğunluğunun fakir olmasına rağmen, meydanlara serilen yardım sergilerine, kulaklarında ki küpelerini, parmaklarında ki alyansları, evdeki eşyalarını satarak elde ettikleri paraları atarlar, Pakistanlı Müslümanlar. Muhammed İkbâl kalabalığa

¹⁸ M. İkbâl için detaylı bilgi için bkz. Ahmet Albayrak, *Muhammed İkbâl*, Kaynak Yayınları, İzmir 2007.

seslenmek için meydandaki kürsüye çıkar ve birkaç gün önce gördüğü rüyayı anlatır. Daha sonra da o gün tarihe mal olacak şu meşhur şiirini okur halka hitaben.

Dedi Hz. Muhammed

Cihan bahçesinden bana bir koku gibi yaklaştın

Söyle bana ne gibi bir hediye getirdin?

Dedim: Ya Muhammed dünyada yok rahatlık

Bütün özlemlerimden umudu kestim artık

Varlık bahçesinde binlerce gül lale var

Ama ne renk ne koku... Hepsi de vefasızdır

Yalnız bir şey getirdim kutlanmıştır tekbirlerle

Bir şişe kan ki eşi yoktur namusudur, vicdanıdır

Buyurun, bu Çanakkale şehidinin kanıdır.

İkbal ile birlikte meydana ki herkes hüngür hüngür ağlamaktadır. Gönderilen maddi yardımların yanında bir de içten dualar ederler Çanakkale’de ki kardeşlerine. İçlerinden bazıları son kuruşlarını da verdikleri yetmezmiş gibi cephede savaşmak üzere gönüllü yazılırlar.

Bütün bunların hepsi bir yana sessizce gerçekleşen bir olay daha yaşanır o gün. Ülkemizde Pakistan’la ilgili bir gelişme olduğunda ilk dillendirilen söylemlerden olan bu olay şöyledir:

Meydandaki bu muhteşem mitinge kucağında ki yeni doğmuş bebeği ile iştirak eden bir anne, yeni dul kalmış ve verecek bir şeyi de olmadığından eziklik içerisinde kıvrınmaktadır. Fakat birden hızlı ve emin adımlarla uzaklaşır oradan. Nihayetinde zengin bir efendinin konağının önünde durur. Kapıyı çalar ve efendi ile görüşmek istediğini söyler hizmetkârlara. Dilenci olduğunu düşünerek almak istemezler bu kadını. Fakat ısrar eder kadın ve çıkarırlar zengin efendinin karşısına. Efendi sorar “Ne istiyorsun?” diye. Cevap verir kadın, “Bebeğimi sana satmak istiyorum.” O devir de hizmetçi olabilecek küçük yaşta çocuklar satılmaktadır. Fakat bu yeni doğmuş bir bebektir. Hangi anne, canından çok sevdiği yavrusunu ve hangi sebeple satmak istemektedir. Zengin efendi sorar ama cevap alamaz kadından. Merak eden efendi çocuğu alır. Parayı verir kadına ve takip etmelerini emreder hizmetkârlarına. Lahor’da ki miting meydanına kadar takip ederler kadını. Çocuğunu satarak elde ettiği parayı kuruşuna

kadar meydanda ki sergiye bırakır kadın. Hizmetkârlar efendiye anlatırlar olayı. Şaşkınlık içerisinde kalan efendi, bulup getirin o kadını der. Bulur, huzuruna getirirler kadını. Efendi, “Sen söylemedin ama ben seni takip ettirdim ve paranı Çanakkale’ye gönderilmek üzere bağışladığını öğrendim. Bunu niçin yaptığını bana anlatmak zorundasın” der. Kadın, efendiye dönerek, işte “İslam Kadını” bu dedirtecek ve oradakileri yüreğinden vuracak şu sözleri söyler:

“Şimdi sen diyorsun ki; Çanakkale’ye gönderilecek bir silah için koklamaya doyamadığın yavrunu niye sattın öyle mi? Osmanlı zayıf düştüğünden beridir, yanı başımıza kadar gelen İngilizlerin yaptığı zulümler ortada. Bu gün Muhammed İkbâl dedi ki; Eğer Osmanlı’nın son kalesi olan Çanakkale’de geçilirse, Hilafet kalmaz ve iyi bilin ki sıra sizdedir. Eğer İngiliz buraya da gelir, namusumuza el uzanır, bayrak iner, vatan toprağı düşmanın pis çizmeleri altında çiğnenirse, çocuğum olsa ne olur, olmasa ne olur. İşte bu yüzden hiç tereddüt etmeden sattım yavrumu. İngilizlere köle olacağına size hizmetkâr olsun.” Bu sözler üzerine duygulanan efendi, hizmetkârlarına derhal çocuğı kadına geri vermelerini emreder. Ardından yüklü bir miktar daha parayı miting meydanına gönderir.¹⁹

Hiz. Muhammed’in Kokusunu Hissediyorum başlıklı anlatıda İstanbul’un işgal edilme ihtimaline karşın tahtan indirilmiş olan Osmanlı Sultanı Abdülhamit’in yaşamış olduğu esrarengiz bir durum anlatılmaktadır.

Çanakkale Savaşları’nın başlaması ile beraber Çanakkale’nin savunulması için tedbirler alınırken, diğer taraftan da İstanbul’un savunulması için de tedbirler alınmıştır. Bu tedbirler arasında müttefiklerin İstanbul’u işgal etme olasılığına karşı payitahtı Eskişehir veya Konya’ya nakletme planları söz konusudur.

İstanbul’un, her türlü ihtimale karşı savunulması düşünülmüş ve gerekli önlemler alınmıştır. I. Ordu Kumandanı Limon Von Sanders Paşa’nın aldığı tedbirler İstanbul’un özellikle Çanakkale’nin geçilmesi halinde savunulacağını göstermektedir. Düşman filosunun İstanbul önünde uzun süre oyalanması için Yeşilköy’den Sarayburnu’na kadar olan sahil şeridi ile Asya kıyısı ve Adalar’a çeşitli bataryalar yerleştirilmişti. Bunların çapraz ateşiyle düşman filosunun şehre yaklaşması engellenecekti. Marmara sahillerinde seyyar müfrezeler görevlendirilmiş ve yeni komutan Vehip Paşa’nın kumandanlığındaki II. Ordu Karadeniz tarafının savunulması için yine sahillerde mevzilenmişti. Ayrıca donanma bünyesinde bulunan Yavuz, Midilli ve diğer savaş gemileri de hazır bekletilmişti. Marmara’daki Adalar’dan

¹⁹ http://www.milligazete.com.tr/haber/Muhammed_Ikbal_bugun_dogdu/266394#.U8OCWfl_uCk (14.07.14)

insanlar tahliye edilip, sahillere siperler kazılmış ve sahil şeritlerinde karartma uygulanmıştır (Selçuk 2015).

İstanbul'un işgali halinde hanedanın şehir dışına çıkartılması planı gereği Haydarpaşa Tren İstasyonu'nda iki adet tren Eskişehir'e gitmek için Hükümet'in emrinde hazır bekletiliyordu. Birinci tren Padişah ile saltanat hanedanına ayrılmıştır. Bu tren daha hızlı gitmesi için sadece üç vagon olacaktı. İkinci tren ise hükümet erkânı ve diplomatik temsilciler bulunacak ve bu tren Padişah'ın treninden iki saat sonra hareket edecektir. İstanbul Boğazı'nın Rumeli yakasında oturan Hanedan azası, Beylerbeyi İskeleyi'ne gelecekler ve orada hazır bekletilen 40 atlı araba ile Haydarpaşa'ya ulaştırılacaklardı (Selçuk 2015).

İşte bu durum karşısında sabık padişah Sultan Abdülhamit'in de İstanbul dışına çıkartılması ve Bursa'da ikamet etmesi kararlaştırılmıştır. Dâhiliye Nazırı Talat Paşa'nın başkanlığında bir heyet, bu durumu Sultan Abdülhamit Han'a bildirmek üzere Beylerbeyi Sarayı'na gitmekle görevlendirildiler. Heyet, durumun nezaketini anlattı. Sabık Sultan heyetin talebini dinledikten sonra şu tarihî cevabı verdi:

“Şevketli biraderimin hâk-i pâki şahanelerine arz-ı ubudiyet ederim. Endişeleri gayri varittir. Eğer dokunulmamış ise Çanakkale'yi ben zamanında fevkalade tahkim etmişim. Oradan hiçbir donanmanın geçmesi kabil değildir. Amma farzı muhal olarak öyle bir felaket başa geldiği takdirde Hakan'ın yapacağı şey tacını tebaasını terk ile kaçma zilletini işlemek değil, eyvanı payitahtının taşları altında canını feda etmektir. Hazreti Fatih bu beldeyi küffar elinden fethettiği zaman Bizans imparatoru Konstantin kaçmayıp harp ede ede yıkılan kalelerinin altında can vermek kahramanlığını göstermiştir. Biz Fatih'in soyu, Konstantin'den geri kalmayız. Zat-ı şahaneye böylece arz edin müsterih olsunlar ve ezeli iradeye boyun eğsinler. Şuradan şuraya kıyılamasınlar. Düşman buraya giremez. Bana gelince ben artık bir yere gitmem. Yegâne arzum burada ölmektir. Biraderimden ve hükümet-i seniyyeden bu arzuma yardımcı olmalarını dilerim.”

Düşman işgali esnasında Sultan Abdülhamit'in tutum ve tavrı yukarıda ifade edildiği şekildedir. Sultan Abdülhamid dindar bir şahsiyettir. Beş vakit namazını kılar ve sürekli Kuran okurdu. Çanakkale Savaşları'nın seyri ile de yakından ilgilenmiş ve Çanakkale Savaşları boyunca Buhar-i Şerif okuduğunu ifade etmiştir (Yılmaz 2009: 176-177).

Yarbay Hasan Bey başlıklı anlatı Çanakkale Savaşları etrafında teşekkül eden efsaneler içerisinde en çok bilinen ve anlatılan efsanelerden biridir. Efsanenin bu kadar çok

anlatılmasının ve bu efsaneye bu kadar çok rağbet edilmesinin en önemli sebeplerinden biri Hz. Peygamber'in efsanenin içerisinde yer alıyor olmasından kaynaklanmaktadır.

Bu efsane, genel olarak kısa anlatımlar olarak tanımlanan efsane metinlerinin aksine uzun bir metinden meydana gelmektedir. Bunun sebebi buraya aldığımız metnin bir kitapta tespit etmemizden ve efsane içerisinde birbiri ile bağlantılı birkaç olay anlatıldığından dolayıdır. Yazar, efsane metnini tahkiye üslubu ile nakletmiştir.

Anlatıya göre Çanakkale Savaşları döneminde, burada vazife yapan Yarbay Hasan Bey Kilitbahir Köyü'nde kimsenin ilgilenmediği, acıyıp bir dilim ekmek dahi vermedikleri zayıf bir köpeğe sahip çıkar. Ona ad verir ve kendi köpeği yapar. Köpek büyük bir sadakatle Yarbay Hasan Bey'e bağlanır ve savaş boyunca çeşitli hizmetlerde bulunur.

Efsanenin devamında Yarbay Hasan Bey, yardım etmek istediği bir Fransız askeri tarafından bıçaklanır ve yaralanır. Son anlarında yanında bulunan alay imanının yardımıyla bazı duaları okur. Efsanenin en orijinal kısmını oluşturan bölüm bu sırada başlar. Yanındaki askerlerden kendisini ayağa kaldırmalarını ister ve salavat-ı şerife getirdikten sonra "Niçin zahmet buyurdunuz Ya Resulullah" der ve ruhunu teslim eder. Efsaneye göre, burada Hz. Peygamber teşrif etmiştir. Bu olay efsanenin en orijinal motifini oluşturmaktadır.

Efsanenin devamında, şehit Yarbay Hasan Bey için mezar kazıldığı sırada, Yarbay Hasan Bey'e büyük bir sadakatle bağlı Canberk isimli köpeğinin, sessizce şehit yarbayın yanına gelip uzandığını ve orada öldüğünü görüyoruz. Sahiplerine bağlı hayvanların onların ardından ölmeleri motifi Anadolu sahası efsanelerinde çok sık olmasa da görülen motiflerdendir. Konya efsanelerinden "Pisili Sultan" efsanesi buna örnek olarak verilebilir.²⁰

Yukarıda da ifade ettiğimiz gibi bu efsanenin anlatılmasını tetikleyen en önemli motif Hz. Peygamber'in efsane içinde yer almasıdır. Yarbay Hasan Bey ölüm anında Hz. Peygamber'i görüyor (efsane bize böyle naklediyor), ölüm anı olmasına rağmen Hz. Peygambere saygıdan dolayı ayağa kalkıyor ve Hz. Peygambere "Neden zahmet buyurdunuz?" diyerek saygısını gösteriyor.

Şeyh Şamil'in Torunu Abdullah Dağıstanî Efendi başlıklı anlatıda Çanakkale Savaşlarında yaralanan ve bu yaralanmanın devamında Abdullah Dağıstanî Hazretlerinin yaşamış olduğu esrarengiz olaylar nakledilmektedir.

²⁰ Detaylı bilgi için bkz. Mehmet Önder, *Konya Efsaneleri*, Şahap Kitapevi, Konya 1963, s. 62.

Abdullah Dağıstani Hazretleri kalbinin üzerine saplanan bir mermi ile ölümcül bir şekilde yaralanarak yere düşer. Ölüm hali denecek bir şekilde yerde uzanırken Hz. Muhammed'in ona doğru geldiğini görür. O an ruhunun vücudundan nasıl ayrıldığını gösteren bir hal yaşar. Ruhun bedenden uzaklaşırken, bir insanın ölürken neler hissedeceğini bizzat hisseder.

Manevî hallere ait bu görünümeler kaybolduğu zaman, savaş alanındaki ölü gibi halini ve yaralı olanlara bakan doktorları fark eder. Aynı anda doktorlarda Abdullah Dağıstanî Efendi'nin yaralı olduğunu fark ederek hemen müdahale ederler. Kendisini askerî hastaneye götürürler, sağlığı yerine gelinceye ve tam olarak iyileşinceye kadar tedavi ederler. Sonra da onu terhis ederek tekrar köyüne gönderirler.

Bir Alman Subayının Gördüğü başlıklı anlatıda Çanakkale Savaşları'nda şehit olan bir askerin son anlarında Hz. Peygamberi gördüğü ifade edilmektedir. Bu anlatıda dikkat çeken husus Müslüman Türk askerinin yaşamış olduğu esrarengiz olaya bir Hristiyan Alman'ı şahit göstermiş olmasıdır. Bu efsaneye başka bir kaynakta rastlamadık.

Oraya Ziyarete Gelenlere Benden Selam Söyle anlatı bir rüya kökenlidir. Rüya olan bu anlatıda Çanakkale Savaşı gazilerinden Halil Koç'un rüyasında Hz. Peygamberi görmesi anlatılmaktadır. Anlatıya göre Hz. Peygamber Halil Koç'a “Oraya ziyarete gelenlere benden selam söyle, onlar benim müjdeme layık insanlardır. Rablerine çok dua etsinler, gelecekte bayrağı tekrar onlar ellerine alacak, en güzel bir şekilde temsil edecekler” demiştir.

2.2. Hızır-İlyas Kültü Etrafında Teşekkül Eden Anlatılar

8. Sırlar

“Tarih 1331 Ramazanı eda etmişiz. Seddülbahir Cephesi’ndeki görevim tamam olmuştu. Fırka kumandam Halil Sami Bey’i gördüm. O da Cephe Komutam Vehip Paşaya anlatmış. Böylece cepheden ayrıldım. Maydos’a geldim. Vakit gece idi. Deniz kıyısındaydım.

Deniz üzerine ay vurmuş, fevkalâde güzel bir manzara teşkil ediyordu. Burada olduğu gibi, bütün kâinatın yaratıcısı Cenâb-ı Hakk’ın her şeyi, ne kadar yerli yerinde ve güzel yarattığını tefekkür ediyordum! Cephede bıraktığım aslanlarımızı düşünüyor, bu güzel hisler arasında onları büyük Rabbime havale edip yardım için dua ediyordum.

Birden ürperdim ve uzaktan uzun boylu, beyaz sakallı bir zâtın, deniz üzerinde yürüyerek geldiğini farkettim. Yaklaştı yaklaştı, tâ yanıma kadar geldi. Selâm verip, bazı şeyler söyledi! Bu ara ben de, dikkatle ayaklarına bakıyordum. Gördüm ki ayakları, hiç ıslak değildi! Sohbetimiz bitince, Çamburnuna doğru yürümeye başladı. Her adımda, büyük bir mesafe kat ediyordu. Hem yürüyor, hem de Allahü teâlânın güzel isimlerini zikrediyordu. O kadar güzel ve kalbe işleyen bir zikri vardı ki, kendimden geçmişim! Gelen zâtın, Hızır Aleyhisselâm olduğunu anlamıştım.”

a. Efsanenin Adı: Sırlar

b. Efsanenin Kaynağı: Çanakkale Savaşları ve Sır Kapısından Süzülenler, Mehmet İhsan Gençcan, Bayrak Matbaası, Çanakkale, 2010, s. 116-117

c. Efsanede Yer Alan Zaman(lar): 1915

d. Efsanede Yer Alan Mekân(lar): Maydos (Eceabat), Çamburnu

e. Efsanede Yer Alan Kişi(ler): Hızır, asker, Halil Sami Bey, Vehip Paşa

f. Efsaneye İlgili Maddi Unsurlar: -

g. Efsanede Sözel Anlatıcı/Yazar Unsuru: Anlatı bir kitapta tespit edilmiştir. Fakat yazar kaynak kişinin adını vermeden sadece “hocam” diye bahsettiği kişinin ağzı ile konuşmayı kaleme almaktadır. Anlatıyı kaynak kişinin ağzından konuşma dili ile aktarmıştır.

h. Efsanede Geçen Motifler: V 50 Dua, (T)V 206 Hızır, V 254 Selamlaşma, D 1841. 4. 3 Tabanları veya giysiler ıslatmadan su üzerinde yürüme, F 931. 9 Deniz içinde yürüme, F 1010 Diğer olağanüstü olaylar

9. Boğazı Havada Geçen Yaralı Subay

Çanakkale Savaşları bütün şiddeti ile devam etmektedir. Alçıtepe Köyü'nün güneyinden düşman birçok kollardan saldırıya geçmiştir. Sol taraftan Fransızlar, sağ taraftan İngilizler, Alçıtepe'yi almak için yaptıkları kanlı saldırılarında; 28 Nisan 1. Kirte ile 6-8 Mayıs olan 2. Kirte Muharebelerinde düşmana 13.500 kişilik bir zâyiât verdirilmiş, 3. Kirte Muharebesi'nde ise, düşmanın 7.500, bizimki ise 10.000'e ulaşmıştı. Bu savaş alanlarının hemen gerisinde sargı yerimiz bulunmaktadır. Savaş sırasında yaralanan Mehmetçiklerin burada tedavisi yapılır. Ağır olanlar, Çanakkale Hastanesi'ne sevk edilirdi.

Bu şiddetli muharebeler sırasında, sargı yerinde yaralıların tedavileri yapılırken, düşmanın açtığı top ateşi sonucunda sargı yeri isabet almış, yaralıların çoğunluğu şehit düşmüş, bir kısmı da ağır yaralar almışlardı. Bu ağır yaralıları arasında bir de Mülâzım Hüsni Bey bulunmaktadır. Savaşta kalçasından yara almış, top ateşinden de omuz başı parçalanmıştı.

Bu genç subayın acele olarak hastaneye sevk edilmesi gerekiyordu. Civardan bir araba temin edildi. Görevli Sıhhiye Onbaşı Ali, Mülâzım Hüsni'yü kucakladığı gibi arabaya yerleştirdi ve "Ver elini Kilitbahir köyü" dedi.

Ali Onbaşı, Mülâzım Hüsni'yü ikinci ezanı okunurken zar zor limana getirebilmişti. Niçin zar zor getirmişti? O gün beklenmedik bir şey oldu. Önce bardaktan boşanırcasına yağmur başladı. Hevenk hevenk kara bulutlar gökyüzünü kapladı. Rüzgâr şiddetlendi, daha sonra da denizde yavaştan dalgalar büyüdü, yükseldi, şiddetlendi de şiddetlendi... Yaralı Mülâzım Hüsni'nün Kilitbahir'den Çanakkale'ye o devrin sandallarıyla geçmesi bu şartlar altında, imkânsızdı.

Esasında; savaş yaralıları taşımak için, Çanakkale'de ikâmet eden İngiliz tebaasına mensup bir madama ait, yandan çarklı istimbota el konulmuş, nakil işi onunla yapılıyordu. Kaldı ki, o bile olsa, şimdiki halde denize açılması mümkün değildi.

Ne var ki, yaralı Mülâzım Hüsni muhakkak hastaneye yetiştirilmeliydi. Onbaşı Ali sağa koştu, ona yalvardı, buna yalvardı. Ama Ali denizi bilmiyordu ki, değil kürek çekmek, sandalın içinde bile oturması mümkün değildi...

Aslen Seddülbahir Köyü'nden olan, köyü, evi tarumar olmuş; Denizci Hüseyin Dayı şimdi Çanakkale'ye yerleşmiş, altı metrelik tek çifte sandalı ile iyi havalarda Kilitbahir'e yolcu taşır, nafakasını onunla temin ederdi. İşte o gün sabahtan Kilitbahir'e yolcu geçiren

Hüseyin Dayı da limanda, denizcilik tabiriyle “limana kısılmış” havanın dinmesini, denizin sakinleşmesini beklemekteydi.

Hava kararıyor, Mülâzım Hüsnü gittikçe kan kaybetmektedir. Başında Onbaşı Ali, Mülâzım Hüsnü’nün yüzüne bakıp bakıp ağlıyor. Ellerini açmış, Allah’ına yalvarıyor: “Allah’ım, imdadıma yetiş!” diyordu.

Mülâzım Hüsnü, Ali’nin yalvarmasını duyunca gözlerini açtı: “Yaradan’ım benim halimi görür bilir, kadirdir. İsterse her şeyi verir. Ama böyle murat ediyor, ben onun muradına razıyım.” Dedi. Ne olduysa oldu. Nereden geldiği belli olmayan derviş kıyafetli, pir yüzlü bir zat oracıkta beliriverdi! Sandalcı Hüseyin Dayı’yı çağırdı: “Haydi karşıya geçeceğiz.” Dedi. Hüseyin Dayı, saf ve sakin bir insandı. Güçlüydü, kuvvetliydi. Bir dervişe, bir denize baktı: “Ben yüzme biliyorum.” Dedi... Derviş, Hüseyin Dayı’nın ne demek istediğini anlamıştı. Kulağına eğildi: “Bir avuçuk deniz parçasına mı sözümü dinletemeyeceğim?” dedi. Derviş kılıklı kişi: “Destur!” dedi, sandalın başını çözdü. O binince Hüseyin Dayı durur mu? Hemen atladı. Yaralı Mülâzım Hüsnü’yü de sandala yerleştirdiler. Onbaşı Ali, dünyayı görmüyordu. İsteği olmuştu. Ama nasıl, hangi yoldan, ne şekilde?

Limandaki insanlar hayretler içinde. Sandal limandan çıkmış, iki yanında deniz, koynunda geçen fırtınadan habersiz, süt liman kaymak gibiydi. En küçük bir çabalamaya sebep ve gerek yoktu, ne yağmur ne fırtına, ne dalga ne akıntı onların huzurlu dünyasına uğramamıştı. Sandaldaki derviş yekeyi elinden hiç bırakmadı, rotayı o takip ediyordu. Sandal ilk önce Değirmen Burnu’na geldi, ondan sonra, Tekke Burnu’na doğru seyir etti. Küreği çeken Hüseyin Dayı hiç yorulmadı. Bol bol kürek çekti. Böylece akşam ezanı okunurken, sandal kumsala baştankara edildi.

İlk önce Onbaşı Ali, arkasından Hüseyin Dayı kumsala ayakbastı da ne oldu? Dönüp sandala baktıklarında; o derviş kıyafetli, pir yüzlü zat sandalın içinde yoktu! Nereye gitmişti? Sağa baktılar, sola baktılar! Sanki daha evvelce de yokmuş! Sonra, Hüseyin Dayı, Onbaşı Ali’ye döndü: “Evlât, o Hızır Aleyhisselâm’dı.” dedi.

Daha sonra, Mülâzım Hüsnü hastaneye yetiştirildi. Ölümünden kurtuldu. Uzun yıllar orduda kaldı. Jandarma albayı olarak emekli oldu.

Bu olayı görenler, Hüseyin Dayı’ya sorduklarında: “Vallahi, ne söylesem? Limandan çıkmıştık. İlk dalgada havaya kalktığımızı hatırlıyorum. Daha sonra, havada mı gittik, denizin üstünde mi gittik, bilmiyorum! Bildiğim bu kadar!” deyip susmuş ve ondan sonra bu konuda kimseyle konuşmamıştır.

- a. **Efsanenin Adı:** Boğazı Havada Geçen Yaralı Subay
- b. **Efsanenin Kaynağı:** Mehmet İhsan Gençcan, Çanakkale Savaşları ve Menkıbeler, İstanbul Bayrak Matbaası, 2007, s. 133-137
- c. **Efsanede Yer Alan Zaman(lar):** 1915 Çanakkale Savaşları
- d. **Efsanede Yer Alan Mekân(lar):** Alçıtepe Köyü, Kilitbahir, Çanakkale, Seddülbahir Köyü, Değirmen Burnu, Tekke Burnu
- e. **Efsanede Yer Alan Kişi(ler):** Mülâzım Hüsni Bey, Sıhhiye Onbaşı Ali, Denizci Hüseyin Dayı, Hızır Aleyhisselâm
- f. **Efsaneyle İlgili Maddi Unsurlar:**
- g. **Efsanede Sözel Anlatıcı/Yazar Unsuru:** Anlatı bir kitapta tespit edildiği için yazar unsuru söz konusudur. Yazar anlatıyı tahkiye üslubu ile kaleme almıştır.
- h. **Efsanede Geçen Motifler:** V 50 Dua, (T)V 206 Hızır, V 254 Selamlaşma, D 1841. 4. 3 Tabanları veya giysiler ıslatmadan su üzerinde yürüme, F 931. 9 Deniz içinde yürüme

2.2.1. Hızır-İlyas Kültü Etrafında Teşekkül Eden Anlatıların Değerlendirilmesi

Halk inançları arasında en az veli kültü kadar yaygın Hızır-İlyas kültürünün²¹ varlığı da söz konusudur. Hızır-İlyas yahut genel kabulle Hızır, her dara düşüldüğünde yardımı istenen, bu yardımın sağlanması için de belli yollarla, pratiklere başvuru, insanüstü gizli güçleri olduğuna inanılan, bütün ümit ve imkânların tükendiği, çarelerin sona erdiği durumlarda yardıma çağrılan ve çağrıldığında da mutlaka geleceğine inanılan, bir kurtarıcı, bir mürşit ve gayp erenidir (Ocak 2007: 107).

Halk inançları içerisinde Hızır'ın, zor durumlarda ve felaketlerde yardımcılık, iyileri ödüllendirip kötülerini cezalandırma, bereket ve bolluğa kavuşturma, savaşlarda yardım etme fonksiyonları söz konusudur (Ocak 2007: 109-116). Konumuzla ilgili olarak Hızır'ın savaşlarda yardım etmesi fonksiyonu dikkatimizi çekmektedir. Ocak (2007: 116-117), Hızır'ın savaşlara katılarak zor durumdaki Müslüman askerlere yardımcı olduğu inancının, çok eskilerden beri hemen hemen bütün İslam dünyasında paylaşıldığını ifade etmekte, İslam tarihinde yapılan savaşlarda Hızır'ın yardıma geldiğini ve yakın tarihte de Kore, Kıbrıs ve İstiklal Savaşlarında da Hızır'ın yardıma geldiğine dair anlatıların olduğunu belirtmektedir. Zor durumlarda yardıma gelen Hızır halk anlatımlarında genellikle dilenci, fakir derviş, aksakallı, nur yüzlü, beyaz ya da yeşil elbiseli bir ihtiyar olarak tasvir edilir. Hızır çoğu zaman atlı olarak tasvir edilir (Ocak 2007 118-123; Dinç 2011: 116).

Halk kültürü dairesi içinde önemli bir yere sahip olan Hızır İlyas kültü ile İslam inancındaki Hızır arasında benzerlikler var olmakla beraber mevcut Hızır İlyas kültürünün teşekkülünde İslami köklerden ziyade İslam öncesi “Gök sakallı ve Aksakallı kocalar” inanışlarının varlığı söz konusudur (Ögel 2010: 89).

Sırlar başlıklı anlatıda Çanakkale Savaşları esnasında bir askerinin şahit olmuş olduğu esrarengiz bir olay anlatılmaktadır. Anlatıya göre olayı yaşayan kişinin ifade ettiği üzere Maydos'tan (Eceabat), deniz kenarında olduğu bir anda, uzaktan uzun boylu, beyaz sakallı bir zâtın, deniz üzerinde yürüyerek geldiğini fark ettiğini söylemektedir. Bu zat kumsala yaklaşır, tâ ki sahildeki askerinin yanına gelir. Selâm verip, bazı şeyler söyler. Asker bu zatı dikkatlice süzer ve görür ki ayakları, hiç ıslak değildir. Sohbet bitince, Çamburnu mevkiine doğru yürümeye başlar. Her adımda, büyük bir mesafe kat eder. Bu esrarengiz zat hem yürüyor,

²¹ Hızır-İlyas kültü için detaylı bilgi için bkz. Ahmet Yaşar Ocak, *İslam-Türk İnançlarında Hızır yahut Hızır-İlyas Kültü*, Kabalcı Yayınları, İstanbul 2007.

hem de Allahü teâlânın güzel isimlerini zikrediyor haldedir. O kadar güzel ve kalbe işleyen bir zikri vardı ki, asker kendinden geçtiğini ifade etmektedir. Anlatının sonunda asker gelen zâtın, Hızır Aleyhisselâm olduğunu anladığını söylemektedir.

Anlatı da üç ana motif vardır. Bunlardan ilki su üzerinde yürüme motifi ki efsanelerde en çok karşılaşılan motiflerden biridir. Hz. Musa'nın su üzerinde yürümesi en bilindik olanlardandır. Hz. İsa'ya atfedilen mucizelerden biride ayakları ıslanmadan deniz ve su üzerinde yürümesidir. Bu mucize Saltukname'de bazen aynı bazen de değişik biçimde Sarı Saltuk'a mal edilmektedir. Sarı Saltuk denizde yürür su topuklarına kadar çıkmaz. Sarı Saltuk'un atı da denizde yürümekte ve su topuklarına kadar çıkmamaktadır (Yüce 1987: 140). Benzer motifleri Nuh Peygamber ile ilgili bir anlatıda (Ürük 2012: 160) ve Ağrı efsanelerinde Taşkın Baba efsanesinde (Alpaslan 2010: 205) görmekteyiz.

Efsanedeki ikinci motif belli bir mesafeyi hızlı adımlarla katmektirki zaman zaman karşılaşılan motiflerdendir.

Efsanenin üçüncü ve önemli motiflerinden biri de Hz. Hızır motifidir. Birçok İslâmî anlatıda ve Anadolu efsanesinde çok karşılaşılan bir motiftir.

Boğazi Havada Geçen Yaralı Subay başlıklı anlatıda Çanakkale Savaşları esnasında yaralanan bir askerın boğazdan geçirilerek Çanakkale'deki hastaneye ulaştırılması sürecindeki olağanüstü durumlar anlatılmaktadır.

Anlatıya göre yaralı asker boğazdan bir tekne ile karşı tarafa geçirilmelidir. Fakat hava durumunun elverişsiz olması ve buna bağlı olarak boğazın dalgalı olmasından dolayı yaralı asker karşı tarafa geçirilemez.

Anlatıda geçen olağanüstü olaylar bu noktadan sonra başlar. Sonra da Hızır olduğu anlaşılan bir zât gelir ve orada bulunan sandalcıya “yaralı askeri alarak hep beraber boğazın karşı yakasına geçmesini” söyler. Sandal boğaza doğru açıldığında hava berraklaşır, denizdeki dalgalanma durur ve sağ salim boğazi geçerler.

Bu anlatıda zor durumda kalanlara Hızır'ın yardımının yetişmesi motifini görüyoruz. Halk arasında genellikle zor durumlarda yardıma gelen kişinin Hızır olduğu inancı yaygın olmakla beraber, Hz. Muhammed'in Hızır'a karada, İlyas'a denizde kendi ümmeti koruması görevi verdiğinden dolayı (Köksal 1984:175), bu anlatıda Hızır değil İlyas motifini görmekteyiz.

Dünya mitolojik sistemleri içerisinde su, çay ve deniz gizli ve kutsal niteliklere sahiptir. Veliler, kahramanlar ve padişahlar çoğu zaman sulardan geçerek maksatlarına ulaşmaktadırlar (Abdulla 2012: 49). Halk anlatıları içerisinde yaygın bir motif olan “sudan geçme” motifini bu anlatıda da görmekteyiz.

2.3. Eren ve Evliya Kültü Etrafında Teşekkül Eden Anlatılar

10. Cevat Paşa ve Kutsal Mayınlar²²

Müstahkem mevki komutanı Cevat (Çobanlı) Paşa, bir gece çok ilginç bir rüya görür. Rüyasında bir ses şöyle der: “Denize bak!” Cevat Paşa denize doğru baktığında dalgalar arasında çiçeklerle bezenmiş pırl pırl “Kef” ve “Vav” harflerini görür. Heyecanla uyanır, ancak rüyaya bir anlam veremez. O sırada Seddülbahir, Ertuğrul, Kumkale, Orhaniye istihkâmları ve bataryaları düşman ateşiyle çoktan susmuş, moloz ve toprak yığını haline gelmiştir.

Daha sonra lenger, Soğanlıdere ve Baykuş bataryalarını takviye ettirmek için teftişe çıkan Cevat Paşa, Kilitbahir’den istimbota binerken yedi yıl önce veremden ölen kızını Bedile Hanım’ı hatırlar. Bedile Hanım’ın kabri Câhidî Sultan’ın türbesinin haziresindedir. Az sonra onun mezarına geldiğinde rüyasındaki sesi burada da duyar. Ses şöyle der: “Cevat, depolardaki 26 mayını denize döse.” Cevat Paşa, korku ve şaşkınlık içinde bocalarken karşısında bir silüet (Ahmet Câhidî Sultan) belirir. O zat, Cevat Paşa’nın kolundan tutup sorar:

“Bir derdin mi var?”

Cevat Paşa, gördüğü rüyayı ve az önce duyduğu sesi bir solukta anlatır. O zat cevap verir:

“Nur, zafer işaretidir. Ebced hesabında “Kef” harfi 20, “Vav” harfi de 6 sayısını bildirir. İkisini toplayınca 26 yapar.”

Bunları söyledikten sonra aniden kaybolur. Cevat Paşa, hemen Mayın Grubu Kumandanı Nazmi Bey’i çağırıp sorar: “Depolarımızda kaç mayınımız var?”

Nazmi Bey’in cevabı çok şaşırtıcıdır:

“Elimizde bir Türk usta tarafından yapılan 26 mayın var. Alman teknisyenler bunları döşememizi istemediler. Şu anda Boğaz’daki mayın sayısı 377 ve hepsi Alman yapımı.”

Cevat Paşa, ardından Nusret Mayın Gemisi Komutanı Yüzbaşı Hakkı Bey ile Yüzbaşı Hafız Nazmi Bey’i makamına çağırır ve mayınları nereye dökcekleri konusunda plan

²² Efsanenin başlığı tarafımızdan verilmiştir. Bu efsane çok bilinen bir efsane olmakla beraber halk içinde ve popüler kaynaklarda farklı farklı başlıklarla sunulmaktadır. Bunlardan bazıları “Nusret Mayın Gemisi ve Mayınlar”, “Kutsal Mayınlar”, “Cevat Paşa ve Mayınlar” vb.

yaparlar. Plan gereği bu sırlı 26 mayın Kumbağı Burnu ile Soğanlıdere arasına iki sıra halinde Boğaz'a paralel olarak tekbir ve dualarla dökülür. Ertesi gün, 18 Mart 1915 sabahı İngilizlerin en büyük zırhlılarından Irresistible ve Ocean zırhlıları, Nusret Mayın Gemisi'nin sabaha karşı döktüğü mayınlara çarparak herkesin şaşkın bakışları arasında Boğaz'ın dibini boylar.

- a. Efsanenin Adı:** Cevat Paşa ve Kutsal Mayınlar
- b. Efsanenin Kaynağı:** Türbeler-Popüler Dindarlığın Durakları, Prof. Dr. Ali Köse & Dr. Ali Ayten, Timaş Yayınları, İstanbul, 2010, s. 156-157
- c. Efsanede Yer Alan Zaman(lar):** Mart 1915
- d. Efsanede Yer Alan Mekân(lar):** Kilitbahir Köyü
- e. Efsanede Yer Alan Kişi(ler):** Cevat (Çobanlı) Paşa, Câhidî Sultan, Yüzbaşı Hakkı Bey, Yüzbaşı Hafız Nazmi Bey
- f. Efsaneyle İlgili Maddi Unsurlar:** Nusret Mayın Gemisi, Câhidî Sultan Türbesi
- g. Efsanede Sözel Anlatıcı/Yazar Unsuru:** Bu anlatı bir kitapta tespit edilmiştir. Bu nedenle yazar unsuru söz konusudur.
- h. Efsanede Geçen Motifler:** D 1810. 8 Rüyada öğrenilen sihirli bilgi, D 1712. 3 Rüyanın yorumlanması, F 556 Olağanüstü ses, V 126 Ermişin imajı konuşuyor, E470 Yaşam ve ölümün özel bağlantıları, Z 71. 2 Formalistlik sayılar

11. Câhidî Sultan'ın Tesbihi

Câhidî Sultan savaş zamanında düşman askerlerinin boğazdan geçtiğini görmesi üzerine elinde bulunan mermer taşlı tesbihini evinden denize doğru fırlatmıştır. O tesbih o anda boğazdan geçen gemilerin üzerine sanki bomba gibi düşerek gemileri batırmıştır.

- a. **Efsanenin Adı:** Câhidî Sultan'ın Tesbihi
- b. **Efsanenin Kaynağı:** Nezahet Gezen
- c. **Efsanede Yer Alan Zaman(lar):** 18 Mart 1915
- d. **Efsanede Yer Alan Mekân(lar):** Kilitbahir Köyü
- e. **Efsanede Yer Alan Kişi(ler):** Câhidî Sultan
- f. **Efsaneye İlgili Maddi Unsurlar:** Tesbih ve savaş gemileri
- g. **Efsanede Sözel Anlatıcı/Yazar Unsuru:** Sözel unsur
- h. **Efsanede Geçen Motifler:** F 900 Kerametler, E 470 Yaşam ve ölüm arasında özel bağlantılar, V 220Veliler

12. Kaşıkçı Dede ve Lâdikli Ahmet Ağa

Temmuz sıcağı Çanakkale sırtlarını dalgalandırıyor. Bir bölük Mehmetçik, cepheye sevk olunuyordu. Kumandan sıcağın tesiriyle askerlerin takatinin daha fazla tükenmesini istemediği için, yavaş adımlarla yürümelerini emretti. Ne ki temmuz sıcağı yüreklerde hararet olmuştu. Mataralardaki son yudum sular da paylaşılmış ve tükenmişti.

Köye yaklaştıklarında ileride yolun kenarındaki çeşmeyi fark ettiler. Gözlerde bir heyecan belirledi. Ne var ki çeşmenin yakınına vardıklarında hayal kırıklığına uğradılar. Çeşme kurumuştur. Tam kurumuş çeşmenin yanında bekleyen dedenin önünden geçiyorlardı ki nur yüzlü dede seslendi:

- Evlatlarım gelin sizlere soğuk su vereyim de mataralarınızı doldurunuz!

Pîr-i fâni, öndeki birkaç askere eliyle işaret ederek mataralarını getirmelerini söyledi. Kumandanın da izin vermesiyle nur yüzlü dedeye yöneldiler. Beş on askerin hepsi mataralarını suyla doldurup yerlerine geçtiler. Dede, eliyle işaret ederek diğer askerleri de çağırdı. Herkes şaşkınlık içindeydi. Suyun bitmiş olması gerekiyordu. Kumandan meraklandı. Sırasıyla diğer askerlere de izin verdi. Onlar da mataralarını doldurdular.

Bütün askerler hayret ve hayranlık içindeydiler. Bu olağanüstü durum karşısında, pîr-i fâninin bir Allah dostu olduğuna kanaat getirilmişti. Kimseden ‘çıt’ çıkmıyordu. Herkes derin bir ibadet heyecanı içinde sırasıyla, hürmetli tavırlarla mataralarını dolduruyor, nur yüzlü dedenin elini öpüp sıralarına geçiyorlardı.

Bölüğün en sonunda ki asker Lâdikli Ahmet'ti. İlk başta suyun kendisine yetmeyeceğini düşünmüş, sabırsızlanıp üzülmüştü. Lakin gördüğü manzara karşısında, bu nur yüzlü dedenin elindeki suyun bir orduya yeteceğine kanaat getirdiği için sabırsızlığı geçmişti. Sakin tavırlarla testiden matarasını doldurdu. Sudan kana kana içti, yanan bağrını serinletti. Testideki su bitmemişti. Lâdikli Ahmet, bütün askerlerin merakı olan soruyu sordu:

-Dede, siz kimsiniz, adınız nedir?

-Kaşıkçı Dede, derler bana evladım! Kilitbahir köyündenim. Evladım, cepheye yaralanırsan eğer, matarandaki sudan yaranın üzerine döküver. Allah'ın izniyle şifa bulursun, dedi pîr-i fâni.

Kumandan ve askerleri, kaşıkçı Dede ile helalleşip hayret ve haşyet içinde yollarına devam ettiler. Bir gün sonrası birlik, cepheye dehşetli bir savaşın ortasında buldu kendini. O gün akşama kadar aralıksız sürdü çatışma.

Lâdikli Ahmet, bir taarruz sonrasında yaralanıp düşmüştü. Hemen birkaç adım önünde ve gerisinde, birkaç arkadaşı daha yaralanıp düştü. Lâdikli Ahmet, ne olur ne olmaz endişesiyle matarasındaki suyu idareli kullanmıştı. Ama diğer arkadaşlarının mataralarındaki su bitmişti. Hemen aklına Kaşıkçı Dede'nin söyledikleri geldi. Matarasındaki suyu yarasının üstüne döktü. Beş on dakika bekledikten sonra yarasının iyileşmeye başladığını gördü. Hemen diğer yaralı arkadaşlarının yanına koştu ve matarasındaki sudan onların yaralarına da döküverdi.

Birkaç gün sonra yine çatışma sıralarında yaralandı Lâdikli Ahmet. Bu kez yarası bir hayli ağırdı. Üstelik matarasındaki su da bitmişti. Kan kaybından bayıldı ve kendinden geçti. Gözlerini açtığında vapurla hastaneye götürüldüğünü anladı. İki ay tedaviden sonra, hava değişimi için memleketine gönderilmesine karar verildi. Lâdikli Ahmet, ağlamaya başladı. Cepheden ayrılmak istemiyordu. Kumandanından izin alarak Soğanlıdere'deki ağabeyini görmeye gitti. Ağabeyinin şehadet haberi üzerine sevinç ve hüznü aynı anda yaşadı. Hem ağladı hem gururlandı, karışık duygulara büründü. Birliğine katılmak üzere yeniden yola koyuldu.

Birliğe geri dönerken Kilitbahir Köyü üzerinden gitmeyi düşünmüştü. Kilitbahir Köyü'nden geçerken Kaşıkçı Dede'yi ziyaret etmek geldi aklına. Pîr-i fâniyi görüp elini öpmek istedi. Karşılaştığı yaşlı bir köylüye Kaşıkçı Dede'yi sordu. İhtiyar, önce biraz düşündü sonra da şöyle deyiverdi:

-Yok, evladım burada böyle biri yok!

-Nasıl olur, biz buradan geçerken bütün birliğe testisinden su doldurup vermişti.

-Yalnız, yüzlerce yıl önce ölmüş bir evliyanın kabri var burada. Biz Kaşıkçı Dede, diye ona deriz.

Lâdikli Ahmet şaşkındı. Sesi titreyerek sordu:

-Peki, o zatın kabri nerededir?

İhtiyar, Ahmet'in önüne düşerek onu Kaşıkçı Dede'nin kabrine götürdü. Lâdikli Ahmet, Kaşıkçı Dede'nin türbesinde dua ederken, suyu bitmeyen testinin de matarasındaki yarasını iyileştiren suyun da sırrını çözmüştü.

- a. Efsanenin Adı:** Kaşıkçı Dede ve Lâdikli Ahmet Ağa (Başlık bana ait)
- b. Efsanenin Kaynağı:** Arif Akpınar, Çanakkale İçinde, Muştu Yayınları, İstanbul, 2012, s. 65-69; Vehbi Vakkasoğlu, Çanakkale’de Şahlananalar, Nesil Yayınları, İstanbul, 2011, s. 84-85
- c. Efsanede Yer Alan Zaman(lar):** 1915 Çanakkale Savaşları
- d. Efsanede Yer Alan Mekân(lar):** Bigalı ve Kilitbahir köyleri
- e. Efsanede Yer Alan Kişi(ler):** Lâdikli Ahmet Ağa, Kaşıkçı Dede, bir grup asker ve kumandan
- f. Efsaneyle İlgili Maddi Unsurlar:** Çeşme ve Kaşıkçı Dede Türbesi
- g. Efsanede Sözel Anlatıcı/Yazar Unsuru:** Anlat bir kitapta tespit edilmiştir. Bu yüzden yazar unsuru söz konusudur. Efsane metni diyaloglarla zenginleştirilip uzatılmıştır.
- h. Efsanede Geçen Motifler:** F930 Denizler veya sular hakkında olağanüstü hâdiseler, F950 Olağanüstü tedaviler, V 400 Hayır işleme, iyilik yapma, N 844. 2 Yardımcı derviş, V 300 Dinî inanışlar, F 900 Kerametler, D 1240 Sihirli su ve ilaçlar, V 463 Dinî şehitlik, E 470 Yaşam ve ölüm arasında özel bağlantılar

13. Çanakkale Gazisi Lâdikli Ahmet Ağa

1888 yılında Konya'nın Sarayönü ilçesine bağlı Lâdik kasabasında dünyaya gelmiştir. Yirmi altı sene askerlik yapmıştır. 1. Cihan Harbi sırasında Çanakkale Cephesi, Kanal Harbi ve İstiklal Harbi'nde bulunmuştur.

Çanakkale Savaşları'nın kuzey cephesi 9.Tümen 27. Alay'da görev yapmıştır. Aynı köyden Köroğlu lakaplı arkadaşı ile birlikte düşmana karşı koymuşlardır. İkisi de savaştan gazi ünvanıyla dönmüştür.

Köroğlu, Lâdikli Ahmet Ağa ile ilgili hatırasını şöyle anlatıyor:

Lâdikli Ahmet ile aynı birlikteydik, Arıburnu mevkiinde yan yana savaştık. Mayıs ayının başlarında Ahmet ile bir kayanın arkasından düşmana tüfek atışı yapıyorduk. O gün düşman çok kalabalık ve çok sık top atışı yapıyordu. Taşın arkasından başımızı kaldıramıyoruz. Mermimiz bitmek üzereydi, bombaları devamlı başımızda patlıyordu. Her taraf yaniyor, arkamızdan bir destek de gelmiyordu. Çok zor durumda kalmıştık. Her an ölebilirdik. Bir an Lâdikli Ahmet'e dönerek: "Ahmet, çok zor durumdayız, Allah'ın nusratı ne zaman?" dedim. "Köroğlu, Allah bizim ne durumda olduğumuzu görmüyor mu? Sen işine bak!" dedi.

Ben bu söz üzerine, son kurşunlar da bitmesin diye, tek tek atıyordum. Artık iyice bunalmıştık, Kelime-i Şehadet getirmeye başlamıştım ki, bir ara kafamı sağa çevirdim, ne göreyim? Bizim Ahmet, al bir ata binmiş, beyazlara bürünmüş, atını şöyle bir şahlandırdı, bana:

"Ey Köroğlu! Müjde! Allah'ın yardımı ulaştı" diyerek bir nara attı.

Atını düşmanın üzerine bir sürme sürdü ki, düşman gerisin geriye kaçmaya başladı. Top sesleri kesildi. Biz de rahat bir nefes aldık. Daha sonra öğrendik ki; düşman o gün çok zâyîât vermiş.

- a. **Efsanenin Adı:** Çanakkale Gazisi Lâdikli Ahmet Ağa
- b. **Efsanenin Kaynağı:** Hasan Hüseyin Maltepe, Çanakkale ve Sonraki Günler, Özener Matbaacılık, İstanbul, 2009, s. 127-128
- c. **Efsanede Yer Alan Zaman(lar):** 1914-1915 Çanakkale Savaşları
- d. **Efsanede Yer Alan Mekân(lar):** Arıburnu
- e. **Efsanede Yer Alan Kişi(ler):** Lâdikli Ahmet Ağa ve Köroğlu
- f. **Efsaneye İlgili Maddi Unsurlar:** -

- g. Efsanede Sözel Anlatıcı/Yazar Unsuru:** Anlatı bir kitapta tespit edilmiştir. Yazar unsuru söz konusudur. Yazar, anlatıyı kaynak kişinin ifadeleri ile kaleme almıştır. Yazar, anlatı metnini vermeden önce açıklayıcı ifadelere yer vererek olayın okuyucu tarafından daha iyi anlaşılmasını sağlamıştır.
- h. Efsanede Geçen Motifler:** B 150 Hikmetli hayvanlar, B 401 Faydalı at, F 900 Keramet, N 817. 0. 1 Yardımcı olarak Allah, V 57. 7 Zor durumdan kurtulmak için dua, V 312 Saf kalple iman, Z 143 Sembolik renk: Beyaz

14. Manevî Komutan: Ahıskalı Ali Haydar Efendi

Çanakkale’de eşsiz kahramanlıklar sergileyen dervişlerin başında İstanbul İsmet Efendi Tekkesi ve şeyhi Ahıskalı Ali Haydar Efendi’nin dervişleri gelmiştir. Beraberinde pek çok müridi olduğu halde savaşa katılan Ali Haydar Efendi, uzun süre cephede görev yapmış, askerlerin moral ve maneviyatının yükselmesinde büyük katkıları olmuştur. Hatta savaşın ‘manevî komutanı’ olarak nitelendirilecek ölçüde emsalsiz bir vazife üstlenmiştir. Buna dair; kabri Afyon’a bağlı Başmakçı İlçesi’nde bulunan merhum Kadiri Şeyhi Hacı İbrahim Efendi’nin naklettiği şu hatıra mühimdir:

“Harbin en şiddetli günlerinden biriydi. Böyle bir günün sonrasında siperde zikirle meşgulüm. Allah’ın (c.c.) güzel isimlerinden “Hayy” esmasındayım. “Hayy” esması, “Hayy Hayy Allah” diye çekilir. Kalbime birden geldi ki, “Bu ordunun komutanı belli, ama manevî mücahitlerin, şühedanın komutanı kim?” diye düşündüm. Tüm zikir süresince bu hal devam etti. İşte, bu merak ve hayret içerisinde ben de, bu mücahitlerin serdarını merak edip duruyordum. Bir gece, mana âleminde, muazzam bir ordu gördüm. Ordunun komutanı bir beyaz atın üzerindeydi. Komutanda öyle bir heybet vardı ki, gözlerinden çıkan ışıklar ile gözlerim kamaşmıştı. O sırada şeyhimi gördüm. Efendi Hazretleri atın üzerindeki ordu komutanını göstererek şöyle buyurdu: “İşte, merak ettiğin Çanakkale’nin manevî mücahitleri, işte bu da Çanakkale’nin manevî komutanı!” Birden sıçradım, baktım ki siperdeyim. Aynı yerimdeyim, anladım ki bir mana yaşamışım. Halime şükrettim ve o simayı beynime kazıdım. Ama nerede olduğunu ve kim olduğunu bilmiyordum.

Çanakkale Harbi bitti. İstanbul’a döndüm. Fatih Camii’ne gittim. Namazımı kılarken bir taraftan da kendime hoca bakacaktım. Caminin içerisi adeta sarık deryası gibiydi. Namazdan sonra Sultan Fatih’in ve Yavuz Sultan Selim Hazretlerinin türbelerini ziyaret ettik. Ziyaretten dönerken, yüksek kapılı bir tekkeden birisinin çıktığını gördüm. Elinde asası, başında beyaz sarığı vardı. Muazzam bir heybete sahipti. Birden göz göze geldik. Kendimden geçtim, hemen ellerine sarıldım. “Aman efendim, siz manevî komutansınız” dememe ramak kalmıştı ki; “Evlad, sus!” buyurdu. Ben, şaşkınlıktan bakakaldım. Oradaki bir dervişe sordum: “Bu zat kimdir?”, o da “Mustafa İsmet Efendi Tekkesi Şeyhi, Ahıska göçmenlerinden Ali Haydar Efendi” dedi. Meğer Çanakkale Harbi’ne manevî komutan olarak tayin edilen zat, Ali Haydar Efendi Hazretleri imiş.”

- a. **Efsanenin Adı:** Manevî Komutan: Ahıskalı Ali Haydar Efendi
- b. **Efsanenin Kaynağı:** İsmail Çolak, Mahşerin İrfan Ordusu: Okuldan Çanakkale'ye, Nesil Yayınları, İstanbul, 2008 s. 143-146; <http://www.moralfm.com.tr/canakkalenin-sarikli-mucahidleri-cn148974.html> (10.06.14)
- c. **Efsanede Yer Alan Zaman(lar):** 1914-1915 Çanakkale Savaşları
- d. **Efsanede Yer Alan Mekân(lar):** Çanakkale Cephesi, Fatih Camii
- e. **Efsanede Yer Alan Kişi(ler):** Kadiri Şeyhi Hacı İbrahim Efendi, Ahıskalı Ali Haydar Efendi
- f. **Efsaneyle İlgili Maddi Unsurlar: -**
- g. **Efsanede Sözel Anlatıcı/Yazar Unsuru:** Anlatı bir kitapta ve bir internet sayfasında tespit edilmiştir. Bu nedenle yazar unsuru söz konusudur. Anlatı bir hatıra olarak nakledilmektedir.
- h. **Efsanede Geçen Motifler:** V 50 Dua, (T) V 56 Namaz, V 220 Veliler, Z 143 Sembolik Renk, F 900 Kerametler

15. Hacı Mesut

Teğmen Emin, okulu bitirir bitirmez cepheye gönderilmiş çiçeği burnunda, genç bir kumandandı. Çanakkale Savaşlarının en çetin geçtiği alayda görev almıştı. Düşman ateşi altında her gün onlarca vatan evladı kırılıyordu. Kimi zaman geriden gelen ikmal kuvvetiyle durumu idare ediyorlarsa da, bu da yetmiyordu.

Talimgâh yeri İzmir'in Alipınar köyüydü. Acemi askerler burada kısa süre silah eğitiminden geçiriliyor sonra da cepheye sevk ediliyorlardı. Cephedeki durumun aciliyeti gereği alışılmış kurallara pek aldırılmıyor, eli silah tutan herkes toplanıp Alipınar'a getiriliyordu. Böylece alay alelacele tamamlanıyordu.

Gelenlerin içinde yaşlıca, sessiz sedasız, kendi hâlinde bir Habeş vardı. Trablusluymuş. Teğmen Emin'in Konyalı Aziz Çavuş diye bir çavuşu vardı. Aziz Çavuş, nedense Hacı Mesut ismindeki bu Trablusluyu bir türlü sevmemişti. Belki de derisinin kara oluşundan dolayı bir önyargı içindeydi. Sürekli onun miskinliğinden, uyuşukluğundan dem vuruyordu.

Hacı Mesut ise Aziz Çavuş'un hamliklarına, hakaretlerine sabrediyor, boyun büküyordu. Sonraki günlerde Hacı Mesut talime çıkmayıp geri hizmette vazife aldı. Herkesin yardımına koşuyor, bir anne şefkatiyle askerlerin üzerine titriyor, ancak Aziz Çavuş'un gözüne bir türlü giremiyordu.

Kısa süre sonra Teğmen Emin hastalandı. Ateşler içinde yanıyordu. Durumu çok ağırdı. Bir günde sanki erimişti. Talimgâhta ne doktor, ne ilaç, ne sıhhiye memuru vardı. Olanlarda zaten cepheydi. Çaresizlik, gözlerde birkaç damla yaştı. Akşama doğru Teğmen Emin kendinden geçti. Duadan başka yapacak bir şey yoktu. Kumandan Emin'in durumunu görenler, 'Sabahı bulamaz' diyorlardı. Aziz Çavuş, kumandanının başında, çaresizce kıvranıyordu. Sıkıntılı ve telaşlı bir şekilde bir talimgâha, bir karargâha koşup duruyordu.

Hacı Mesut, Aziz Çavuş'un yanına gelerek başıyla selam verdi ve 'Çavuşum, duadan başka çare kalmadı. Bir nefes edeyim mi?' diyerek müsaade istedi. Aziz Çavuş'tan izin alan Hacı Mesut, Teğmen Emin'in yanına yaklaştı. Gözlerini yumdu. Sessizce dua etmeye başladı. Dua faslı uzadıkça Aziz Çavuş'un canı sıkıldı. Orada bekleyen iki askere, siz bekleyin, işareti verdikten sonra oradan ayrıldı.

Aziz Çavuş saatler sonra, Teğmen Emin'in durumunu öğrenmek için, talimgâhtan ayrılıp yeniden karargâha geldi. Saatler geçmişti. Hasta, boncuk boncuk terlemeye başladı. Hacı Mesut da onunla beraber terliyor, hâlden hâle giriyordu. Hastanın başucundaki askerler,

şaşkınlık içinde ses etmeden olanları seyrediyordu. Ancak, ayakta bekledikleri için takatleri kesilmişti.

Birden Aziz Çavuş içeri girdi ve Teğmen'in durumunu sordu. Teğmen Emin, hâlâ ölü gibi kıpırdamadan yatıyordu. Hacı Mesut, Teğmen'in kurtulduğunu söyledi. Aziz Çavuş bu duruma inanmadı. Tam o sırada yataktan bir inilti duyuldu, hasta Teğmen konuştu ve su istedi. Kısa sürede de iyileşti.

Bu olaydan sonra herkes Hacı Mesut'un samimi bir Allah dostu olduğuna kanaat getirmişlerdi. Hatta bazı askerler, Hacı Mesut'taki başkallığı sezip onun peşinden ayrılmamaya başlamışlardı. Kısa sürede birliğin sanki manevî kumandanı olmuştu. Herkes ona derin bir saygı besliyordu. En fazla saygı gösterenlerin başında da Aziz Çavuş geliyordu.

Savaşın devam ettiği ve cepheden kötü haberlerin geldiği günlerden birinde Hacı Mesut komutanına, 'Davul dövdürölüp, pilav, zerde döktürölsün. Zafer bizimdir' diye haber gönderiyor.

Hacı Hasan'ın bu muştusuna rağmen, cepheden sürekli gelen kötü haberlerden dolayı kimse bu haberi ve isteği ciddiye almıyordu. Fakat akşamın geç saatlerinde Alıpınar'a kan ter içinde bir atlı girip Teğmen Emin'e 'savaş bitti, Çanakkale'yi kurtardık' diye haber getirdi.

Askerde bir bayram sarhoşluğu vardı. Haberi duyan önce secdeye kapanıyor, sonra sevinç naraları atıyordu. O gece sabah namazına kadar; davullar dövölüp, pilavlar, helvalar yenildi. İzmir'in yiğit efeleri, diz vurup zeybek oynadılar.

Neden sonra Hacı Mesut'un yokluğunu fark ediyorlar. Her yerde aratıyorlar fakat bulamıyorlar. Ancak yatağının başucunda bir not bulabildiler. Teğmen Emin, bütün birliğı sabah namazı öncesi toplayarak, Hacı Mesut'un notunu okudu:

-Evlatlarım! Benim görevim burada bitti. Zaferiniz mübarek olsun. Beni duadan unutmayasınız.

Namaza durduklarında bütün askerler, Çanakkale zaferinin nasıl gerçekleştiğinin sırrını anlamışlardı. Başta Aziz Çavuş olmak üzere hepsi gözyaşı döküyordu.

a. Efsanenin Adı: Hacı Mesut

b. Efsanenin Kaynağı: Arif Akpınar, Çanakkale İçinde, Muştı Yayınları, İstanbul, 2012, s. 26-32

c. Efsanede Yer Alan Zaman(lar): 1914/1915 Çanakkale Savaşı

d. Efsanede Yer Alan Mekân(lar): Alıpınar Köyü (İzmir)

- e. Efsanede Yer Alan Kişi(ler):** Hacı Mesut, Teğmen Emin, Aziz Çavuş
- f. Efsaneye İlgili Maddi Unsurlar: -**
- g. Efsanede Sözel Anlatıcı/Yazar Unsuru:** Efsane bir kitaptan alındığı için burada yazar unsuru söz konusudur. Yazar kitapta efsanenin ilk kaynağını belirtmemiştir. Bununla beraber bu efsane şekil olarak bilindik efsane kalıplarından farklılık arz etmektedir. Bunun sebebi ise yazarın olayı tahkiye etmesi ve kısa kısa da olsa psikolojik, sosyolojik ve tarihî tahlillere girmesidir. Yazarın anlatım üslubu ve efsaneye edebi bir atmosfer kazandırma çabası, efsanenin şekil özelliklerini zorlamaktadır. Diyaloglarla zenginleştirilmiş, tahkiye üslubu kullanılmış ve bir efsane metni için uzun sayılabilecek bir metin oluşturulmuş.
- h. Efsanede Geçen Motifler:** V220 Veliler, V52 Duanın mucizevi gücü, M 310 Olumlu kehanetler, F950 Olağanüstü tedaviler, F1010 Diğer olağanüstü olaylar (aniden kaybolma), F 900 Keramet

16. Pamuk Osman

Çanakkale Biga ilçesi Danişment Köyü'nden, Çanakkale Savaşı Gazisi, saçı ve sakalı pamuk gibi bembeyaz olduğundan bu isimle anılır olmuş.

Aynı köyden Minareci Mehmet Birçek Amca'dan dinledim. Bizim köyde Pamuk Osman isminde hepimizin saygı duyduğu ve sevdiği bir Çanakkale Gazisi vardı. Bize çok hatıralarını anlattı. Bazı akşamlar yatsı namazından sonra, hemen caminin yanı başındaki köy kahvehanesinde, köyün yaşlısı genci, gazi dedenin etrafında toplanır, onu dinlerdik. Çok kez sohbetlerinde bulundum, daha çocuktum, bir keresinde ondan hiç unutamadığım bir hatırası şöyleydi;

“Düşman her yandan üzerimize bomba ve mermi yağdırıyordu. Sabah erken bombalamaya başlar, uzun süre susmak bilmezdi. Biz de bombalama geçinceye kadar siperlerimizde beklerdik. Siperden parmağını çıkarsan bir kurşun gelir bulur, parmağını götürürdü. Yine böyle günlerden bir gündü. Bizim parmağımızı çıkarmaya korktuğumuz siperlerin üzerinden aksakallı, nurani yüzlü yaşlı bir dede gözüktü. Kurşunlar vızır vızır yanı başından geçiyor, fakat ona hiç birisi ilişmiyordu. Sırtında taşıdığı heybesinin gözünden ekmek çıkarıyor, arkadaşlarımıza uzatıyor, “Alın aslanlarım! Yiyin aslanlarım!” diyordu. Siperin içine doğru atıyordu, herkes aldı, biz de aldık. Siperin içindekilere dağıtarak uzaklaştı, gitti. Şunu gördüm, heybesinin gözünden o ekmekler bir türlü eksilmemişti. Biz bu durumda, Allah'ın bizimle beraber olduğuna inandık” demişti.

- a. **Efsanenin Adı:** Pamuk Osman
- b. **Efsanenin Kaynağı:** Hasan Hüseyin Maltepe, Çanakkale ve Sonraki Günler, Özener Matbaacılık, İstanbul 2009, s. 123
- c. **Efsanede Yer Alan Zaman(lar):** 1914/1915 Çanakkale Savaşları
- d. **Efsanede Yer Alan Mekân(lar):** Çanakkale Cephesi
- e. **Efsanede Yer Alan Kişi(ler):** Pamuk Osman, Nurani yüzlü dede ve askerler
- f. **Efsaneye İlgili Maddi Unsurlar:** Heybe ve ekmekler
- g. **Efsanede Sözel Anlatıcı/Yazar Unsuru:** Anlatı bir kitapta tespit edilmiştir. Fakat yazar anlatıyı başka bir kişiden derlemiş ve o şekilde kaleme almıştır.
- h. **Efsanede Geçen Motifler:** V 312 Saf kalple iman, N 844 Yardımcı Derviş, N 817. 0. 1 Yardımcı Allah, D 1652. 1. 1 Tükenmeyen ekmek

17. Afyonlu Altı Parmak Ahmet

Çanakkale Savaşları'nda parmaklarımı kaybettiğim sırada, öyle bir hararet bastırdı ki, bir damla su bana hayat vereceğine can-ı gönülden inanıyordum. Yanımda su yoktu. Esasında çevremizde de su bulunmak mümkün değildi.

O savaşın kaçınılmaz çaresizliği içinde kıvranıyordum. Allah'a duadan başka çarem yoktu. Karşımda aniden iki yiğit belirdi. Yiğitler beni oturur vaziyete getirdiler. Bileğimi bağlayarak kanımı durdular. Bana bir tas su ikram ettiler. Tam giderlerken, seslendim:

-Sizler kimlersiniz?

Yiğitler:

- Biz, Hâzreti Ali'nin evlâtları Hasan ile Hüseyin'iz, dediler ve kaybolup gittiler.

Sonra büyük bir gayretle geriye gidebildim. Kilitbahir köyünün az dersindeki Ağıldere Hastahanesine getirdiler. İlk tedavim orada oldu.

- a. **Efsanenin Adı:** Afyonlu Altı Parmak Ahmet
- b. **Efsanenin Kaynağı:** Hasan Hüseyin Maltepe, Çanakkale ve Sonraki Günler, Özener Matbaacılık, İstanbul 2009, s.79-80
- c. **Efsanede Yer Alan Zaman(lar):** Çanakkale Savaşlarından sonraki yıllar
- d. **Efsanede Yer Alan Mekân(lar):** Çanakkale Cephesi, Ağıldere Hastahanesi
- e. **Efsanede Yer Alan Kişi(ler):** Afyonlu Altı Parmak Ahmet, Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin
- f. **Efsaneye İlgili Maddi Unsurlar:** -
- g. **Efsanede Sözel Anlatıcı/Yazar Unsuru:** Anlatı bir kitapta tespit edilmiş olup konuşma dili ile kaleme alınmıştır.
- h. **Efsanede Geçen Motifler:** V 200 Kutsal kişiler, V 57. 7 Zor durumlardan kurtulmak için dua, V 221 Erenin olağanüstü tedavisi

18. Meczup Abdullah Efendi

Çanakkale Savaşları'nın kara muharebelerinin şiddetiyle devam ettiği o günlerde; Afyon Sandıklı kazasında Abdullah isminde meczup bir zat yaşıyordu. Onun için her bir yer döşek, nerede yattığı, nerede kaldığı bilinmezdi. Kimseye zararı olmaz, bilakis herkese faydası olurdu. Onu bütün bir halk tanıdığı için çekinmezlerdi. İnsanların ufak tefek ayak işlerini görür, kimseden de bir karşılık beklemezdi. Bazen Ulucami'nin yanındaki taş fırından güneşte kurutulmuş bir parça ekme alır, biraz ilerde haşhaş yağı fabrikasının çıkığına süzülen ve arta kalan yağ artıklarını ekmeğine bandırır ve o şekilde karnını doyururdu. Halinden son derece memnun olur, bu durumuna şükrederdi. Cuma günleri geldiği vakit, Ulucami'ye gelir, herkes gibi abdest alır, Cuma namazım eda ederdi. Namazdan çıktıktan sonra da ortalıktan kaybolurdu.

24-25 yaşlarında olmasına rağmen evlenememiş ayrıca askere de kabul edilmemişti. Bütün bir millet, o gün cepheye alınırken, arkada yaşlılar, sakatlar, kadınlar ve çocuklar ile böyle meczup insanlar bırakılmıştı.

Abdullah, ara sıra o bölgede yaşamış, İslam tarihinde veli zatlar olarak bilinen Tabduk Emre ve Yunus Emre'nin kabirlerini de ziyaret eder, sağdaki, soldaki çöpleri toplayarak temizlik işleriyle ilgilenirdi. Onu orada görenler;

-Kolay gelsin Abdullah, bizim için de dua ediver, derlerdi. Burada görevi bitince, karnını doyurmak üzere yine taş fırına gelir, aynı şekilde yağ sızıntısına batırılmış kuru bir parça ekmele karnını doyururdu.

Yine günlerden bir Cuma günü idi. Daha Cuma vaktine üç saat kadar vardı. Her zamanki gibi karnını doyurmak için taş fırına geldi. Fırıncıya selam verdi fırının ocak kısmına doğru yöneldiği bir anda sendeledi ve fırının altını ateşlemek için kullanılan saman ve talaş atıldan üzerine yığıldı. Üç basamaklı merdivene yıkılışı da çok şiddetli olmadığı halde boylu boyuna uzandı. Bu sırada gürültüyü duyan fırıncı koşarak geldi:

-Abdullah, diyerek onu kucakladı! Sırt üstü çevirdi. O anda Abdullah'ın ağzından gayet derinden gelen yet derinden gelen tek bir kelime duyuldu: "Allahuekber!"

Alnından akan az bir kan sızıntısı kalkan başından burnuna doğru akıyordu. Daha oracıkta Allaha ruhunu teslim etmişti. Ulucami'de musalla taşında kıldığı son Cuma namazından sonra kabristanlığa defnedildi.

Aradan yıllar geçti. Savaşlar bitmiş, gaziler köylerine dönmüş, yeni bir hayata başlangıç yapmışlardı. Fakat o ateşten günler hiç unutulmamış, her yerde konuşulmuş, savaş hatıraları gazilerin bizzat kendilerinden gözyaşları içerisinde dinlenilmişti.

Sandıklı kazasından o gün savaşlara katılan, gazi olarak dönen bir hayli kahraman askerimiz vardı. Bunlardan birisi de, at sırtında hac farızasını yerine getiren Hacı Hasan Efendi idi. Bu gazinin etrafında halka olunur, cami avlusundaki ağaçların koyu gölgelerinde anılar tazelenirdi. Yine bir gün bu sohbetlerin birinde Hacı Hasan Efendi orada bulunanlara;

-Bizim buralarda meczup Abdullah vardı, onu bileniniz, tanıyanınız, hatırlayanınız vardır. Onu kim tanımazdı? O mübarek bizim yanımızda şehit düştü. Deyince; birisi;

-Bir Cuma günümüydü?

-Evet! Dedi Hasan Efendi, Cumaya daha birkaç saat vardı. Alnından bir kurşun isabet etmiş vaziyette, son kelimesi “Allahuekber” olmuş ve oracıkta ruhunu teslim etmişti. Ah! O şehitlik ne güzel bir mertebedir. Ben de çok olmak istedim ama olmadı. Fakat dedi birisi;

-O burada vefat etti. Aynı denilen günde, alnında bir damla kan vardı. Hem de ağzından çıkan son kelime “Allahuekber” olmuş.

Abdullah meczuptu ama o bir şehitti, aynı zamanda bir efendiydi. Şimdi onun nerede yattığı bilinmez. Sandıklı mı? Yoksa Çanakkale’de mi? Fakat şu gerçek ki, Sandıklı’lı 1890 doğumlu İsmail oğlu Abdullah şu anda 57. Alay şehitliğinde yatmaktadır.

- a. **Efsanenin Adı:** Meczup Abdullah Efendi
- b. **Efsanenin Kaynağı:** Kenan Bulut akt. Yıkılmayan Çanakkale, Hasan Hüseyin Maltepe, Paradoks Yayınları, İstanbul 2013, s. 163-166
- c. **Efsanede Yer Alan Zaman(lar):** Çanakkale Savaşı dönemi ve sonraki yıllar
- d. **Efsanede Yer Alan Mekân(lar):** Çanakkale, Sandıklı, Ulu Camii, Ekmek fırını
- e. **Efsanede Yer Alan Kişi(ler):** Meczup Abdullah Efendi, Hacı Hasan Efendi,
- f. **Efsaneye İlgili Maddi Unsurlar:** -
- g. **Efsanede Sözel Anlatıcı/Yazar Unsuru:** Anlatı bir kitapta tespit edilmiştir. Bu nedenle yazar unsuru söz konusudur; fakat yazar anlatıyı bir kaynak kişiden tespit etmiştir. Yazar, kaynak kişinin adını vermektedir. Yazar, okuyucunun olayı daha iyi anlayabilmesi için tarihî bilgileri vermiştir.
- h. **Efsanede Geçen Motifler:** V 463 Dinî şehitlik, F 1041. 1 Olağanüstü ölüm, D 2121 Sihirli yolculuk, C 423 Olağanüstülükleri ifşa etme

19. Meczip Yahya

Meczip Yahya Keçili Köyü'nde (Bu köy günümüzde yok, Kumköy'e taşınmış) harmanda çalışıyormuş. Savaşın olduğu zamanlar. Cephede durum kızışıyor herhalde, o da elinde yabasıyla, harmanı olduğu gibi bırakıp Arıburnu'na, savaşın olduğu yere gidiyor. Cephe ile köy arası öyle hemen gidilip gelinecek yakınlıkta değil. Nasıl gidiyor, ne zaman gidiyor, orasını bilmem. Elinde yabasıyla düşmana karşı savaşıyor, askere yardım ediyor ve savaş esnasında yabası kırılıyor. Deli Yahya cephede, kendi köylüsü askerler onu savaşırken görüyorlar. Tabii şaşırıyorlar. Deli Yahya elinde yabası düşmana karşı savaşıyor. Sonra savaşın harareti anında herkes kendi derdine düşüyor, Deli Yahya gözden kayboluyor. Deli Yahya'nın köylüsü olan askerler sonra Yahya'nın savaşta kırılan yabasını buluyorlar. Bir zaman sonra askerler kırılan yabanın parçalarını köye getiriyorlar. Deli Yahya'nın yabasının cephede kalan parçalarıyla köydeki parçaları birleştirilince hakikat anlaşılır ve Meczip Yahya'nın kerameti ortaya çıkar.

- a. **Efsanenin Adı:** Meczip Yahya
- b. **Efsanenin Kaynağı:** Alaaddin GÖREN; İbrahim ÖZDEN
- c. **Efsanede Yer Alan Zaman(lar):** 1914-1915 Çanakkale Savaşları
- d. **Efsanede Yer Alan Mekân(lar):** Keçili Köyü, Arıburnu
- e. **Efsanede Yer Alan Kişi(ler):** Meczip Yahya, askerler
- f. **Efsaneye İlgili Maddi Unsurlar:** Yaba
- g. **Efsanede Sözel Anlatıcı/Yazar Unsuru:** Sözel anlatıcı unsur söz konusudur. Anlatı, kaynak kişinin ifadeleri ile yazıya geçirilmiştir.
- h. **Efsanede Geçen Motifler:** D 2121 Sihirli yolculuk, C 423 Olağanüstülükleri ifşa etme, N 844. 2 Yardımcı derviş, F900 Kerametler

20. Eşe Aba'nın Çanakkale'ye Su Getirmesi

Çivril ilçesine bağlı Bulkaz kasabasında Kurtuluş Savaşı yıllarında Eşe Aba adında bir kadın yaşarmış. Bölgede bu kadınla ilgili çok çeşitli söylenceler anlatılmaktadır. Bu söylencelerden biri şöyledir:

Kurtuluş Savaşı yıllarında cephede savaşırken yaralanmış ve savaşın bitiminden sonra köyüne dönen Recep Çavuş adında birisi varmış. Recep Çavuş köye dönünce bir manifatura dükkânı açmış. Eşe Aba oralardan gelip geçerken Recep Çavuş ona deli diye takılmış. Eşe Aba da: “Recep, benim canımı sıkma, sonra kötü olur. Hem senin bana borcun var” diye çıkışmış. O da: “Benim sana ne borcum olacak deli” diye alay edermiş onunla. Yine bir gün böyle bir atışmadan sonra Eşe Aba: “Sen Çanakkale’de filan cephede şu şekilde vurulmadın mı? Vurulunca köprünün altına düşmedin mi?”

Düşünce de su su diye yalvarırken birisi kırmızı tasta sana su getirmedi mi? İşte o suyu getiren bendim” demiş. Bunları duyunca Recep Çavuş kendisine su veren kadının yüzünü hatırlamış ve onun Eşe Aba olduğuna ikna olmuş. Onun söylediği her şeyi cephede birebir yaşamış olduğu için o andan itibaren Recep Çavuş asla Eşe Aba’ya karşı bir saygısızlıkta bulunmamış.

- a. **Efsanenin Adı:** Eşe Aba'nın Çanakkale'ye Su Getirmesi (Başlık bana ait)
- b. **Efsanenin Kaynağı:** Raziye Kazık (1926, Çivil, Gürpınar Kasabası) akt: M. Metin Türктаş, Denizli Efsaneleri, Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yayınlanmamış Doktora Tezi), 2012, s. 233
- c. **Efsanede Yer Alan Zaman(lar):** 1914-1915 Çanakkale Savaşları ve sonraki yıllar
- d. **Efsanede Yer Alan Mekân(lar):** Çanakkale Cephesi ve Bulkaz (Denizli)
- e. **Efsanede Yer Alan Kişi(ler):** Eşe Aba ve Recep Çavuş
- f. **Efsaneyle İlgili Maddi Unsurlar:** -
- g. **Efsanede Sözel Anlatıcı/Yazar Unsuru:** Anlatı akademik bir çalışmada tespit edilmiştir. Bu nedenle yazar unsuru söz konusudur. Anlatının kaynak kişisi hakkında gerekli bilgiler verilmiştir.
- h. **Efsanede Geçen Motifler:** C 423 Olağanüstülükleri ifşa etme, D 2121 Sihirli yolculuk, N 825.3 Yardımcı yaşlı kadın

21. Serenli Kuyu

Şarkikaraağaç'ın Çiçekpınar kasabasında Çolak Memiş'in evinin önünde şu an kapalı bir kuyu vardır. Bu kuyu Serenli kuyu olarak anılmaktadır. Bu kuyu hakkında şöyle bir efsane anlatır:

Bu yörede, Tekke adı verilen mevkide bulunan büyük bir ardıç ağacı vardır. Bu ağacın altında bir yatırın olduğuna ve burada bir gelinin yattığına inanılmaktadır. Gelinle bağlantılı olarak da şöyle bir hikâye anlatılmaktadır:

Bu gelin, her cuma akşamı, elindeki altın ibriklerle, kuyuya gelir, altın ibriklerini kuyunun kenarına koyup kuyudan çektiği suyu doldurduktan sonra gidermiş. Zaman zaman bu gelini görenlerin olduğu rivayet edilmektedir. Bu hal böyle devam ederken, Çanakkale savaşlarının olduğu zamanlarda, beyaz sarıklı, yeşil cübbeli, aksakallı, atlı bir kabile kuyunun başına gelerek, atlarını sulayıp ardıç ağacının altında toplanarak, buradan savaşa katılmışlardır.

O günden sonra, bir daha gelini gören olmamıştır. Gelinin de evliyalarla birlikte savaşa gittiği ve geri dönmediğine inanılmaktadır. Kuyu da zamanla kapanmıştır.

- a. **Efsanenin Adı:** Serenli Kuyu
- b. **Efsanenin Kaynağı:** Fatma Sarı akt. Halil Altay Göde, “ ‘Tiryaki Koca’ ve Isparta Civarında ‘Savaşa Yardım Eden Veliler’ Üzerine Anlatılan Efsaneler”, I. Eğirdir Sempozyumu, Isparta 2001, s.352.
- c. **Efsanede Yer Alan Zaman(lar):** 1914-1915 Çanakkale Savaşları dönemi
- d. **Efsanede Yer Alan Mekân(lar):** Tekke (Çiçekpınar- Şarkikaraağaç), Çanakkale
- e. **Efsanede Yer Alan Kişi(ler):** Evliyalar, gelin
- f. **Efsaneye İlgili Maddi Unsurlar:** Kuyu ve ibrik
- g. **Efsanede Sözel Anlatıcı/Yazar Unsuru:** Anlatı, akademik bir çalışmada tespit edilmiştir. Anlatı, kaynak kişinin ifadeleri ile kaleme alınmıştır.
- h. **Efsanede Geçen Motifler:** D 2121 Sihirli yolculuk, V 200 Kutsal kişiler,

22. Çanakkale Savaşı'nda Yeşil Sarıklılar

Babamın halasının kocası Çanakkale Savaşı'na katılmış. Bir gece banyo yapması gerektiği için dereye gidiyor. Elbiselerini çıkarıp yıkanacağı zaman köprü'nün üzerinden 15-20 tane düşman askerlerinin geçtiğini görüyor. Hemen eline silahını alıp düşmanları esir alıp karargâha götürüyor. Bizim komutan şaşırıyor ve düşman komutanına soruyor:

–Neden bir kişiye esir oldunuz?

Düşman komutanının cevabı ise düşündürücüdür.

–Biz buna esir olmadık. Yeşil sarıklı, cübbeli adamlar vardı. Biz nefes almaya dahi korkuyorduk diyor.

- a. **Efsanenin Adı:** Çanakkale Savaşı'nda Yeşil Sarıklılar (başlık bana ait)
- b. **Efsanenin Kaynağı:** Haluk Eser akt. <http://www.canakkale.gen.tr/aktuel/oykuler.html> (12.05.14)
- c. **Efsanede Yer Alan Zaman(lar):** 1914-1915 Çanakkale Savaşları
- d. **Efsanede Yer Alan Mekân(lar):** Çanakkale Cephesi
- e. **Efsanede Yer Alan Kişi(ler):** Asker, Komutan, Düşman askerleri, Yeşil sarıklılar
- f. **Efsaneye İlgili Maddi Unsurlar:** -
- g. **Efsanede Sözel Anlatıcı/Yazar Unsuru:** Anlatı bir internet sitesinde tespit edilmiştir. Yazar unsuru söz konusudur.
- h. **Efsanede Geçen Motifler:** F 1010 Olağanüstü olaylar

23. Çanakkale'ye Yardıma Gelen Evliya

Erzurum'un Horasan ilçesi Sanamer Köyü'nde yatırı olan Hacı Ahmet Baba, seyittir. Çanakkale Savaşları döneminde Hacı Ahmet Baba'nın medfun bulunduğu türbenin duvarlarının bir bölümü yıkılır ve bir delik açılmış. Köylüler duvar her yıkıldığında, yıkılan yerleri tamir ederlermiş. Hacı Ahmet Baba bir gece köylülerden birisinin rüyasına girerek köylüye "O deliği tamir etmeyin, ben oradan çıkarak Çanakkale'ye yardıma gidiyorum" demiş. Köyün bekçisi geceleri türbeden nurani bir ışığın çıktığını ve Batı yönüne doğru gittiğini görüyor. Çanakkale Savaşları zamanında tamir edildikten sonra her defasında yıkılan duvar Çanakkale Savaşları bittikten sonra bir daha yıkılmıyor.

- a. **Efsanenin Adı:** Çanakkale'ye Yardıma Gelen Evliya
- b. **Efsanenin Kaynağı:** Mustafa YILDIZ (15.01.2015)
- c. **Efsanede Yer Alan Zaman(lar):** 1914-1915 Çanakkale Savaşları
- d. **Efsanede Yer Alan Mekân(lar):** Çanakkale ve Sanamer Köyü (Erzurum)
- e. **Efsanede Yer Alan Kişi(ler):** Hacı Ahmet Baba, köylüler, rüya gören köylü ve köyün bekçisi
- f. **Efsaneye İlgili Maddi Unsurlar:** Türbe ve yıkılan duvar
- g. **Efsanede Sözel Anlatıcı/Yazar Unsuru:** Bu anlatıda sözel anlatıcı unsurudur
- h. **Efsanede Geçen Motifler:** D 2121 Sihirli yolculuk, V 200 Kutsal kişiler, N 844. 2 Yardımcı derviş

2.3.1. Eren ve Evliya Kültü Etrafında Teşekkül Eden Anlatıların Değerlendirilmesi

Arapça “velâ” yahut “veliye” (yaklaşmak, yakın olmak) fiilinden gelen velî kelimesi, sözlüklerde “dost, ahbab, arkadaş, yardımcı vs.” manalarını içermekte olup “evliya” ise onun çoğuludur. Halk arasında çoğu kez evliya kelimesi tekil manasında kullanılır. Tasavvuf istilâhında “Allah’ı dost edinen, seven ve Allah’ın sevdiği, dost edindiği” manalarında kullanılmıştır. Tarihî süreç içerisinde “veli”, benliğini Allah’ta yok etmek suretiyle bir takım üstün vasıflar kazanarak hârikulâde şeyler izhar edebilen büyük insan mânasını almıştır (Ocak 2010: 1).

Veli yahut evliya denildiğinde ilk akla gelen “keramet” kavramıdır ki ikisi birbirlerinin ayrılmaz birer parçaları gibi görülmektedir. IX. yüzyıldan itibaren tasavvuf kaynaklarında, veli telâkkisine paralel bir de keramet telâkkisi geliştirilmiştir. Sufî nazariyeciler, kerâmetin câiz olduğunu fakat bununla beraber kerâmetin velî için ulaşılması gereken bir hedef yahut son makam olmadığı hatta gerçek veliler için Allah’a giden yolda bir engel teşkil edebileceğini ifade etmişlerdir. Pek çok velî, kerâmetin Allah tarafından evliyaya uygulanan bir imtihan olduğu sonucuna varmıştır. Bununla beraber tasavvuf tarihine bakıldığında bazı şeyhlerin kerâmetleri reddettikleri, fakat buna rağmen müritlerin ısrarla bunları yaymaya çalıştıkları görülür (Ocak 2010: 28-30).

Veli ve keramet kavramları halk inançları ile beraber yoğrulunca karşımıza bir “veli kültürü” çıkmaktadır. Veli kültürü hakkında Ocak, “fevkalâde kuvvet ve kudretlerle mücehhez olup Tanrı’ya yakın kabul edilen bir şahsiyetin her hangi bir konuda –sağ veya ölü iken- yardımının dokunacağına inanılması ve bunu temin için ritüel yollara başvurulmasıdır” (2010: 6) şeklinde ifade etmektedir.

Velî kültürü sadece Türk İslam toplumlarına has bir hususiyet olmamakla beraber diğer din ve toplumlarda da görülmektedir. Bununla beraber Türk İslam toplumlarındaki veli kültürü sadece İslami köklere dayanmamaktadır. Aynı zamanda İslam öncesi Türk kültür ve inanç yapısı da mevcut velî kültürünün şekillenmesinde önemli ölçüde pay sahibi olmuştur.

Veli kültürünün oluşmasında inanan insanın ihtiyaç duyduğu zor anlarında Allah tarafından bir veli kulu aracılığı ile zor durumdaki kişiye yardım edilmesi hususu söz konusudur. İnanan insan, inanmanın en doğal kuralı olarak inandığı sonuz güç sahibi Allah’tan zor ve çaresiz anlarında ona yardım etmesini bekler. Bu yardım Allah’ın bir veli kulu aracılığı ile olur. Bu velinin göstermiş olacağı harikulâde bir hal ile zor durum düzelecek ve mesele bir vuzuha kavuşacaktır.

Bununla beraber kimin veli olup olmadığı, kerametın gerçekten vuku bulduğu, ölmüş bir veliden yardım istemenin ve bu yardımın gerçekleşmesinin olasılığı tartışıla gelmiş bir durumdur.²³

Anadolu'daki veli kültürünün kaynağını İslam öncesi eski Türk inanç sistem(ler)i içerisinde aramak doğru olacaktır. Anadolu'da gelişen tasavvufi süreçte, bu oluşumda bir kılıf görevi üstlenmiştir. Türkler İslamlaşma süreci içine girmeden önce benimsemiş yahut kültürel bir bağ kurmuş oldukları çeşitli inanç sistemleri içerisinde bazı kültürler oluşturmuşlardı. Türklerdeki veli kültürünün temelini de Gök Tanrı inancının önemli bir ayağını oluşturan “Atalar Kültü” içerisinde görmek mümkündür (Say 2009: 11).

Atalar kültürünün özünü, ataların takdis edilmesi ve kutsanması oluşturur; fakat bu anlayışta ataya tapılmaz. Ata, bir simgedir ve onun öldükten sonra dünyadaki yol göstericiliği, diğer dünyada da devam ettiğinden, ondan yine yardım isteme esasına dayanan bir sistematik söz konusudur (Say 2009: 271).

Cevat Paşa ve Kutsal Mayınlar başlıklı anlatı Çanakkale Savaşları etrafında teşekkül eden anlatılar içerisinde en çok bilinen ve anlatılan efsanelerden biridir.

Anlatıya göre Cevat Çobanlı Paşa 18 Mart Deniz Zaferinden birkaç gün önce bir rüya görür. Rüyada Çanakkale Boğazı'nın zikredilen yeri üzerinde “vav(و)” ve “kef (ك)” harflerini görür (ya da gösterilir). Fakat Cevat Paşa bu rüyaya bir anlam veremez.

Ertesi gün kızı Bedile Hanım'ın da haziresinde medfun bulunduğu Câhidî Sultan Türbesi'ni ziyaret eder. O esnada Cevat Paşa'nın karşısında bir zat belirir. Bu zat Ahmet Câhidî Sultan'dan başkası değildir. Ahmet Câhidî Sultan, Cevat Paşa'nın görmüş olduğu rüyayı yorumlar ve ona ne yapması gerektiğini söyler.

Bunun üzerine gerekli kişilere talimat veren Cevat Paşa depolarda sadece Türk yapımı 26 mayın olduğunu öğrenir. Rüyada kendisine verilen plan üzerine 18 Mart'tan birkaç gün önce döşenen bu mayınlar zaferin elde edilmesine vesile olur.

Efsaneleşen bu tarihî olayın tarihe yansımaları şu şekilde olmuştur:

İtilâf devletleri hazırlıklarını tamamlayıp, büyük saldırı gününü beklerlerken Türk tarafı da boş durmamış, imkânlar dâhilinde tedbirler almaya çalışmıştır. Zira Boğaz'a yapılan her

²³ Bu konuda detaylı bilgi için bkz. Abdülaziz Bayındır, *Kur'an Işığında Tarikatçılığa Bakış*, Süleymaniye Vakfı Yayınları, İstanbul, 2012.

saldırı ciddi bir ikaz vazifesi görmüştür. Müstahkem Mevkii Komutanı Cevat Paşa'nın: "Bu 3 Kasım bombardımanı beni ikaz etti ve artık her çareye başvurarak, bütün zamanımı savunma sisteminin ıslah ve takviyesine ayırmak gerektiğini anladım." ifadesi onun meselenin önemini takdir etme ve gerekli önlemler almada kabiliyetini göstermektedir (Erdemir 2008: 87).

26 Şubat'a kadar 10 mayın hattı da döşenmişti. Savaşın neticesini belirleme konusunda önemli bir rolü olan 11. Mayın hattı ise, Erenköy Koyu'na dönecektir. Burası en güçlü tabyamız olan Anadolu Hamidiye'sinin ölü alanında kaldığı gibi, Erenköy ve Rumeli kıyısında Tenger Deresi kesimindeki obüsler tarafından da ateş altına alınamıyordu. Ayrıca koy, ilk bombardımanlardan itibaren, muharebe gemilerinin manevra yaptıkları bir yer olma özelliğine de sahipti (Erdemir 2008: 81).

Savunma sistemindeki bu zaaftan yararlanmak isteyecek donanma gemilerinin buraya sığınmak sureti ile Türk topçusunun ateşlerinden korunmalarının önlenmesi gerekiyordu. Bunun için, Nusret Mayın Gemisi, 7-8 Mart²⁴ gecesinde sabaha karşı sis ve yağmur yüzünden elverişsiz bir hava nedeniyle donanma gemilerinin Boğaz'da bulunmadıkları sırada, Yüzbaşı Hakkı komutasında 05.00 ile 07.30 arasında 26 adet mayını yüz metre aralıkla, Erenköy Koyu'na diğerlerinden farklı olarak Boğaz'ın orta hattına dikey değil kıyıya paralel olarak dökmeyi başarmıştır. İngilizlere göre sayısı 20 olan bu mayınların, seferin tâlihi üzerindeki etkisi ölçülemez. Zira bu mayınlar seferin aylarca devam edecek bir kara harekâtına dönüşmesinin başlıca sebebidir (Aspinall-Oglander 2005: 128).

Ayrıca 17-18 Mart gecesi Akyarlar ile Kepez Körfezi arasında İngiliz mayın tarama gemileri yeniden mayın taraması yapmış²⁵, o gecenin sabahında da bu bölgenin temiz olduğuna dair donanmaya rapor verilmişti. Savaşın kaderini ise bu bölgeye Nusret Mayın Gemisi'nin on gün önce döktüğü, İngiliz resmî tarihinin "*Elim bir talihsizlik eseri olan yirmi mayından ibaret keşfedilemeyen bu hat*" diye ifade ettiği 26 mayın tayin edecekti(akt. Erdemir 2008: 81).

²⁴ 5. Ordu Komutanı Liman Von Sanders mayınların 18 Marttan önce Türkiye'de torpil uzmanı olarak çalışan Üsteğmen Ceehl'in döşediğini söylemektedir. Robert Rhodes, James de "Erenköy Koyu'na sadece bir iki gece evvel dökülen bir mayın sırasının içine dalmışlardı" ifadeleri ile mayınların bir gece önce döküldüğünü belirtmektedir(akt. Erdemir 80: 2008) . Bkz. James, s. 95; Bu konuyu Churchill ise 1930'da **Revue de Paris Dergisi'nde** bu olayı şöyle yorumlamaktadır. "Birinci Dünya Savaşı'nda bu kadar insanın ölmesine harbin ağır masraflara mal olmasına, denizlerde 5.000 tane ticaret ve savaş gemisinin batmasına neden, Türkler tarafından bir gece önce dökülen ve incecik bir çelik halat ucunda sallanan 26 adet mayındır."(akt. Sancar 2006: 300)

²⁵ Ayrıca Karanlık Koy'da havadan mayın taraması yapan pilot, bölgenin mayınsız olduğuna dair rapor vermiş ve aksine mayınların filoya büyük kayıp verdirmesi nedeniyle ertesi gün kurşuna dizilmiştir. bkz. (Sancar 2006: 300)

18 Mart sabahı saat 10.30 civarında görüş şartları oluşur oluşmaz 12 İngiliz ve 4 Fransız büyük savaş gemisi, rahatsızlığı nedeniyle görevden çekilen Amiral Carden'in yerine geçen Fransız Amiral de Robeck komutası altında Boğaz'dan geçme girişiminde bulundu. Harekâtın amacı, Boğaz'ın en dar yeri olan Kepez ve Çanak arasındaki tabyaları ateş altında tutarak tahrip etmek, Mesudiye ve Çanak noktaları arasında uzanan mayın tarlaları arasında yaklaşık 900 metrelik bir koridor açarak bir yandan o yolda ilerlemek, öte yandan da tabyaları tahrip ederek mayından temizlenmiş yolu uzatmaktı. Bu işlemin birkaç gün bu şekilde yürütülmesi ile Marmara'ya ulaşmak hedeflenmişti (Bayur 1983: 69).

Saat 14.00 civarında Fransız zırhlısı *Bouvet*, diğer zırhlılarla birlikte nöbet değiştirmek için saldırıdan çekilirken İngilizlere göre *Nusret*'in bir gece önce döktüğü mayınlardan birine çarparak - Türklere göre ise yediği ağır bir top güllesi isabet etmesi ve cephaneliğinin patlaması nedeniyle - bir/iki dakika içerisinde battı ve içinde bulunanların büyük bir kısmı (639 kişi) boğularak öldü (Koç 2005: 58).

Saat 16.11'de *Inflexible*, 16.14'te *Irresistible* adlı İngiliz zırhlıları birer mayına çarparak yana yattılar. *Ocean*'a, *Irresistible*'i yedeğine alması emri verilirken, Rumeli Mecidiye Tabyası'ndan yapılan ateşle *Ocean*'ın dümen tertibâtını üçüncü mermide vurmuştur. Kontrolünü kaybeden gemi, akıntıya karşı koyamamış, Erenköy Koyu'ndaki mayınlara çarparak Morto Koyu'na kadar sürüklenmiş, gece saat 22.30'da sulara gömülmüştür (Erdemir 2008: 86).

Akşam olup savaş sona erince gerçek ortaya çıkmış, dünyanın yenilmez armadası olarak nâm salmış donanma, zırhlılardan üçünü Boğaz'ın sularına bırakarak geri çekilmek zorunda kalmıştı. Wilson'ın ifade ettiğine göre *Bouvet*, *Ocean* ve *Irresistible* batarak Boğaz'ın sularına gömülürken *Inflexible*, *Golva*, *Suffren* ve *Agamemnon* zırhlıları savaş dışı kalarak muharebe edemez duruma düşmüştü. Bunlara, batırılan 2 muhrip, 7 mayın gemisi ile birlikte 10 adet 30,5 santimlik top, 2 adet 27,5 santimlik top, 24 adet 15 santimlik top, 8 adet 10 santimlik top ve 800 civarındaki asker kaybı da eklendiğinde donanmanın savaş gücünü üçte bir oranında yitirdiği anlaşılmaktadır (Erdemir 2008: 87)

Efsanenin iki ana karakteri vardır; Ahmed Câhidî Sultan ve Cevat Çobanlı Paşa.

Ahmet Câhidî Sultan, Çanakkale Savaşları'ndan asırlar evvel yaşamış bir zattır. Türbesi, Çanakkale'nin Kilitbahir köyünde bulunmaktadır. Türbe, Çanakkale merkezden görülebilen bir tepededir. Türbede Halvetiyye tarikatının Câhidiyye kolunun kurucusu Câhidî Ahmet Efendi ve eşi Kerime Hatun'un mezarları yer almaktadır. Edirne'de doğan Ahmet

Câhidî Efendi'nin gençliği de burada geçer (Kızıler 2004: 156). Câhidî Efendi küçük yaştan itibaren ilim muhitinde bulunur ve kısa sürede dinî ve fennî ilimlerde kendisini yetiştirir. Aynı zamanda Cemâliye ve Uşşakiye tekkelerinde dersler alarak şeyhlik makamına yükselir. Daha sonra, ilim irşat faaliyetlerinde bulunmak üzere Çanakkale'nin Kilitbahir köyüne gelir. 1660 yılında burada vefat eder. Câhidî Efendi'nin *Divan ve Kitâbu'n-Nasîha* başlıklı yazma eserleri İstanbul Süleymaniye Kütüphanesinde bulunmaktadır.

Çanakkale Savaşı'nda görevli müstahkem mevki komutanı Cevat (Çobanlı) Paşa'nın Câhidî Sultan'ı rüyasında görme hâdisesi bu zâtı Çanakkale Savaşı ile özdeşleştirmiştir. Bu özdeşleşme o kadar barizdir ki Kilitbahir'de Cahit ve Cahide ismi çok yaygındır (Köse & Ayten 2010: 158).

Cevat Bey (Çobanlı)²⁶ (1870- 1938) 10 Ağustos 1914'te Çanakkale Boğazı Müstahkem Mevkii Komutanı oldu. Çanakkale muharebelerinde Müstahkem Mevkii Komutanı olan Cevat Bey boğazın kıyı savunmasından sorumluydu. Deniz savaşlarındaki yeri tartışmasız olan Cevat Bey, 18 Mart Çanakkale Deniz Savaşındaki başarılarından dolayı 18 Mart Kahramanı ünvanını aldı. Zaferin ertesi günü ise Albay olan Cevat Bey artık Cevat Paşa olmuştur. Çanakkale'de bu üstün başarılarından sonra 18 Mart Kahramanı ünvanı ve Orgeneral ünvanı alan Cevat Paşa 9 Ekim 1915'te 14. Kolordu Komutanı 1916'da 15. Kolordu Komutanı olarak Galiçya Cephesinde bulundu.

Bu anlatıda özellikle iki motif göze çarpmaktadır. Birincisi yardıma gelen ve rehberlik yapan evliya kültürüdür. Diğeri ise rüya motifidir.

Câhidî Sultan'ın Tesbihi başlıklı anlatıda savaştan yaklaşık olarak iki yüz elli sene evvel vefat etmiş olan Câhidî Sultan'ın bir kerameti anlatılmaktadır. Anlatıda 18 Mart 1915 günü savaş gemilerinin Çanakkale Boğazı'nı geçeceği anda Câhidî Sultan teşbihinin tanelerini savaş gemilerinin üzerine saçmıştır ve bu tesbih taneleri bomba olarak ya da bomba tesiri göstererek savaş gemilerinin batmasını sağlamıştır. Bu anlatıda karşımıza çıkan ölmüş evliyanın keramet göstermesi motifi sıkça karşılaşılan bir motiftir. Anlatıdaki bir diğeri motif olan tesbih tanelerinin düşman gemilerini batırma motifine benzer motif(ler)i İslami anlatılarda da zaman zaman görmekteyiz.

²⁶ Detaylı bilgi için bkz. Nurdan Baş, *Orgeneral Cevat Çobanlı'nın Askeri ve Siyasi Faaliyetleri*, (Yayınlanmamış Y. L. Tezi), Gazi Üniversitesi, Ankara 2013.

Huneyn Savaşı esnasında Hz. Muhammed'in yerden bir avuç kum alarak düşmana doğru serptiği ve düşman askerlerinden gözlerine bu bir avuç kumdan dolmadık hiç kimsenin kalmadığı ifade edilmektedir (İbn Sa'd 2014: 149).

Kaşıkçı Dede ve Lâdikli Ahmet Ağa başlıklı anlatıda Çanakkale Savaşları esnasında cepheye sevk edilen birliğin, yolda susması ve yaşlı bir ihtiyar tarafından kendilerine su ikram edilmesi ile başlayan mucizevi olaylar zinciri anlatılmaktadır.

İlk olarak bir testi su ile koca bir birliğin su ihtiyacı karşılanmıştır. Bu motif efsanelerde çok sık karşılaşılan bir motiftir. Bir ermiş tarafından ikram edilen az miktardaki suyun ya da yiyeceğin çok fazla kişiye yetmesine Anadolu sahası efsanelerinde çok sık karşılaşılr.²⁷ Hz. Peygamberin de buna benzer mucizeleri mevcuttur.

Efsanenin devamında aynı sudan matarasına dolduran Lâdikli Ahmet, Kaşıkçı Dede'nin tavsiyesi üzerine, cepheye yaralandığı vakit yarasına matarasında kalan sudan döker ve yarası hemen iyileşir. Halk anlatıları içerisinde benzer bir motifi Dede Korkut Hikâyeleri içerisinde Dirse Han Oğlu Boğaç Han hikâyesinde yer almaktadır. Dirse Han'ın oku ile yaralanan Boğaç Han'ın tedavi edilişi hikâyede "Oğlan orada yıkıldığı vakit boz atlı, yeşil tonlu Hızır-İlyas oğlana bi'iznillâh göründü, üç kez yarasını eliyle sıgadı. 'Sana bu yaradan, korkma oğlan, ölüm yoktur; dağ çiçeği ananın sütüyle senin yarana melhemdir' dedi, kayboldu" (Gökyay 2013: 42) şekliye geçmektedir. Bu anlatıda Hızır-İlyas'ın yapmış olduğu fevkalâde tedaviyi diğerinde bir evliya icra etmektedir.

Efsanedeki üçüncü motif ise, ikinci kez yaralanan Lâdikli Ahmet cepheden ayrılırken Kaşıkçı Dede'yi görmek için Kilitbahir köyüne gider ve orada köylülerden birine kendisini sorduğunda Kaşıkçı Dede'nin çok uzun yıllar önce ölmüş biri olduğunu söylerler ve Lâdikli Ahmet'e mezarını gösterirler. Bu olay karşısında Lâdikli Ahmet olağandışı bir durumla karşılaştığını anlar. Kaşıkçı Dede'nin büyük bir evliya olduğu ve ölümünden sonra da tasarrufunun devam ettiği ortaya çıkar.

Bu efsanenin başrollerinde iki karakter vardır; Birisi Lâdikli Ahmet Ağa, diğeri Kaşıkçı Dede'dir.

Lâdikli Ahmet Ağa, Konya'nın Sarayönü ilçesine bağlı Lâdik kasabasında 1304 (1888) tarihinde dünyaya gelmiştir. Babasının adı Mehmet, annesinin adı ise Emine olup iki erkek ve bir kız kardeşi vardır. Soyadı Kanunu'ndan sonra Elma soyadını seçmiştir. Okuryazar

²⁷ bkz. Melih Baran Erbuğ, *Efsaneler "Geçmişten Fısıltılar"*, Kim Yayınları, Ankara, 2007; Kudret Yağbasan Yıldırım, *Malatya Efsaneleri*, Malatya Valiliği Malatya Kitaplığı Yayınları, İstanbul, 2013.

olmayan Ahmet Elma, aynı zamanda İstiklal Savaşı gazisidir. Kanal harekâtında İngilizlere karşı savaşırken yaralanmış, 26 yıl askerlik yapmıştır. Vatanın kurtuluşundan sonra Lâdik'e dönerek hayvancılık ve tarımla geçimini sağlamıştır (Elma & Kaya 2006: 16-20). Lâdikli Ahmet Ağa son dönemin büyük evliyelerinden ve hak dostlarından kabul edilir. Kendisi her türlü fazilet ve kemâlâtı üzerinde toplayan, Allah ve Peygamber aşkı ile yanıp tutuşan ümmî; fakat manevî ilim, irfan, marifet ehli, takva ve vera sahibi, Allah dostlarından olduğu kabul edilir. Özdamar (2012: 12), Lâdikli Ahmet Ağa'nın manevî hocasının Hızır olduğunu söyler.

Kaşıkçı Dede'nin kale inşaatlarında çalışan işçilerin yemek yerken kullandıkları kaşıkları, Trakya'dan veya Anadolu'dan getiren ve kaşıklardan sorumlu olan kişinin o olduğu sanılmaktadır. Daha sonra kale inşaatında kaşıkçı başı olarak görev alır ve bu görevini ölene kadar devam ettirir. Halk arasında Kaşıkçı Dede, Kaşıklı Dede ve Kaşıkçı Baba olarak bilinir. Keramet sahibi olduğuna inanılır. Halk arasındaki inanca göre konuşmayan çocuklar Kaşıkçı Dede tarafından tedavi edilir. Konuşamayan çocuğa kabrin üzerinden alınan bir kaşıkla yemek yedirilirse çocuğun konuşacağına inanılır. Ayrıca evlenememiş kızlar hayırlı bir kısmet dilemek için Kaşıkçı Dede'yi ziyaret ederler (Tellioğlu 1997: 153). Kaşıkçı Dede'nin türbesi İstanbul yolu üzerindedir. Bu nedenle pek çok defa kaldırılmak istenmiş; fakat kimse başarılı olmamıştır. Hatta kabri kaldırmaya çalışanlardan bazılarının hastalandığı rivâyet edilir (Güleç 2008: 232).

Çanakkale Gazisi Lâdikli Ahmet Ağa başlıklı anlatıda Lâdikli Ahmet Ağa ve arkadaşı Köroğlu'nun başından geçen esrarengiz olay nakledilmektedir. Savaşın çok zor bir anında Köroğlu, Lâdikli Ahmet Ağa'ya "Ahmet, çok zor durumdayız, Allah'ın nusratı ne zaman?" diye sorar. Lâdikli Ahmet Ağa'da arkadaşına "Köroğlu, Allah bizim ne durumda olduğumuzu görmüyor mu? Sen işine bak!" der.

İşte bu esnada esrarengiz ve olağanüstü bir hal yaşanır. Köroğlu'nun ifadesiyle, Lâdikli Ahmet Ağa, al bir ata binmiş, beyazlara bürünmüş, atını şöyle bir şahlandırır ve Köroğlu'na "Ey Köroğlu! Müjde! Allah'ın yardımı ulaştı" diyerek bir nara atar. Yine Köroğlu'nun naklettiğine göre Lâdikli Ahmet Ağa atını düşmanın üzerine öle bir sürer ki, düşman gerisin geriye kaçmaya başlar. Top sesleri kesilir. Türk asker rahat bir nefes alır. Daha sonra öğrenilir ki düşman o gün çok zâyîât vermiştir.

Manevî Komutan: Ahıskalı Ali Haydar Efendi başlıklı anlatıda Çanakkale Savaşları'nda savaşmış bir askerın yaşamış olduğu esrarengiz bir olay nakledilmektedir. Efsaneye göre genç yaşlarında Çanakkale Savaşları'nda asker olan Kadiri Şeyhi Hacı İbrahim Efendi siperlerde bulunduğu bir gün zikirle meşguldür O an kendi kendine "Bu ordunun

komutanı belli, ama manevî mücahitlerin, şühedânın komutanı kim?” diye düşünür. Bu hal bir süre devam eder.

Bir gece, mânâ âleminde, muazzam bir ordu görür. Ordunun komutanı bir beyaz atın üzerindedir. Komutanda öyle bir heybet vardı ki, gözlerinden çıkan ışıklar ile gözleri kamaşmıştı. İbrahim Efendi, o sırada kendi şeyhini görür. Şeyh, atın üzerindeki ordu komutanını göstererek şöyle der: “İşte, merak ettiğin Çanakkale’nin manevî mücahitleri, işte bu da Çanakkale’nin manevî komutanı!”

Savaşın sonra İstanbul’a giden İbrahim Efendi, savaş döneminde ve mânâ âleminden kendine gösterilen atın üzerindeki manevî komutanı Fatih Cami’nde görür. Tanımadığı bu zâtı etrafındakilere sorarak öğrenir. Bu zât Osmanlı’nın son dönem ulemasında, Ahıskalı Ali Haydar Efendi’dir. Ali Haydar Efendi (1870-1960), İstanbul Fâtih Çarşamba’daki Şeyh İsmet Efendi Dergâhının son şeyhidir. Son dönem Osmanlı âlim ve mutasavvıf şahsiyetlerindedir.²⁸

Hacı Mesut başlıklı anlatı, Çanakkale Savaşları döneminde, İzmir Alipınar’da acemi askerlerin eğitildiği yerde; Çanakkale Cephesi’nden çok uzak bir yerde geçmektedir.

Anlatıda, sonradan ermiş olduğu anlaşılan Habeşli siyahi bir askerın kerametleri anlatılmaktadır.

Bu Habeşli “ermiş” askerın ilk kerameti dua gücü ile hasta komutanı iyi etmektir. Dönemin savaş şartları içerisinde talimgâhta ne doktor, ne ilaç, ne sıhhiye memuru vardır. Bu mânada komutanı iyileştirecek hiçbir şart mevcut değildir. Bu halde Hacı Mesut, Çavuş’undan müsaade isteyerek komutanına dua etmeye başlar ve komutan bir süre sonra bu okumanın etkisi ile iyileşir. Halk literatüründe “okuyup üflemek” dediğimiz dua ile tedavi İslam kültüründe ve Peygamberin sünnetinde de mevcuttur.²⁹ Dua ve dua ile iyileşme efsanelerdeki en yaygın motiflerden biridir. İslam inancında duanın çok önemli bir yeri vardır.

Özellikle eren, evliya, ermiş insanların yapmış olduğu duaların daha çabuk kabul olacağına inanılır. Allah katında onların dualarının daha makbul olduğuna inanılır.

Efsanedeki ikinci motif, Hacı Mesut’un cephedeki zaferi bilmesi ve bunu komutanına söylemiş olmasıdır. Haberleşme imkânlarının çok kısıtlı olduğu, bir haberin en hızlı birkaç güne

²⁸ Detaylı bilgi için bkz. Kamil Şenocak, *Ali Haydar Efendi; İki Devrin Ulu Hocası*, Yasin Yayınevi, İstanbul, 2007; Mahmud Ustaosmanoğlu, *Efendi Babam Ali Haydar Efendi Buyurdu Ki*, Ahıska Yayınevi, İstanbul 2012.

²⁹ Detaylı bilgi için bkz. İbrahim Canan, *Kütüb-i Sitte Muhtasarı*, C. 7, Akçağ Yayınları, Ankara 1988, s. 50–51.

gelebildiği düşünülduğünde Hacı Mesut'un kerameti ortaya çıkmış oluyor ki kısa bir süre sonra gelen haber onu teyit eder mahiyettedir.

Efsanedeki üçüncü motif Hacı Mesut'un birden ortalıktan kaybolup gitmesidir. İslami halk inanışlarında da ermişlerin vazifeli olduklarına inanılır. Hacı Mesut da mana âleminde görevini tamamlayarak aniden oradan ayrılır. Anadolu'da buna benzer anlatılar yaygındır.

Pamuk Osman başlıklı anlatıda Çanakkale Savaşlarının zor ve çetin günlerinde siperde savaşılan askerlerin yaşadığı esrarengiz bir olay anlatılmaktadır. Efsaneye göre askerlerin siperde savaştığı esnada yanlarında nurânî bir zat belirir.

Düşman kurşunlarının yağmur gibi yağdığı o anlarda hiçbir kurşun bu zâta isabet etmez. Efsanenin devamında ifade ettiğine göre bu nurânî zat sırtında taşıdığı heybeden askerlere ekmek dağıtıyor; fakat onlarca askere ekmek verdiği halde heybesindeki ekmekler tükenmiyor.

Bu efsanede üç motif görmekteyiz. İlki, aniden orada beliren bir pir-i fâni. İkinci motif bu mübarek zâta kurşunların isabet etmemesidir. Üçüncüsü ise heybedeki sınırlı sayıdaki ekmekleri onlarca askere dağıtması ve ekmeklerin bitmemesidir. Bu üç motifin üçü de Anadolu sahası efsanelerinde çok sık karşılaşılan motiflerdir.

Afyonlu Altı Parmak Ahmet başlıklı anlatıda Çanakkale Savaşları'nda yaralanan bir askerinin başından geçen esrarengiz olay anlatılmaktadır. Savaşta yaralanan asker susar ve yanında hiç kimse yoktur. İşte o anda orada -sonradan isimlerinin Hz. Hasan ve Hz Hüseyin olduğunu söylediği- iki zat belirir. Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin yaralı askere su verirler ve yarasını sararak onu tedavi ederler.

Meczip Abdullah Efendi başlıklı anlatıda Afyon'un Sandıklı Kazası'nda yaşayan Meczip Abdullah Efendi'nin Çanakkale Savaşları'na katılması anlatılmaktadır. Anlatıya göre, Meczip Abdullah Efendi Afyon Sandıklı'da olmasına rağmen aynı anda Çanakkale Savaşları'na iştirak etmiş, orada şehit düşmüş; fakat aynı anda Afyon'da bir fırında yere düşerek son nefesini vermiştir. Her iki ölüm yerinde de kendisini gören şahitler vardır. Bu anlatıda tayy-ı zaman ve tayy-ı mekân motiflerini görmekteyiz.

Meczip Yahya başlıklı anlatı meczub bir kişinin savaşın zor anlarında Türk askerine yardıma gittiğini işlemektedir. Tasavvuf kültüründeki tayy-ı zaman ve tayy-ı mekân anlayışı Meczip Yahya tarafından keramet olarak gösterilmiştir.

Eşe Aba'nın Çanakkale'ye Su Getirmesi başlıklı anlatıda tayy-ı zaman motifi dikkat çekmektedir. Denizli'den Çanakkale Savaşları'na katılan Eşe Aba anlatılmaktadır. Eşe Aba Çanakkale Savaşları'nda çok susayan Denizli'li bir askere su getirmiştir.

Yukarıdaki son üç anlatıda toplum içerisinde meczup olarak tanınan kişilerin keramet ehli olduğu işlenmektedir. Üç anlatıda da bu kişilerin tayy-ı zaman ve tayy-ı mekân kerametlerini gösterdikleri ve zor durumda olanlara yardım ettikleri anlatılmaktadır.

Türk İslam kültüründe meczup kişilere bakış çok naiftir. Onların bazı sırlara vakıf olduklarına inanılır. Hayattan vazgeçmiş halleri tembellikten değil, dünyaya önem vermediklerinden dolayıdır. Bu gibi kişilerde zaman zaman fevkalade haller zuhur edebilir.

Bu anlatılar halk arasında dinî şahsiyetlere olan saygıyı Meczup Abdullah Efendi'nin, Eşe Aba'nın, Meczub Yahya'nın şahsında pekiştirme yani velî kültürünü yaşatma işlevini yerine getirerek bu konudaki inancın taşıyıcılığını da yapmaktadır. Ayrıca toplumun tamamı olmasa da bir kısmı tarafından benimsenen dinî içerikli sosyal değerlerin altını çizmektedir.

Bu anlatılara benzer motifleri içeren efsanelere Anadolu sahasında çok sık miktarda rastlamaktayız.

Urfa'nın Birecik İlçesi'ndeki "Sebbih" ve Gaziantep'teki "Yuh Baba" (Anlaroğlu 1968: 49) benzer meczup anlatılarıdır.

Bununla beraber Kore Savaşı'nda Türk Birlikleri Kore'ye gittiği vakit, Erzincan'dan savaşa katılan askerler cepheye kendi köylüleri "Deli Aziz" adlı meczubu gördüklerini ifade ederler. Memleketlerine mektup yazıp durumu anlattıklarında, gelen cevapta Aziz'in köyde olduğu ifade edilmiştir (Kara 1994: 71).

Diyarbakır efsanelerinden birinde de aynı durum vardır. Kore Savaşı sırasında Seyit Baba adında bir ermiş her gece ortadan kaybolur, Kore'ye savaşa gider, sabaha doğru da gelip hiç kimseye görünmeden yatağına yatarmış (Helimoğlu 2007: 353).

Lapseki'de derlenen Galfadız Dede anlatısı da (Kılınç 2008: 6) bu anlatılarla benzerlik göstermektedir.

Serenli Kuyu başlıklı anlatıda Çanakkale Savaşları etrafında teşekkül eden anlatılar içerisinde çok bilinen ve yaygın olan bir efsane değildir. Çanakkale Savaşları'na katıla "yeşil sarıklılar" gibi anlatılar mevcut olmakla beraber bu anlatının Şarkikaraağaç'ta gerçekleşmiş olması dikkat çekicidir.

Çanakkale Savaşı'nda Yeşil Sarıklılar başlıklı anlatıda Çanakkale Savaşlarında, tek başına ve namüsaıt bir anında on beş yirmi tane düşman askerini rehin alıp karargâha getiren bir askerin başından geçen esrarengiz bir olay anlatılmaktadır. Esirlere “Neden bir kişiye esir oldunuz?” diye sorulduğunda, cevapları “Biz buna esir olmadık. Yeşil sarıklı, cübbeli adamlar vardı” olmuştur. Çanakkale Savaşlarına “yeşil sarıklı, beyaz cübbeli” eren evliyaların katıldığına dair anlatılar yaygındır. Kore Savaşları'nda da yaşanmış benzer bir anlatı mevcuttur.

İslami anlatılar içerisinde de benzer motifli anlatılara tesadüf etmekteyiz. Bedir savaşında esir edilen Said ibn-i Ebu Hubeyş “... beni bir insan esir etmedi. Yere ayak basmayan beyaz bir ata binmiş uzun boylu ve beyaz tenli birisi bağlatıp bıraktı” demiş bunun üzerine Hz. Muhammed, onun bir melek olduğunu söylemiştir (Nebhani (?): 529). Bedir, Uhud ve Hendek savaşları başta olmak üzere Hz. Muhammed'in yapmış olduğu savaşlarda benzer anlatılar mevcuttur.³⁰

Çanakkale'ye Yardıma Gelen Evliya başlıklı anlatıda Çanakkale Savaşları zamanında Erzurum'da medfun bulunan bir evliyanın Çanakkale Savaşları'na katılmak ve Türk askerine yardım etmek maksadıyla geceleri bir nur, bir ışık halesi şeklinde türbeden dışarı çıktığı ve cepheye gittiği anlatılmaktadır.

Ölmüş bir evliyanın yapılan bir savaşa iştirak ettiği ve yardıma gittiği motifi Türk İslam anlatılarında karşımıza sıkça çıkan bir motiftir. Burada dikkat çeken ilginç bir husus kabirde medfun bulunan evliyanın Erzurum'dan Çanakkale'ye yardıma gitmesi motifinin orijinalliğinin yanında bu kerametın gerçekleşmesi için duvarın köylüler tarafından örülmemesi talebi dikkat çekmektedir. Erzurum'dan Çanakkale'ye bir nur halesi olarak yardıma gitme olağanüstülüğü yıkık duvar vesilesi ile gerçekleşmektedir.

³⁰ Detaylı bilgi için bkz. İsmail ibn Yusuf Nebhani, *Peygamber Efendimizin Mucizeleri*, Hikmet Neşriyat, İstanbul, (?).

2.4. Tabiat Olayları ile İlgili Anlatılar

24. Rahmet Bulutu / (Norfolk Taburu)

Ağustos sıcağı, savaşın hararetli atmosferini daha da dayanılmaz kılıyordu. Savaşın son ve en şiddetli anlarıydı. Anzak Koyu 60. Tepe'ye günün ilk ışıkları düştüğünde düşman mevzileri hareketlenmeye başladı.

Gökyüzü alabildiğine berraktı. Ekmek biçimindeki pamuksu bulutlar, gökyüzüne asılı gibi duruyordu. Güneyden sert bir meltem esiyor, yer yer kurumuş ot parçalarını sağa sola savuruyordu. Lakin gökteki bulutlarda en ufak bir hareketlilik görünmüyordu.

İleride, İngiliz birliğinin olduğu bölgede yere yakın bir bulut kümesi vardır ki bu diğerlerinden biraz büyük ve farklıydı. Bu bulut kümesi vardır ki bu diğerlerinden biraz büyük ve farklıydı. Bu bulut kümesi, tepelerin de eğilimiyle, sanki toprağın üzerinde duruyormuş gibiydi. Yaklaşık 250 metre uzunluğunda, 65 metre yüksekliğinde ve 60 metre genişliğinde bir bulut kümesiydi bu. Diğer bulut kümelerine göre oldukça yoğundu.

Bulut, Türk siperlerinin güney batı doğrultusunda idi. Türk birlikleri 60. Tepe'ye göre daha yukarıda olduğundan, bulutu üstten görebiliyorlardı. Bulut, biraz sonra kuru bir derenin yatağına doğru ilerlediğinde, onun daha önce durduğu zemin Türk birliği tarafından bütünüyle görülebiliyordu.

Biraz sonra 4. Norfolk Taburu, bu kuru dere yatağında ilerleyerek 60. Tepe'ye doğru uygun adım yürüyüşe geçti. Onlara destek vermek için İngiliz topçu birliği, Türk mevzilerini alabildiğine topçu ateşi altına aldı. Türk askerleri, kısa sürede teyakkuza geçip mevzilerindeki yerlerini aldılar. İngiliz birliği kararlı geliyordu. Ne yapıp yapıp Türk birliğinin olduğu bölgeyi ele geçirmeleri gerekiyordu. Bu durum savaşın kaderini değiştirebilirdi. Türk toplarının menzili, İngilizlerinki kadar uzak olmadığından henüz savunmada kalmışlardı. İngiliz birliği, sayıca ve donanım olarak Türk birliğinden üstün gözüküyordu.

İngiliz birliği, buluta vardığında hiç çekinmeden dosdoğru içine girdi. Türk mevzilerindeki askerler, İngilizlerin menzillerine girmeleri için bekliyorlardı. İngiliz birliği sis bulutu içinde görünmez olmuştu.

Bir süre sonra askerlerin sonuncusu da buluta girip görünmez olunca, bulut sanki yükünü almışçasına yerden yükseldi. Herhangi bir bulut gibi yukarıda duran diğerlerine ulaşmaya kadar yavaş yavaş havalandı.

İngiliz birliğinin hareketini gözetleyen Türk birliğindeki askerler şaşırıp kaldılar. Bir anda İngiliz birliği yok olmuştu. Bulut, gökyüzünde bekleyen diğer bulutların yanına kadar yükseldi. Herkesin şaşkınlıktan ağız açık kalmıştı. Bulutun içine giren İngiliz birliği gözlerden kaybolmuştu.

O ana kadar yukarıdaki yerlerinde öylece duran diğer bulutlar, yerdeki bulut yükselip onlarla aynı hizaya gelir gelmez birden kuzeye doğru uzaklaşmaya başladı. Bir saat içinde Trakya istikametine doğru gidip gözden kayboldular.

Dürbünüyle uzaktaki diğer Anzak birliğini gözetleyen kumandan, onların da bu olaya şahit olup şaşkınlık içinde olduklarını görünce, gördüklerinin hayal olmadığını anladı. Bu durum, düşmanın gözünü korkutmuştu. Gizli bir el, savaşın kaderini bir anda değiştirmişti.

- a. Efsanenin Adı:** Rahmet Bulutu/ Norfolk Taburu
- b. Efsanenin Kaynağı:** Arif Akpınar, Çanakkale İçinde, Muştı Yayınları, İstanbul, 2012, ss. 62-64.
- c. Efsanede Yer Alan Zaman(lar):** 1915 Çanakkale Savaşları
- d. Efsanede Yer Alan Mekân(lar):** Anzak Koyu 60. Tepe
- e. Efsanede Yer Alan Kişi(ler):** 4. Norfolk Taburu
- f. Efsaneye İlgili Maddi Unsurlar:** -
- g. Efsanede Sözel Anlatıcı/Yazar Unsuru:** Efsane yazılı bir kaynakta tespit edilmiştir. Halk arasında çok yaygın olan efsanenin kaynağı verilmemiştir. Efsane yazlı metin haline getirilerek, motifler değiştirilmeden genişletilmiştir.
- h. Efsanede Geçen Motifler:** F795 Olağanüstü bulut, F790 Olağanüstü gökyüzü ve hava olayları

25. Müjde

11 Temmuz 1915'te, Sirkeci Garı'ndan yola çıkan bir edebi heyet, Çanakkale Savaş sahalarını ziyarette bulunmuştu.

Ömer Seyfeddin, o gezi ile alâkalı bir hâtırasını şöyle dile getirir:

Sabaha yakındı. Arkamızda bıraktığımız tepelerin üstü morlaşıyordu. Genç şairlerle bizi sipperlere doğru götüren arabalar, karanlığın içinde, birbirinden intizamsız kabilelerle ayrılmış, tıpkı bir “dargin seyyahlar” kervanı gibi ilerliyordu.

Geridekilerin yetişmesi için küçük bir mola verilecekti. Hemen aşağı atladık. Her gelen arabayı sanki uzak bir gurbetten dönüyormuş gibi karşıladık. Yarım saat geçmeden kabilemiz yine hareket etti. Göğün menekşe renkli kenarı pembeleşiyor, küçük yıldızlar siliniyordu. Bütün ufuk şimşek gibi ansızın aydınlandı; havada büyücek bir ateşin parladığını, doğuya doğru, yeşil, sarı, sincabî alevler saçarak düştüğünü gördük.

Gülle, bomba, tenvir tabancası olmadığına şüphe yoktu! Pek yükseklerde tutuşmuş, pek uzaklara, pek çok uzaklara düşmüştü. Ama şehap da değildi. Çok büyük, çok renkli, çok ihtişamlıydı. Ardından bir müddet sönmeyen altın bir iz bırakmıştı. Arabalar sabah molası için durdu. Asker kıyafetine girmiş kalabalık muharrirler, genç şairler şoseye indiler. Sanki hepsi arabalarda oturmaktan, yatmaktan, yorulmuşlar, şimdi ayakta durmak, dolaşmak, dinlenmek istiyorlardı. Ben daha arabadaydım. Bir ses işittim:

- Havaya bakın, arkadaşlar, havaya bakın!

Eğildim. Gözlerimi yukarı kaldırdım. Hava gayet parlak, gayet açık mavi, gayet saftı. Bulut falan yoktu.

Aynı ses tekrar haykırdı:

-Bakın, “fethün karib”

Hakîkaten havadaki bu ince duman yığını tıpkı girift bir sülüs yazıya benziyordu. Benim gözüm de, buna rağmen ‘fethün karib’ terkiibini okuyordu.

a. Efsanenin Adı: Müjde

b. Efsanenin Kaynağı: Ömer Seyfettin, Beyaz Lale, Bilgi Yayınevi, Ankara 2000, s. 154-158.

c. Efsanede Yer Alan Zaman(lar): 11 Temmuz 1915

d. Efsanede Yer Alan Mekân(lar): Çanakkale cephesi

- e. Efsanede Yer Alan Kişi(ler):** Ömer Seyfettin ve edebi heyet üyeleri
- f. Efsaneyle İlgile Maddi Unsurlar: -**
- g. Efsanede Sözel Anlatıcı/Yazar Unsuru:** Efsane Ömer Seyfettin'e ait Beyaz Lale adlı kitaptan alınmıştır. Efsane kitapta hikâye üslubu ile kaleme alınmıştır. İhtimal, o dönemde sıkça anlatılan bu efsanevi olayı yazar hikâye olarak nakletmek istemiştir. Buna rağmen anlatının motiflerine dokunmamış ve hikâye metni içerisinde vermiştir.
- h. Efsanede Geçen Motifler:** F790 Olağanüstü gökyüzü ve hava olayları

26. Gökte Bir Nur

Savaşın sonlarına doğru, askerler arasında gökte bir nur görüldüğü haberi yayılır. Şahsına ait harikulade halleri anlatmayan Hulusi Bey'e de bu husus sorulur.

“Evet, ben o nuru gece rüyamda gördüm. Ertesi gün gördüğümü arkadaşlara anlattığımda ‘Biz de gördük’ dediler. O nurda, “*İnnâ fetahnâ leke fethan mübînâ* yazılıydı” der.

- a. Efsanenin Adı:** Gökte Bir Nur
- b. Efsanenin Kaynağı:** İhsan Atasoy, *Hulusi Yahyagil*, Nesil Yayınları, İstanbul 2010, s. 33.
- c. Efsanede Yer Alan Zaman(lar):** 1914-1915 Çanakkale Savaşları
- d. Efsanede Yer Alan Mekân(lar):** Çanakkale Cephesi
- e. Efsanede Yer Alan Kişi(ler):** Hulusi Bey ve askerler
- f. Efsaneye İlgili Maddi Unsurlar:** -
- g. Efsanede Sözel Anlatıcı/Yazar Unsuru:** : Anlatı bir kitapta tespit edilmiştir. Yazar unsurunu söz konusudur. Fakat yaşanan hâdise olayı yaşayan kişinin ağzından birebir aktarılmıştır.
- h. Efsanede Geçen Motifler:** A 790 Semavi ışıklar, F 790 Olağanüstü gökyüzü ve hava olayları, D 1813. 1 Bir yerdeki olaylar hakkında büyülü bilgi

27. Anzak Askeri'nin Gördüğü Yazı

O savaşlarda mızıka birliğinde görev yapmış, trompet çalmış, savaş gazisi olmuş bir ANZAK askeri, yıllar sonra Topkapı Sarayını ziyaret ederken, sarayın duvarında asılı duran bir levhaya gözü takılmış, tercümana bunun ne olduğunu sormuş. Tercüman da onun, Müslümanların iman ederken ilk söyledikleri bir ifade “La İlahe İllallah” olduğunu söylemesinin ardından, bu yazıyı Çanakkale Savaşları sırasında bulutta gördüğünü ifade etmiştir.

- a. **Efsanenin Adı:** Anzak Askeri'nin Gördüğü Yazı
- b. **Efsanenin Kaynağı:** Hasan Hüseyin Maltepe, *Çanakkale Kalbe Gömülü Değerler*, Özener Matbaacılık, İstanbul 2006, s. 117.
- c. **Efsanede Yer Alan Zaman(lar):** 1915 ve sonraki yıllar
- d. **Efsanede Yer Alan Mekân(lar):** Çanakkale ve Topkapı Sarayı
- e. **Efsanede Yer Alan Kişi(ler):** Anzak askeri ve tercüman
- f. **Efsaneye İlgili Maddi Unsurlar:** Bir levha (tablo)
- g. **Efsanede Sözel Anlatıcı/Yazar Unsuru:** Yazar unsuru
- h. **Efsanede Geçen Motifler:** F790 Olağanüstü gökyüzü ve hava olayları

28. İlahi Yardımlar

21 Ağustos sabahleyin, saldırı günü ve saati olarak tespit edilir. 20 Ağustos akşamına doğru birliklere yazılı emirler dağıtılır, birlikler harekete hazırlanır. Sabahleyin, yoğun topçu ateşiyle ileri harekât başlayacaktır. Bu sefer mutlaka başaracaklarından emindirler. Ancak karşılıklarına onlar açısından sırrını çözemeyecekleri olaylar ve aksilikler dikilmeye yeniden başlar.

Saldırının bel kemiğini oluşturması düşünülen 32. Tugaya bu yazılı emirlerin hiç gitmemiş olduğunu fark ederler. Ancak gece yarısından sonra emirlerin bir sureti acele olarak gönderilir. Bu emrin gereğini bu Tugay tam olarak yapamaz. Yazılı emirler ancak subaylara iletilebilir. Erata ne yapacağına dair malumat verecek zaman kalmamıştır. Bunun büyük mahzuru saldırı anında görülür; birliklerin çoğunun subayları ölmüş erat da ne yapacağını bilmediğinden başı kesilmiş tavuklar gibi ortalıkta kalıvermiştir.

Demek ki Allah onlara hata yaptırmaya devam ediyordu. 21 Ağustos sabahı hava tamamen berrak olup, sıkıntılı bir sıcak ortalığı kaplamıştı. Kararlaştırılan hedefe doğru her hamle yapıpta Türklerin yoğun ateşi ile karşılaşılıyor, mevzilerine kaçmak zorunda kalıyorlardı. Hâlbuki baskın yapmak suretiyle, Türkleri tamamen gafil avlayacaklarını var sayıyorlardı.

Türk cephesi üzerinden yükselmeye başlayan sabah güneşinin ışıkları gözlerini kamaştırıyor, isabetli atışlar yapamıyorlardı. Hem güneşin bu konumu hem de Türklerin yoğun ateşi yüzünden öğleden sonraya kadar ileri hücumu geçemediler. Öğleden sonra Türklerin işini bitireceklerine kesin gözüyle bakıyorlardı. Çünkü yaptıkları hesaba göre şu anda kendi gözlerini kamaştıran güneş ışınları öğleden sonra kendi taraflarına doğru eğilecek, dolayısıyla bütün parlaklığıyla Türklerin gözünü kamaştıracak kendilerinin de hedeflerini seçmelerine ve vurmalarına yardımcı olacaktı.

Güneş gerçekten de eğilmeye başladı, harekete geçmek üzereyken inanılması güç bir olay meydana geldi:

Hava pırıl pırıl, berrak iken, birden sağdan soldan bulutlar gelip güneşin önünü kapayıverdiler. Dahası da hiç beklenmiyorken, bir sis tabakası Türk siperlerinin önüne çöktüverdi. Buna çok şaşırdılar, saat 14.30'da topbaşı yaparak yoğun bir ateşe başladılar. Türk siperlerini göremeden ateş ettiklerinden atışlarının çoğu boşa gidiyordu. Üstüne üstlük bu bombardıman için getirilmiş bulunan 60'lık toplarından çoğu sebepsiz yere arızalanarak saf haricine çıktılar.

- a. **Efsanenin Adı:** İlahi Yardımlar (Başlık bana ait)
- b. **Efsanenin Kaynağı:** Ekrem Şama, *Şu Boğaz Harbi: Bir Başka Açıdan Çanakkale Savaşları*, Gonca Yayınevi, İstanbul 2004, s. 414-416
- c. **Efsanede Yer Alan Zaman(lar):** 1915 Çanakkale Savaşları
- d. **Efsanede Yer Alan Mekân(lar):** Sarıbayır, Pala Tepesi, Suvla, Seddülbahir
- e. **Efsanede Yer Alan Kişi(ler):** General Hamilton, General Lisle, Düşman askerleri ve Türk askerleri
- f. **Efsaneye İlgili Maddi Unsurlar:** -
- g. **Efsanede Sözel Anlatıcı/Yazar Unsuru:** Anlatı bir kitapta tespit edilmiştir. Bu nedenle yazar unsuru söz konusudur. Yazar olaya anlatmadan önce okuyucuyu bilgilendirmek için ön bilgi vermekte ve okuyucuyu ruhen olaya hazırlamaktadır. Bununla beraber metin içerisinde yazar kendi fikrini de okuyucuya aktararak bu fevkalade olayların ilahi bir el tarafından yönlendirildiğini ifade etmektedir.
- h. **Efsanede Geçen Motifler:** F 795 Olağanüstü bulut, F 790 Olağanüstü gökyüzü ve hava olayları, F1010 Diğer olağanüstü olaylar

29. Çıkartmayı Önleyen Bulut

25 Nisan 1915 sabahı fecirle beraber Haçlı Orduları misali bir yanda İngiliz ve sömürgeleri, bir yanda da Fransızlar zamanın en mükemmel silâhlarıyla donatılmış askerini, taşıt gemilerine yüklemişler, savaş muhrip ve kruvazörlerin refakatinde çıkarma harekâtına geçmişlerdi. Fransızlar bir tümen kuvvetindeki askerini Anadolu'nun Beşigeler önündeki kıyı sularına getirdi. Savaş gemileri, kıyıları ve derinlik arazisindeki başlıca taktik noktalara tam bir saat bombardıman da bulundu. Bu ateş hazırlığına, zaman zaman bölgeye gelen Rus Ascolt kruvazörü de yardım etmekte idi. Uzun süren bombardımanlardan sonra asker dolu filikalarını gemilerden denize indirerek bir çıkarma hareketine geçmişlerdi ki; birden havada büyükçe bir bulut belirdi, süratle deniz üzerine inip bölgeyi görünmez bir hâle getirdi. Filikalar hareket edemedi. Bombardımanlar kesilmiş, koyulaşan sis altında hareket imkânı kalmamıştı. Sis, gökten inen ilâhî bir perde gibi, çevreyi maddi gözle görünmez hale getirmiş. Kutsal vatanımızı savaştan mücahidi “Şüheda'yı-Erham” sarmış, sarmalamıştı. Bu kutsal yığını, düşmanın gücü, mermisi sanki aşamıyordu. Fransız Tümen komutanının emriyle, gemilerden verilen boru işaretiyle filikalar tekrardan gemilere alındı ve saat on bir sularında Bozcaada istikametinde çekilerek gözden kayboldular.

- a. **Efsanenin Adı:** Çıkartmayı Önleyen Bulut
- b. **Efsanenin Kaynağı:** Mehmet İhsan Gençan, *Çanakkale Savaşları ve Menkıbeleri*, s.72-73; Mehmet İhsan Gençan, *Türklere Karşı Dünya Hristiyanları ve Çanakkale'deki Kıyametin Sırları*, Bayrak Matbaası, Çanakkale 2011, s.334.
- c. **Efsanede Yer Alan Zaman(lar):** 25 Nisan 1915
- d. **Efsanede Yer Alan Mekân(lar):** Beşige, Bozcaada
- e. **Efsanede Yer Alan Kişi(ler):** Fransız askerleri ve Fransız tümen komutanı
- f. **Efsaneye İlgili Maddi Unsurlar:** -
- g. **Efsanede Sözel Anlatıcı/Yazar Unsuru:** Anlatı bir kitapta tespit edilmiştir. Bu nedenle anlatıda yazar unsuru söz konusudur. Yazar efsanede geçen sis bulutunun ilahi bir el tarafından oluşturulduğunu okuyucuya iletmekte ve bu konuda ikna olmasına çabalamaktadır.
- h. **Efsanede Geçen Motifler:** V. 350 Din savaşları, F. 790 Olağanüstü bulut, F. 795 Olağanüstü gökyüzü ve hava olayları, N 810 Olağanüstü yardımcılar

30. Bulut İçinde Kılınan Bayram Namazı

Gelibolu'da oturmakta idim. Çanakkale'de 9. Tümen teşekkül edince gönüllü olarak kıtaya katıldım. Savaş ilerledikçe din görevlilerinin yerleri de belirsiz olmuştu. Bizim gibi gençler - o zaman 28 yaşındayım - savaşın içinde görev yaparken, yaşlılar sargıyerlerinde ve hastanelerde görev ifa ediyorlardı.

Ben, Seddülbahir Cephesi'nden savaş bitinceye kadar hiç ayrılmadım. Milâdî 1915 yılında Ramazan, 13 Temmuz Salı günü başlamış. 11 Ağustos Çarşamba günü bitiyordu. O gün - yani arife günü - idi. Cephe Kumandam Vehip Paşa beni çağırdı.

"Hâfiz, askerin bir talebi var. Yarın Ramazan Bayramı, sabahleyin hep beraber bayram namazı kılmak istiyorlar. Eratın toplu bir hâlde bulunmalar tehlikeli ve düşman için bulunmaz bir fırsattır. Tekliflerini kabul etmedim. Sen de, münasip bir lisan ile anlatırsın!" dedi.

Paşa'nın yanından ayrılmıştım ki, zamanın ulularından gözü gönlü Hakk adına bağlanmış arif, zarif bir zat çıktı karşıma. Bilgide yetki, kimse onunla yarışamazdı. Develer yükü okumuştı. Sohbetinde yetkin, onu dinleyenler yangın içinde olsalar sohbetini bırakıp ateşten kaçamazlardı. Bu zat o gün orada idi.

Bana dedi ki: "Sakın ola ki erata bir şey söyleme, gün ola, hayır ola! Allah ne derse o, olur!"

1915 yılında Ramazan, 13 Temmuz Salı günü başlamış, 11 Ağustos Çarşamba günü bitiyordu. O gün - yani arife günü idi. 12 Ağustos 1915 Perşembe günü Ramazan Bayramının sabahı erken kalktım. Müslüman Türk askeri bayram namazını mutlak eda edeceklerdi.

Aynı göle dökülen sular gibi; Tanrı sevgisinde birleşen yüzlerce asker de ayakta idi. Hak katında birlikte secdeye varacaklardı. Hep beraber başımızı göğe kaldırdık; hevenk hevenk beyaz bulutlar göründü. Biraz sonra da bu bulutlar yere çöktü, herkes "Allahu Ekber!" deyip yüzlerini toprağa sürdü. Hepimizin içinde ince bir huzur çiçeklenmiş ve Tanrı bizi bulutlar arasında görünmez hale getirmişti.

Bu ulu kişi askerin karşısında baş kesti; sonra o derin, o tatlı, o yanık sesiyle, Hazreti Kur'an'dan Fetih Suresi'nin birinci ve dokuzuncu ayetlerine kadar okudu. Sonra iki rekât bayram namazı eda edildi.

Namaz bitiminde, yüzlerce asker hep birden, "Lâ ilâhe illallah Muhammedün resûllûllah" sözlerini devamlı tekrarlıyorlardı. Askerin betleri benizleri kül gibi olmuş, kimsenin yüreğinde durdurak kalmamıştı. Bu hâle taş olsa dayanamazdı. Görenler mi,

söyleyenler mi dayanacak? “Allah! Allah!” diyen kendinden geçiyor, sanki birlik göklerinde uçmak istiyorlardı. Tanrıyla birleşmenin İlâhî ahengi içinde varlıklarından, benliklerinden soyunmuşlar, kendilerinden geçmişlerdi.

- a. Efsanenin Adı:** Bulut İçinde Kılınan Bayram Namazı
- b. Efsanenin Kaynağı:** Mehmet İhsan Gençcan, *Çanakkale Savaşları ve Menkıbeleri*, Çanakkale 2011, s. 75-78.
- c. Efsanede Yer Alan Zaman(lar):** 1915 Ramazan Bayramı
- d. Efsanede Yer Alan Mekân(lar):** Seddülbahir Cephesi
- e. Efsanede Yer Alan Kişi(ler):** Vehip Paşa, Bölük İmamı, Ulu zat ve askerler
- f. Efsaneye İlgili Maddi Unsurlar:** -
- g. Efsanede Sözel Anlatıcı/Yazar Unsuru:** Anlatı bir kitapta tespit edilmiştir. Bu nedenle yazar unsuru söz konusudur. Yazar bu anlatıyı olayı yaşayan imamın ağzından dinlediğini ifade ediyor. Bu nedenle metinde konuşma dili hâkim.
- h. Efsanede Geçen Motifler:** (T)V. 207 İmam, N. 844 Yardımcı olarak derviş, (T)V. 301. Kutsal Ramazan ayı, (T)V. 56 Namaz, V. 50 Dua, F. 790 Olağanüstü gökyüzü ve hava olayları, F. 795 Olağanüstü bulut, P. 461 Askerler

31. Rüzgârla Gelen İlahi Yardım I

Çanakkale’de ilahî yardımlar bulutlardan başka rüzgârla da tecelli etmiştir. 25 Nisan 1915 tarihinde hava aydınlanmadan karaya ilk çıkartmalarını yapacak olan Anzakların, önceden yerleştirdikleri işaret dubalarının yeri şimdi, Kabatepe’yi geçtikten sonra düz bir alan olan ve şimdi adı Kumkapı diye anılan yerin açığına yerleştirilmişti. Rüzgârın tesiriyle bu dubalar Arıburnu ve Anzak Koyu civarına gelmiş ve çıkartma alanı değişmiş ve Anzaklar çıkartma için çok elverişsiz olan bir alana çıkartma yapmış ve ilk etapta büyük kayıplar vermişlerdir. İşte savaşın Türkler tarafından kazanılmasının ana nedenlerinden biride budur.

- a. **Efsanenin Adı:** Rüzgârla Gelen İlahi Yardım I
- b. **Efsanenin Kaynağı:** <http://dardanel1915.tr.gg/07> (10.05.14)
- c. **Efsanede Yer Alan Zaman(lar):** 25 Nisan 1915
- d. **Efsanede Yer Alan Mekân(lar):** Kabatepe, Kumkapı, Arıburnu, Anzak Koyu
- e. **Efsanede Yer Alan Kişi(ler):** -
- f. **Efsaneye İlgili Maddi Unsurlar:** -
- g. **Efsanede Sözel Anlatıcı/Yazar Unsuru:** Anlatı bir internet sitesinde tespit edilmiştir.
Yazar unsuru söz konusudur.
- h. **Efsanede Geçen Motifler:** F 790 Olağanüstü gökyüzü ve hava olayları, N 817. 0. 1
Yardımcı olarak Allah

32. Rüzgârla Gelen İlahi Yardım II

Savaşın uzaması ve İngilizlerin bir türlü netice alamaması üzerine Türk düşmanı İngiliz Deniz Bakanı Winston Churchill, Lordlar kamarasında, kimyasal gaz kullanılmasını teklif etmiş, ancak Lordlar Kamarası üyeleri bunun insanlık suçu olduğu, savaş ahlakına sığmadığı hatırlatılınca ise “Türkler insan değildir, hayvandır” diyerek meclistekileri ikna etmiştir. İngiltere’den varillerle kimyasal gaz Çanakkale’ye sevk edilmiştir. Mevsimin yaz olması sebebiyle rüzgâr denizden karaya doğru esmektedir. İngilizlerin hesaplarına göre denize atılacak varillerin kapağı açılacak ve karada savunma harbi yapan askerlerimiz zehirlenecektir. Fakat onların bu hilesini ilâhî takdir bozmuş, rüzgâr yön değiştirmiş ve savaş bitene kadar da karadan denize doğru esmeye devam etmiştir. İngilizlerin kötü emellerine, Allah’ın ecdadımıza yardımını sebebiyle ulaşamamışlardır.

- a. **Efsanenin Adı:** Rüzgârla Gelen İlahi Yardım II
- b. **Efsanenin Kaynağı:** <http://dardanel1915.tr.gg/07> (10.05.14)
- c. **Efsanede Yer Alan Zaman(lar):** 1914-1915 Çanakkale Savaşları
- d. **Efsanede Yer Alan Mekân(lar):** Çanakkale Cephesi
- e. **Efsanede Yer Alan Kişi(ler):** İngiliz Deniz Bakanı Winston Churchill
- f. **Efsaneyle İlgili Maddi Unsurlar:** -
- g. **Efsanede Sözel Anlatıcı/Yazar Unsuru:** Anlatı bir internet sitesinde tespit edilmiştir. Yazar unsuru söz konusudur.
- h. **Efsanede Geçen Motifler:** F 790 Olağanüstü gökyüzü ve hava olayları, N 817. 0. 1 Yardımcı olarak Allah

33. Yerden Çıkan Su

1915 Haziran ayı, Kerevizdere Savaşları'nın en şiddetli anındayız. Taraflar bir birlerinin içlerine giriyor. Savaşın acımasız yüzü sergileniyordu. İnsanoğlunun nerden gelip, nereye gittiğini, neden bu insanların vahşice saldırıları oluyordu?

Savaş sırasında bir Türk neferi yaralıydı; dinlenecek bir makam, sığınacak bir yer arıyordu. O böylece düşünce düşünce, kendi kendisiyle söyleşe halleşe, sürüne sürüne hayli yol almış hayli de yorulmuştu.

Baktı ki susuzdur, gözünün önüne kara topraktan fişkırmış kol kol billur sular geldi, fakat o yana baktı, bu yana baktı suyu görememişti. Etrafta ne pınar, ne bir patlak vardı. Yaralının susuzluğu gittikçe artmış, dudakları şahrem şahrem yarılmış, ciğeri de göz göz dağlanmıştı. Sonunda yorgun ve takatsiz düşmüş, mis gibi kokulu bir mersin kümesinin dibinde toprağa, başını niyaz secdesine eğmiş, 'Güzel Rabbim! Rahmet deryaların mı tükendi? Sesim sana yabancı mı geliyor? Bugüne kadar bir dediğimi iki etmedin Allah'ım! Benden suyunu mu esirgeyeceksin?' Yaralı asker hem söylüyor, hem ağlıyordu. O kadar ağlıyordu ki, gözünün yaşı toprağı yıkıyordu. Baş hâlâ o toprakta secdedeydi. Birden dudaklarına serin ve leziz bir zevk değdi. Önce ne olduğunu anlayamadı. Serinlik bütün yüzünü kaplayınca başını kaldırdı ve hayretle gördü ki, yerden bir pınar patlamış, gürül gürül kaynıyor. Serin, tatlı, ışıltılı!

Yaralı asker daha da çok ağlıyordu. Dileği olmuş, Rabbi onun sesini duymuştu.

Bu sevinçle tekrar konuştu: 'Artık ölebilirim güzel Allah'ım suyun beni ihya etti. Bu can bana lazım değil. Şimdi cennetini de benden esirgeme' deyip, alışverişini oracıkta tamamlayıverdi.

Birkaç gün sonra, askerinin cansız bedenini kaynağın başında buldular.

Savaş bitmişti; ama o günden sonra bu su hiç kesilmedi. Gelen içti, giden içti.

- a. **Efsanenin Adı:** Yerden Çıkan Su (başlık bana ait)
- b. **Efsanenin Kaynağı:** Mehmet İhsan Gençcan, *Kan Çiçekleri*, Bayrak Matbaacılık, İstanbul 2003, s. 173-174.
- c. **Efsanede Yer Alan Zaman(lar):** Haziran 1915
- d. **Efsanede Yer Alan Mekân(lar):** Kerevizdere
- e. **Efsanede Yer Alan Kişi(ler):** Asker
- f. **Efsaneye İlgili Maddi Unsurlar:** Kaynak su

- g. Efsanede Sözel Anlatıcı/Yazar Unsuru:** Anlatı bir kitapta tespit edilmiştir. Bu nedenle yazar unsuru söz konusudur. Yazar anlatının motif yapısını bozmadan, tahkiye üslubu kullanmıştır. Bununla birlikte okuyucunun maneviyatı artırmak için özel ifadeler kullanmaya gayret göstermiştir.
- h. Efsanede Geçen Motifler:** D. 471. 10 Kayadan çıkan su, V. 52 Duanın esrarengiz gücü, V. 463 Dinî şehitlik

2.4.1. Tabiat Olayları ile İlgili Anlatıların Değerlendirmesi

Çanakkale Savaşları etrafında teşekkül eden anlatılar arasında tabiat olayları ile ilgili anlatılar mevcuttur. Bunlar genellikle sis, bulut ve rüzgârla ilgili anlatılardır. Bu anlatılarda sis, bulut ve rüzgâr gibi hava olaylarının Türk askeri lehine etkili olduğu mesajı verilmektedir. Bu tür hava olaylarının Türk askeri birliklerini koruduğu ve zaman zaman Türk askerlerinin düşman tarafından görülemeyecek şekilde etkili olduğu ifade edilmektedir. Bunun yanı sıra özellikle düşman kuvvetlerinin çıkarma yaptıkları anlarda yoğun sis karşısında zorlandıkları, başarısız oldukları ve çıkarma harekâtlarını ertelemek zorunda kaldığını ifade eden anlatılar da mevcuttur.

Efsanelerin en önemli özelliklerinden biri olan tabiat olaylarını halk inançları ile yorumlayarak sunma kuralı, burada bir kez daha devreye girmiştir. Bu hava olaylarını “ilahi yardım, ilahi inayet ve Allah’tan gelen bir lütuf” olarak yorumlanması halk inançlarından kaynaklanmaktadır. Meselenin öyle olup olmadığı başka ilim dallarının araştırma sahasına girmekle beraber bu çalışma açısından önemli olan tabiat hâdiselerinin halk inançları ile yorumlanıp sunulması, toplum içerisinde de bu şekilde kabul görmesi ve bunun etrafında bir anlatı silsilesinin oluşmasıdır.

Gök, gökyüzü ve gökyüzündeki hava olayları ilkellerden başlayarak tüm insanlığı etkilemiştir. İnsanoğlu gökyüzünün aşkınlığı ve sonsuzluğu karşısında hayret içerisinde kalmıştır. Göğe ve gökte olanlara anlamlar yüklemiş; gökteki hareketleri insanlığa birer mesaj olarak algılamıştır.

Göğün kendisini doğrudan doğruya bir aşkınlık, güç ve kutsallık olarak ortaya koyduğunu görmek için mitsel kıssalara bakmaya gerek yoktur. Yalnızca göğe bakmak bile ilkel insana dinsel duygular verir. Gök, insanın ve yaşam gücünün temsil edemediği “bambaşka bir şeyi” mükemmel bir biçimde temsil eder. Aşkınlığının simgesi sonsuz olmasından kaynaklanır. “En yüksek” olmak, doğal olarak tanrılara özgü niteliktir. İnsanın ulaşamadığı yukarı bölgeler, yıldızlı gök, tanrılara özgü aşkınlık, mutlak gerçeklik, sonsuzluk gibi ayrıcalıklara sahiptir (Eliade 2014: 61). (İlkel) insanlar bizzat göğü kutsallaştırmaları da göğün aşkınlığına kutsal anlamlar yükleyerek göğü tanrısal bir çerçeveye oturtmaktadırlar.

Göğün simgeselliği ve dinsel değeri göğün mantıklı bir biçimde sakin, nesnel olarak gözlenmesinden çıkarılmadıysa da usdışı din, deneyimlerin mitsel kurguların ürünü de değildir. Gök, dinsel bir değer kazanmadan önce de aşkınlıktı. Gök, doğal varlığı ile aşkınlığı,

gücü ve değişmezliği “simgeler.” Gök yücedir, sonsuzdur, dokunulmazdır, güçlüdür (Eliade 2014:62).

Göğün varlık tarzı tartışılmaz bir hiyerofanidir³¹. Yıldızların arasında veya atmosferin üst bölgelerinde gerçekleşen her şey –gök cisimlerinin ritmik dönüşleri, hareket eden bulutlar, fırtınalar, yıldırımlar, meteorlar, gökkuşakları- aynı hiyerofaninin parçalarıdır (Eliade 2014: 63). Bu nedenle gökte olan hâdiselere çeşitli anlamlar yüklenerek birer kutsal mesaj olarak algılanmıştır. Tanrısal kökeni ve bilginin kutsal değerini, her şeyi gören ve bilen kudretini, her yerde olduğu için her şeyi gören ve bilen kudretini, her yerde olduğu için her şeyi gören ve her şeyi görüp kontrol edenin gücünü en iyi, parlak mavi gökyüzüne ya da gece yıldızlı gökyüzüne ya da gece yıldızlı gökyüzüne bakarak anlayabilirsiniz (Eliade 2014: 78).

Türk mitolojisi içerisinde de göğe çeşitli ve derin anlamlar yüklenmiştir. “Tengri” yani “Tanrı” sözü Türklerde başlangıçtan beri, geniş anlamda göğü ve göğün maviliğini karşılamaktadır. Türklerde mukaddes gök rengi, “Kök Tengri” ve “Kök Türk” deyimlerinde bütün açıklığı ve haşmetiyle görünmektedir (Ögel 2010: 151-152).

Ögel, Göktürk yazıtlarında bulunan “Tengri teg Tenri” ifadesinin Türkiye’deki çalışmalarda “göğe benzeyen gök” manasında yanlış anlaşıldığını fakat W. Thompson’un son yorumunda bu meseleyi aydınlığa kavuşturarak bu ifadeyi “Göğe benzeyen Tanrı” şeklinde açıkladığını ifade etmektedir (2010: 149). Bu açıklamada hem göğün hem de tanrısalığın aşkınlığı, sınırsızlığı, sonsuzluğu aynı bağlamda değerlendirilmiştir.

Yukarıdaki tespitlerden de anlaşılacağı üzere “gök”, Türk mitolojik sistemi içerisinde çok önemli bir yere sahiptir. Eliade, Gök Tanrı inancının en eski proto-Türk uygarlıklarına ait olduğunu ifade etmektedir (2014: 83). Bu kültürün izlerini bugün bazı ritüellerde ve deyimlerde görmekteyiz. “Yukarıda Allah var”, “Allah tependen baksın”, “Tavuk bile su içerken Allah’a bakar” gibi ifadelerde, dua ederken ellerin yukarıya kaldırılması gibi ritüellerde bu izler aranabilir.

Çanakkale Savaşları etrafında tabiat olayları ile ilgili şekillenen anlatılar genellikle bulut, rüzgâr ve sis ile ilgilidir.

Türkler bulutlara kişilik vermişlerdir. Türkler bulutları konuşurur, yağmur ve dolu tanelerini bir insan tanesi gibi yarış ettirir, koşturur ve bütün bu olaylara sahne olan göğü de unutmaz ve göğe de “analık” ettirirlerdi (Ögel 2010: 266).

³¹ Hiyerofani: Kutsalın, bir nesne ya da durumda tezahür etmesi, belirmesi.

Çanakkale Savaşları etrafında oluşan halk anlatıları içerisinde en çok dikkat çekenler bulutlarla ilgili olanlardır. İslami anlatılar içerisinde Hz. Muhammed'in katılmış olduğu savaşlarda da yer yer benzer motifler görülmektedir. Bedir savaşında düşman kuvvetlerinin olduğu bölgeye, gökte daha önce hiç görülmemiş bir bulutun indiği ve düşman saflarının bozulduğu anlatılmaktadır (Nebhani (?): 529). Benzer bir hâdise Huneyn Savaşı'nda da olmuştur. İki taraf savaşa başladığı esnada gökten siyah bir bulutun inerek iki tarafın arasına girdiği ve savaşın Müslümanların lehine döndüğü anlatılmaktadır (Nebhani (?): 541).

Rüzgârı, tek ve yüce Tanrı'nın estirmesi Türkler arasında, İslamiyet'ten önce ve sonra, yaygın olan tek ve en önemli fikirdi. Türklerle göre, rüzgârı estiren ve yağmuru getiren bütün güçler yüce Tanrı'nın elinde idi (Ögel 2010: 304).

İslami anlatılar içerisinde Hendek Savaşı sırasında sadece düşman tarafında başlayan ve o bölgenin dışına çıkmayan şiddetli bir rüzgârın estiği ve her şeyi yıkıp devirdiği ifade edilmektedir (Nebhani (?): 536).

Yukarıdaki değerlendirmelerden de anlaşılacağı üzere insanoğlu göğe ve gökteki hâdiselere anlamlar yüklemişlerdir. Türk mitolojisi içerisinde de göğe, gökteki hâdiselere ve tabiat olaylarına kutsal bir nazarla bakılmıştır.

Çanakkale Savaşları'nın cereyan ettiği bölge olan Gelibolu Yarımadası ve Kumkale – Beşige hattı bilindiği üzere ormanlık, kısmen yükseltili ve denizlerle çevrili bir alandır. Bu etkenlere bağlı olarak bu bölgede sis, pus, buharlaşma, yağış ve bulutlanma hâdiseleri görülmektedir³². Anlatıların oluşmasında savaş bölgesinin iklimsel ve coğrafi şartlarının elverişli olduğu da göz ardı edilmemelidir.

Rahmet Bulutu / (Norfolk Taburu) başlıklı anlatıda, Çanakkale Savaşları döneminde cephede Türk birliklerinin bulunduğu tarafa doğru taarruza geçen Norfolk taburunun bir bulut içine girerek kaybolduğu anlatılmaktadır.

Bu efsane, Çanakkale Savaşları etrafında oluşan efsane metinleri içerisindeki en çok anlatılan ve en çok tartışılan efsanelerden biridir. Bu efsane iki açıdan ele alınmalı ve o şekilde değerlendirilmelidir. Birincisi bunun bir halk anlatısı efsane olduğu mantığı ile

³² Sis, pus, buharlaşma, yağış, bulut vb. terimlerin tanım ve oluşumları için bkz. Alaattin UĞURLU & Bahattin AYDIN vd., *Genel Meteoroloji Eğitimi Hidrometeoroloji Ders Notu*, Devlet Meteoroloji İşleri Genel Müdürlüğü, Ankara, 2009.

değerlendirmek, ikincisi ise eldeki belgeler ışığında tarih ilmî açısından değerlendirmek olacaktır.

Çanakkale savaşları etrafında teşekkül eden efsaneler içerisinde bulut, rüzgâr vb. hava olaylarını içeren, bunları bir ilahî yardım olarak sunan çok sayıda efsane metni mevcuttur.

Bulut motifi İslami kökenli anlatılar içerisinde ilk olarak, Hz. Peygamberin çocukken yaşamış olduğu bir olayda geçmektedir. Küçük yaşta bir kervanla Şam'a giden Hz. Peygambere, sürekli olarak bir bulut eşlik etmekte ve onu gölgelemektedir (Suruç 2004: 122). Vilâyetnâme-i Sultan Şucaudddin'de, sultan vecde gelip herkesin gözü önünde havalanarak bulutların üstünde bir müddet uçmuştur (Ocak 1983: 180). İslami anlatılarda bulut motifi yardımcı ve koruyucu özelliindedir. Bu efsanede de aynı fonksiyonu icra etmekle beraber, düşmanı içine alarak yok ediyor ki buna Anadolu sahası efsanelerinde benzer bir anlatıya rastlayamadık.

Efsaneye göre bulutun alıp götürdüğü Norfolk alayını tarihçiler, belgeler eşliğinde daha farklı izah etmektedirler.

Beyoğlu (2008: 2321-2327), özetle şu bilgileri vermektedir: 12 Ağustos'ta Gelibolu Yarımadası'nda Küçük Anafartalar Ovası'nda Türkler ve İtilaf kuvvetleri arasında gelişen muharebede, İngilizlerin 163. Tugay'ı birlikleriyle, Türklere karşı taarruza girişmişler ancak Türklerin kuvvetli top atışları ve keskin nişancılar karşısında İngilizler büyük ölçüde zâyîât vermişlerdir.

İngiliz kuvvetlerine orada müdahale eden, Türk kuvvetlerinden 36. Alay'dır. Alay Komutanı Binbaşı Münib Bey'dir. Askeri kaynaklarda Binbaşı Münib Bey, o günkü muharebeyi anlattığı Harp Ceridesi'nde İngiliz taarruzunun başarısızlığa uğratıldığını ve 35 esir ile 250 tüfek ele geçirdiklerini ifade ediyor. Bu bilgilere göre İngiliz askerlerinden geri alınan arazi üzerinde 300'e yakın ceset tespit edilmiştir.

İngiliz birliği bu çatışmada önemli oranda kayıp verdi. Taarruza katılan diğer İngiliz kitaları, hızla geri çekildiler. İngiliz resmi tarihçisi Oglander, 12 Ağustos taarruzunda Norfolk Taburundan 22 subay 350 erin kaybedildiğini söylemektedir (Beyoğlu 2008: 2323).

Çanakkale İngiliz Orduları Başkomutanı Ian Hamilton'un, o günlerde sunduğu raporda "... 16 subayla Albay ve 250 asker düşmanı sıkıştırmaktan ve sürmekten geri kalmadılar. Bu cesur ve kahraman askerler arasında kraliyet Sandrigham Malikânesinden askere yazılmış seçkin bir bölük askerde vardı. O zamandan beri bunların akıbetinden hiçbir haber alınamadı.

Bunlar ormanlığa daldılar ve kaybolup gittiler. Bunlardan hiçbiri bir daha geriye dönmedi. Gece kaybolup gittiler” (Beyoğlu 2008: 2324).

İngilizlerce gizemli bir şekilde kayıp olan Norfolk birliği için 7 Ocak 1916 tarihli The Eastern Daily Press adlı İngiliz Gazetesi şu haberi vermektedir:” ... Pek çok asker yaralanmış ve susuzluktan tükenmişti. Bunlar geceleyin kampa döndüler. Ancak Albay ile 16 subay ve 250 er taarruza devam ederek düşmanı sürdü. Bu coşkulu ruhların arasında Kral’ın Sandringham arazisinden askere alınmış bir bölükte vardı. Hiçbiri bir daha ne görüldü ne de duyuldu. Bir ormana girdiler ve kayboldular. Bunlardan hiçbiri bir daha geriye dönmediler” (Beyoğlu 2008: 2324).

İngiliz basının üzerinde özellikle durduğu Kral V. George’un arkadaşı Yüzbaşı Frank Reginald Beck idi. İngiliz Kralı’nın olaya gösterdiği özel ilgi, bu birliğin şöhretinin artmasını sağladı. Hamilton’da yazdığı raporla bu konuda gerçeklere aykırı bir mit üretti. Sarayın arzusu üzerine bu konuda bazı bilgiler toparlayan 54. Tümen komutanı Tümgeneral F. S. Inglefield, bölükle ilgili bu kadar gerçek dışı ve şaşırtıcı bilgiye karşılık, bu bölükten sadece 23 askerin kayıp, 70 askerin hayatta olduğunu bildirmekteydi.

Bu bilgilere karşın kayıp Norfolk efsanesi 1965 yılında, Gelibolu harekâtına katılmış Yeni Zelanda keşif birliği, 3. Takımından olan üç Anzak, R. Reichart, K. Newnes, J. I. Newman isimli askerler tarafından tekrar gündeme getirilmiştir:

“Birkaç yüz kişiden oluştuğunu sandığımız İngiliz alayı First Fort Norfolk’un bu çökmüş yolun ya da dere boyunca 60. tepeye doğru ilerlediklerini fark ettik. 60. tepedeki birlikleri takviyeye gidiyor gibiydiler. Ancak söz konusu buluta ulaştıklarında hiçbir çekince göstermeksizin doğruya bulutun içine yürüdüler. Fakat sonunda 60. tepe üzerinde yayılıp savaşmak üzere kimse ortaya çıkmadı. Bir saat sonra aynı bulut ya da sis yavaşça yükselmeye başladı ve raporun başında belirttiğimiz gibi diğer bulutların yanına katıldı. Tüm bu süre zarfında bu bulut grubu aynı yerde kalmıştı ve o tuhaf yer bulutu kendi düzeylerine yükselir yükselmez hepsi birlikte Trakya’ya doğru ilerlemeye başladılar. Kırk beş dakika içerisinde kayboldular...” (Beyoğlu 2008: 2325).

Bu askerler gördüklerini iddia ettikleri olayı üst makamlarına rapor etmişlerdi. 1965 yılına kadar bu olay üzerine giden olmadı. Norfolklar, beyaz bir bulut tarafından doğaüstü bir güçle götürülmüşlerdi. Bu anlatımda adı geçen bölüğün 5. Norfolk değil 4. Norfolk olarak belirtilmesi de dikkate alınmadı. Böylece efsane biraz daha karmaşık hale gelerek İngiliz birliğinin uzaylılar tarafından götürüldüğü değerlendirilmeleri yapıldı. Anzak askerlerinin bu

ifadeleri İngilizlere garip gelmiş olabilir. Fakat bu durum Türkler lehine mucizevi bir tecelli sayılmaktadır.

Müjde başlıklı anlatıda, Çanakkale Savaşları döneminde gökyüzünde, ince bir duman halinde “fethün karib” terkinin yazılı olduğunu anlatmaktadır.

Gökyüzünde ince bir duman halinde görülmüş olan “fethün karib” terkinin “Ve uhrâ tuhîbbûnehâ, nasrun minallâhi ve fethun karîb(karîbun) ve beşşiril mü'minîn(mü'minîne)³³ ayet-i kerimesinin içerisinde yer almaktadır. Ayette geçen “fethün karib” terkinin, “yakın bir fetih” manasına gelmektedir. Anlatının vermek istediği mesaja göre mânâ âleminde, gökyüzünde müslümanlara zaferin yakın olduğu işaret edilmektedir.

Efsaneye göre gökyüzündeki bu yazıyı birçok kişi görmüştür. Görenler arasında Çanakkale’de bulunan Edebi Heyet³⁴ üyeleri de vardır. Edebi Heyet, cephe gerisindeki halkı etkilemek, halkı savaşa ve galibiyete motive için oluşturulmuş bir topluluktur. Ayvazoğlu (1999), 1915 yılının haziran ayında, aralarında Tefvîk Fikret’in de bulunduğu otuz kadar şair, yazar, ressam ve bestekâr Karargâh-ı Umumî İstihbârât Şubesi Müdürlüğü’nden birer tezkere aldıklarını ve yazıda, Çanakkale’de savaş alanlarını gezerek duygularını ve düşüncelerini icrâ ettikleri sanatın diliyle halka ve gelecek nesillere anlatmaları istenmektedir, demektedir. Bu bir emir değil, sadece bir rica ve tekliftir. 11 Temmuz 1915 pazar günü, sol kollarında “çift yeşil defne dalından işaretli hâki keten elbiseleriyle” Sirkeci Garı’nda toplanan sanatkarlar, davet edilen birçok tanınmış şair ve yazarı aralarında göremeyince hayal kırıklığına uğrarlar. İbrahim Alaeddin “Refakatleri haberiyle sevindiğimiz zevattan bir kısmı son günlerde kararlarından vazgeçmişlerdi” diyor ve bazılarının resmî görevleri sebebiyle, bazılarının da seyahat yorgunluğunu ve muhtemel tehlikeleri düşünerek bu tarihî fırsatı kullanmadıklarını söylüyor.

Bu anlatıyı Edebi Heyet içerisinde yer alan Ömer Seyfettin kendi eserinde kaleme almaktadır. Ömer Seyfettin dışında olaya şahit olan ve bunu yazıya aktaran bir diğer isim ise Hamdullah Suphi Tanrıöver’dir. Tanrıöver olayı şu şekilde nakletmektedir:

³³ “Seveceğiniz başka bir kazanç daha var: Allah’tan bir yardım ve yakın bir fetih (Mekke’nin fethi). (Ey Muhammed!) Mü’minleri müjdele!” Kur’an-ı Kerim, 61/Saff, 13)

³⁴ Edebi Heyet hakkında daha fazla bilgi için bkz. Ömer Çakır, Türk Şiirinde Çanakkale Muharebeleri, Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları, Ankara, 2004; Beşir Ayvazoğlu, “Edebiyatın Çanakkale’si”, Aksiyon Dergisi, S. 1016, 1999.

“Dikkatli, uyanık dakikalarımızda, bütün geceyi ta ufuklara kadar bir mehtap aydınlığına boğan bir infilâk oldu. Büyük bir şehap, havada tutuşarak, kandil kandil ışıklar dökmüş ve arkasında aydınlık bir yol bırakmıştı. İtiraf ederim ki bunu bir düşman mermisi zannederek aldananlarımız çok oldu. Biraz sonra, Şark tepeleri üstünde sabahyıldızı havalanmağa başladı. Şafak serinliği içinde onun yükselmesini seyrederken ilk tahminimizde yanılmadığımız meydana çıktı. Gün başlıyor, fakat biz halâ sahil boyunca gidiyorduk. O esnada garip bir bulut, divanî yazıları hatırlatan çizgilerle, tam doğunun başladığı tepelerin üstüne, sabah kızartılarının yayıldığı, gök parçasına kıvrana kıvrana garip bir cümle yazmıştı. Bu cümle orada, göklere asılmış gibi duruyor. Hiç birimiz, bu kadar güzel bir bulut gördüğümüzü hatırlayamıyorduk. İçimizde hurafe hisleri kuvvetli olanlar, bunda bir işaret, bir haber fark etmeğe ve bunu okumağa çalıştılar. Şafak saatlerinin serinliğini ve aydınlığını veren tepelerin üstünde, şeklini değiştirmeyen bu ince dolaşık bulutu, eski muharipler, semavi bir haber kabul edebilirlerdi. Sabahyıldızı bir tesadüf olmak üzere bu yazının meçhul harfleri altına bir nokta gibi isabet ediyor ve onun güzelliğini artırıyor. Yolda tesadüf ettiğimiz köylü kadınla, erkeği, bize havadaki yazıyı göstererek: “Bu bir işarettir, ama kim bilir nedir?” dediler Bu bulut, gece düşen şehabın yanarak bıraktığı muhtelif renkli bir dumandı (Tanrıöver 1987: 79).

Gökte Bir Nur başlıklı anlatıda Çanakkale Savaşları’nda gökyüzünde görülen esrarengiz görüntü nakledilmektedir. Efsaneye göre gökyüzüne Fetih Suresi’nin ilk ayet olan “*İnnâ fetahnâ leke fethan mübînâ*³⁵”nın yazılı olduğu ve bunu birçoklarının gördüğü nakledilmektedir.

Anzak Askeri’nin Gördüğü Yazı başlıklı anlatıda Çanakkale Savaşları’nda bulunmuş bir Anzak askerinin yıllar sonra Türkiye’ye gelerek Topkapı Sarayı’ni ziyaret ettiği bir esnada orada bulunan bir tablodaki “La İlahe İllallah” lafzını daha önce savaş esnasında gökyüzünde gördüğünü ifade etmesi anlatılmaktadır.

İlahi Yardımlar başlıklı anlatıda olayların akış süreçleri doğrultusunda birbiri ile alâkalı birden fazla olağanüstü hâdiseden bahsedilmektedir.

Öncelikle 21 Ağustos tarihî için planlanan saldırı emirlerinin bilinmeyen ve tespit edilemeyen sebeplerden dolayı birliklere ulaşmadığı efsanede anlatılmakta ve bu olayın Allah tarafından yaptırıldığına inanılmaktadır.

İkinci olarak 21 Ağustos tarihinde başlayan taarruz, Türk cephesi üzerinden yükselmeye başlayan sabah güneşinin ışıkları nedeniyle askerlerin gözlerini kamaştırıyor, isabetli atışlar yapamıyorlardı. Bu nedenle öğleden sonrayı bekleyeceklerdi. Çünkü yaptıkları hesaba kendi gözlerini kamaştıran güneş ışınları öğleden sonra kendi taraflarına doğru eğilecek, dolayısıyla

³⁵ “Doğrusu biz sana apaçık bir fetih ihsân ettik.” Kur’an-ı Kerim, 48/Fetih, 1

bütün parlaklığıyla Türklerin gözünü kamaştırarak kendilerinin de hedeflerini seçmelerine ve vurmalarına yardımcı olacaktı. Fakat efsaneye göre düşman askerinin planları bozulmuştu. Çünkü gökyüzünde garip olaylar olmaya başlamıştı.

Efsaneye göre “hava pırıl pırıl, berrak iken, birden sağdan soldan bulutlar gelip güneşin önünü kapayıvermiş, dahası da hiç beklenmiyorken, bir sis tabakası Türk siperlerinin önüne çöküvermişti.”

Bu ilginç olaylar silsilesinin son halkasını ise “bombardıman için getirilmiş bulunan 60’lık toplardan çoğunun sebepsiz yere arızalanması” oluşturmaktadır. Efsanede düşman askerleri için olumsuzluk ifade eden tüm bu olayların bir İlahi inayet olarak değerlendirildiğini görüyoruz.

Tarihî gerçeklik açısından, efsanedeki bazı olayların içerisinde hakikat payı olduğunu görüyoruz. Aynı olayı İngiliz resmi tarihçisi Aspinall-Oglander şöyle nakletmektedir:

“Taarruzun öğleden sonra yapılmasındaki sebeplerin başlıcası; güneşi ilerleyen piyadenin arkasına almaktı. Öğleden sonra güneşin, İngiliz topçusuna yardım edeceği, buna mukabil, Türk müdafaa topçusunun gözlerini kamaştırarak görüşlerini engelleyeceğini ümit edilmekte idi. Fakat tabiat da, Türklerle beraber olarak İngilizlere karşı muharebe etmekte idi. Çünkü öğleden biraz sonra güneş, mevsimsiz bulutların arasına girerek kayboldu ve hafif bir sis tabakası Suvla ovasından kalkarak Türk siperlerini gizlemek için Türk tarafına geçti. Saat 14.30’da başlayan topçu hazırlık ateşi, bu yüzden az bir tesir yaptı. Türk topçu mevziilerinden birçoğu keşfedilememişti. General De Lisle’ in düşman topçusuna mukabele etmeğe memur ettiği 60 librelilik topların birçoğu arıza göstererek derhal saf harici çıkmışlardı.”(Aspinall-Oglander 2005: 377)

Bu çarpışmayı dürbünü ile izlemiş olan General Hamilton o akşam hatıra defterine kısa bir cümle yazmıştır: “Bugün tabiat Türkleri gizlemiş, Allah onları korumuştur” (akt. Şama 2004: 417).

Çıkartmayı Önleyen Bulut başlıklı anlatıda 25 Nisan 1915 Çanakkale Kara Savaşlarının başladığı gün Fransız birliklerinin Anadolu yakasındaki Beşigeler Koyuna çıkartma yaptıkları esnada meydana gelen ilginç hava olayları ve sonrasındaki gelişmeler anlatılmaktadır.

Efsaneye göre 25 Nisan 1915 günü Fransız birlikleri kara çıkartmasına başladıkları zaman diliminde birden havada büyükçe bir bulut belirir, süratle deniz üzerine inip bölgeyi görünmez bir hâle getirir. Bombardımanlar kesilmiş, koyulaşan sis altında hareket imkânı kalmamış. Sis, gökten inen ilâhî bir perde gibi, çevreyi maddi gözle görünmez hale getirmiş. Bunun üzerine Fransız birlikleri yarıda keserek Bozcaada’ya doğru geri çekilmişler.

General Hamilton'un 18 Nisan 1915'de Fransız Komutanlığı'na, Anadolu yakasındaki Kumkale'ye çıkarma yapılması için emir verdi. Bu harekâtın amacı Boğaz girişinde bulunan Türk kuvvetlerini önce yerinde tespit etmek, sonra imha etmektir. Bu harekâtın Gelibolu Yarımadası'na çıkacak ana kuvvetlere çok yardımı olacaktır. Görevini tamamlayan birlikler Avrupa yakasında görevine devam edecektir. Ayrıca bu harekete destek amacıyla Beşige Koyu'na da bir gösteri çıkarması yapılacaktır.

Eğer bu çıkarma başarılı olursa, çıkarmaya devam edilecek, aksi bir durumda geri çekilerek Seddülbahir'de asıl çıkarma bölgelerinde kendileri için belirlenen görevlerine gönderileceklerdir (Aspinall-Oglander 2005:173).

Fransız Filosu, 25 Nisan saat 04.30'da plan gereği Kumkale önlerine geldi. 05.15'teki bombardımanla harekât başladı. Akıntılar yüzünden Fransız Tugayı ancak saat 10.00'da kıyıya ayak basabildi. Aynı saatlerde Beşige kıyılarında olan Fransız birlikleri öğle saatlerinde, yoğun sis sebebiyle harekâttan vazgeçti ve geri döndü (Cassar 1974: 180).

Yukarıdaki tarihî bilgi ve verilerden de anlaşılacağı üzere, efsanede büyük oranda gerçeklik payı vardır. Burada, efsane mantığı içerisinde bir tabiat olayı ilahî bir inayete bağlanmış ve Allah'ın lütfu olarak izah edilmeye çalışılmıştır.

Yukarıdaki son üç anlatıda gökyüzünde bir bulutta bazı İslami mesajların verildiği anlatılmaktadır. İlahi dinler içerisinde bu anlatıyı destekleyecek mahiyette ki bir motifi Musa peygamberle ilgili olarak görmekteyiz. İsrail'in Rabb'i Musa'ya yasaları ileteceği zaman kendisini “gök gürlemeleri, şimşekler ve dağ üzerindeki koyu bir bulutla” gösterir (Eliade 2014: 109) denmektedir. Buradan da anlaşılacağı üzere gök, gökteki bulut ve tabiat hâdiselerine ilahi dinler içerisinde de Tanrı'dan mesaj iletmek yahut taşımak gibi fonksiyonlar yüklenmiştir.

Bulut İçinde Kılınan Bayram Namazı başlıklı anlatıyı 1963 yılında Eyüp Sultan Cami'sinde, Çanakkale Savaşları'na katılmış, 9. Tümede genç yaşta imamlık yapmış, tanıştığı zaman 76 yaşında olan kişiden bizâtihi dinlediğini ifade ediyor. Yazar, kitapta “Şimdi sizlere anlatacağım olay, değerli hocamın bir hatırasıdır” diyerek yukarıdaki esrarengiz olayı nakletmektedir.

Anlatıya göre 1915 yılının Ramazan Bayramı 12 Ağustos 1915 Perşembe gününe denk gelmektedir. Savaşın en çetin geçtiği bu günlerde Vehip Paşa³⁶ askerin toplu olarak bir arada bulunmasını askeri strateji açısından doğru bulmaz ve bölük imamına bu durumu askere uygun bir dille anlatmasını ister. İmam askerlere bu durumu izah etmeği düşündüğü sırada bir pir-i fâni görünür ve imama, askerlere bir şey söylememesini, ertesi gün namazın kılınmasını söyler.

Anlatıda da ifade edildiği üzere; askerler bayram namazı için bir araya gelirler ve tam namaza başlanacağı vakitte gökyüzünde aniden beliren bulutlar askerlerin üzerine gelir ve askerler bulutlar içerisinde dışarıdan fark edilmeyecek vaziyette bayram namazını eda ederler.

Efsanede üç ana motif vardır. Birinci motif, “zor anlarda beliren aksakalı pir motifi” ki burada kim olduğu zikredilmeden sadece bir imge olarak ifade edilmiştir. Anadolu sahası anlatılarında bu motife çok sık rastlamaktayız.

İkinci önemli motif, “olağanüstü gökyüzü ve hava olayları”dır. Efsanede teferruatlı bir şekilde anlatılan bu olay efsanenin omurgasını oluşturmaktadır. Namaz kılınacağı esnada gökyüzünde aniden beliren bulutlar Müslüman Türk askerini ilahi bir inayete koruma altına almıştır.

Anlatıdaki üçüncü önemli motif de “dua” motifidir. Dua motifi efsane ve menkıbe metinlerinde çok sık kullanılan bir motif olmakla beraber bu anlatıda kullanılmıştır. Buradaki farklı yön ise sadece dua diyerek ifade edilmemiş hangi duanın yapıldığı ve ne kadar yapıldığı da etraflıca ifade edilmiştir. Anlatıda Fetih Suresi’nin ilk dokuz ayetinin okunduğu ifade edilmektedir. Fetih Suresi faziletlerinin çok fazla olduğuna inanılan bir suredir. Özellikle ilk dokuz ayeti okunur. Bu yönde bir temayül vardır.

Fetih Suresi, hicretin altıncı yılında Hudeybiye Antlaşması dönüşünde Mekke ile Medine arasında nazil oldu. Yirmi dokuz âyet-i kerîmedir. İslâmiyet’in yakında elde edeceği fethi, başarı ve zaferi müjdelediğinden Sûret-ül-Fetih denilmiştir. Surede; Hz. Peygamber ve mü’minler için verilen ve verilecek olan nîmetler, münâfikların ve müşriklerin uğrayacağı azap hatırlatılmakta ve cihattan geri kalanlar ve daha başka konular anlatılmaktadır.

³⁶ Güney Grubu Komutanı, detaylı bilgi için bkz. Abdullah İlğazi & Mustafa Bıyıklı, *Mehmet Vehip (Kaçı) Paşa'nın Çanakkale Muharebelerindeki Yeri ve Önemi*, <http://atam.gov.tr/wp-content/uploads/004-Abdullah-ilgazi-Mustafa-Biyikli.pdf> (09.06.14)

Fetih suresinin çok fazla sayıda faziletlerinin olduğu ifade edilmekle beraber, bu anlatıya bakan yönüyle savaşlarda okunması muzafferiyetin simgesi olacağına inanılır. “Savaş halinde her sabah okuyan askeri birlik düşmana galip gelir. Cemaat sabah namazından sonra 1001 defa okursa askeri birlik zafer kazanır”³⁷ yönünde bir inanç mevcuttur.

Çıkartmayı Önleyen Bulut ve Bulut İçinde Kılınan Bayram Namazı anlatılarındaki bulutun koruması motifini küçük yaşta bir kervanla Şam’a giden Hz. Muhammed’le ilgili olarak, bir bulutun ona eşlik etmesini ve onu gölgelemesini (Suruç 2004: 122) içeren anlatıda görmekteyiz.

Rüzgârla Gelen İlahi Yardım I başlıklı anlatıda 24 Nisan’ı 25 Nisan’a bağlayan gece, kara harekâtının çıkartma noktalarını sabitleme adına yapılan uygun sahillerin yakın noktalarına bağlanan şamandıraların esrarengiz biçimde yer değiştirdiği ve bunun neticesinde düşman askerlerinin yanlışlıkla uzak noktalara çıkartma yaptıkları anlatılmaktadır. Efsane mantığı içerisinde bunun ilahi bir yardımla olduğuna inanılmaktadır.

Gerçekte vukû bulmuş bu olayın efsane mantığı ile bu şekilde açıklanmasını reddeden görüş ise bu olayı iki farklı şekilde açıklamaktadır.

Birincisi, şamandıraların rüzgârın etkisi ile yer değiştirdiği görüşü diğeri ise denize sabitlenen şamandıraların Türk askerleri tarafından ipleri kesilmiş ya da yerleri değiştirilmesidir.

Rüzgârla Gelen İlahi Yardım II başlıklı anlatıya göre, ilahi bir yardımın neticesi olarak rüzgâr Türk askerine yardım etmiş ve bu şekilde rüzgâr ters taraftan eserek İngilizleri kendi tuzaklarına düşmeye mahkûm etmiş olduğuna inanılmaktadır.

Yerden Çıkan Su başlıklı anlatı çok yaygın bir anlatı değildir. Bu anlatıya sadece tek bir kaynakta rastladık.

Efsanede yaralı bir askerin başından geçen olay nakledilmektedir. Efsaneye göre asker, savaşta yaralanmış ve birliğinden ayrı bir yöne düşmüştür. Yaralı asker aynı zamanda susamıştır ve çok acı çekmektedir. O anda Allah’a yalvarır ve yakarır. Başını yere koyduğu bir anda dudaklarında bir ıslaklık hisseder ve başını kaldırdığında yerden bir pınarın birdenbire çıktığını görür. Duası kabul olan asker kana kana su içer ve ruhunu Allah’a teslim eder. Birkaç gün sonra askerin bedenini bulurlar.

³⁷ http://mutlulugunsifresi.com/fetih-suresinin-esrari-ve-faydalari.html#.U5XGb_1_uCk

Bu efsanede “yerden su çıkması” motifi vardır. İslami anlatılarda biz bu motife “zemzem suyu” olarak bilinen suyun yerden çıkması şeklinde, Hz. İsmail ile ilgili anlatıda karşılaşıyoruz.³⁸

Anadolu sahası efsaneleri içerisinde benzer motifi içeren efsanelerle karşılaşmaktayız. Hacı Bektaş ile ilgili bir menkıbede benzer bir motifi görüyoruz. Hacı Bektaş, yeri eşeler ve yerden su çıkmaya başlar (Erbuğ 2007: 93). Başka bir menkıbede Abdurrahman Erzincani elindeki asasını yere vurur ve su çıkar (Erbuğ 2007: 165). Malatya efsanelerinden “Derme Suyu” efsanesine göre Hz. İsa asasını yere vurunca su çıkar (Yağbasan 2013: 83).

³⁸ Detaylı bilgi için bkz. <http://www.hayrettinkaraman.net/yazi/laikduzen/4/0068.htm> (05.06.14)

2.5. Şehitlerle İlgili Anlatılar

2.5.1. Savaş Dönemi

34. Mehtap'taki Güneş Şehit (Yanmayan Şehit)

Cevat Paşa askerlerine, sahilde İngilizlerin yuvalanmak istedikleri Mehtap Deresi'ne önceden mevzilenmeyi emretmiştir. 9. Bölük Kumandan Vekili Teğmen Mehmet Selim Efendi sabah namazını yere serdiği ana emaneti tüy seccade üzerinde kıldıktan sonra, emri yerine getirmeğe hazırdır. Gece, gaz lambası ışığında anasına karaladığı mektubu posta emirine bırakır. Satırlarında, anasına müjdelerin en delicesini muştular. Belki artık bir daha mektup yazamayacaktır ama ne gam! Müjdesi tahakkuk ederse bir başka, lakin ebedi ağuşun saadetini yudumlayacaktır. Satırlarını “Anamsın, bilirim ve şükrederim, amma velakin yarın sabah anavatani bir başka yerde müdafaa edeceğim. Dualarını eksik etme...” diye noktalar.

Siperden fırladığını ve arkasında hilal mevzii gibi efsaneleşen takımını görür. İngilizler, Selim Teğmen'in Mehtap Deresi'ne ırmaklaşacağının farkındadırlar. Obüs, mitralyöz mermileri ve şarapneller hedef alır bu takımı. Üç gün önceki taarruzlarında hazırladıkları küçük arabaları için derenin az ilerisine kadar gelmişler ve akaryakıtlarını bidonlar halinde yığımlardır oraya.

Mehmet Selim Teğmen ve takımı, tek başına bir ordu gibidir. Mermileri yetersizdir. Kendisi de, askeri giysi noksanı içindedirler. İngiliz günlük emri daha sonra anlatacaktır ki “Mehmedlerin çoğunun ayaklarında dolamalar ve çarıklar vardır.” Yatarlar yere, diz çökerler ve tetiklerine asılırlar. Dereyi zapt ettikleri an geriden taburun sağanak misali buraya boşalacağını bilirler. Ama bir an evvel. Bir dakika evvel.

Dereyi ilk sıçrayışta Selim Teğmen mühürler. İki ayağı birer Süleymaniye sütunu gibi semaya yükselir. İngilizler böyle görür kendisini. Sağ elinde revolveri, her mermisinin isabeti ile şereflenen bir kahkaha gibidir. Bir an üzerine âdeta bir çekirge bulutu gibi üşüşen kurşunları ve şarapnelleri fark eder.

Belli ki ömür burada yirmi beşinci senesinde noktalanacak ve bir ebedi güzellik olarak yukarılara uçuşacaktır. Erlen tek tek düşerler. Bir hain kurşun omuzuna, diğeri kalbine ve o aziz erkek alnına yapışır. Düşmanla mesafesi, artık elli metreden azdır. İngiliz şaşkınlık içindedir. Hâlâ ayakta duruşu, hâlâ yıkılmayışını izah edemezler. Kalın erkek dudakları açık, üzerinden kan nehri halindeki bir kızıl ırmak bu Mehtap Deresi'ne boşalır. Ama hâlâ ayaktadır. Sonra birdenbire bir mermi benzin bidonlarının siperlendiği tümseğe isabet eder.

Aman Yarabbi! Gökyüzüne tarrakalarla bir alev yükselir. Çepeçevre sarıvermiştir delikanlı teğmeni. İngiliz haşyetle bakar. Mehtap Deresi'nde sabahın bu ilk saatlerinde bir güneş peydahlanır. Alevler bir ehram zemininden incelerek yukarıya yükselirken, teğmenin gövdesi, mehtabı bastıran güneş misali yukarılara uzanır. O da, yanıyordur. Ama tonlarca akaryakıtın ışığı, utancından gölgelenmiş gibidir teğmenin nurlanışı yanında.

İngiliz rahibi Goeffrey Harrison nice sonra hikâye eder ki, bu manzara hiçbir kutsal kitapta yazılmamış, hiçbir muhayyile tarafından dile getirilmemiştir.

Teğmen, alev alev ışıldar ama yanıp kararıp kömürleşmez. Daha hâlâ sağ elinde tabancası, sol elinde mushafı vardır. Yere düşmez. Petrolün son damlası da alevlendikten sonra ortalık sükûnet bulur. İngilizler dereye inerler. Ürkerler. Mehtap Deresi'nde Teğmen Mehmet Selim'in na'sı, yanmamış gibidir. Sadece alnında ve vücudunda mermiler. O kadar. Kalpağı yanına devrilmiştir. İçine mushafı gömdüğü sol eli kalbinin üzerine basılmıştır. Tabancası hâlâ sağ avucunun muhasarası altındadır. Gözleri açıktır. Göz bebekleri dudakları gibi tatlı bir tebessümle büklüm büklüm ışıltı ışıltıdır.

Çanakkale muharebelerinin güzel hâtıralarından birisi orada yaşanır. İngilizler ateş keserler. Mevzilerimizle işaretleşirler. Bizim saflardan bir manga aşağı iner. Şehit çocuklarımızı kucaklarlar. Sonra Mehmet Selim Efendi, oracıkta bir sedyeye konulur. Papaz Harrison nice sonra yazmıştır:

“Bu tek kelime ile bir mucize idi. Yüzlerce kilo benzinin kavurmuş olması gereken na'sında tek bir yanık yoktu. Sadece Mehtap Deresi üzerine kümelenen bulutların karartısı içinde genç teğmenin sanki vücudu içinde ışıklanan bir güneş vardı. Elmas beyazı, pırlanta yansımaları bir mücevher gibiydi.”

- a. **Efsanenin Adı:** Mehtap'taki Güneş Şehit (Yanmayan Şehit)
- b. **Efsanenin Kaynağı:** İbrahim Refik, *Çanakkale'nin Ruh Portresi*, Albatros Kitapları, İstanbul 2003, s. 67-69.
- c. **Efsanede Yer Alan Zaman(lar):** 1914/1915 savaş zamanı
- d. **Efsanede Yer Alan Mekân(lar):** Çanakkale cephesi, Mehtap deresi
- e. **Efsanede Yer Alan Kişi(ler):** Cevat Paşa, Teğmen Mehmet Selim Efendi
- f. **Efsaneyle İlgili Maddi Unsurlar:** Çeşitli savaş materyalleri, Silah ve (Kuran-ı Kerim).
- g. **Efsanede Sözel Anlatıcı/Yazar Unsuru:** Efsane bir kitapta tespit edildiği için yazar unsuru söz konusudur. Yazar efsanenin ilk kaynağını belirtmemiştir. Yazar efsane

motiflerine dokunmadan bir metin oluşturmuştur. Okuyucuyu sıkmamak ve bilgilendirmek için tahkiye üslubunu kullanmıştır. Bununla beraber bu efsane şekil olarak bilindik efsane kalıplarından farklılık arz etmektedir. Yazarın anlatım üslubu ve efsaneye edebi bir atmosfer kazandırma çabası, efsanenin şekil özelliklerini zorlamaktadır.

- h. Efsanede Geçen Motifler:** A 790 Semai (Nurani ışıklar), F1010 Diğer olağanüstü olaylar, (T)V 56 Namaz, V 463 Dinî şehitlik

35. Cennet Hurileri

Türk milleti, namusu kabul ettiği aziz toprağını Çanakkale’de müstevilere teslim etmemek için yüzbinlerce vatan evladıyla etten duvar ördüğü günlerde Binbaşı Rıfat Bey, seyyar sahra hastanesinde yaralı askerlerle haşır neşir olan bir hekimdir. Vazife gördüğü birliklerin birinde saf ve temiz bir Mehmetçik, her fırsatta, “Şayet şehit olursam, bir huri gelip beni karşılayacak” dermiş. Onun bu safiyâne imanına tebessüm edenler, hatta gülenler olsa bile, o hiç aldırılmaz, kanaatini tekrar eder dururmuş. Nihayet günün birinde yağlı bir kurşun Mehmetçiğin alınına saplanmış. Dr. Binbaşı Rıfat Bey koşup gelmişse de yapılacak bir müdahale kalmadığını ve Mehmetçiğin artık, birkaç dakikalık ömrü kaldığını anlamış. O arada, yakasını gevşeterek yaralıyı rahatlatmak isteyen arkadaşı: “Seni karşılamaya gelen huri var mı?” diye sorunca Mehmetçik, sönmek üzere olan sesine parmakları ile de işaret yaparak kuvvet vermiş ve “Hem de iki tane” diyerek dünyaya kapadığı gözlerini hurilerin dünyasına doğru açmıştı.

- a. **Efsanenin Adı:** Cennet Hurileri
- b. **Efsanenin Kaynağı:** Samiha Ayverdi, *Hey Gidi Günler Hey*, Hülbe Yayınları, Ankara 1988, s. 13
- c. **Efsanede Yer Alan Zaman(lar):** 1914/1915 Çanakkale Savaşları
- d. **Efsanede Yer Alan Mekân(lar):** Çanakkale cephesi
- e. **Efsanede Yer Alan Kişi(ler):** Bir Mehmetçik ve Dr. Binbaşı Rıfat Bey
- f. **Efsaneye İlgili Maddi Unsurlar:** -
- g. **Efsanede Sözel Anlatıcı/Yazar unsuru:** Efsane bir kitapta tespit edilmiştir. Yazar unsuru söz konusudur. Yazar efsaneyi tahkiye etmiştir.
- h. **Efsanede Geçen Motifler:** V 231 Meleklerin görülmesi, V 300 Dinî İnanışlar, V. 312 Saf kalple iman

36. Şehit Askere Görünen Huriler

Her komutanın olduğu gibi, Alman Subayı Veber Paşa'nın yanında da birkaç tane posta eri bulunuyordu. Hikâyemizin kahramanı Ahmet, Veber Paşa'nın posta eridir.

Ahmet, askere gelirken hayatı mânalanmış, müşkülleri çözülmüş, yüreği ferahlamıştı; ama taşkın sular gibi kabaran savaşa isteği, Veber Paşa'ya hizmet ederken, yatağında sessiz akan sular misali yumuşayıvermişti.

Ahmet'in bir manevî dünyası var ki, dostlar başına. Pırıl pırıl, parlak bir ayna gibi! Buna rağmen, içi tarifsiz kederlerle doluydu. Maddesine dar gelen ruhunu bir yerde oyalayamıyor, hiçbir şeyde avunup teselli bulmuyordu. Maddî ve manevî varlığını sonsuz bir aşk süzgecinden geçirerek yıkayıp temizleyen ve daha da kâmil, daha da istekli bir arzunun içinde kıvranıp duruyordu.

Başı sonu bilinmeyen zaman deryası içinde aşk ve iman yolunda ulaşılmaz duyguların insanı Ahmet, 29 Haziran 1915 sabahı bir başka şevk, bir başka duygu ile uyanmış, bu düşünce ve inanç varlığını o derece sarmış ki, sonunda her şeyi göze alıp Veber Paşa'nın karşısına dikilmiş:

“Ben savaşmak istiyorum. Arkadaşlarımın arasında şehit olmak istiyorum” diyebilmişti.

Paşa, ilk önce şaşkınlık geçirdi. Sonra:

“Ahmet, şehitlik ölmek değil midir? Niçin ölmeyi istiyorsun?”

Ahmet:

“Paşam, ben fakir bir ailenin çocuğuyum. Anamın parası yok, geçimde güçlük çekiyoruz. Savaştan sonra evlenmem gerekecek, ama neyle evleneyim? İçim Allah sevgisiyle dolu, buraya gelirken Allah rızası için maddi dünyamı satıp cennete girmek için savaşa geldim. Cennet benim mekânım olacak, orada iri gözlü huriler beni bekliyor. Bu savaş, bu duygularımın sebebi değil midir Paşam?” dedi.

Ahmet'in bu istek ve yakarışı karşısında Veber Paşa şaşkınlıklar geçiriyor! Fakat ‘hayır’ diyemiyordu!

Denize düşenin yağmurdan haberi olur mu?

Ahmet'in isteği olmuş, savaş izni çıkmıştı. Orada gönlü aydın, gönül gözü açık bir ulu kişi gördü. Onunla helalleşti. Artık, dünyası kendi içindeydi. Görev kisvesiyle bu dünyayı örtmüş, etrafına gerçeğinden bir işaret ve nişan vermemişti. Türk İslam izdivacının harika

evlatları bunlar idi. Ahmet, oklanmış gibi yürüdü gitti. Savaşların içine karıştı. Gün akşama dönünceye kadar kan ve barut kokuları içinde savaştı, savaştı durdu.

Ahmet, iki üç gün ortalıkta görünmedi. Çünkü arzusu olmuş, cennet kapısının eşliğinde; alnından yediği bir kurşunla yerde cansız, huzur ve rahat içinde yatıyordu. Onu o şekilde buldular. Ahmet'in yerde yatışı sanki 'Hak var, işte benim halim' der gibiydi. Ondan Hakk'ın ve cennetin sırları doğuyordu. Yaratanın himaye ve sevgi örtüsüyle âlem halkından ayrılmıştı.

Durumu Veber Paşa'ya bildirdiler. Paşa, Ahmet'in yanına geldi. Yüzüne baktı ve gülümsedi: "Acaba, şimdi kaç huri ile evlendin, bunu merak ediyorum" dedi. O anda Paşa'nın sesini duymuşçasına, cansız bir halde yerde yatmakta olan şehit Ahmet'in sağ kolu yukarıya kalktı ve parmakları ile iki işaretini gösterdikten sonra, kol, yavaşça kalbinin üzerine kondu. Onun isteği olmuş ve gerekli cevabı da cansız görünen cesetten verilmişti. Olayı dehşetle seyrettiler. Seyredenlerin betleri benizleri kül gibi olmuş, kimsenin yüreğinde dur durak kalmamıştı. Bu hale taş olsa dayanamazdı. Görenler mi dayanacak? "Allah Allah!" diyen kendinden geçiyor, sanki birlik göklerinde uçmak istiyorlardı. Tanrı'yı birlemenin ilahi ahengi içinde varlıklarından, benliklerinden soyunmuşlar, kendilerinden geçmişlerdi.

- a. **Efsanenin Adı:** Şehit Askere Görünen Huriler (ad bana ait)
- b. **Efsanenin Kaynağı:** Mehmet İhsan Gençcan, *Kan Çiçekleri*, Bayrak Matbaacılık, İstanbul 2003, s. 157.
- c. **Efsanede Yer Alan Zaman(lar):** 1914/1915 Çanakkale Savaşı
- d. **Efsanede Yer Alan Mekân(lar):** Çanakkale cephesi
- e. **Efsanede Yer Alan Kişi(ler):** Veber Paşa, Posta eri Ahmet, Askerler, Huri(ler)
- f. **Efsaneye İlgili Maddi Unsurlar:** -
- g. **Efsanede Sözel Anlatıcı/Yazar Unsuru:** Anlatı bir kitapta tespit edilmiştir. Bu nedenle yazar unsuru söz konusudur. Yazar anlatının motif yapısını bozmadan, tahkiye üslubu kullanmıştır. Bununla birlikte ile okuyucunun maneviyatı artırmak için özel ifadeler kullanmaya gayret göstermiştir. Bununla beraber bu efsane şekil olarak bilindik efsane kalıplarından farklılık arz etmektedir. Yazarın anlatım üslubu ve efsaneye edebi bir atmosfer kazandırma çabası, efsanenin şekil özelliklerini zorlamaktadır.
- h. **Efsanede Geçen Motifler:** V. 312 Saf kalple iman, V. 463 Dinî şehitlik, V. 231 Meleklerin görülmesi, V 300 Dinî İnanışlar

37. Silahıyla Gömülenler

Abdullah Dağıstanî, Nakşibendi tarikatı şeyhlerinden, âlim, veli ve İslam mücahididir.

Ümmet-i Muhammedi müdafaa için gönüllü mücahit olarak Balkan Savaşı'na katıldı. Bunu takiben Çanakkale cephesinde ve Bağdat cephesinde cihadına devam etti.

Çanakkale Savaşı'nda başından sonuna dek çarpışan Abdullah Dağıstanî savaş hâtıralarından birini şöyle dile getiriyor:

“İngiliz’in, Fransız’ın, İtalyan’ın donanmaları gelip orayı bombardıman ettiğinde ve karaya asker çıkardıklarında, İslâm askerleri oraya hücum edip, ta denizin içerisinde dahi düşmanı süngüleyip tüketiyordu. Yalnız donanma uzaktan ateş edip denizin içinde elinde silah tuttuğu halde şarapnel ile şehit olan kimseler olurdu. Onların elinden silahı almaya çalışırdım. Katiyyen o silahı elinden almaya imkân yoktu. Öylece defnediyordum. Huzur-u Rabb’ül Âlemine öyle çıkmak istiyor, bırakmıyor silahı. Kaç kimseleri böyle defnettim. Elllerinden silahı almak mümkün olmadı. Vatanın kıymetini bilen adam böyle tutar. İmanın kıymetini bilen adam böyle tutmalı.”

- a. **Efsanenin Adı:** Silahıyla Gömülenler
- b. **Efsanenin Kaynağı:** İbrahim Refik, *Çanakkale'nin Ruh Portresi*, Albatros Kitapları, İstanbul 2003.
- c. **Efsanede Yer Alan Zaman(lar):** 1914/1915 Çanakkale Savaşları
- d. **Efsanede Yer Alan Mekân(lar):** Çanakkale cephesi
- e. **Efsanede Yer Alan Kişi(ler):** Abdullah Dağıstanî, şehit askerler
- f. **Efsaneye İlgili Maddi Unsurlar:** Şehit askerlere ait silahlar
- g. **Efsanede Sözel Anlatıcı/Yazar Unsuru:** Efsane yazılı kaynakta tespit edilmiş olmasına rağmen olayı yaşayan kişinin ifadeleri ile kaleme alındığı için anlatıcı unsur ön plandadır. Anlatıcının olayı bizâtihi yaşamış ve şahit olmuş olması efsanenin gerçeklik payını ve inandırıcılığını artırmaktadır. Efsane metninin son kısmında ise anlatıcının ve efsanenin vermek istediği ‘vatan ve millet sevgisi’ mesajı belirgin bir haldedir.
- h. **Efsanede Geçen Motifler:** V220 Veliler, V. 463 Dinî şehitlik, V 300 Dinî İnanışlar

38. Çanakkale Savaşında Silahını Bırakmayan Asker

Çorum'un Osmancık ilçesi Başpınar Kasabası Karaviran kütüğüne kayıtlı Bekir Hoca'nın medrese talebesi dört oğlundan Çanakkale'ye katılan Ali Hoca'nın şehadetiyle ilgili bir tablo. Düşmanın top ve güllelerinin sağanak halinde yağdığı bir ikinci vakti namazını eda etmektedir Ali Hoca. O menfur sağanaktan bir şarapnel parçası isabet eder bu iman eri Anadolu yiğidine. Silahı hemencecik önünde durmaktadır. Darbeyle beraber silahına sarılır. Silahına sahiptir lakin can kuşunu kaçırmıştır elinden. Can kuşu cennete uçmuştur. Ali Hoca'nın silahını elinden kimse alamaz. Arkadaşları komutanının yanına gelmişlerdir. Üzerindeki emanetler tespit ve teslim alınacaktır. Lakin garip bir devir teslimdir bu. Ali Hoca, silahını kimseye vermez. Sımsıkı kavradığı silahı elinden koparamazlar. Arkadaşlarından biri, bileğinin kesilmesini teklif eder silahı alabilmek için. Lakin komutan manidar bir bakış fırlatır askere ki bu bakış eritir teklifin sahibini. Ve döner Ali Hoca'ya komutan "Oğlum Ali, Allah'ın sana bahsettiği en büyük rütbeyi aldın. Bu saatten sonra sana bu silah lazım olmayacak. O bize gerekli. Onun için silahını bize teslim eder misin evladım?" der. Bu hitaba Ali Hoca, ellerini açarak ve silahı bırakarak cevap verir.

Ali Hoca'nın kendisinden üç dört yıl haber alınamamış. Sadece Çanakkale cephesinde olduğu biliniyormuş, o kadar. Bir gün Ali Hoca'nın atı, Karaviran'a gelmiş. Komşular, Bekir Hoca'ya gelip haber vermişler "Ali'nin atı geldi." Bekir Hoca "Ali yok mu?" diye sorar. "At yalnız geldi. Ali'yi görmedik" der komşuları. Bekir Hoca "Atın gözüne bakın, gözünde yaş var mı? Bana haber verin." Bunun üzerine evden çıkıp ata baktıklarında mahzun bir insan gibi gözyaşı döktüğünü görüyorlar. Gelip durumu Bekir Hoca'ya haber veriyorlar. O da abdest alıp iki rekât namaz kıldıktan sonra ellerini semaya kaldırarak şöyle diyor: Rabbim, sana şükürler olsun. Ne mutlu bana, şehit babası oldum. Allah'ım, şehit oğlumun şefaatinde mahrum etme. Namaz ve duayı bitirdikten sonra Atı ahıra çekin, terini kurulaşın, yem saman verin. O, Ali'min emaneti, deyip tesbihine devam ediyor.

- a. **Efsanenin Adı:** Çanakkale Savaşında Silahını Bırakmayan Asker
- b. **Efsanenin Kaynağı:** <http://www.izafet.net/threads/canakkale-savasinda-silahini-birakmayan-asker.671746/> (09.05.14)
- c. **Efsanede Yer Alan Zaman(lar):** 1914-1915 Çanakkale Savaşları
- d. **Efsanede Yer Alan Mekân(lar):** Çanakkale ve Çorum
- e. **Efsanede Yer Alan Kişi(ler):** Asker Ali Hoca, Babası Bekir Hoca, Komutan, Askerler ve Köylüler
- f. **Efsaneye İlgili Maddi Unsurlar:** -

- g. Efsanede Sözel Anlatıcı/Yazar Unsuru:** Anlatı bir internet sitesinde tespit edilmiştir. Yazar unsuru söz konusudur.
- h. Efsanede Geçen Motifler:** V 463 Dinî şehitlik, E 545. 1 Ölü ile diyalog, B 401 Faydalı at, F 980 Hayvanlarla ilgili olağanüstü olaylar, B 214. 4 Ağlayan hayvanlar, V 50 Dua, (T)V 58. 6 Abdest alma, (T)V 56 Namaz

39. Şehit Mehmet Nöbette

Susurluklu Ömer Çavuş anlatıyor: Soğanlıdere'deydik. Bölüğümüz üç gün hiç uyumadan düşmanla savaşmış, pek çok arkadaşımızı kaybetmiş, çok yorulmuştuk. Kumandanımız bölüğü biraz geriye çekmiş, bir dere yatağında istirahate geçmiştik. Bir manga kadar askerimiz ön siperde nöbette kalmıştı. Düşman da en az bizim kadar yorgundu, uykusuzdu. Belki bizi rahatsız edip uyutmamak, belki de bizim bir gece baskınımızı engellemek, için sabaha kadar bizim siperleri makineli tüfekle taradı durdu. Ancak gün doğarken ateş kesti.

Sabah nöbet yerinde ne var ne yok kontrol etmek ve nöbettekileri değiştirmek için bir başka manga gönderildi. Biraz sonra yeni gelen manga çavuşu şaşkın bir vaziyette geri geldi.

“Yüzbaşım, bütün nöbetçiler şehit olmuş, ama çavuş nöbeti bırakmıyor” dedi.

Yüzbaşı ile beraber ben de gittim. Gerçekten de çavuş nöbette idi. Bir kayanın üzerine abanmış, parmağı tetikte, gözleri açık, bütün dikkati ile ileri bakıyordu. Bir mermi alnından girmiş, arkadan çıkmıştı. Sırtı kan içindeydi. Alnından akan kan göz çukurlarından aşağı yaş gibi damlamıştı. Önce silahını alalım dedik, bırakmadı. Yüzbaşı geldi, eliyle çavuşun omzuna dokunarak: “Sen görevini yaptın. Nöbet bitti” dedi. Şaşırtıcı bir şey oldu. Çavuşun parmakları çözüldü, yavaşça kayıp sırt üstü uzanıverdi. Kim bilir, şehit orada hâlâ nöbette idi...

- a. **Efsanenin Adı:** Şehit Mehmet nöbette
- b. **Efsanenin Kaynağı:** Aydın Ayhan, *Çanakkale... Ah Çanakkale*, 251 Bin Dev Öğrenci Kültür Yayınları, Manisa 2012. s. 182.
- c. **Efsanede Yer Alan Zaman(lar):** 1914/1915 Çanakkale Savaşları
- d. **Efsanede Yer Alan Mekân(lar):** Soğanlıdere
- e. **Efsanede Yer Alan Kişi(ler):** Ömer Çavuş, Yüzbaşı, Nöbet tutan şehit asker
- f. **Efsaneye İlgili Maddi Unsurlar:** Şehit askerin silahı
- g. **Efsanede Sözel Anlatıcı/Yazar Unsuru:** Anlatı bir kitapta tespit edilmiştir. Fakat sözel anlatıcının ağzı ile anlatılmıştır. Anlatıcı kendisinin de içinde bulunduğu anlatmaktadır. Bu anlatının inandırıcılığını güçlendirmektedir.
- h. **Efsanede Geçen Motifler:** E 760 Hayat belirtisi, E 545. 1 Ölü ile konuşma, V. 463 Dinî şehitlik

40. Balıkesirli Sancaktar Ali

8. Alay cephesine Balıkesir taraflarından 120 civarında gönüllü gençler geldi. Hemşerilerini teslim alan bölük komutanı Yzb. Hattatoğlu Mustafa Bey, kendisine emanet edilen gençleri teftiş etti. Birisinin elinde, bir sopanın ucuna bağladıkları bu gençleri temsilen bir bayrak vardı. Üzerine de “Karesi Gönüllüleri” diye yazmışlardı. Hepsi sevinç ve neşe içindeydiler.

Diğerlerinden farklı olarak, göğsünde, boynu ile koltuk altına bağlanmış ve kının içine gizlenmiş bir saldırma asmış olan bir Ali vardı.

Savaşın sürdüğü günlerin birinde komutan saldırı emrini verdi. Düşmanla akşama kadar savaştılar, akşama doğru gidenlerden sadece on üç kişi geriye döndü. Dönenlerden birisi;

-Komutanım, Ali’yi gördüm. Şehit olmuş, elinde sancağı sımsıkı tutmuş, elinden sancağı alamadık, bize vermedi, dedi.

Bir iki gün sonra ateşkes ilan edilmişti. Komutan Mustafa Bey, Ali’nin şehit düştüğü yere doğru gitti. Ali elinde sancak, yere düşürmemiş, öylece duruyordu. Sancağı ona da vermedi. Ali sancağa sarılarak o şekilde defnedildi.

- a. **Efsanenin Adı:** Balıkesirli Sancaktar Ali
- b. **Efsanenin Kaynağı:** Şinasi Çağatay (akt. H. Hüseyin Maltepe, *Kaybettikleri İle Kazananlar*, Özener Matbaacılık, İstanbul 2003, s. 117-120).
- c. **Efsanede Yer Alan Zaman(lar):** 1914/1915 Çanakkale Savaşları
- d. **Efsanede Yer Alan Mekân(lar):** Çanakkale Cephesi
- e. **Efsanede Yer Alan Kişi(ler):** Balıkesirli Sancaktar Ali, Yzb. Hattatoğlu Mustafa Bey ve askerler
- f. **Efsaneyle İlgili Maddi Unsurlar:** Sancak
- g. **Efsanede Sözel Anlatıcı/Yazar Unsuru:** Anlatı bir kitapta tespit edilmiştir. Bu nedenle yazar unsuru söz konusudur.
- h. **Efsanede Geçen Motifler:** V. 463 Dinî şehitlik,

41. Kopuk Bacak (Bigalı Şükrü)

Yıl 1915. Top sesleri yeri göğü inletmekte, toprak atılan mermiler ile yer değiştirmekte, açılan çukurların içindeki yüzlerce askerimiz, havadan inen taşın toprağın altında kalıp, diri diri gömülmekte. Makineli tüfek tarrakaları etrafı çınlatmakta, mermiler havada çarpışmakta ve mevzilerden su yerine oluk oluk kan akmaktadır. Siperlerde şehit düşen arkadaşlarının yerini alan askerler bir iki dakika sonra öleceğinin bilinciyle atılmaktadır öndeki siperlere.

İşte kıyamet gibi bir günde siperdeki Mehmet Emin oğlu Şükrü'nün yanma komutanı Yarıbay İrfan Bey gelir "Oğlum müjde! Bir kızın olmuş, git gör dünya gözüyle" der. Şükrü cepheyi bırakıp gitmek istemese de komutanının emriyle yola koyulur. Şükrü toparlanır, cepheden ayrılmasının üzüntüsü, kızma kavuşmanın sevinç ve heyecanı ile rüzgâr gibi aşar dere ve tepeleri. Gecenin karanlığında yola devam ederken ormanın içinde birkaç asker görür ateşin başında. Onlarla selamlaşır, biraz hasbihal eder ve nereden gelip nereye gittiğini anlatır askerlere.

Askerler yorgun olan Şükrü'ye ateşte pişirdikleri patateslerden ikram ederler. Sonra da gideceği mesafenin uzun, vaktinde gece olduğunda dolayı burada istirahat etmesini söylerler. Zaten yorgun olan Şükrü'nün başını koyması ile uyuması bir olur.

Uyandığında şafak ağarıyordu, şaşkınlık içinde etrafına bakar ama gece ateşin başında olan askerlerden hiç biri yoktur yanında. Başını koyduğu ise kopuk bir bacadır! Şaşkınlık içinde Kelime-i Şehadet getirir, etrafına bakınır, kendini misafir edenlerin hepsinin şehit olduğunu anlamıştır.

Koşar adım Biga'ya gelir, on sekiz günlük olan kızını sever, öper, bağrına basar. Dönüş yolculuğundan hemen önce eşine döner "Raziye, beni yolda gelirken şehitler misafir etmişti. Benim gidişim olur dönüşüm olmaz. Çocuklar önce Allah a sonra sana emanet " der ve cepheye geri döner.

Birkaç hafta sonra askerlik şubesinden şehitlik haberi gelir.

- a. **Efsanenin Adı:** Kopuk Bacak / Bigalı Şükrü
- b. **Efsanenin Kaynağı:** İsmail Dönmez, *Sırlar Dünyası Çanakkale*, Çevik Matbaacılık, Çanakkale 2011, 158-159; Hasan Hüseyin Maltepe, *Yıkılmayan Çanakkale*, Paradoks Yayınları, İstanbul 2013, s. 72-75
- c. **Efsanede Yer Alan Zaman(lar):** 1915
- d. **Efsanede Yer Alan Mekân(lar):** Çanakkale cephesi, Biga(Çanakkale)
- e. **Efsanede Yer Alan Kişi(ler):** Asker Şükrü, Hanımı, Yarıbay İrfan Bey, Şehit askerler

- f. Efsaneyle İlgili Maddi Unsurlar: -**
- g. Efsanede Sözel Anlatıcı/Yazar Unsuru:** Anlatı bir kitapta tespit edilmiştir. Bu nedenle yazar unsuru söz konusudur.
- h. Efsanede Geçen Motifler:** P 210 Karı koca, E 422 Hayaletin yaşayan insan özelliklerine sahip olması, V 463 Dinî şehitlik

2.5.2. Savaş Sonrası

42. Nöbet Mangası

Çanakkale Savaşları'ndan yıllar sonraydı. Bir deniz astsubayı ile bir çavuş, birlikte cip içerisinde Çanakkale'nin Kirtetepe Köyü'ne doğru ilerliyorlardı. Vakit akşamüzeriydi. Kirtetepe Köyü yakınlarına yaklaşmışlardı.

İki tarafı çamlarla kaplı yolda ilerlerken birden önlerine bir manga asker çıktı. Arabayı kullanan asker, aniden önüne çıkan askerlerin içine dalmamak için frene sert bir şekilde bastı. Astsubay arabanın aniden durmasıyla neredeyse camdan fırlayacaktı.

Arabanın içindekilerin gözleri fal taşı gibi açılmıştı. Evet, evet! Bunlar Türk askerleriydi, ancak elbiseleri hiç de o günkü askerlerin giydiği cinsten değildi. Askerlerin üzerlerindeki uniformalar, Çanakkale Savaşları esnasında Türk askerlerinin kullandığı elbiselerdendi. Hem gecenin bu saatinde askerlerin bu kuytu yerde ne işi olabilirdi ki?

Biraz daha dikkatli baktıklarında gördükleri askerlerin Çanakkale Harbi'ndeki askerlerin kıyafetleri olduğunu fark ettiler! Başlarında fes var, hepsi poturlu. Arabayı kullanan asker, bir an hayal mi görüyorum acaba, diye düşünmüş, gördüklerinden emin olamamıştı.

Ne yapacaklarını şaşırılmışlar, öylece kalakalmışlardı. Hiçbir şey söylemeden askerler geçene kadar beklediler. Askerler, yolun karşısına geçip ağaçlık arazide bir sis bulutu gibi kayboldular.

Arabayı hareket ettirip, ilerlemeye başladıklarında ağızlarını bıçak açmıyordu. İkisinin de benzi kül gibi olmuştu. Kirtetepe Köyü'ne vardıklarında, köyün ihtiyarlarından biri ile karşılaştılar. Komutanla ihtiyar arsında geçen muhavere ihtiyar komutana:

-Ah kumandanım, ah! Bu manga, Çanakkale savaşında nöbet tutan mangaymış. Fransızlar, bu bir manga askeri şehit etmişler o zaman. Ama o şehit manganın askerleri, ne hikmettir bilinmez her akşam güneş battıktan sonra görevlerini yerine getirmek için gidiyormuş gibi uzaklardan gelirler. Yolu karşıdan karşıya geçerler, ormanın içine yürüyüp kaybolurlar. Nöbet mangası onlar...

a. Efsanenin Adı: Nöbet Mangası

b. Efsanenin Kaynağı: Arif Akpınar, *Çanakkale İçinde*, Muştı Yayınları, İstanbul 2012, s. 90-92; Mustafa Turan, *Destanlaşan Çanakkale*, Cihan Yayınları, İstanbul 2012.

c. Efsanede Yer Alan Zaman(lar): Çanakkale Savaşından yıllar sonra (?)

d. Efsanede Yer Alan Mekân(lar): Kirtetepe Köyü

- e. Efsanede Yer Alan Kişi(ler):** Er, astsubay, ihtiyar, bir manga asker
- f. Efsaneyle İlgili Maddi Unsurlar: -**
- g. Efsanede Sözel Anlatıcı/Yazar Unsuru:** Efsane bir kitapta tespit edilmiştir. Yazar efsaneyi diyaloglarla genişleterek bir metin haline okuyucuya sunmuştur. Bu durum ana metni efsane havasından uzaklaştırmıştır. Motiflere dokunmadan, diyalog parçaları atılarak metni buraya aldık.
- h. Efsanede Geçen Motifler:** E 421. 5 Hayaletin iki veya daha fazla kişi tarafından görülmesi ve onların görünümünü teyit, E 422 Hayaletin yaşayan kişinin özelliklerine sahip olması

43. 1935 Yılında Bir Nöbet Gecesi

Bir arkadaşımın dayısı Balıkesirli Mustafa (Bozkır) 1935-1936'da Gelibolu'da askerdi. O dönemde harp sahaları daha düzenlenmediği için yasak bölgelerdi. Buralarda kimse girmesin diye nöbet tutulurdu. Birliğin bulunduğu bölgede öyle bir nöbet yeri vardı ki; orada nöbet tutanlar ürküntü ile gelmekte, anlattıklarına kimse inanmamakta, bir daha orada nöbet tutmaktan çekinmekteydiler.

Bir gün orada nöbet tutma sırası Balıkesirli Mustafa'ya gelmiştir. Bir başçavuş herkesi nöbet yerlerine götürür, oralardan nöbet tutmuş olanları getirirdi.

O herkesin ürktüğü nöbet yerine geldiklerinde başçavuş, Mustafa'ya eliyle bir işaret ederek; "Oğlum, burası çok şehidimizin gömüldüğü bir toplu mezardır. Şu ağaçlık yerden şu nöbet kulübesinin köşesine kadar olan yerde binlerce şehit yatıyor. Ola ki nöbette sıkışsın, sakın oraya abdest bozma, şu ileriki dereye git. Orası boş. Haydi, iyi nöbetler."

Mustafa bir şey düşünmeden nöbet tutmaya başlar. Gece yarısına doğru sıkışır, dereye gider. İhtiyacını giderir. Bir abdest alır gelir. "Şu şehitlerin üzerinde bir namaz kılayım" diye düşünür.

Namaza durur. Tam seccadeye kapanırken oradan korkunç çığlıklar, bağırımlar, feryatlar, sesler duyar. Bozar namazı, etrafına bakınır. Acaba başkası mı var diye düşünür. Etrafta hiç kimse yoktur. Her yer sessizdir. Bir daha namaza durur, seccadeye kapanır. Birden seslerin toprağın altından geldiğini fark eder. Öylece kalakalır. Başını seccadeden kaldırdığında sesler kesilir. Namazı bitirir. Oturur orada sabah oluncaya kadar Kur'an okur. Okudukça coşar.

Ertesi gün nöbet bitiminde, başçavuş 'Bir şey olup olmadığını' sorar. Mustafa olanları anlatır. Başçavuş, 'Oğlum orada yatanlar bir perşembeyi cumaya bağlayan gece şehit olmuşlar. Hep aynı gecede oradan sesler gelir. İyi etmiş de Kur'an okumuşsun' der.

Mustafa bundan sonra bütün nöbetlerini orada tutmak ister ve her nöbette o şehitlerin üzerinde namaz kılar, Kur'an okur. Soslere alışmıştır. Çoğu kez başını dakikalarca seccadede tutmaktadır.

Gün gelir, askerlik biter, ertesi gün terhis olacaktır. İsrarla orada bir son nöbet ister. Verirler. Gene namazını kılar, duasını yapar, oradaki şühedaya veda eder ve bu kez ağlaya ağlaya Kur'an'ı okumaya başlar. Kendini bir türlü tutamamaktadır. İlk defa Kur'an okurken ağlamaktadır, elinde değildir. Karanlığın içinde hem okur, hem ağlar...

Birden ortalığın hafif aydınlandığını, nereden geldiklerini anlamadığı bir takım askerlerin etrafında diz çöküp Kur'an dinlediklerini fark eder. Okur... Okur... Okur... Gün ışımak üzereyken içlerinden birisi "Evladım, Allah razı olsun, bizleri ihya ettin. Bugün hepimiz seni uğurlamaya geldik, güle güle... Yolun açık olsun... Uğurlar olsun... Bizleri dualarından eksik etme... Fatihalarımı esirgeme..." der ve hepsi geldikleri gibi yavaşça kayboluverirler.

- a. Efsanenin Adı:** 1935 Yılında Bir Nöbet Gecesi
- b. Efsanenin Kaynağı:** Aydın Ayhan, *Çanakkale... Ah Çanakkale*, 251 Bin Dev Öğrenci Kültür Yayınları, Manisa 2012, s.151
- c. Efsanede Yer Alan Zaman(lar):** 1935
- d. Efsanede Yer Alan Mekân(lar):** Gelibolu harp sahası
- e. Efsanede Yer Alan Kişi(ler):** Er Mustafa Bozkır, Başçavuş ve şehit askerler
- f. Efsaneyle İlgili Maddi Unsurlar:** Namaz kılınan seccade
- g. Efsanede Sözel Anlatıcı/Yazar Unsuru:** Anlatı bir kitapta tespit edilmiştir. Fakat sözlü anlatıcının ağzı ile kaleme alınmıştır. Anlatıcı ilk olarak bazı ön bilgileri vererek dinleyiciyi(okuyucuyu) olaya hazırlamış sonra olayı anlatmıştır.
- h. Efsanede Geçen Motifler:** V. 56 Namaz, (T) V. 58. 6 Abdest alma, (T) V. 308 Kur'an okuma, V. 126 Ermişin imajı konuşuyor, E 420 Ruhun görünümü, E. 470 Yaşam ve ölümün özel bağlantıları, V. 463 Dinî şehitlik, A 790 Semai ışıklar

44. Şehitlerin Görünmesi

Bir gün muhterem bir zatla, bu kutsal toprakları ziyaret ediyorduk. O zaman doğru dürüst bir yol dahi yoktu. Eski Hisarlık Tahsin Kaptan Tepesi'nde, Abide arkamızda, bekçisi kendi halinde, deryayı seyrediyorduk, akşam güneşi bir günün yorgunluğunu omuzlamış, Gökçeada'nın tepelerinde gezinirken az sonra kaybolacağını belli ediyordu. Bakır rengi ışınlar, dikildiğimiz dünyanın penceresinden süzülüyor, karşımızda ufukla birleşen Ege denizinin sularında sanki akşam namazına yetişmek üzere aceleyle abdest alıyordu.

Geceyi o tepede geçirdik. Gecenin henüz siyah tülü ortalıktan kalkmamıştı ama seher vaktini yakalamıştık, derya sakin, Morto koyu misafirlerini bekliyordu. Uzaktan atların üzerinde şehitler görüldü. Sayılarını tespit edemedim; kalabalıktılar. Deniz kenarına bir hayli mesafe varken atlarından indiler. Kumsala yaklaştılar, ayakkabılarını çıkartıp, kollarını sıvadıktan sonra abdest aldılar. Olaya dikkatle bakıyorum. Varlığımla yokluğum artık belli değil! Titreme içindeyim! Beynim çalışmıyor, gözlerim puslu görüyordu. Gözlerimin puslu görüşünden, yaşlarımın göz çanaklarında birikmiş olduğunu anladım. Bileklerimle kuruladım gözlerimi, görüşüm berraklaştı.

Zamanın geçmesini istemiyordum ama ne çare? O sırada Seddülbahir Köyü Camii'nden sabah ezanı "Saba" makamında okunuyordu. Namazı hep birlikte kıldılar. Seher vaktinin havasını ciğerlerime dolduruyor, şehitler namaz kılıp dua etmeye başlayınca meleklerin de dualarına âmin dediklerini duyuyordum. Sonra atlarına binip 'Kanlı Dere' istikametinde kayboldular!

- a. **Efsanenin Adı:** Şehitlerin Görünmesi
- b. **Efsanenin Kaynağı:** Mehmet İhsan Gençcan, *Kan Çiçekleri*, Bayrak Matbaacılık, İstanbul 2003, s. 188.
- c. **Efsanede Yer Alan Zaman(lar):** Çanakkale Savaşlarından sonraki yıllar
- d. **Efsanede Yer Alan Mekân(lar):** Eski Hisarlık, Morto Koyu, Kanlıdere
- e. **Efsanede Yer Alan Kişi(ler):** Anlatıcı, mübarek zat ve şehit askerler
- f. **Efsaneye İlgili Maddi Unsurlar:** -
- g. **Efsanede Sözel Anlatıcı/Yazar Unsuru:** Anlatı bir kitapta tespit edildiği, için yazar unsurunu söz konusudur. Fakat olay birinci tekil şahıs tarafından anlatılmaktadır.
- h. **Efsanede Geçen Motifler:** V. 50 Dua, (T)V. 56. 1 Sabah namazı, (T)V. 58. 6 Abdest Alma, (T) V. 300 Ezan (Dinî inanışlar), V. 206. 1 Derviş

45. Kumkale Savaşları ve Derviş Ali

Derviş Ali, erenler sofrasından nasibini çok önceden almış, mücahit ruhu, ışıklı kişiliği, güçlü imânı ile efsaneleştirip renklendirivermiş Kumkale Savaşları'nı.

Anadolu'dan, Derviş Ali'ye kutsal bir görev verilmiş. Dünyalık nesi var, nesi yok gözünde bir anda silinmiş, cihad kemerini beline bağlamış, elindeki avucundakini yağmaya verip bir lokma, bir hırka düşmüş yollara, engin bir aşk ahdına, vefa ile Çanakkale'ye gelmiş. 31. Alay, 1. Tabur, 2.Bölük senin yerin demişler.

Kendi nefsinin, âlemin selâmetine adayan, kendinden, kendi için bir şey ümit etmeyen bir insanlık aşığı, bir fedai!

Derviş Ali'nin kol gücü yok ama ruh yüceliği çok üstün. Nasıl ve niçin savaşılırmış âlem halkına öğretmiş, Kumkale sokaklarında bir insan gücünün, takat getiremeyeceği kadar vuruşmuş, halsiz düşmüş. Sığınabileceği son bir durağında, İbrahim Onbaşı ile bir evde bulmuşlar onu.

Derviş Ali ile İbrahim Onbaşı savaşta şehit düşerler. Çanakkale Savaşı'ndan sonraki yıllarda, bu iki şehidin zaman zaman denizin sularından abdest alıp, namazlarını kumsalda kıldıklarını ramazan gecelerinde ise o kumsal üzerine nur indiğini görenler olurmuş.

- a. **Efsanenin Adı:** Kumkale Savaşları ve Derviş Ali
- b. **Efsanenin Kaynağı:** Mehmet İhsan Gençan, *Çanakkale Savaşları ve Menkıbeleri*, Bayrak Matbaacılık, İstanbul 2005 s. 36-37.
- c. **Efsanede Yer Alan Zaman(lar):** 1914/1915 Çanakkale Savaşları
- d. **Efsanede Yer Alan Mekân(lar):** Kumkale
- e. **Efsanede Yer Alan Kişi(ler):** Derviş Ali, İbrahim Onbaşı
- f. **Efsaneyle İlgili Maddi Unsurlar:** -
- g. **Efsanede Sözel Anlatıcı/Yazar Unsuru:** Anlatı bir kitapta tespit edilmiştir. Fakat yazar konuşma dili ile yazıyı kaleme almıştır. Bununla beraber yazarın efsane metnini oluşturabilmek için kendine ait ifadeler kullandığını görebilmekteyiz.
- h. **Efsanede Geçen Motifler:** (T)V. 56. Namaz, (T)V. 58. 6 Abdest alma, (T)V. 301 Kutsal Ramazan ayı, A. 790 Semai ışıklar, V. 463 Dinî şehitlik

46. Gelibolu Yarımadasının Bağrında Sakladığı Sırlar I

1994 yılının Temmuz ayında Gelibolu Yarımadası büyük bir yangınla çok zor anlar yaşadı. Şehitlerimizin örtüsü bir anda yok olmuştu. Çanakkale’den günlerce bu acı manzaraları seyrettik. Yüreğimiz burkuldu. İçimiz cız etti.

Geceleri şehitlerin ağlama seslerini duyanlar çoktur. Hele “Allah! Allah!” seslerini duymak isterseniz, biraz geceyi bekleyin. Muhakkak, size varlıklarını hissettireceklerdir.

Sizlere oralarda yaşanan bir olayı nakletmek istiyorum; Fidanlar dikildikten sonra, bakımı için, Milli Park Müdürlüğü tarafından Çanakkale’nin civar orman köylerinden çalıştırılmaya işçi aileler getirilirdi. İşçiler, dikim arazisi üzerinde bütün yaz boyunca, gündüzleri çalışırlar, geceleri de kurdukları çadırlarda dinlenirlerdi.

Çanakkale’nin Kepez Beldesinden Veli Batmaz da ailesi ile birlikte çalışmaya gelenlerden birisi idi. 1996 yılının sıcak yaz günlerinden birinde, genç fidanların bakımını yapıyorlardı. Gündüz çalışmaktan yorulmuş, gece de istirahat ve uyumak maksadıyla yanmamış bir çam ağacının altına hanımı ile uzanmışlardı. Bir günün yorgunluğunu çıkaracaklardı.

Veli başını, henüz toprağa dayamıştı ki; yanlarına bir subayın geldiğini gördü. Onlara; “Burada yatmayın! Hemen altınızda askerler çalışıyor. Başka yere gidin!” diye ikazda bulundu. Veli, hayal gördüğünü zannetti. Başını kaldırdı. Şöyle bir baktı. Kimseyi göremedi. Tekrar başını toprağa dayadı. Henüz gözünü yummuştu ki, aynı subay yeniden geldi; “Ben biraz önce geldim. Sizleri ikaz ettim. Fakat siz hala buradasınız. Beni tekrar gelmeye zorlamayın. Lütfen buradan gider misiniz?” deyince, Veli, şehitlerin üzerinde olduklarını hatırladı. Hanımını da uyandırarak, başka bir yere gittiler.

- a. **Efsanenin Adı:** Gelibolu Yarımadasının Bağrında Sakladığı Sırlar I
- b. **Efsanenin Kaynağı:** Hasan Hüseyin Maltepe, *Çanakkale Kalbe Gömülü Değerler*, Özener Matbaacılık, İstanbul 2006, s.98-99.
- c. **Efsanede Yer Alan Zaman(lar):** 1994
- d. **Efsanede Yer Alan Mekân(lar):** Gelibolu Yarımadası
- e. **Efsanede Yer Alan Kişi(ler):** Veli Batmaz, Veli Batmaz’ın hanımı ve bir subay
- f. **Efsaneye İlgili Maddi Unsurlar:** -
- g. **Efsanede Sözel Anlatıcı/Yazar Unsuru:** Anlatı bir kitapta tespit edilmiştir. Fakat yazar metni konuşma dili ile kaleme almıştır. Yazar bu olayı Veli Batmaz’dan bizâtihi

kendisinin dinlediğini ifade etmektedir. Yazar “Veli, bu olayı Kepez Beldesinde bir kıraathanenin önünde otururken anlatmıştı” demektedir.

- h. Efsanede Geçen Motifler:** E. 420 Ruhun görünümü, E. 422 Hayaletin yaşayan kişinin özelliklerine sahip olması, E. 470 Yaşam ve ölümün özel bağlantıları

47. Gelibolu Yarımadasının Bağrında Sakladığı Sırlar II

Alçitepe Köyü'nde oturan yaşlıca bir zat şöyle bir olay anlatmıştı; “Bizim köyde Canlı bir fırıncı yaşardı. Köye sonradan gelmişti. Köy fırınına işletirdi. Ondan dinledim. Bir Cuma vakti, köyün hemen batısındaki Sarıtepe'ye doğru gezintiye çıkmış. O tepeye ulaştığı zaman bir kısım askerin Cuma vakti namaz kıldıklarını, bir kısmının da nöbet beklediğini görmüş. Silahları üzerine doğrultmuşlar. Çok korkmuş. Bu olaydan çok etkilenmiş ki; kendisi de daha sonraları Cuma namazlarını kılmaya başladı.”

- a. **Efsanenin Adı:** Gelibolu Yarımadasının Bağrında Sakladığı Sırlar II
- b. **Efsanenin Kaynağı:** Hasan Hüseyin Maltepe, *Çanakkale Kalbe Gömülü Değerler*, Özener Matbaacılık, İstanbul 2006, s. 100.
- c. **Efsanede Yer Alan Zaman(lar):** -
- d. **Efsanede Yer Alan Mekân(lar):** Alçitepe Köyü, Sarıtepe
- e. **Efsanede Yer Alan Kişi(ler):** Fırıncı
- f. **Efsaneyle İlgili Maddi Unsurlar:** -
- g. **Efsanede Sözel Anlatıcı/Yazar Unsuru:** Anlatı bir kitapta tespit edilmiştir. Fakat yazar olayı bir başka kişiden dinleyerek kaleme almıştır.
- h. **Efsanede Geçen Motifler:** (T)V. 56. 3. 2 Cuma namazı, V. 300 Dinî inanışlar, E. 420 Ruhun görünümü, E. 422 Hayaletin yaşayan kişinin özelliklerine sahip olması, E. 470 Yaşam ve ölümün özel bağlantıları

48. Sırlı Bir Çanakkale Şehitlik Gezisi

Bir öğretmen görev yaptığı okulda öğrencilerine yönelik sosyal program çerçevesine Çanakkale Şehitlik gezisi yapmaya kara verir. Öğrencileri, otobüs firmasını, rehberi ayarlayıp belirlenen gün ve saatte yola çıkarlar.

Gezinin yapılacağı gün Çanakkale'ye varmışlar ve nihayet iskeledeki yoğunluktan dolayı biraz geç de olsa karşı kıyıya geçebilmişlerdi. Öğretmen otobüsten indi, sağına soluna bakındı, önceden ayarlamış oldukları rehberi göremedi. Acaba yanlış yerde mi bekliyorlardı? Hemen telefonuna sarıldı. Fakat telefon da çekmiyordu. Öğretmen öylece kalakaldı; içinde öğrencilerine karşı mahcup olmanın duygusu vardı. Onca uzak yoldan gelmişlerdi.

Tam o anlarda bir yaşlı bir amca çıktı, geldi. Yaşlı amca, öğretmene bir süredir kendilerini izlediğini ve çok telaşlı bir halde göründüklerini söyledi. Öğretmen de yaşlı amcaya uzak yoldan geldiklerini fakat kendilerini karşılayacak rehberle ulaşamadıklarını bir çırpıda anlatıverdi.

Yaşlı amca, öğretmene o rehberin kendilerini beklediğini fakat gelen giden olmayınca başka bir ekibe rehberlik yapmaya gittiğini söyledi ve ardından kendisinin burasının yerlisi olduğunu söyleyerek, isterlerse kendisinin onlara rehberlik yapabileceğini söyledi.

Naçar öğretmen bu teklifi kabul etti ve yaşlı amcanın rehberliğinde şehitlik gezisi başladı. Şimdi bir tepeliğin yanından geçiyorlardı, parmağı ile camdan işaret ederek;

-Bak! Şu tepeliği gördünüz mü? Ben onun üzerindeydim, düşman aşağıdan çıkageldi, çakı çakıverdim kurşunu! Düşman neye uğradığını şaşırıldı. Kaç tanesini yere serdim! Onları kaçarken bir görmeliydiniz.

Ahmet Amca'nın bu kadar samimi ve içten anlatışına öğrenciler şahit oldular, hepsinin tüyleri diken gibi oldu. Ne kadar da gerçekçi anlatıyor, sanki savaşın içindeydi. Kendilerinden geçtiler. Onları savaşın çok çetin geçtiği Kerevizdere'ye getirdi. Öğrencilere şunları anlattı:

-Burası var ya, sevgili gençler! Biz burada Fransızlara karşı savaştık. Çok ölü bıraktılar, bizden de çok şehit giden oldu. Aha şurada, 15. Alay'dan iki bine yakın arkadaşım şehit düştü.

Çocuklar, Ahmet Amca'nın sanki olayların içindeymiş gibi anlatmasına alışmışlar, onu kendilerinden biri gibi görmeye başlamışlardı. Ahmet Amca onları gezinin son durağına getirdi;

Sevgili yavrularım! Gezimizin sonuna geldik, biz sizleri çok sevdi! Ne olur, bizleri unutmayın! Buralara bir daha gelin! Eliyle bir çalının dibini işaret ederek;

-Burası da benim birliğimin olduğu yer. Buraya gelin! Şurası da benim şehit olduğum yer! Dedi.

Çocuklar kendilerini gezinin manevî havasına kaptırmışlar, her birisi dua için çalılardan diplerine dağılıverdiler. Bir müddet sonra öğretmenleri, çocukların toplanması için bağırdı. Nihayet toplanarak arabaya bindiler. Yüzlerinde tatlı bir tebessüm, ruhları tamamen doymuş olmanın hazzı içinde kendilerinden geçmişlerdi. Araba hareket edecek, fakat rehberleri Ahmet Amca görünürlerde yoktu. Bir şeyin farkına varır gibi oldular. Herkes arabadan indi, Ahmet Amca'yı aramaya koyuldular, fakat Ahmet Amca'yı hiç kimse bulamadı.

Bütün öğrenciler sus pus olmuş, birbirlerinin yüzlerine bakıyorlardı. Bu sırada öğretmenleri;

-Bu gün bizleri bir şehit gezdirdi arkadaşlar!

Şimdi herkes gözyaşları döküyor, ağlıyor, Allah'ına hamd ediyordu. Şehitleri ziyarete gelenler! Rehbersiz gezdim, hiçbir şey anlaşılmadı demesinler. Size refakat edenler var. Yalnız değilsiniz!

- a. **Efsanenin Adı:** Sırlı Bir Çanakkale Şehitlik Gezisi
- b. **Efsanenin Kaynağı:** Hasan Hüseyin Maltepe, *Çanakkale ve Sonraki Günler*, Özener Matbaacılık, İstanbul 2009, s. 19-22.
- c. **Efsanede Yer Alan Zaman(lar):** -
- d. **Efsanede Yer Alan Mekân(lar):** Çanakkale, Kerevizdere
- e. **Efsanede Yer Alan Kişi(ler):** Ahmet amca, Öğretmen ve öğrenciler
- f. **Efsaneye İlgili Maddi Unsurlar:** -
- g. **Efsanede Sözel Anlatıcı/Yazar Unsuru:** Anlatı bir kitapta tespit edilmiştir. Bu nedenle yazar unsuru söz konusudur. Yazar anlatıyı kimden ve ne şekilde tespit ettiğini anlatmamıştır. Yazar metnin sonunda manevî mesaj vermeye çalışmıştır.
- h. **Efsanede Geçen Motifler:** V 463 Dinî şehitlik, V 300 Dinî inanışlar, E 422 Hayaletin yaşayan kişinin özelliklerine sahip olması, F 640 Sıradışı algılar, E 470 Yaşam ve ölümün özel bağlantıları

49. Kosovalı Şehit

Bir grup üniversiteli genç rehber eşliğinde şehitlikleri gezmektedirler. Rehber, gençlere hem savaş alanını gezdiriyor hem de savaşın tarihçesi hakkında bilgiler aktarıyordu. Bu sırada gençlerden oluşan grubun yanına yirmi yaşlarında kumral saçlı, çakır gözlü bir genç gelir, selam verir ve oturur.

Genç adam, rehberine kendisinin de onlara eşlik edip edemeyeceğini sorar. Rehber kabul eder ve genç adamda gruba dâhil olarak savaş alanlarını gezmeye başlar ve anlatılanları dikkatlice dinler.

Rehberin anlatımının sona erdiği bir anda, genç “bende sizlere bir menkıbe anlatabilir miyim?” der. Teklif kabul görür. Genç adam anlatmaya başlar; ama öyle içten anlatıyor, öyle yürekten konuşuyor ki; gezi ekibinin ağlamaları hıçkırıklara dönüşür; gözyaşları sel olup akmaya başlar. Bir noktadan sonra, gezi ekibi, genç adamın ne dediğini pek anlamaz olmuştular! Genç adam sözünü bir ara noktalar, biraz duraklar.

Ne söyleyecek diye bütün ekip dikkatini ona vermişken, ağzının içine bakarken, sessizliğin tam ortasında, rehberin kulağına eğilerek “Sana bir sır vereyim mi?” der. Rehber büyük bir merakla ne söyleyeceğini beklerken, genç ona “Deminden beri anlattığım o Kosovalı şehit yok mu? İşte, o şehit benim!” der.

- a. **Efsanenin Adı:** Kosovalı Şehit
- b. **Efsanenin Kaynağı:** Hasan Hüseyin Maltepe, *Çanakkale Kalbe Gömülü Değerler*, Özener Matbaacılık, İstanbul 2006, s. 93-96.
- c. **Efsanede Yer Alan Zaman(lar):** Çanakkale Savaşlarından sonraki yıllar
- d. **Efsanede Yer Alan Mekân(lar):** Çanakkale şehitlikleri
- e. **Efsanede Yer Alan Kişi(ler):** Rehber, Gezi ekibi ve Şehit asker
- f. **Efsaneye İlgili Maddi Unsurlar:** -
- g. **Efsanede Sözel Anlatıcı/Yazar Unsuru:** Anlatı bir kitapta tespit edilmiştir. Bu nedenle yazar unsuru söz konusudur. Yazar anlatıyı kimden ve ne şekilde tespit ettiğini anlatmamıştır.
- h. **Efsanede Geçen Motifler:** V 463 Dinî şehitlik, V 300 Dinî inanışlar, E 422 Hayaletin yaşayan kişinin özelliklerine sahip olması, E 470 Yaşam ve ölümün özel bağlantıları

50. Şehitler ve Yaşlı Teyze

2005 yılında Isparta'dan gelen bir grup ziyaretçi rehber eşliğinde Çanakkale şehitliklerini gezer. Kafilenin içinden yaşlıca bir teyze, rehberden kendisini Sargıyeri Şehitliğine götürmesini ister. Rehber, yaşlı teyzeyle orasının ziyaret programında olmadığını söylemesine rağmen yaşlı teyzenin ısrarı karşısında daha fazla direnç gösteremez ve onu istediği yere götürür.

Berberce oraya giderler, yaşlı kadın şehitlikten içeri girer ve duasını eder. Bir müddet sonra rehberin yanına gelir. Rehber, yaşlı kadına;

-Teyze, buraya gelmek için neden ısrar ettin? Yaşlı kadın cevap olarak şunu söyler:

-A yavrum! Dedi, ben buraya geçen yıl da gelmişim, bu kapıdan içeriye doğru girince başımı kaldırdım, karşımda bütün askerler kıyama durmuş, hepsi tebessüm ediyor, başlarıyla bana “hoş geldiniz!” diyorlardı.

- a. **Efsanenin Adı:** Şehitler ve Yaşlı Teyze
- b. **Efsanenin Kaynağı:** Hasan Hüseyin Maltepe, *Çanakkale ve Sonraki Günler*, Özener Matbaacılık, İstanbul 2009, s. 78-79.
- c. **Efsanede Yer Alan Zaman(lar):** 2005
- d. **Efsanede Yer Alan Mekân(lar):** Alçitepe Köyü, Sargıyeri Şehitliği
- e. **Efsanede Yer Alan Kişi(ler):** Yaşlı teyze, rehber ve şehitler
- f. **Efsaneye İlgili Maddi Unsurlar:** -
- g. **Efsanede Sözel Anlatıcı/Yazar Unsuru:** Anlatı bir kitapta tespit edilmiştir. Bu nedenle yazar unsuru söz konusudur. Yazar anlatıyı kimden ve ne şekilde tespit ettiğini anlatmamıştır.
- h. **Efsanede Geçen Motifler:** V 463 Dinî şehitlik, V 300 Dinî inanışlar, E 422 Hayaletin yaşayan kişinin özelliklerine sahip olması, E 470 Yaşam ve ölümün özel bağlantıları

51. Bir Şehidimizin İsteği

Bir gün Alçitepe Köyü'nde akşam ezanından sonra, ortalık kararmış; köyün üzerine sessizlik çökmüş, bu sessizlik içinde; Kamile Hanım'ın evine bir asker gelir, kapıyı vurur. Kapıyı Kamile Hanım açar. Asker, "Ben şuracıkta yatmaktayım (eliyle gösterir) sakın ola ki yerimi kirletmeyin" der ve sonra çekilip gider.

Kamile Hanım, onun bir jandarma eri olduğunu zanneder ama o askerin kıyafetinin, jandarmanın kıyafetine benzemediğini, başka bir nefer olduğunu düşünür, içine bir de korku düşer! Olayı kimseye anlatmaz.

Aradan günler, aylar ve yıllar geçer. Kamile Hanım'ın ağzındaki bakla kabarıp da kabarıp. Olayı anlatmadan duramaz! Esasında bu bir sırdır. Söylemese, daha neler görecektir neler bilecek! Neyse, Kamile Hanım, başından geçen olayı, görümcesi Hatice hatuna bir bir anlatır. Bunu duyan Hatice Hanım yerinde durur mu? Askerin gösterdiği yeri bir çapa ile kazmaya başlar. İlk önce kemikler ve arkasından kafatası ortaya çıkar. Hem üzümler, hem de meraktan kurtulurlar. Kemikler tekrardan olduğu yere gömerler, etrafını da taşlarla çevirip üzerini zambaklarla süslerler.

Hatice Hanım, bir gün bahçeye çiçek eker; diktiği fideler zayıfça olduğundan mıdır, nedir! Etrafına şehidin başucundaki taşlardan da alarak, muhafaza altına alır. Alır almasına ama! Aynı gece şehidimiz Hatice Hanım'ın rüyasına girer ve:

"Niye benim başucumdaki taşları aldın," diye sitemde bulunur. Hatice Hanım sabahı zor eder. Alaca karanlıkta yengesinin bahçesine gelip, şehide ait taşları yine olduğu gibi yerlerine yerleştirir.

- a. **Efsanenin Adı:** Bir Şehidimizin İsteği
- b. **Efsanenin Kaynağı:** Mehmet İhsan Gençcan, *Çanakkale Savaşları ve Sır Kapısından Süzülenler*, Bayrak Matbaası, Çanakkale 2010, s.185-188.
- c. **Efsanede Yer Alan Zaman(lar):** Çanakkale Savaşları'ndan sonraki yıllar
- d. **Efsanede Yer Alan Mekân(lar):** Alçitepe (Kirte) Köyü
- e. **Efsanede Yer Alan Kişi(ler):** Şehit Asker, Kamile Hanım, Hatice Hanım
- f. **Efsaneye İlgili Maddi Unsurlar:** Mezar
- g. **Efsanede Sözel Anlatıcı/Yazar unsuru:** Bu anlatı bir kitapta tespit edilmiştir. Bu nedenle yazar unsuru söz konusudur. Yazar bu anlatıyı olayı bizzat yaşayan Kamile Hanım'dan dinlediğini ifade etmektedir.
- h. **Efsanede Geçen Motifler:** D 1810. 8. 3 Rüyada ikaz, D 1814. 2 Rüyada nasihat

52. Bulut İçindeki Atlılar

Çanakkale Şehitliklerini ziyaret ediyorduk. Yola devam etmek için aracımıza bindik. Ben ve yanımda oturan arkadaşım yerimize oturmuştuk ki; içinde on beş, yirmi atlının bulunduğu küçük bir bulut kümesi üzerimizden geçip, bir müddet sonra gözden kayboldu. O an sadece birbirimize bakakaldık. Hiçbir şey söyleyemedik. Eve dönünce bir iki arkadaşın daha aynı durumla karşılaştığını işittik.

- a. **Efsanenin Adı:** Bulut İçindeki Atlılar
- b. **Efsanenin Kaynağı:** İsmail Dönmez, *Sırlar Dünyası Çanakkale*, Çevik Matbaacılık, Çanakkale 2011, s. 108.
- c. **Efsanede Yer Alan Zaman(lar):** -
- d. **Efsanede Yer Alan Mekân(lar):** Çanakkale Şehitlikleri
- e. **Efsanede Yer Alan Kişi(ler):** -
- f. **Efsaneyle İlgili Maddi Unsurlar:** -
- g. **Efsanede Sözel Anlatıcı/Yazar Unsuru:** Anlatı bir kitapta tespit edilmiştir. Bu nedenle yazar unsuru söz konusudur. Yazar olayı birinci ağızdan anlattığı için olayı yaşayan kişi olabilir.
- h. **Efsanede Geçen Motifler:** F 795 Olağanüstü bulut, E 421. 5 Hayalet(ler)in iki veya daha fazla kişi tarafından görülmesi ve onların görünümünün teyiti

53. Öğretmen İffet Hanımın Hatırası

1960–1961 yılında Edirne’de Öğretmen Okulundan mezun oldum ve Çanakkale Savaşlarının en yoğun geçtiği Gelibolu Yarımadası’nın ucunda bulunan Eceabat’ın Alçıtepe köyüne öğretmen olarak tayin edildim. Köylüler savaş sonrası (1934) Romanya’dan göçmen olarak gelmiş, buraya yerleştirilmişlerdi. Köye vardığımda bana “Hoca Hanım, biz buraya yerleştirildiğimiz günlerde, yağmur yağdığı zaman yerden kırmızı su fişkirirdi Bizim köyümüzün her karış toprağı şehit kanıyla sulanmıştır. Bunun için olur olmaz yerlere çöp dökmeyin, hele besmelesiz, abdestsiz hiç gezmeyin, onlar için dua edin, Kuran okuyun” dediler.

Bu sözlerden çok etkilenmiştim. Her gece yatmadan önce şehitlerin ruhlarına bildiğim bütün duaları okur, öyle yatardım. Bu durum, aylarca devam etti. Bir gece, gecenin ilerlemiş bir saatinde at sesiyle, yüzlerce atlı, nal, zincir sesiyle uyandım. O anda camdan dışarı bakmak istedim. Fakat cesaret edemedim. Evim cadde üzerindeydi. Aynı zamanda köy, askeri bölge olduğu için bir askeri deniz taburu vardı. Herhalde bir alarm vardır, diye düşündüm. Ertesi gün, babaları subay olan öğrencilerim vardı, onlara “Bu gece alarm var mıydı? Babanız evde miydi?” diye sordum. Onlar da babalarının evde olduğunu, alarm filan da olmadığını söylediler.

Ertesi gece, aynı saatlerde yine yüzlerce atlı evimin önünden geçiyordu. Atlı sesleri, zincir sesleri öylesine çoktu ki, gidiş yönlerinin bugünkü Şehitler Abidesi’nin bulunduğu Morto Koyu’na doğru olduğunu hissettim. O tarafa doğru gidiyordu atlılar. Ve ben tekrar kalkıp oturuyor ve o sesi dinliyordum. Hemen ardından sabah ezanı okunmuştu. Yarım saat geçti geçmedi, o at seslerinin bu sefer ters yöne, Nuri Yamut Paşa Anıtı’na doğru gittiğini hissediyordum. Ayak sesleri o tarafa doğru gidiyordu. Bu durumu anneme anlattım. O da bana “Yok kızım öyle bir şey mi olur, sen çok korktuğun için sana öyle gelmiştir” dedi. Ben de kendisine; “Eğer bu sesleri bir daha duyarsam, seni de uyandırıp sana da duyurtacağım” dedim. Bir süre sonra bir gün at sesleri, nal sesleriyle uyandım. Sanki birisi beni dürtüyor, sarsarak uyandırıyor. Ben de hemen anneme seslendim, onu da uyandırdım. O da uyandı ve dinledi. O da aynı sesleri duydu. O da cesaret edip bakamadı, korktu. Öylesine huzursuz olmuşum ki, kulaklarımda daima sesler vardı.

Bir gün bir aile toplantısında konu şehitlerden açıldı. Şehitlerle ilgili olarak herkes bir şeyler anlatıyordu. Bu konuyu en iyi bilen o sırada Morto Koyu’nda Fransız Mezarlığı’ın inşa eden mühendisin annesi İsmet Hanım Teyze olduğunu söylediler. Kadın, dininde, diyanetinde, bir hanımefendi idi. Ben de gittim her şeyi olduğu gibi İsmet Teyzeye anlattım.

O zaman o bana dedi ki; “Ah evladım, neden korktun? Korkulacak hiçbir şey yok ki. Eğer perdeni açıp baksaydın, yüzlerce, binlerce atlının, üzerinde bembeyaz kefenleriyle Morto Koyu’na doğru gittiğini görecektin. Ben de buraya ilk geldiğimde aynı şantiyede sesleri duydum, birden kalkarak perdeyi açtım. Bir de ne göreyim. Şehitler Abidesi’nin denize bakan tarafında yüzlerce binlerce beyaz kefenli namaz kılıyordu. Ben de onlarla namaz kıldım. Namazdan sonra hepsi atlarının üzerine binip nal sesleri arasında kaybolup gittiler” dedi. Sonra devam etti “Kızım sen onlara çok dua okuduğun için görünmüşler. Bundan sonra onları görmek istemiyorsan, korkuyorsan dua okuma, onlar da sana görünmezler. Onlar senin okuduğun duanın ve Kur’an’ın faydasını gördükleri için sana görünmüşler” dedi.

Ben de İsmet teyzenin dediğini yaptım. Bir daha da ne seslerini duyabildim, ne de kendilerini gördüm.

- a. Efsanenin Adı:** Öğretmen İffet Hanımın Hatırası
- i. Efsanenin Kaynağı:** Mustafa Turan, *Destanlaşan Çanakkale*, Cihan Yayınları, İstanbul 2012, s.90-92.
- b. Efsanede Yer Alan Zaman(lar):** 1960-1961
- c. Efsanede Yer Alan Mekân(lar):** Alçitepe, Morto Koyu, Nuri Yamut Paşa Anıtı
- d. Efsanede Yer Alan Kişi(ler):** Öğretmen İffet Hanım, Annesi, Köylüler, (Şehit) Askerler
- e. Efsaneyle İlgili Maddi Unsurlar:** -
- f. Efsanede Sözel Anlatıcı/Yazar unsuru:** Anlatı bir kitapta tespit edilmiştir. Yazar unsuru söz konusudur.
- g. Efsanede Geçen Motifler:** V 50 Dua, (T)V 56 Namaz, (T) V 308 Kur’an okuma, E 470 Yaşam ve ölüm arasında özel bağlantı

54. Bulancaklı İdris'in Çanakkale'deki Askerliği

1968 senesinde Bulancaklı İdris, askere çağrı pusulasını eline aldığı anda, vatani görevini Çanakkale Kilitbahir Köyü 3. Topçu Birliği'nde deniz piyade er olarak yapacağını öğrendi.

İdris, birliğine teslim oldu. Ona vazifeleri anlatıldı. Sırası geldikçe nöbetlerini de tutacaktı. Herkes gibi oda gece 02.00–04.00 nöbetini de tutuyordu. Nöbet başında uyumaması gerektiğini komutanları çok sıkı tembih etmişlerdi. Bir asker için en kötü olaylardan birisi nöbet esnasında uyumaktı.

Bulancaklı İdris yine gece nöbetlerinden birisini tutacaktı. Nöbetinin sonuna doğru, dayanılmaz bir uyku gözlerinden akıyordu. Uyumuşt u; fakat bir ara omzunun birisi tarafından sarsıldığını hissederek gözlerini açtı. Yanında aksakallı, nur yüzlü bir zat duruyordu. İdris irkildi, korkmuştu;

- Sen de kimsin? Dedi. İhtiyar;

- Korkma evladım! Sen İdris değil misin? Senin babanın adı Salih Değ il mi? Diyerek, onu çok iyi tanıdığını anlatmak istedi. İdris iyice şaş ırıldı;

- Peki, sen kimsin? Diye sordu.

- Ben senin dedenim, yavrum! Benim adım da İdris. Sen buralara geldiğine çok sevindim. Ben ara sıra senin nöbetinde yanına gelsem, beni kabul edersin değil mi?

- Evet! dedi İdris,

- Elbette kabul ederim!

Dedesinin ismini kendisine koymuşlardı. Çanakkale'de şehit kaldığını da söylemişlerdi. Öyleyse gördüğü bir rüya değ ildi. "Dedeciğim! Dedeciğim!" diyerek, ellerine sarıldı İdris.

Şehit Dede İdris, torunu İdris'in sırtını sıvazlayarak;

Allah'tan seni buraya göndermesi için dua etmiştim. Ona hamd-ü senalar olsun. Seni görmeyi nasip etti. Birliğime, İngiliz'ler vatanımıza girmezden önce katılmışım. İngiliz'in topu çok kalleşçeydi. Bize çok zâyiât verdirdi. Fakat Allah'ın izniyle, bize verdiği iman gücümüzle onları yendik. Tutunamadılar. Onları buralardan kaç ırttık. Ben bir süngü hücumu sırasında şehit oldum.

Ondan sonraki geceler arkadaşlarından da rica ederek, gece nöbetlerine sık sık çıkmaya başladı. Her nöbete gelişinde dedesini orada buluyordu. Dedesi, her nöbetinde ayrı ayrı şeyler

anlatırdı. Bazen uykusunun geldiğini hissettiği zaman “Sen uyu evladım, nöbete ben bakarım!” derdi. Bu olay aylarca devam etti.

Nihayetinde, arkadaşları bile İdris’in bu durumundan şüphelendiler. Bir gece onu takip etmeye karar verdiler. İdris’in kendi kendine konuştuğunu, el hareketleri yaptığını gördüler. “Zavallı İdris, kafayı yemiştir!” dediler.

Dedesi İdris’e askerlik süresince çok şeyler anlattı. İdris’in terhis olacağı zamana yakın:

-Oğlum İdris, beni iyi dinle! Ben buralara gelmezden önce, Allah’a bir kurban adamıştım. Adağımı yerine getiremeden savaşa katıldım. Bir daha da dönmek nasip olmadı. Benim şimdi rahatım çok iyi. Bir eksikim o adak kaldı. Sana vasiyet ediyorum. Orada bir kurban kes! Bu dedem İdris’in hayratıdır de. Fakire fukaraya dağıt. Oradakilere söyle buraları ziyarete gelsinler. Fakat bu konuştuklarımızı kimseye söyleme aramızda sır kalsın, diyerek ona bazı nasihatlerde bulundu...

O geceden sonra İdris terhis oldu. Bulancak’a vardı, anası, babası ve kardeşleri onu hasretle kucakladılar. Fındık bahçelerinde çalışmaya başladı. İdris’i baş göz ettiler. Kurbanı, ha bugün, ha yarın keserim derken, aradan zaman geçti. Bir gün bir kaza yaptı. Yarası da pek ağırdı. Hastanede bir zaman yoğun bakımda yattı. Ümitsizliğe düştüğü bir anda, yakınlarından birisine bu sırrını açtı. Yakını kurbanı aldı ve vasiyet üzere kesti. Eti de denildiği gibi dağıtıldı.

Vasiyetin yerine getirilmesinden sonra da İdris iyileşti. Sağlığına kavuştu.

- a. **Efsanenin Adı:** Bulancaklı İdris’in Çanakkale’deki Askerliği
- b. **Efsanenin Kaynağı:** Hasan Hüseyin Maltepe, *Çanakkale Kalbe Gömülü Değerler*” Özener Matbaacılık, İstanbul, 2006, s. 43-50.
- c. **Efsanede Yer Alan Zaman(lar):** 1968 ve sonraki yıllar
- d. **Efsanede Yer Alan Mekân(lar):** Kilitbahir (Çanakkale), Bulancak (Giresun)
- e. **Efsanede Yer Alan Kişi(ler):** İdris, (Şehit) Dedesi, askerler, İdris’in ailesi
- f. **Efsaneye İlgili Maddi Unsurlar:** -
- g. **Efsanede Sözel Anlatıcı/Yazar Unsuru:** Anlatı bir kitapta tespit edilmiştir. Bu nedenle yazar unsuru söz konusudur. Yazar, diyaloglara yer vererek anlatıya hareketlilik kazandırmıştır.
- h. **Efsanede Geçen Motifler:** P 550 Askeri işler, (T)V 126. 1 Şehidin imajı konuşuyor, C. 423 Olağanüstülükleri ifşa etme

55. Mehmet Çavuş

Sene 1934 savaş biteli 19 yıl geçmiş aradan. Büyük Anafarta Köyü'nde, Çoban Mustafa var. Köy çevresinde koyunlarını otlatır. Hani, çoban dedik, koyunlar dedik ya, aklınıza ulu ulu sürüler gelmesin. Olmuşu olacağı koyunların tamamı on iki tanecik.

Bir gün koyunlarını otlatırken, onların, bir yere gelince yürümediklerini, sanki önlerindeki toprağa basmak islemediklerini fark etti. Acaba yanılıyor muyum diye bir denedi, iki denedi, fakat gördü ki hiçbir koyun o yere ayağını basmıyor. Çoban Mustafa ertesi gün, belki unutmışlardır diye koyunları gene dün işaretlediği o iki ağaç arasından geçirmek istedi, ama nafi! Çoban gördüklerinde yanılmıyordu. Burada bir şey vardı, hayvanların basmak istemedikleri, her halde kutlu bir şey, belki bir şehit kabri!

Bir gün, beş gün, on gün... Mustafa artık o topraklardan ayrılmaz oldu, bir gece aynı yerde, koyunlar otlar. Çoban Mustafa derin derin düşünürken, ansızın, gökten bir nur dalgasının, koyunların asla çiğnemediği o iki ağaç arasındaki toprak parçasına, indiğini gördü.

Kendisinden geçti, mest ve hayran kaldı, koyunlar da yerlerinden kıpırdamadılar, gün ışığıncaya kadar öyle kaldılar.

Çoban Mustafa gece gördüklerini vardı, gitti muhtara anlattı. Muhtar, Çoban Mustafa'nın anlattıklarına bir bir dinledi, inandı; çünkü dün gece gökten inen o nur dalgasını o da görmüştü.

Üç beş kişi bir olup, Çoban Mustafa'nın belirlediği yere gidildi. Görünüşte, nazlı nazlı sallanan iki selvi ağacından başka bir şeycikler yoktu ortalıkta.

Kazma, kürek getirildi. Belirlenen yer yavaş yavaş kazılmaya başlandı. Kazıldıkça, toprak elle alınıp, itina ile çalışma yapılıyordu. Dizboyu derinliğe kadar inildi. Bir müddet sonra da, kazanlar durdu: "Toprakta, yumuşaklık var," dediler. Nihayet ikinci haber: "Kumaş parçalarına rastladık."

Fakat görülen manzara efsanevi; yazmakla, çizmekle ifade edilecek gibi değil. Kanlı asker elbiseleri içinde, en küçük bir bozulmaya uğramadan uyuyan bir asker. Bir eli başının altında, bir eli kalbinin üstünde. Mübarek yüzü nur içinde yatıyor! Dikkatle baktıklarında, şehidin sağ bacağı dizine kadar kopmuş, üst kısmından kanın kesilmesini sağlamak için olacak, sıkıca bağlanmış. Kolunda, renkleri solmuş çavuş varlığını bildiren iki adet şerit gördüler. Bu asker, Çanakkale Savaşları'ndan kalma bir şehitti. Tam 19 yıl olmuştu. Orada

bulunanlar tekbir getirdiler. Daha sonra da kabir başında Kur'an okunmaya başlanmıştı. Ne yapacaklarını neye karar vereceklerini bilmiyorlardı.

Muhtar, hızlıca karar vererek ilçeye gitti ve yetkililere haber verdi. İlçe Kaymakamı, görevliler ve köylüler şehit mezarının yanına geldiler.

O nur yüzlü, bedeni yıllarca bozulmadan uyuyan şehit, usulünce yerinden çıkarıldı. Üzeri arandı. Sadece künyeye benzer bir vesika buldular. Okunması mümkün olmayacak kadar bozulmuş, silinmiş bir künye! İnceleyenler: "27'si var bir de Mehmet!"

Kaymakam:

"- Yeter, yeter daha ne olacak, 27'nci Alay'dan Mehmet Çavuş bu değil mi?" dedi.

Köyden gelenler, camiden bir de tabut getirmişlerdi. Şehidi tabuta yerleştirip, üzerine de al bir bayrak örttüler. O nurlu şehidin tabutunu kucaklayacakları sırada; işte o anda, olmaz bir şey olmuş, yıllar yılı bu seçilmiş şehitle, hemdem olan bu iki selvi, ondan ayrılmaya dayanamayarak, tabutunun üzerine abanmasınlar mı? Bu hâli görenler üzerinde büyük bir heyecan, korku ve şaşkınlık yarattı. Bu sessizlik içinde, görünmezden bir ses işitildi:

"Olmaz, olmaz niçin onu ele veriyorsunuz. Bütün duygularını, bütün sırlarını sizinle paylaşmadı mı? Bırakın artık, makamına gitsin!"

Zavallı selviler, bu sesle baş başa verip doğruldular.

Artık olan olmuş, olay bütün çıplaklığı ile ortaya çıkmıştı. Şehidimiz, kutlu bir veli imiş! Allah'ın sevgili kullarındanmış da kimsenin haberciği olmamış. Yıllar yılı şuracıkta yatar dururmuş.

- a. **Efsanenin Adı:** Mehmet Çavuş
- b. **Efsanenin Kaynağı:** Mehmet İhsan Gençcan, *Çanakkale Savaşları ve Menkıbeleri*, Bayrak Matbaacılık, İstanbul 2005, ss. 109-113.
- c. **Efsanede Yer Alan Zaman(lar):** 1934
- d. **Efsanede Yer Alan Mekân(lar):** Büyük Anafarta Köyü
- e. **Efsanede Yer Alan Kişi(ler):** Çoban Mustafa, muhtar, köylüler, kaymakam ve görevliler
- f. **Efsaneye İlgili Maddi Unsurlar:** Şehit mezarı
- g. **Efsanede Sözel Anlatıcı/Yazar Unsuru:** Anlatı bir kitapta tespit edilmiştir. Bu nedenle anlatıda yazar unsuru söz konusudur. Yazar, metinde tahkiye üslubunu

kullanmış ve okuyucuyu etkilemek ve manevî atmosfere sokmak için dinî referansları kullanmaktadır.

- h. Efsanede Geçen Motifler:** P. 412 Çoban, P 411 Köylü, (T)V. 308 Kur'an okuma, A 790 Semavi ışıklar, V. 229. 2. 5 Şehitlik yeri sürekli yeşil, V. 229. 2. 8 Erenin(şehidin) bedeninin uzun zaman çürümeden kalması

56. Her Şey Onları Tanır

Düşman için Türklerle en iyi mücadele şekli, onlara yer altından lağımlar kazarak ulaşmaktı. Bu işe koyuldular. Siperlerimizin altına ulaşip büyük gürültülerle patlattıkları lağımlar ile Türklere bir hayli zâyiât verdirmişlerdi. İzmirli Mehmet Çavuş da, yine böyle lağım patlatılması sonucu şehit düşmüştü. Bir bacağı da kopmuştu. Yıllarca toprak altında bu şekilde kaldı.

Savaştan on dokuz yıl sonra Anafartalar Köyü'nden Mustafa isimdeki bir çoban, otlatığı koyunların, şehidin bulunduğu toprağın üzerine geldiklerinde tedirgin olduklarını fark etmeye başlamış. Koyunlar, onun yakınına geldikleri zaman, yön değiştirirlerdi. Üstündeki otları dahi yemezlerdi. Hatta bir gece oraya çok parlak bir ışık inmişti. Sabaha kadar da o ışık oradan ayrılmamıştı. Toprağın altında yatanın ne olduğunu araştırmak istedi. Köyden birkaç kişiyle birlikte gelerek kazmalarla orasını kazdılar. Ortaya çıkan manzara karşısında hepsi donakaldılar. Çünkü karşılarında kendilerine bakan, yeşil gözlü, biraz da onlara tebessüm eder vaziyette üzerindeki elbisesi ve cesedi zerre kadar bozulmamış bir şehitle karşılaştılar. Çapanın darbesiyle olacak, ayağından da kan geliyordu. Hemen örttüler. Ama o şehit orada kalamazdı. Onun daha güzel bir istirahatgaha ihtiyacı vardı. Ona bir yer aradılar. Şimdiki Mehmet Çavuş Anıtının bulunduğu yere gömüldü.

- a. **Efsanenin Adı:** Her Şey Onları Tanır
- b. **Efsanenin Kaynağı:** Hasan Hüseyin Maltepe, *Çanakkale Kalbe Gömülü Değerler*, Özener Matbaacılık, İstanbul 2006, ss. 135-137.
- c. **Efsanede Yer Alan Zaman(lar):** 1934 yılı
- d. **Efsanede Yer Alan Mekân(lar):** Anafartalar Köyü
- e. **Efsanede Yer Alan Kişi(ler):** Şehit asker, Çoban Mustafa ve arkadaşları
- f. **Efsaneye İlgili Maddi Unsurlar:** -
- g. **Efsanede Sözel Anlatıcı/Yazar Unsuru:** Anlatı bir kitapta tespit edilmiştir. Bu nedenle yazar unsuru söz konusudur. Yazar asıl olayı vermeden önce okuyucuyu hazırlama adına ön bilgi vermekte ve manevî olarak okuyucuyu hazırlamaktadır. Aynı durum metnin sonunda da geçerlidir. Yazar, tabiatın şehitlere saygı duyduğunu ve onlar koruduğunu ifade etmektedir.
- h. **Efsanede Geçen Motifler:** V 463 Dinî şehitlik, V 300 Dinî inanışlar, V. 229. 2. 8 Erenin(şehidin) bedeninin uzun zaman çürümeden kalması

57. Onları Ölü Sanmayın

Dünya Savaşı başladıktan sonra Şirketi Hayriye'nin gemilerinden en işe yararlı olanları Kızılay ve askerî sevkiyat emrine alınmışlardı. 61, 62, 63, 68 ve 70 numaralı vapurlar Çanakkale ile İstanbul arasında erzak ve icabında asker, dönüşte hasta ve yaralı taşıyordu. Bana da bir gün Çanakkale'de bulunan ve kaptanı hastalanan 63 numarayı gidip teslim almamı söylediler. Ben Çanakkale'ye gidip gemiyi teslim aldım. 63 numara ile birçok işler gördük. Asker ve erzak nakliyesinde çalıştık.

Bir gün hiç unutmam! Akbaş'tan İstanbul'a dönüyoruz. Gemiye, koridorlara dâhil yaralı ve hasta yükledik, basacak yer yok. Gemide, savaşın getirdiği vahşet sergileniyor. O güzelim delikanlılar perişan durumda. Kimisi sessiz, kimisi acıdan kıvranıyordu. Bunlara yürek mi dayanır?

O gün hava berrak ve güzeldi. Bir aralık geminin makinisti Hamza yanıma geldi: “Kaptan baba” dedi. “Alt salonda genç bir mülâzım yatıyor, yanından geçerken bana seslendi, seni istiyor” dedi.

Gemiyi tayin ettiğim rota üzerinden Lostromo idaresine bırakarak, derhal yanına gittim. Genç bir zabıt, ağır yaralı; vücudundan en az altı kurşun çıkarılmış. Halsiz olmasına rağmen, güler yüzlü. İsmi Yusuf Efendi idi.

Gemi de herkesin gözü yaşlı, yüreği yanıktı. Kendisiyle kısa bir konuşma yaptım. Bir az sonra ruhunu teslim edeceğini, cesedini almaya gelen hocasına teslim edilmesini istedi. Sadece dudakları “Allah”ı teşbih ediyordu. Yusuf Efendi, sessizlik içinde uçup gitmiş ve Hakk'ka kavuşmuştu. Canı teninden ayrılmış, nefes yok, nabız yoktu. Sadece uyuyor gibiydi. Onu orada bırakamazdım. Kamarama taşıyıp kapıyı kapadım.

İstanbul'a geldik; Sirkeci rıhtımına yanaşacağız. Hadi dedim, Yusuf Efendiyi son bir defa göreyim. Kapıyı açtım, kamara gül kokusu içinde. Bir de ne göreyim, her yanı yoğun bir nurla kaplı, sanki tebessüm ediyor gibiydi. Sağında ve solunda güzellikleri dille ifade edilemeyecek iki zat oturmuş, Kur'an-ı Kerim okuyorlardı. Beni görünce kayboldular. Doğrusunu söyleyeyim çok korkmuştum. Bu gördüklerim dünya kurallarına uymuyordu. İhsan deryası içinde yüzüyoruz da, bu yüzden suyun başını hiç düşünmüyorduk.

³⁹Yıl 1971, Karayolları, İstanbul'da çevre yolları inşasına başlamış; plânlanan güzergâha göre, Edirnekapı Şehitliğinin bir kısmından da yol geçecektir. Fakat bu şehitlikte yirmi iki bin Çanakkale Savaşları'nın aziz ve ulvi şehitleri yatmaktadır.

Çevre yolu ve tünelinin geçiş yapacağı istikamette, Edirnekapı mezarlığı bulunmakta. Ne aksi tesadüf ki Çanakkale Şehitleri'nin gömülü kısmı da tam yolumuzun üzerinde; mecburen, mezarları açıp şimdiki şehitliğe nakledilecek.

Bir gün, ölüler arasında elbise ve vücudu nokta kadar bozulmamış bir subay çıktı karşımıza. Tam uykuya dalmış bir kişi; pantolonunun yanında kırmızı dikişi vardı. Gözleri yumuk, sanki bize gülüyordu. Öyle bir hali vardı ki; benim canım yok olmadı, öbür dünyada bile olsa ben böyleyim, der gibiydi. Olay Cuma gününe denk gelmişti. Aynen elbiseleri ile tabuta yerleştirip camiye götürdük. Namazını kılarak tekrardan bu günkü yerine diğerlerinden ayrı olarak gömdük. İnceleme sırasında isminin Mülazım Yusuf olduğunu tespit edilmişti; ama mezar taşına ismi yazılmamış.

- a. Efsanenin Adı:** Onları Ölü Sanmayın
- b. Efsanenin Kaynağı:** Mehmet İhsan Gençcan, *Çanakkale Savaşları ve Menkabeleri*, Bayrak Matbaacılık, İstanbul 2005, ss. 117-121.
- c. Efsanede Yer Alan Zaman(lar):** 1915 ve 1971
- d. Efsanede Yer Alan Mekân(lar):** Çanakkale cephesi, Edirnekapı (İstanbul)
- e. Efsanede Yer Alan Kişi(ler):** Mülazım Yusuf, Tahsin Kaptan, Ahmet Yenel
- f. Efsaneye İlgili Maddi Unsurlar:** Gemi ve şehitlik
- g. Efsanede Sözel Anlatıcı/Yazar Unsuru:** Anlatı bir kitapta tespit edilmiştir. Bu nedenle yazar unsuru söz konusudur; fakat yazar birbiri ile bağlantılı bu iki anlatıyı kaynak kişileri de vererek onların ifadeleri ile aktarmıştır. Bu nedenle bu metin için sözel anlatıcıdan da bahsedilebilir.⁴⁰
- h. Efsanede Geçen Motifler:** A.790 Semavi ışıklar (nur motifi), (T)V. 308 Kur'an okuma, V. 463 Dinî şehitlik, V.200 Kutsal kişiler, V. 230. 1 İnsan şeklinde görülen melekler, V. 229. 2. 8 Erenin(şehidin) bedeninin uzun zaman çürümeden kalması

³⁹ Efsanenin bundan sonraki kısmı ile yukarıdaki kısmı farklı kişilerden derlenmiş; fakat birbiriyle bağlantılı olan bu iki anlatının olay bütünlüğü bozulmadan birleştirilerek burada verilmiştir. Yazar, efsanenin birinci bölümünü Tahsin Kaptan adlı şahıstan diğer bölümünü ise Ahmet Yenel adlı şahıstan derlediğini ifade etmektedir.

⁴⁰ Anlatının akışının bozulmaması için ara ifade olarak verilen kaynak kişi bilgileri çıkartılmış, anlatı tek bir metin olarak verilmiştir.

58. Silahını Teslim Etmeyen Şehit

Çanakkale savaşları bittikten yıllar sonra, savaş alanları üzerinde yabancılar, ölülerinin anısına, anıtlarını ve mezarlıklarını yapıyorlardı. Bu iş için, bölge içerisinde yollar açmak gerekiyordu. Yol yapımlarına küçük çaplı dozerler katılır, arkadan düzeltmeler yapılırdı. Bir arabanın geçeceği kadar toprak yol hizmete açılırdı.

Kabatepe ve Kanlısirt arasındaki yol çalışmaları sırasında, şimdiki Kanlısirt kitabesinin bulunduğu yerde, elinde tüfeği bulunan bir şehitle karşılaşıldı. Cesette ve üzerindeki elbisede zerre kadar bir bozulma yoktu. Yıllarca özelliğini muhafaza etmişti. Elindeki silahı sımsıkı tutuyordu. Yetkililere teslim edilmek maksadıyla elindeki silahı almak istediler. Ama o, silahını bırakmak niyetinde değildi. Çok zorladılar. Onun mengene gibi silaha yapışmış parmaklarını açmak ve silahı almak mümkün olmadı. Onu öylece bıraktılar. Öğleden sonra, Eceabat kaymakamlığına durumu bildirdiler. Akşama doğru, kaymakam ve yanında ilçe jandarma bölük komutanı ile beraber, elinden silahını bırakmayan şehidin yanına ulaştılar. Onlar da diğerleri gibi silahı almak için birkaç kez denediler; fakat nafile. Parmakları kopacak, kolu kopacak, o, yine de silahını vermeyecekti. Bunda da kararlı gözüküyordu.

Kahraman Mehmetçiğe, hayattayken büyükleri tembih etmişlerdi, öyle yetiştirilmişti. Düşmana namusunu çiğnetmeyecek, ölecekti! Dönmeyecekti! Silahı onun namusuydu, o, canını teslim edecek, fakat namusunu asla teslim etmeyecekti.

Bölük komutanı, üsteğmen Sabri Başoğul, şehidin yanına yaklaştı. Biraz yüksekçe bir sesle;

-Asker! Ben üsteğmen Sabri! Görev bitti! O elindeki silahı bana teslim et! Diye seslendi.

O anda herkesi hayrete düşüren, gözyaşlarına boğan, inanılmaz olay gerçekleşmişti. Demin silahını teslim etmek istemeyen şehit, şimdi parmaklarını açmış, silahını teslim ediyordu. Bu ne itaatti! Yıllarca toprak altında kalmış, buraların bekçiliğini yapmış kahramandan şimdi görev devri isteniyor, o da devir mi ediyordu? Bu manası zor, anlaşılması sıradan bir olaydı. Orada bulunanlar gözyaşlarını tutamadılar.

- a. **Efsanenin Adı:** Silahını Teslim Etmeyen Şehit
- b. **Efsanenin Kaynağı:** Hasan Hüseyin Maltepe, *Çanakkale Kalbe Gömülü Değerler*, Özener Matbaacılık, İstanbul 2006, s. 127-128.
- c. **Efsanede Yer Alan Zaman(lar):** Savaş sonrası yıllar
- d. **Efsanede Yer Alan Mekân(lar):** Kabatepe, Kanlısirt, Eceabat

- e. **Efsanede Yer Alan Kişi(ler):** Şehit asker, Üst. Sabri Başoğul ve birkaç görevli
- f. **Efsaneye İlgili Maddi Unsurlar:** Silah ve yol yapım araçları
- g. **Efsanede Sözel Anlatıcı/Yazar Unsuru:** Anlatı bir kitapta tespit edilmiştir. Bu nedenle yazar unsuru söz konusudur.
- h. **Efsanede Geçen Motifler:** (...) Şehidin silahını teslim etmemesi

59. Kurşun Deliklerinden Sızan Kan

Aydınlı Ali Osman Çavuş da, Çanakkale Savaşları sırasında düşmanla mücadele ederken yedi tane kurşun yarası almış. Çanakkale Gazisi olarak geriye döndü. Kurşunları hep üzerinde taşıdı.

Yakınları tarafından, ameliyatla kurşunları çıkartma tekliflerini, ‘Onlar benim birer parçam oldu. Ben onlardan memnunum. O kurşunlar yarın; ahirette bana şahadet edecekler’ diyerek reddetti.

Ali Osman Çavuş bir müddet sonra vefat etti. Onu beyaz bir kefene sardılar. Açılan mezara tekbir sesleri ile gömecekleri anda; herkesi şaşkırtan bir olay meydana geldi. Beyaz kefenine kurşun deliklerinden kan sızıyordu.

- a. **Efsanenin Adı:** Kurşun Deliklerinden Sızan Kan (Başlık bana ait)
- b. **Efsanenin Kaynağı:** Hasan Hüseyin Maltepe, *Kaybettikleri İle Kazananlar*, Özener Matbaacılık, İstanbul 2003, s. 30.
- c. **Efsanede Yer Alan Zaman(lar):** Çanakkale Savaşı ve sonraki yıllar
- d. **Efsanede Yer Alan Mekân(lar):** Çanakkale ve Aydın
- e. **Efsanede Yer Alan Kişi(ler):** Aydınlı Ali Osman Çavuş
- f. **Efsaneyle İlgili Maddi Unsurlar:** Kurşun(lar)
- g. **Efsanede Sözel Anlatıcı/Yazar Unsuru:** Anlatı bir kitapta tespit edilmiştir. Bu nedenle yazar unsuru söz konusudur.
- h. **Efsanede Geçen Motifler:** E 761. 1. 8 Hayat belirtisi: (Bez kanlı olur.)

60. Şehitlerin Yardımı

Naim, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi'nde tahsil görmek amacıyla Anadolu'nun şirin bir kasabasından Çanakkale'ye gelmiş, son derece ahlaklı bir gençti. Üniversiteye gelmeden önce Çanakkale Şehitleri hakkında çok menkıbeler dinlemiş, şehitlere karşı hiç yabancı olmayan ve onlara alâkası olan birisiydi.

Arada sırada canı sıkıldığında; şehitliklere geçen feribotlara atlar, Gelibolu Yarımadası'nda onlarla beraber olmayı arzu ederdi. Topraklarının üzerinde bir vakte kadar kalır, oralarda dualar eder ve sonra da ayrılırdı. Onlarla beraber olmanın sevinci içinde kendisini stres ve kötü duygulardan arınmış sayardı.

Yine günlerden bir gün sınavların vermiş olduğu sıkıntı ve stresten uzaklaşmak için şehitleri ziyarete gitti. Kilitbahir'den yürüyerek kısa bir süre sonra Koca Seyit'in arkadaşlarının meftun olduğu Mecidiye Tabyasına kadar geldi. Şehitlerin yanı başına bir ağacın gölgesine selam vererek oturdu. O gün yaşanan savaşın korkunç sahnelerini kafasında canlandırdı... Ağır top sesleri ve kulak çınlatan gümbürtüleri... Neferlerin bağırışları geldi kulağına...

-Allah'ım! Dedi, kulaklarını tıkadı. Bataryayı bir anda cehenneme çeviren mermi geldi gözlerinin önüne... Darmadağınık olmuş bataryadan Koca Seyit ve arkadaşı Niğdeli Ali sağ çıkmış, ama on üç arkadaşı şehit olmuştu.

-Allah rahmet eylesin Şefaathine nail etsin! Onlar o gün bu şekilde düşmana karşı koymamış olsalardı; ben bu gün sizi ziyarete gelebilir miydim? Ey Şüheda! Diye düşündü.

Ey Koca Seyit, sen çok büyüksün çok,

Seni tarif edemem, çünkü eşin yok, emsalin yok.

Yeryüzü henüz görmemiştir, böyle bir yiğit, Sen ki; kahramanlar kahramanı Koca Seyit.

Kahramanların o gün çektikleri sıkıntıları hatırladı, haline şükretti. Kalbi huzura ermiş bir şekilde oradan ayrıldı.

Aradan bir hafta kadar geçmişti ki; bir arkadaşıyla buluşmak üzere evinden çıktı, caddede yürüyordu. Nereden geldiğini anlayamadığı bir araç hızlıca geldi ve Naim'e çarptı. Ağır bir şekilde yaralandı. Derhal acile kaldırılarak yoğun bakıma alındı.

Hastanenin yoğun bakım ünitesinde bulunduğu bir sırada kapıdan üç asker girdi. Başlarındaki asker, Naim'in yanına kadar sokularak:

-Geçmiş olsun evladım sana müjdeler olsun! Allah'ın izniyle ölmeyeceksin seni kurtaracağız! Dedi.

Ötekiler, Naim'in yaralı kısımlarını tedavi etmeye, sarmaya başladılar. Bu sırada Naim;

-Peki, siz kimsiniz? Diye sordu.

-Beni tanımadın mı evlat! Ne çabuk unuttun! Ben, geçen hafta ziyaretine geldiğin Koca Seyit, bunlar da arkadaşlarım!

Naim o günden sonra iyileşti ve sapsağlam bir şekilde hayata döndü.

Allah bizi onlarla beraber eylesin.

- a. **Efsanenin Adı:** Şehitlerin Yardımı
- b. **Efsanenin Kaynağı:** Hasan Hüseyin Maltepe, *Çanakkale ve Sonraki Günler*, Özener Matbaacılık, Çanakkale 2009, ss. 141-143.
- c. **Efsanede Yer Alan Zaman(lar):** Çanakkale Savaşı'ndan sonraki yıllar
- d. **Efsanede Yer Alan Mekân(lar):** Çanakkale
- e. **Efsanede Yer Alan Kişi(ler):** Öğrenci Naim, Seyit Onbaşı ve arkadaşları
- f. **Efsaneye İlgili Maddi Unsurlar:** -
- g. **Efsanede Sözel Anlatıcı/Yazar Unsuru:** Yazar unsuru
- h. **Efsanede Geçen Motifler:** (T)V 126. 1 Şehidin imajı konuşuyor, D. 1240 Sihirli su ve ilaçlar, E. 470 Yaşam ve ölüm arasındaki özel bağlantılar, F 950 Olağanüstü Tedaviler

61. Şehitlere Zarar Verenlerin Durumu I

Burada bir zamanlar define işleri ile ilgilenen bir zat vardı. Kumkale’de Çanakkale Savaşları sırasında düşmana karşı verilen savaş esnasında yapılan istihkâmları kazar, bulduğu askeri malzemeleri götürür satardı. Bunlardan elde ettikleri ile çocuklarının karnını doyururdu. Sonra da yaptıklarını herkese anlatırdı.

Bir gün ondan duydum, istihkâmdan bir şehit çıkarmış, şehidin cesedi ve elbisesi zerre kadar bozulmamış. Elindeki tüfeği almış, evine götürmüştü. O gece pencerenin camına bir hayıt (kokulu bir bitkidir) gelip, birkaç sefer tıklamış. Camdan bir ses:

“Benim tüfeğimi getir! Nöbete gidemiyorum!” Ertesi gün tüfeği götürmemiş, ama o gece şehit tekrar camı hayıtle tıklatarak:

“Benim tüfeğimi getirmedin, onsuz nöbete gidemiyorum. Seni son kez uyarıyorum! Getirmezsen, başına bir felaket gelir!” deyince, bu kez götürmüştü. Bir daha da camını tıkladığını görmemiş.

- a. **Efsanenin Adı:** Şehitlere Zarar Verenlerin Durumu I
- b. **Efsanenin Kaynağı:** Hasan Hüseyin Maltepe, *Çanakkale ve Sonraki Günler*, Özener Matbaacılık, İstanbul 2009, s. 163.
- c. **Efsanede Yer Alan Zaman(lar):** Çanakkale Savaşlarından sonraki yıllar
- d. **Efsanede Yer Alan Mekân(lar):** Kumkale Beldesi
- e. **Efsanede Yer Alan Kişi(ler):** Adı verilmeyen bir köylü ve şehit asker
- f. **Efsaneyle İlgili Maddi Unsurlar:** Tüfek
- g. **Efsanede Sözel Anlatıcı/Yazar Unsuru:** Anlatı bir kitapta tespit edilmiştir. Fakat yazar kaynak kişinin adını da vererek anlatıyı kimden tespit ettiğini belirtmektedir. Anlatıyı kaynak kişinin ağzından; konuşma dili ile aktarmıştır.
- h. **Efsanede Geçen Motifler:** V 229. 2. 8 Erenin(şehidin) bedeninin uzun zaman çürümeden kalması, V 463 Dinî şehitlik, E 422 Hayaletin yaşayan kişinin özelliklerine sahip olması, E 470 Yaşam ve ölümün özel bağlantıları, Q 221. 8 Kutsal yerlere saygısızlığın cezalandırılması

62. Şehitlere Zarar Verenlerin Durumu II

Daha gençtik, bir arkadaşım vardı. Ona dedim, onu kast ederek, çok para kazanıyor, biz de şu işi yapalım. Kabul etti, beraberce savaş alanlarının olduğu bölgeye gittik. Baktık o zat oradaydı. İstihkâmdan bir şehit çıkarmış. Potininden yeşil otlar çıkmış, hala ayakları içinde duruyordu. Üzerinde ne varsa hepsini aldı. O şekilde şehidi gömmeden çekti, gitti. Ben dedim, biz bu işi yapmayalım. Bak, şehidi gömmeden gitti. Günah olur ve döndük eve geldik, o gece rüyama yirmi yaşları civarında bir asker geldi bana:

-Siz çekip gitmekle iyi yaptınız, o köpeğe de söyleseydiniz de, beni o şekilde bırakıp gitmeseydi!

O zatın sonu çok feci oldu. Kendisini İngiliz mezarlığında asılı buldular.

- a. **Efsanenin Adı:** Şehitlere Zarar Verenlerin Durumu II
- b. **Efsanenin Kaynağı:** İsmail Amca (?) akt. Hasan Hüseyin Maltepe, *Çanakkale ve Sonraki Günler*, Özener Matbaacılık, İstanbul 2009, s. 164.
- c. **Efsanede Yer Alan Zaman(lar):** Çanakkale Savaşlarından sonraki yıllar
- d. **Efsanede Yer Alan Mekân(lar):** Çanakkale
- e. **Efsanede Yer Alan Kişi(ler):** İsmail Amca, arkadaşı, bir köylü
- f. **Efsaneye İlgili Maddi Unsurlar:** Asker potini
- g. **Efsanede Sözel Anlatıcı/Yazar Unsuru:** Anlatı bir kitapta tespit edilmiştir. Fakat yazar kaynak kişinin adını da vererek anlatıyı kimden tespit ettiğini belirtmektedir. Anlatıyı kaynak kişinin ağzından; konuşma dili ile aktarmıştır.
- h. **Efsanede Geçen Motifler:** V 229. 2. 8 Erenin(şehidin) bedeninin uzun zaman çürümeden kalması, V 463 Dinî şehitlik, D 1810. 8. 3 Rüyada ikaz, Q 221. 8 Kutsal yerlere saygısızlığın cezalandırılması

63. Şehitlere Zarar Verenlerin Durumu III

Eceabat'ın Kilitbahir Köyü'nde Mustafa Dayı diye bildiğim bir Çanakkale Gazisi vardı. Ondan duydum. Havuzlar bölgesi, çok şehidimizin gömülü bulunduğu yerlerden birisidir, bir gün kendisi ile bu bölgeyi geziyorduk, bana şehitlerin yattığı yerleri gösterdi ve “Şu yamaçta şehitler toplu yatarlar, şu ağacın altında şehit subaylar vardır, bu ağaç onlara hep gölge olmuştur, bunu kesen adam olmaz” demişti.

Bir zaman sonra buralardaki ağaçlar, orman şefliğinin izniyle kesiliyordu. Ben bu ağaçları kesen Ş. Ali isimdeki zata bizzat şehitlerin üzerine gölge eden ağacı kesmemesini, Mustafa Dayı'nın söylemesiyle kesenin hayır etmeyeceğini söyledim. Buna rağmen ağacı kesmiş. Fakat bu zat daha sonraları buralarda patlamamış bir top mermisi bulmuş, onu evine götürmüş. Mermiyi açayım derken patlamış, karısının gözleri kendisinin de bacakları gitmiş, ondan sonra da fazla yaşamamış zaten, ölmüş.

- a. **Efsanenin Adı:** Şehitlere Zarar Verenlerin Durumu III
- b. **Efsanenin Kaynağı:** Pala İbrahim akt. Hasan Hüseyin Maltepe, *Çanakkale ve Sonraki Günler*, Özener Matbaacılık, İstanbul, 2009, s.165
- c. **Efsanede Yer Alan Zaman(lar):** Çanakkale Savaşlarından sonraki yıllar
- d. **Efsanede Yer Alan Mekân(lar):** Eceabat, Kilitbahir, Havuzlar bölgesi
- e. **Efsanede Yer Alan Kişi(ler):** Mustafa Dayı, Pala İbrahim ve ağaçları kesen kişi
- f. **Efsaneye İlgili Maddi Unsurlar:** Ağaç
- g. **Efsanede Sözel Anlatıcı/Yazar Unsuru:** Anlatı bir kitapta tespit edilmiştir. Fakat yazar kaynak kişinin adını da vererek anlatıyı kimden tespit ettiğini belirtmektedir. Anlatıyı kaynak kişinin ağzından; konuşma dili ile aktarmıştır.
- h. **Efsanede Geçen Motifler:** Q 221. 8 Kutsal yerlere saygısızlığın cezalandırılması

64. Şehidin Matarası

1950’li yıllarda köylüler savaşın yapıldığı cephelerde ki siperlerde kazı yaparak savaş zamanından kalma malzemeleri çıkartıyorlar. Kazı esnasında bir şehit bedeni ve şehide ait içinde su olan bir matara buluyorlar. Matarayı almaya çalıştıklarında şehit köylülere “mataramı almayın, ben onunla abdest alıyorum namaz kılıyorum” diyor. Fakat kazıyı yapanlar yine de matarayı alıyorlar. İki üç kilometre kadar ilerliyorlar. O sırada bir bölük askerin arkalarından geldiğini görüp matarayı bırakıyorlar.

- a. **Efsanenin Adı:** Şehidinatarası
- b. **Efsanenin Kaynağı:** Necati Kazak
- c. **Efsanede Yer Alan Zaman(lar):** 1950’li yıllar
- d. **Efsanede Yer Alan Mekân(lar):** Çanakkale şehitlikleri
- e. **Efsanede Yer Alan Kişi(ler):** Köylüler, şehit askerler
- f. **Efsaneye İlgili Maddi Unsurlar:** Matara
- g. **Efsanede Sözel Anlatıcı/Yazar Unsuru:** Sözel anlatıcı unsur söz konusudur. Anlatı, kaynak kişinin ifadeleri ile yazıya geçirilmiştir.
- h. **Efsanede Geçen Motifler:** (T)E 545 Şehidin konuşması, (T)V 56 Namaz, (T)V 58. 6 Abdest alma, P 411 Köylü, F 1010 Diğer Sıradışı olaylar

65. Memorat I

Yalova köyünde dolmuşçuluk yapan Selahaddin adlı kişi bir gece vakti Beşyol Köyünden Yolağzı Köyüne gelirken yolda araç bozuluyor. Yolağzı Köyüne yardım istemeye gelirken atlar, atlılar ve kılıç sesleri duyuyor. Bu olaydan çok korkuyor ve ruhen etkileniyor.

- a. **Memoratin Adı:** -
- b. **Memoratin Kaynağı:** Nuri Erkan
- c. **Memoratta Yer Alan Zaman(lar):** Çanakkale Savaşları'ndan sonraki yıllar
- d. **Memoratta Yer Alan Mekân(lar):** Beşyol ve Yolağzı Köyleri
- e. **Memoratta Yer Alan Kişi(ler):** Selahaddin
- f. **Memoratla İlgili Maddi Unsurlar:** -
- g. **Memoratta Sözel Anlatıcı/Yazar Unsuru:** Sözel unsur
- h. **Memoratta Geçen Motifler:** V 463 Dinî şehitlik, V 300 Dinî inanışlar, E 422 Hayaletin yaşayan kişinin özelliklerine sahip olması

66. Memorat II

Dayısı Nihat Cengiz o gün izinli olan hizmetkârın yerine koyunları Kertel mevkiine otlatmaya götürüyor. O sırada iki asker geliyor ve Nihat'a adıyla seslenerek yiyecek istiyorlar. Nihat'ta askerlere yiyecek veriyor. Askerler gidiyorlar. Akşama doğru tekrar gelip su istiyorlar. Nihat bu sefer su veriyor sonra askerler gidiyor. Kısa bir süre sonra Nihat bu işte bir gariplik var deyip askerlerin arkasından gidiyor. Nihat askerlere yaklaşıncı askerler Nihat'a 'biz seni çağıracaktık, korkarsın diye çağırmadık. Hadi gel seni karargâha götürelim, bizi takip et' derler. Nihat bunların arkasından gider. Belli bir yere gelince askerler gözden kaybolurlar. Nihat askerleri ararken onları şehit şeklinde yerde bulur.

- a. **Memoratin Adı:** -
- b. **Memoratin Kaynağı:** Emin Duyar
- c. **Memoratta Yer Alan Zaman(lar):** Çanakkale Savaşları'ndan sonraki yıllar
- d. **Memoratta Yer Alan Mekân(lar):** Kertel Mevkii
- e. **Memoratta Yer Alan Kişi(ler):** Nihat Cengiz, Şehit askerler
- f. **Memoratta İlgili Maddi Unsurlar:-**
- g. **Memoratta Sözel Anlatıcı/Yazar Unsuru:** Sözel Unsur
- h. **Memoratta Geçen Motifler:** V 463 Dinî şehitlik, V 300 Dinî inanışlar, E 422 Hayaletin yaşayan kişinin özelliklerine sahip olması

67. Memorat III

Ali Rıza adlı kişi istihkâmlarda şehitleri rahatsız ediyorlar. Para, eşya vb. şeyler arıyorlar. Bir şeyler bulup dönmek için yola çıktıklarında, arklarından büyük bir askerın geldiğini görüyorlar. Kaçarak köyün girişinde ki dama sığınıyorlar. Kırk gün boyunca bu olayın etkisinden çıkamıyorlar. Sürekli olarak şehitleri gördüklerini söylüyorlar. Sürekli askerlerin yanlarında olduğunu söylüyorlar.

- a. Memoratta Adı: -**
- b. Memoratın Kaynağı:** İbrahim Kocadanlı
- c. Memoratta Yer Alan Zaman(lar):** Çanakkale Savaşları'ndan sonraki yıllar
- d. Memoratta Yer Alan Mekân(lar): -**
- e. Memoratta Yer Alan Kişi(ler):** Ali Rıza, Şehit askerler
- f. Memoratla İlgili Maddi Unsurlar:** Para, eşya vb.
- g. Efsanede Sözel Anlatıcı/Yazar Unsuru:** Sözel unsur
- h. Efsanede Geçen Motifler:** V 463 Dinî şehitlik, V 300 Dinî inanışlar, E 422 Hayaletin yaşayan kişinin özelliklerine sahip olması

68. Memorat IV

Kilitbahir köyünde bir bahçeli bir ev ve yanına tuvalet inşa ediliyor. Evin erkeği bekçi olduğu için geceleri dışarıda oluyor. Evin kadını ise geceleri yalnız kalıyor. Kadın yatmadan önce saçlarını melik yapıp (saçları örmek) o şekilde yatarmış. Kadın sabahları kalktığında saçlarının örgüsünün açıldığını fark etmiş. Bu olay bir süre olmaya devam etmiş. Kadın bunu kocasının yaptığını düşünürmüş. Bir gün kocasına sormuş, o da böyle bir şey yapmadığını söylemiş. Sonra kadın yine saçlarını melik yapmış ama kapıyı bacayı kilitlemiş. Gecenin bir vakti kapının açıldığını duyuyor, çok korkuyor ama uyanmıyor. Bir elin saçlarını açtığını fark ediyor, gözlerini açtığında üniformalı bir asker görüyor. Asker kadına ‘korkma bacım, senin saçlarını hanımımın saçlarına benzettim, o yüzden saçlarını açtım ve okşadım’ diyor. Sonrada asıl geliş sebebini söylüyor. Bahçedeki tuvaletin altında şehit bedeninin bulunduğunu, bu yüzden tuvaletin kaldırılmasını söylüyor. Bundan rahatsız olmuş. Ev sahipleri o bölgeyi eşiyorlar ve şehidin dediği gibi orada bozulmamış, silahıyla beraber şehit bedeni buluyorlar. Sonra orayı mezar yapıyorlar.

- a. **Memoratin Adı:** -
- b. **Memoratin Kaynağı:** Nazire Yılmaz
- c. **Memoratin Yer Alan Zaman(lar):** Çanakkale Savaşları’ndan sonraki yıllar
- d. **Memoratta Yer Alan Mekân(lar):** Kilitbahir köyü
- e. **Memoratta Yer Alan Kişi(ler):** Bir kadın, bir erkek, şehit asker
- f. **Memoratta İlgili Maddi Unsurlar:** -
- g. **Memoratta Sözel Anlatıcı/Yazar Unsuru:** Sözel Unsur
- h. **Memoratta Geçen Motifler:** V 463 Dinî şehitlik, V 300 Dinî inanışlar, E 422 Hayaletin yaşayan kişinin özelliklerine sahip olması

69. Memorat V

Kilitbahir köyünde oturduğu evin ikinci katında kızım pencerede sürekli omuzunda silahlı bir asker görüyor. Bu olayı cami hocasına söylüyorlar. Hoca onlara, şehidin onları koruduğunu ve zarar vermeyeceğini söylüyor. Sonra bir daha asker görünmüyor.

- a. Memoratın Adı: -**
- b. Memoratın Kaynağı:** Semra Sayılğan
- c. Memoratta Yer Alan Zaman(lar):** Çanakkale Savaşları'ndan sonraki yıllar
- d. Memoratta Yer Alan Mekân(lar):** Kilitbahir köyü
- e. Memoratta Yer Alan Kişi(ler):** Bir kadın, şehit asker, hoca
- f. Memoratta İlgili Maddi Unsurlar: -**
- g. Efsanede Sözel Anlatıcı/Yazar Unsuru:** Sözel Unsur
- h. Efsanede Geçen Motifler:** V 463 Dinî şehitlik, V 300 Dinî inanışlar, E 422 Hayaletin yaşayan kişinin özelliklerine sahip olması

70. Memorat VI

Cuma saati köylüleri namaza gidiyorlar fakat bir köylü gitmiyor. Kahvede yalnız oturmak için kalkıp köyün yakınındaki bahçesine gidiyor. Bahçeye girecekken, bahçenin girişinde tam teçhizatlı bir asker ona bahçeye girme diyor. Bahçe sahibi bahçeye baktığında, bahçenin içinin namaz kılan askerlerle dolu olduğunu görüyor. Adam geri dönüyor. Bu olaydan ibret alıyor.

- a. Memoratın Adı: -**
- b. Memoratın Kaynağı:** (Adını vermek istemeyen köylü) Alçıtepe Köyü
- c. Memoratta Yer Alan Zaman(lar):** Çanakkale Savaşları'ndan sonraki yıllar
- d. Memoratta Yer Alan Mekân(lar):** Eceabat ilçesine bağlı bir köy
- e. Memoratta Yer Alan Kişi(ler):** Bir köylü ve şehit askerler
- f. Efsaneyle İlgili Maddi Unsurlar: -**
- g. Efsanede Sözel Anlatıcı/Yazar Unsuru:** Sözel Unsur
- h. Efsanede Geçen Motifler:** V 463 Dinî şehitlik, V 300 Dinî inanışlar, E 422 Hayaletin yaşayan kişinin özelliklerine sahip olması

71. Memorat VII

Kayınvalidesinin babası ve amcası savaş yerlerinde kurşun toplamaya gidiyorlar. Amcası (yaş olarak babasından küçük) iki şehit mezarı yeri tespit ediyor ve orayı eşmeyi ağabeyine teklif ediyor. Babası şehit mezarlarını eşmeği kabul etmiyor ve yoluna devam ediyor. Dayısı şehit mezarlarını eşiyor, gümüş para, saat ve matara buluyor. Bulduğu saat çalışır vaziyette. Bulduğu eşyaları yanına alıp ağabeyiyle birlikte köye dönüyorlar. Herkes kendi evine gidiyor. Bir müddet sonra amcasının hanımı geliyor ve kocasının ağabeyini çağırıyor. Kocasında garip haller olduğunu söylüyor. Ağabey, kardeşinin yanına gidiyor ve onu garip bir halde (akli dengesini yitirmiş bir vaziyette) buluyor. Kardeşi bulunduğu odanın içinde sürekli olarak dolanıp duruyor ve ‘bunları harcayacağım, kendime bir şeyler alacağım’ cümlesini tekrar ediyormuş. Sonra ağabey, kardeşinin şehit mezarında bulduğu eşyaları götürüp buldukları yere geri bırakıyor. Bundan sonra kardeşi eski haline dönüyor.

- a. **Memoratin Adı:** -
- b. **Memoratin Kaynağı:** Sahiye Boz
- c. **Memoratta Yer Alan Zaman(lar):** Çanakkale Savaşı’ndan sonraki yıllar
- d. **Memoratta Yer Alan Mekân(lar):** Çanakkale şehit siperleri
- e. **Memoratta Yer Alan Kişi(ler):** -
- f. **Memoratta İlgili Maddi Unsurlar:** -
- g. **Memoratta Sözel Anlatıcı/Yazar Unsuru:** Sözel unsur
- h. **Memoratta Geçen Motifler:** V 463 Dinî şehitlik, V 300 Dinî inanışlar

72. Memorat VIII

Eski Kumkale Köyü'nde geceleri şehitler görünüyorlar. Şehit askerler ateş halkası şeklinde yürüyorlar. Sakallı, aksakallı ve iri yarı hallerde görünüyorlar.

- a. Memoratın Adı: -**
- b. Memoratın Kaynağı: Erdal Kalınbacak**
- c. Memoratta Yer Alan Zaman(lar): Çanakkale Savaşı'ndan sonraki yıllar**
- d. Memoratta Yer Alan Mekân(lar): Kumkale Köyü**
- e. Memoratta Yer Alan Kişi(ler): Şehit askerler**
- f. Memoratla İlgili Maddi Unsurlar: -**
- g. Memoratta Sözel Anlatıcı/Yazar Unsuru: Sözel unsur**
- h. Memoratta Geçen Motifler: V 463 Dinî şehitlik, V 300 Dinî inanışlar**

73. Memorat IX

Kumkale Köyü'nde tarlayı süren köylü, tarlasının bir yerine geldiğinde motor dururmuş, çalışmazmış. Orası şehitlerin olduğu yermiş.

- a. Memoratın Adı: -**
- b. Memoratın Kaynağı: Kenan Tümtürk & Rahmi Sılı**
- c. Memoratta Yer Alan Zaman(lar): Çanakkale Savaşı'ndan sonraki yıllar**
- d. Memoratta Yer Alan Mekân(lar): Kumkale Köyü**
- e. Memoratta Yer Alan Kişi(ler): -**
- f. Memoratla İlgili Maddi Unsurlar: -**
- g. Memoratta Sözel Anlatıcı/Yazar Unsuru: Sözel unsur**
- h. Memoratta Geçen Motifler: V 463 Dinî şehitlik, V 300 Dinî inanışlar**

74. Memorat X

Anafartalar Köyü'nden bir kişi –Hafız Mehmet'in babası- tarlada çalışırken su dökmeye duruyor. O sırada adama inme iniyor, tutuluyor. Eve dönmeyince saatler sonra çocukları tarlaya babalarını aramaya geliyorlar. Babalarını hareket etmeden öylece durduğunu görüyorlar. Babalarına “kalksana” diyorlar. Babaları da “karşımda birisini (bir şehit) görüyorum” diyor.

- a. Memoratın Adı: -**
- b. Memoratın Kaynağı:** Hüseyin Pıryar
- c. Memoratta Yer Alan Zaman(lar):** Çanakkale Savaşları'ndan sonraki yıllar
- d. Memoratta Yer Alan Mekân(lar):** Anafartalar Köyü
- e. Memoratta Yer Alan Kişi(ler):** Hafız Ahmet'in babası
- f. Memoratla İlgili Maddi Unsurlar: -**
- g. Memoratta Sözel Anlatıcı/Yazar Unsuru:** Sözel unsur
- h. Memoratta Geçen Motifler:** F 1010 Diğer Sıradışı olaylar

2.5.3. Şehitlerle İlgili Anlatıların Değerlendirilmesi

Türkçe’de “şehit” şeklinde telaffuz edilen “şehîd” kelimesi Arapça olup, “ş-h-d” kökünden türemiştir. Arapça’da bu kelimeye yüklenen mânâlar; bir yerde veya zamanda hâzır olmak yani bulunmak, bilmek ve bildirmek şeklinde özetlenebilir ve detay olarak verilen bütün mânâların bu üç mânâ ile irtibatlı olduğu söylenebilir. Türkçe’de kullanılan ve aynı kökten türeyen “şahit olmak”, “şahitlik yapmak” kelimeleri de aşağı yukarı bu mânâlarda kullanılmaktadır (Yaran 2012: 211)

Kur’ân-ı Kerîm’de Allah yolunda öldürülenlerden, bunların aslında ölü olmayıp diri olduklarından, rızıklandırıldıklarından, Allah’ın kendilerine ihsan ettiklerinden dolayı mutlu bir hayat sürdürdüklerinden, Allah’ın rahmetine ve mağfiretine kavuştuklarından bahsedilir⁴¹, fakat bu mânâyı ifade etmek üzere “şehid” kelimesi veya başka bir kelime kullanılmaz. Sadece bir âyetteki “şühedâ⁴²” kelimesinin terim anlamında kullanıldığı söylenir (Dâmeğânî akt. Yaran 2012: 216).

İslam âlimlerine göre Kur’an’da “Allah yolunda öldürülenler” olarak ifade edilen şehitlerin diri olmalarının nasıl bir anlama geldiği, burada geçen “diri” kelimesinin gerçek anlamda mı yoksa mecaz anlamında mı kullanıldığı konusunda birbirinden farklı görüşler ortaya koyarlar. Taberî’ye göre bütün insanların ruhları zaten berzahta diridir. Yalnız cennete girecek diğer kişiler cennet nimetlerinden, yeniden dirilme (bi’set) sonunda oraya girince yararlanacakları halde şehitler bunlardan daha berzahta iken yararlanacaklardır. Onların diri olmaları bu mânâdadır. Semerkandî’ye göre de bunların ruhlarına canlı kişilere gösterilen itibar gösterileceği için bu anlamda diri denmiştir. Râzî, şehitlerin diri olmaları ile ilgili farklı değerlendirmeleri verirken bazı Mu’tezile kelmacılarının onların ahirette diri olacakları şeklindeki görüşlerini reddeder. Yine onun anlattığına göre şehitlerin diriliğinden maksadın; ruhlarının diri olması, hatta bunların her gece Arş’in altında rükû ve secde ettikleri görüşü yanında onların bedenen diri oldukları görüşü de vardır ve bedenen diri olduklarını iddia edenlerden bazıları safsata sayılabilecek açıklamalar yapmaktadır. Ayetteki “diri”liği mecaz anlamında sayanlar onlara; dînen yüksek bir seviye ve âhiret mutluluğu kazandıkları için, cesetleri çürümediği için, yıkanmadan defnedildikleri için diri denmiştir, gibi yorumlar

⁴¹ Kur’an-ı Kerim, Bakara 2/154; Âl-i İmrân 3/157, 169-171, 195; Nisâ 4/74; Tevbe 9/111; el-Hac 22/58; Muhammed 47/4-6

⁴² Kur’an-ı Kerim, Nisâ 4/69

yaparlar. İbn Atiyye'ye göre İslâm âlimlerinin çoğunluğu şehitlerin şu anda cennette olduğu görüşündedir. Cennetin dışında olduklarını söyleyenler de vardır (Yaran 2012: 216-217).

Şehitler hakkında âyet ve hadislerde şehitliğin yüce bir makam olduğu, şehitlerin cenneti hak ettikleri, kul hakkı dışındaki günahlarının silindiği, içinde buldukları durumdan çok memnun oldukları için tekrar dirilip tekrar şehit olmayı arzuladıkları, ruhlarının (bazı rivayetlerde Uhud şehitlerinin ruhlarının) kıyâmet günü cesede döneceği zamana kadar yeşil bir kuş şeklinde cennet ağaçlarında olduğu veya bu ruhların Arş'ta asılı kandillerde barınan ve istedikleri zaman cennete gidip orada serbestçe dolaşan, oradan yiyip içen yeşil kuşların içinde olduğu, şehitlerin kıyâmet günü yaralarında misk gibi kokan kanları veya kan rengi bir madde akarak meydana çıkacakları, ailelerinden ve akrabalarından yetmiş kişiye şefaahat edecekleri anlatılır (Yaran 2012: 219; Yüce 2000: 167).

Bu özellikler hemen hemen bütünüyle meleklerin özelliklerine benzemektedir. Öyle ise şehitler berzah hayatları boyunca bir nevi melek gibi olmakta, onların özelliklerini taşımakta ve onlar gibi yaşamaktadırlar. Melekler ölü olmayıp hayatta olduklarına göre, şehitler de ölmemişlerdir. Melekler bazen temessül ettiklerine göre, şehitler de bazen temessül edebilirler (Yüce 2000: 167).

Kur'an-ı Kerim'deki ayetlerden ve Hz. Peygamber'in hadislerinden de anlaşıldığı şekilde İslam dinî şehitlik makamına ve şehitliğe çok önem vermektedir. Büyük ölçüde bu önemden de kaynaklı olarak halk (kültürü) içerisinde şehitlik çok kıymetli olarak algılanmış ve çok büyük değerler atfedilmiştir. Vatan ve millet uğruna canını feda eden kişiler halkın ruh dünyasında büyük yer edinmiştir.

Dinî ve toplumsal kaynaklardan referans alarak şehitliğe işte böylesine önem atfedildiği için halk kültürü içerisinde neredeyse bir kural haline gelen toplumsal hafızada yer edinen her şey hakkında bir anlatı üretme geleneği burada da aktif hale gelerek şehitlerle ilgili çok sayıda anlatı üretmiştir. Birçok tarihî savaş ve olay içerisinde şehitlerle ilgili olarak bu tür anlatılarla çok sık şekilde karşılaşmaktadır.

Türk tarihî için çok önemli olan, çok sayıda şehit verilen ve Türk milletinin ruhunda derin izler bırakan Çanakkale Savaşları etrafında da şehitlerle ilgili olarak çok sayıda anlatı vardır. Bu anlatıların bir kısmı savaş esnasında teşekkül etmekle beraber, bir kısmı da savaş sonrası dönemde teşekkül etmiştir.

Savaş döneminde teşekkül eden anlatılar şehit olan askerlerin huri görmeleri, ellerindeki silah ve sancakları teslim etmemeleri motifleri üzerinde yoğunlaşmaktadır. Savaş sonrası oluşan

anlatılarda ise şehitlerin görüldüğü, yıllar sonra tespit edilen mezarlarda şehitlerin bedenlerinin bozulmadığı, ellerindeki silahlara sımsıkı sarılmış oldukları, şehitlerin mezar ve eşyalarını yağmalayanların başlarına olumsuz hadislerin geldiği vb. motifler bulunmaktadır.

Mehtap'taki Güneş Şehit (Yanmayan Şehit) başlıklı anlatıda düşmana karşı savaştan Teğmen Mehmet Selim Efendi'nin şehit düşmesi esnasında yaşanan olağanüstü haller anlatılmaktadır. Önce düşman kurşunlarına rağmen dimdik duruşundan bahsedilmektedir. Sonra ise yüzlerce litre benzinin içinde kalmasına rağmen şehidin bedeninde tek bir yanık izi dahi yoktur. Tüm bu olanlar şehidin manevî bir koruma altında olduğunu göstermektedir.

İslam inancında şehitlerin özel ve ayrıcalıklı yerleri vardır. Bu önem çeşitli ayetler ve hadislerle izah edilmiştir. Bu dinî referansların etkisi ile “Popüler İslam” ya da “Halk İslam”ı olarak nitelendirebileceğimiz inanç çerçevesinde şehitler hakkında içerisinde fevkaladelik haller bulunduran birçok anlatı teşekkül etmiştir. Bu tür anlatılar bütün İslam coğrafyasında yaygın olduğu gibi Anadolu sahası efsane ve menkıbelerinde de mebzul miktarda bulunmaktadır.

Efsanenin inandırıcılığını artırmak için şahitlere ve onların ifadelerine de yer verilmektedir. Düşman askerleri ve Papaz Harrison'da olaya tanık olmuşlardır. Papaz Harrison sonraki yıllarda hâdiseyi kaleme alarak, tanıklığını ifade etmektedir.

Bu anlatıya veya varyantlarına ne sözlü kaynaklarda ne de başka yazılı kaynaklarda rastlayabildik. Anlatıyı tespit ettiğimiz tek kaynak künyede verdiğimiz kaynaktır.

Cennet Hurileri başlıklı anlatıda şehit olduğu takdirde kendisini karşılamaya hurilerin⁴³ geleceğine inanan ve şehit olduğu vakitte önceden ifade ettiği gibi hurilerin kendisini karşılamaya geldiğini işaret eden bir asker anlatılmaktadır. Burada saf kalple iman ve dinî inanç motifleri ön plana çıkmaktadır; Savaşta şehit olacağına inanmak ve bir manada mükâfat olarak hurileri görmek.

Şehitlik, İslam inancında çok önemli bir yer tutmaktadır. Allah'ın adının yücelmesi ülküsüne hizmet etmek amacıyla direnç göstermeyi, gerekirse savaşmayı, hatta bu uğurda ölmeyi istemektir. Böylesine yüce bir amaç uğruna, gerektiğinde hayatını ortaya koyacak mümine elbette bir mükâfat verilmeli ve bu mükâfat onun yaptığı iş oranında, büyük ve yüceltici olmalıdır. Şehitlik makamı işte bu mükâfatın adıdır. Birçok ayet ve hadiste şehitlik kavramı övülmüş ve şehitlere birçok mükâfat vaat edilmiştir.

⁴³ Cennette yaşadığına inanılan kız (TDK 2005: 904); Cennet kızı (Devellioğlu 2003: 383).

Şehitlerin son anlarında hurileri (ya da melekleri) görmesi hususunda, Yüce (2000: 31), Şehit kelimesi ya meful anlamında kendisine şahitlik edilen (meşhudun leh) ya da fail anlamında şahittir. Meful anlamında alınırsa, ölüm anında melekler hazır ve şahit oldukları veya Allah tarafından cennete girme lehine şahitlik yapıldığı ya da ölmeyip diri olduğuna şahitlik yapıldığı için şehit adı verilmiş oluyor, demektir. Burada da ifade edildiği üzere, şehidin son anlarında meleklerin hazır ve şahit olduğuna inanılır.

Şehit Askere Görünen Huriler başlıklı anlatı konu ve motif bakımından “Cennet Hurileri” başlıklı efsane ile büyük ölçüde benzerlik gösterdiği için değerlendirme için oraya bakılabilir.

Silahıyla Gömülenler başlıklı anlatı, bizzat savaşa katılmış ve olaya şahit olmuş kişi tarafından anlatılmaktadır. Şehit olan askerlerin, son nefeslerini teslim etmelerine rağmen ellerindeki silahı bırakmadıkları ve birçoğunun o şekilde defnedildiklerini anlatmaktadır.

Gelibolu yarımadası savaş alanlarında yıllar sonra yapılan şehitlik, yol yapım vb. gibi çalışmalarda ya da köylülerin tarla sürmeleri ve şehitliklerde metal eşyalar aradıkları zamanlarda toprağın altında, elinde silahı olan ve o halde dahi silahını teslim etmeyen şehit askerlere rastladıkları ifade edilir.

İslam inancında şehitlerin ölmedikleri ve farklı bir hayat mertebesinde hayatlarına devam ettiklerine inanılır. Bu konuda birçok ayet ve hadis bu inancı doğrular ve destekler mahiyettedir. Bu kaynaklardan beslenen birçok halk anlatısında şehitlerin ölürken sancak, silah vb. gibi teçhizatlarını bırakmadıkları ve o şekilde gömüldükleri anlatılır. İslami halk anlatılarında ve Anadolu'nun birçok yerinde buna benzer anlatılara bol miktarda rastlanmaktadır.

Çanakkale Savaşında Silahını Bırakmayan Asker başlıklı efsane iki bölümden; iki olağanüstü hâdiseden teşekkül etmiştir.

İlk kısım şehidin ölüm esnasında silahını teslim etmemesini içermektedir. Asker şehit olur fakat elindeki silahı bırakmaz. Buna müteakip komutan şehit askere, elindeki silahı bırakmasını emreder ve o anda komutanın emrini duyan asker parmaklarını gevşeterek silahı bırakır.

İslam inancında şehitlerin ölmedikleri ve farklı bir hayat mertebesinde hayatlarına devam ettiklerine inanılır. Bu konuda birçok ayet ve hadis bu inancı doğrular ve destekler mahiyettedir. Bu kaynaklardan beslenen birçok halk anlatısında şehitlerin ölürken sancak, silah vb. gibi teçhizatlarını bırakmadıkları ve o şekilde gömüldükleri anlatılır. Buna ek olarak,

ya bu efsanede olduğu gibi, şehit asker komutanın emriyle silahını teslim eder ya da başka anlatılarda örneğine rastlanıldığı üzere silahı ile beraber bu halde defin edilen asker, yıllar sonra bu halde bulunulduğunda yine silahını teslim etmez. Bunun üzerine orada bulunan ya da oraya çağırılan bir komutanın “asker görev bitti, silahını teslim et” emri mukabilinde parmaklarını gevşeterek silahını bırakır. İslami halk anlatılarında ve Anadolu'nun birçok yerinde buna benzer anlatılara bol miktarda rastlanmaktadır.

Yüce (2000: 167) , şehitler hakkında, ayet ve hadislerde özetle, şu bilgilerin verildiğini ifade eder:

- a. Onlar hayattalar ama biz hissetmiyoruz
- b. Allah yanında rızıklanırlar
- c. Yeşil kuşlara benzer bir bedene sahiptirler
- d. Cennettedirler ve oranın nimetlerinden kâmil bir şekilde yararlanırlar
- e. Hayatlarından çok memnundurlar vs.

Bu efsane için, bu açıklamanın ilk maddesinde ifade edildiği üzere, şehitlerin başka bir âlemde olmak üzere hayatta olduğu desteklenmektedir.

Efsanenin devamında, askerlik vazifesinden dolayı yıllardır evinden ve ailesinden uzak kalan askerin şehit olmasından sonra atının onca mesafeyi kat ederek tek başına şehidin köyüne gittiği ve sanki bir şeyleri haber vermeye çalıştığı, gözlerinden yaş geldiği ifade edilmektedir. Efsanelerde özellikle at ve köpek gibi hayvanların sadakatini işleyen motifler mevcuttur.

Şehit Mehmet Nöbette başlıklı anlatıda Çanakkale Savaşlarında şehit olan bir askerin silahını teslim etmemesi nakledilmektedir. Efsaneye göre nöbet esnasında şehit olan asker elindeki silaha sınıksıkı sarılmış ve bırakmamıştır. Diğer askerler şehidin elindeki silahı almaya çalışmış; başarılı olamamışlardır. Bunun üzerine şehidin yanına gelen komutan şehide “Sen görevini yaptın. Nöbet bitti’ diye seslenmiş ve o anda sıradışı bir olay vuku bularak, şehit askerin parmaklarının arasından silah yere düşmüştür.

Bu ve buna benzer anlatılar Anadolu sahasında çok sayıda mevcuttur. Asker şehit olunca elindeki silahı bırakmaz ve öylece defnedilir ya da bu efsanede olduğu gibi bir amir ya da bir komutanın emri ile şehidin parmakları gevşer ve silahı bırakır.

Balikesirli Sancaktar Ali başlıklı anlatıda Çanakkale Savaşlarında sancaktarlık yapan bir askerin şehit olduğu esnada sancağa sınıksık sarıldığı ve tüm zorlamalara rağmen elindeki sancağı bırakmadığı ve bunun üzerine o şekilde defnedildiği anlatılmaktadır.

Kopuk Bacak (Bigalı Şükrü) başlıklı anlatıda Çanakkale Savaşları'nda yaşanmış esrarengiz bir olay anlatılmaktadır.

Efsaneye göre yeni doğmuş kızını görmesi için komutanı tarafından izin verilen Bigalı Şükrü cepheden ayrılarak yola çıkar. Yaya vaziyette yola çıkan Şükrü epeyce bir yol aldıktan sonra yolu gece vakti, yolu üzerinde bir grup askere tesadüf eder. Hasbihalin ardından oradaki askerlerin de ısrarı ve tavsiyesi üzerine ertesi gün yola devam etmek kaydıyla geceyi askerlerle beraber geçirir. Ateşin etrafında beraber yemek yer ve uyurlar.

Sabah olunca uyanan Şükrü yanı başında gece sohbet ettiği askerleri göreceğini umarken, etrafında kanlı bedenleri ile şehit askerleri görür. O an anlar ki gece kendisine ikramda bulunan ve hasbihal ettiği askerler aslında şehit askerlerdir ve başka bir âlemde Şükrü'yü misafir etmişlerdir.

Şükrü bu olayı, kendisinin de şehit olacağı şeklinde yorumlar ve kendisi de bir hafta sonra şehit olur.

Nöbet Mangası başlıklı anlatıda Çanakkale Savaşları'ndan yıllar sonra bölgede askeri bir araçla Kirtetepe Köyü'ne doğru gece vakti giden komutan ve askerin yol üzerinde şehit askerleri görmeleri anlatılmaktadır. Bu duruma şaşırın komutan ve asker, gördüklerine inanamazlar ve şaşkınlık içinde kalırlar. Görmüş oldukları şehitlerin üzerinde Çanakkale Savaşları'nda kullanmış oldukları kıyafetler vardır.

Efsanenin devamında Komutan ve askerin köye vardıkları anlatılmaktadır. Köyde karşılaştıkları kişi onlardaki garip hali anlar. Köylüye gördüklerini anlatınca, köylü onlara "Ah kumandanım, ah! Bu manga, Çanakkale savaşında nöbet tutan mangaymış. Fransızlar, bu bir manga askeri şehit etmişler o zaman. Ama o şehit manganın askerleri, ne hikmettir bilinmez her akşam güneş battıktan sonra görevlerini yerine getirmek için gidiyormuş gibi uzaklardan gelirler. Yolu karşıdan karşıya geçerler, ormanın içine yürüyüp kaybolurlar. Nöbet mangası onlar!" der. Bu açıklamadan şunu anlıyoruz ki benzer hâdiseler daha önce de vuku bulmuş ve köylüler için neredeyse sıradan bir hale gelmiştir.

Bu efsane dinî inançlarla izah edilebilecek bir hâdisedir. Şehitlerin İslam inancına göre ölü sayılmamaları ve farklı bir âlemde hayatta oldukları kabul edilir. Bu nedenle zaman zaman şehitlerin görülmesini içeren anlatılarla karşılaşılır.

Yüce (2000), şehitler hakkındaki ayet ve hadislerde özetle, onların hayatta oldukları fakat insanlar tarafından fark edilmediklerini ifade etmektedir.

1935 Yılında Bir Nöbet Gecesi başlıklı anlatıda 1935 yılında Gelibolu yarımadasında askerlik yapan bir askerin yaşamış olduğu olağanüstü durumları nakletmektedir.

Efsaneye göre Balıkesirli Mustafa (Bozkır) gece nöbetinde namaza durur ve secde esnasında kulağına çeşitli sesler gelmeye başlar. Namazın ardında sağa sola bakınan Mustafa etrafta kimseleri görmez. Mustafa sabaha kadar Kur'an okumaya devam eder.

Sabah olunca, buraların şehitlik olduğunu anlatan komutanına gece boyunca olan biteni anlatır. Sonraki günlerde gönüllü olarak aynı yerde nöbet tutmaya başlar. Terhis oluncaya kadar nöbetlerini aynı yerde tutar ama namazını ve Ku'ran'ını eksik etmez.

Efsanenin devamında Mustafa'nın terhis olmadan önceki son nöbetini de orada tuttuğunu öğreniyoruz. Son nöbette Mustafa her zaman yaptığı gibi namaz kılar ve Ku'ran okur. Ağlayarak oraya veda etmeye hazırlanır ki o esnada etrafında nurani bir aydınlık beliriverir. Bir takım askerler ki bunlar savaşta şehit olan askerlerdir, Mustafa'nın etrafını sarar, okuduğu Ku'ran'ı dinler, ondan her daim dua etmesini ister ve ona veda ederler. Efsaneye göre şehitler bunlardan çok memnun kalmış ve Mustafa'yı uğurlamaya gelmişlerdir.

Şehitlerin Görünmesi başlıklı anlatıda tarih net olarak ifade edilmemekle beraber Çanakkale Savaşları'ndan sonraki yıllarda iki kişinin, Eski Hisarlık mevkiinde bir grup şehit askeri gördükleri anlatılmaktadır.

Efsaneye göre şehit askerler atlarının üzerinde sahile doğru gelirler ve orada durarak hep birlikte abdest alırlar. Sonra toplu bir şekilde sabah namazını kılarlar. Namazdan sonra atlarına binerek Kanlıdere istikametine doğru giderler.

Çanakkale Savaşları etrafında oluşan anlatılar içerisinde, savaş sonrası dönemde şehitlerin görünmesi ile ilgili olarak çok sayıda anlatı mevcuttur. Bu anlatıyı kısmen diğerlerinden farklı kılan motif at üzerinde gelen şehit askerlerin abdest almaları ve toplu bir şekilde sabah namazını kılmış olmalarıdır.

Şehitlerin görünmesi ve namaz kılması, Anadolu sahası efsanelerinde çok sık rastlanan motiflerdir. Bu motifleri içeren çok sayıda anlatıya rastlanılmaktadır. Malatya efsanelerinden "Hasan Gazi" şehit düşmesine rağmen her sabah aşağıdaki dereye abdest alarak türbesinde namaz kılar (Yağbasan 2013: 46)

“Sözlü halk edebiyatında şehitlerin ölmediği inancına dayanan pek çok efsane mevcuttur. Bingöl’de derlenen bir efsanede, Rusların bölgeye saldırması üzerine mezarlardan kalkan yeşil sarıklı veliler, Rusları bozguna uğratar. Yine Bingöl’de “Şehit Asker”, Erzurum’da “Recep bin Ali”, Sivas Zara’da “Şeyh Marzubani” isimli efsaneler, ölmüş olduğu halde abdest almaya giden velileri konu almaktadır. Trabzon’dan derlenen bir efsanede de velilerin mezardan kalkıp savaştıkları görülür” (Yağbasan 2013: 46).

Kumkale Savaşları ve Derviş Ali başlıklı anlatıda Çanakkale Savaşlarında şehit olan Derviş Ali isimli askerin şehadeti ve Çanakkale Savaşı’ndan sonraki yıllarda, bu iki şehidin zaman zaman denizin sularından abdest alıp, namazlarını kumsalda kıldıklarını ve ramazan gecelerinde ise o kumsal üzerine nur indiği anlatılmaktadır.

Çanakkale Savaşları etrafında teşekküle eden anlatılar içerisinde özellikle savaş sonrası yıllarda şehitlerin görünmesi ile ilgili çok sayıda anlatı mevcuttur. Bu anlatıların oluşmasında ve anlatılmasında, özellikle İslam dinî içerisinde yer alan şehitlerin ölmediği inancı bu anlatıları tetiklemektedir. Bu anlatının içerisindeki ilginç motif(ler) şehitlerin ibadet etmeleridir.

Gelibolu Yarımadasının Bağrında Sakladığı Sırlar I başlıklı anlatıda 1994 yılında savaş alanında çıkan orman yangının ardından o bölgede ağaç dikimi ile görevlendirilen kişilerin başından geçen esrarengiz bir olay anlatılmaktadır. Bu anlatıda çalışmaktan yorulan ve dinlenmek için uyuyan işçilerin şehit olduğu düşünülen bir asker tarafından uyarılmaları anlatılmaktadır.

Bu anlatıda ki diğer ilginç bir nokta ise anlatının hemen başında geçen “Geceleri şehitlerin ağlama seslerini duyanlar çoktur.” ifadesidir. Bu ifadeden anlaşıldığı üzere şehitler buradaki yangından etkilenmiş ve mustarip olmuşlardır.

Gelibolu Yarımadasının Bağrında Sakladığı Sırlar II başlıklı anlatıda şehitlerin bir Cuma günü toplu halde göründükleri ve Cuma namazını eda ettikleri ve kendilerini gören kişiye doğru silahlarını doğrulttukları ifade edilmektedir.

Efsaneye göre bu olaydan çok korkan bu kişi, olaydan etkilenerek Cuma namazlarına başladığını ifade etmiştir.

Sırlı Bir Çanakkale Şehitlik Gezisi başlıklı anlatıda bir grup öğrencinin gerçekleştirmiş oldukları Çanakkale Şehitlik gezisinde başlarından geçen esrarengiz olay anlatılmaktadır. Anlatıya göre Çanakkale Şehitliklerini gezmeye gelen bu öğrenci grubu daha önceden ayarlamış oldukları rehberine ulaşamamış ve bunun akabinde orada bulunan yaşlı bir

amca istekli bir şekilde bu öğrenci grubuna rehberlik yapmıştır. Gün boyu yapmış olduğu rehberlik hizmeti esnasında da esrarengiz tavrılar sergileyen bu kişi gezi sona erdiğinde aniden ortadan kaybolur. Geziye katılanlar bu kişinin Çanakkale Savaşları'na katılmış şehit bir asker olduğunu düşünmektedirler.

Kosovalı Şehit başlıklı anlatıda Çanakkale Savaşları'na katılmış ve şehit olmuş bir askerin yaklaşık bir asır sonra o bölgeyi ziyaret eden bir gruba eşlik etmesi ve kısmen onlara rehberlik yapması anlatılmaktadır.

Şehitler ve Yaşlı Teyze başlıklı anlatıda yaşlı bir kadının Çanakkale Savaşları bölgesindeki bir şehitlikte medfun bulunan şehitlerin kendisini selamladığı ve “hoş geldin” dedikleri anlatılmaktadır.

Bulut İçindeki Atlılar başlıklı anlatıda Çanakkale Şehitliklerini ziyarete giden bir grup insanın başında geçen ilginç bir olay anlatılmaktadır. Anlatıya göre içinde on beş, yirmi atının bulunduğu küçük bir bulut kümesi bu grubun üzerinden geçtikten sonra gözden kaybolmuştur. Bu olayı gruptaki birkaç kişi daha görmüştür. Bu görülenlerin Çanakkale Savaşları'nda şehit olan askerler olduğu düşünülmektedir.

Öğretmen İffet Hanımın Hatırası başlıklı anlatıda 1960'lı yıllarda Eceabat'ın Alçıtepe köyüne öğretmenlik yapan İffet Hanım şahit olduğu bazı esrarengiz olaylar anlatılmaktadır. Anlatıya göre geceleri dışarıda atlı seslerini duyan İffet Hanım önceleri bu seslerden çok korkmuş. Sonra bu ilginç sesleri köydeki diğer insanlara sormuş. Köylüler bu konuyu en iyi İsmet Hanım Teyze'nin anlatacağını söyleyerek İffet Öğretmeni ona yönlendirmişler. İsmet Hanım Teyze de İffet Öğretmen'e korkmaması gerektiğini, o seslerin geceleri oradan geçen şehit askerlerin çıkarttığını söylemiş. Bunun sebebi olarak da İffet Hanım'ın şehit askerlere çok dua etmesi olduğunu açıklamış.

Bulancaklı İdris'in Çanakkale'deki Askerliği başlıklı anlatıda 1968 yılında Çanakkale Kilitbahir'de askerlik yapan İdris adlı kişinin başından geçen esrarengiz olaylar anlatılmaktadır. Anlatıya göre İdris'in aynı adı taşıyan dedesi Çanakkale Savaşları'na şehit olmuş ve yıllar sonra oraya askerlik vazifesi için gelen torunu ile iletişime geçmiş olması anlatılmaktadır.

Mehmet Çavuş başlıklı anlatıda 1934 yılında Anafartalar köyünde bir çobana ait sürünün köyün yakınlarında bir arazide belli bir noktaya geldiklerinde, hayvanların oradan geçmedikleri ve orada otlamadıklarını fark edince, orada yapılan kazı esnasında, kanlı asker elbiseleri içinde, en küçük bir bozulmaya uğramadan uyuyan bir asker bulunur ki; bir eli

başının altında, bir eli kalbinin üstünde, mübarek yüzü nur içinde yatan, dikkatle baktıklarında, sağ bacağı dizine kadar kopmuş, üst kısmından kanın kesilmesini sağlamak için olacak, sıkıca bağlanmış, kolunda, renkleri solmuş çavuş varlığını bildiren iki adet şerit bulunan şehit asker bedeninden bahsedilmektedir.

Çanakkale Savaşları etrafında teşekkül eden anlatılar içerisinde buna benzer çok sayıda anlatı mevcuttur.

Her Şey Onları Tanır başlıklı anlatıda Çanakkale Savaşı'ndan yıllar sonra bulunan bir şehit bedeninin hiç bozulmadan ilk günkü hali ile kaldığı anlatılmaktadır.

Onları Ölü Sanmayın başlıklı anlatı ile ilgili olarak yazar bu anlatının (hatıranın) birinci kısmını bizzat olayı yaşayan Tahsin Kaptan alı şahıstan dinlediğini nakletmektedir. Anlatının ikinci kısmı o tarihte, 17. Bölge Müdürlüğü 1. Grup Şefliğinde inşaat sürveyanı olarak görev yapan, aslen Kütahya İli Emet İlçesi'nden Ahmet Yenel'den nakletmektedir.

Anlatının ilk kısmının sonunda şehit olan askerin bulunduğu gemi kamarasının gül kokusu içinde olduğu, her tarafın yoğun bir nurla kaplı ve şehit askerin sanki tebessüm ediyor gibi durduğu, sağında ve solunda güzellikleri dille ifade edilemeyecek iki zat oturmuş bulunduğu, Kur'an-ı Kerim okudukları ve Kaptan'ın kamaraya girmesiyle kayboldukları ifade edilmektedir.

Anlatının ikinci kısmında yıllar sonra aynı şehidin bedeninin ve elbiselerinin hiç bozulmadan bulunduğu anlatılmaktadır.

Silahını Teslim Etmeyen Şehit başlıklı anlatıda Çanakkale Savaşları'nda şehit bir askerin bedeninin yıllar sonra bir yol yapımı çalışmasında bulunduğu anlatılmaktadır. Efsaneye göre asker elindeki silahla beraber gömülmüş ve ona sımsıkı sarılmıştır. Hiç kimse şehit askerin elinden o silahı alamaz; fakat bir komutanın emriyle asker elindeki silahı bırakır.

Çanakkale Savaşları etrafında teşekkül eden anlatılar içerisinde buna benzer çok sayıda anlatıya rastlamaktayız.

Kurşun Deliklerinden Sızan Kan başlıklı anlatıda bir Çanakkale Savaşları Gazi'sinin, savaştan yıllar sonra vefat edip defnedileceği anda, yıllar önce savaşta bedenine isabet eden kurşun yerlerinden sızan kanın olduğu ifade edilmektedir.

Şehitlerin Yardımı Anlatıda bir üniversite öğrencisinin geçirmiş olduğu trafik kazası ve sonrasında Seyit Onbaşı'nın ve arkadaşlarının gelerek bu öğrenciyi tedavi etmeleri anlatılmaktadır.

2.6. Rüyalarla İlgili Anlatılar

75. Derviş Ahmet Efendi ve Sırlı Rüyası

Ali Haydar Efendi'nin naklettiği, Çanakkale'nin manevî cephesine dair bir başka sırlı olay da şöyledir: “Çanakkale Savaşı'nın en çetin çarpışmalarının yaşandığı günlerden biriydi. Haydar Efendi'nin şeyhliğinde bulunan İsmet Efendi Dergâhı dervişlerinden Mülâzım-ı evvel (Yedek Subay) Ahmed Efendi'nin birliğinde cephe bitmişti. Gerideki birliklerle irtibat kopmuş, yardım ümidi tamamen tükenmiş ve de askere dağıtılmak üzere nefer başına on yedi mermi kalmıştı. Şehitlikten ya da teslim olup esir düşmekten başka yol görünmüyordu. Ahmed Efendi, geceyi gözyaşları içinde ibadet ve dua ile geçirir. Bütün gün savaşmanın verdiği yorgunlukla bir ara kendinden geçer. Rüyasında karşı tepeden iki pir, Ahmed Rufaî Hazretleri ile Abdülkadir-i Geylânî Hazretleri kol kola girmiş, kendilerine doğru gelmektedirler. Gelirken de sürekli şu cümleyi tekrarlamaktadırlar: “İzâ kaale'l abdü Ya Rab, kaal'allâhü lebbeyk ya abd”⁴⁴

Ahmed Efendi, komuta kademesindeki arkadaşlarına ve erata, sabah olur olmaz gördüğü rüyayı anlatır. Kendisinin teslim olmayıp savaşacağını söyler ve onların da bu husustaki fikirlerini sorar: “Evlatlar, ben teslim olmam, ama siz ne dersiniz, burada hepimizin akıbeti mevzubahis?” Birlikteki erler, rüyayı ağlayarak dinledikten sonra, hep bir ağızdan tereddütsüz cevap verirler: “İsterseniz kalan on yedişer mermiyi de dağıtmayın, biz süngülerimizle düşmana hücum ederiz!”

O gün 150 er ve üç subay, mermileri kalmadığı için süngüleri, kanları ve canları ile buldukları mevki kahramanca müdafaa ederler. Bu sayede, Türk mevzileri arasında bir koridor açıp ilerlemek isteyen düşmanın oyunu bozular. 5. Topçu Alayı, 2. Top Bataryası'nın 5 Haziran 1915 günü, Çanakkale Harbi'nin dönüm noktalarından olan bu mücadelesinin hatırası, Gelibolu'nun Soğanlıdere mevkiinde Son Ok Şehitliği'nde yaşamaktadır.

a. Efsanenin Adı: Derviş Ahmet Efendi ve Sırlı Rüyası

b. Efsanenin Kaynağı: İsmail Çolak, *Maşherin İrfan Ordusu: Okuldan Çanakkale'ye*, Nesil Yayınları, İstanbul, 2008, s. 145–146; <http://www.moralfm.com.tr/canakkalenin-sarikli-mucahidleri-cn148974.html>;

<http://www.somuncubaba.net/detay.asp?HID=3039&k=27>

c. Efsanede Yer Alan Zaman(lar): 5 Haziran 1915

⁴⁴ Kul “Ya Rab” dediği zaman, Allah der ki “Buyur ey kulum.”

- d. Efsanede Yer Alan Mekân(lar):** Gelibolu, Soğanlıdere, Son Ok Şehitliği
- e. Efsanede Yer Alan Kişi(ler):** Mülâzım-ı evvel Ahmed Efendi, Ahmed Rufâî, Abdülkadir-i Geylânî,
- f. Efsaneyle İlgili Maddi Unsurlar: -**
- g. Efsanede Sözel Anlatıcı/Yazar Unsuru:** Anlatı bir kitapta ve internet sitesinde tespit edilmiştir. Yazar unsuru söz konusudur. Fakat yazar efsaneyi naklettiği kişinin adını da vermektedir.
- h. Efsanede Geçen Motifler:** N 848. 0. 1 Yardımcı olarak kutsal adam, V 57. 7 Zor durumlardan kurtulmak için dua, V 126 Ermişin imajı konuşuyor, D 1712. 3 Rüyanın yorumlanması

76. İlahi İnayet

Düşmana karşı savunma durumundaydık. Birliğimle gerideki birliklerin irtibatı kopmuştu. Düşmanın önündeki tek engel benim birliğimdi. Kumanyamız bitmiş, er başına on üç mermimiz kalmıştı. Düşman, bizim olduğumuz yerden bir koridor açarsa gerideki birliklerimizin durumu tehlikeye düşecekti. Böylece düşman, Mehmetçiklerimizi kıracak büyük bir muzafferiyet sağlamış olacaktı. İki yolumuz kalmıştı, ya teslim olacak ya da topyekûn şehit düşecektik.

O gece geç saatlere kadar ibadet edip dua dua yalvardım. Zor bir karar vermem gerekiyordu. Uykuya daldığım bir anda, şu gördüğün karşı tepeden nur yüzlü pir-i fanilerin meydana getirdiği bir topluluğun bize doğru geldiğini gördüm. Bize doğru yaklaşırken gür sesleriyle, “Kul ‘Ya Rab!’ dediği zaman Allah ‘Lebbeyk, buyur kulum!’ der diye sesleniyorlardı. Ürperdim. Ben gece boyu ‘Ya Rab!’ diye dua etmişim. Sanki rüyamda Rabbim bana mesaj göndermişti.

- a. **Efsanenin Adı:** İlahi inayet (Başlık bana ait)
- b. **Efsanenin Kaynağı:** Arif Akpınar, *Çanakkale İçinde*, Muştu Yayınları, İstanbul 2012, ss. 96-97.
- c. **Efsanede Yer Alan Zaman(lar):** 1914/1915 Çanakkale Savaşları
- d. **Efsanede Yer Alan Mekân(lar):** Çanakkale cephesi
- e. **Efsanede Yer Alan Kişi(ler):** Bir asker
- f. **Efsaneyle İlgili Maddi Unsurlar:** -
- g. **Efsanede Sözel Anlatıcı/Yazar unsuru:** Efsane bir kitapta tespit edilmiştir. Olayı yaşayan askerin adı verilmemekle beraber, olay o askerin ağzıyla anlatılmaktadır.
- h. **Efsanede Geçen Motifler:** N 848. 0. 1 Yardımcı olarak kutsal adam, V 57. 7 Zor durumlardan kurtulmak için dua, V 126 Ermişin imajı konuşuyor,

77. Hulusi (Yahyagil) Bey Bir Sesle Uyanır

Hulusi Bey Çanakkale Savaşı sırasında yaralanır. Bu sahne çok ibretlidir. Conkbayırı'ndan siperdeyken yaralanışını Hulusi Bey şöyle anlatır:

“Birçok çıkarmalar yapıldı. O zaman harbe giderken pilav yemeye gider gibi hevesle gitmiştik. 30 Mart 1915'te Seddülbahir'e gelmiştik. Çanakkale'nin, Anafartalar'ın, Conkbayırı'nın dinç fırkasıydık. Süngülü tüfekle ‘Allah Allah!’ diye gidiyorduk. Anafartalar Muharebesi'nde Cenab-ı Hakk'ın lütfuyla gazi olduk.

Son taarruzda bütün subaylar ve erler abdestli olacaktı. Şayet su bulunmazsa teyemmüm edilecekti. 8 Ağustos 1915'te yüzümden, kolumdan, göğsümden yaralandım. Yaralandığım gece Kadir Gecesi'ydi. Karadan, denizden top mermileri patlıyordu. Bir top mermisi önümde patladı.

İki el ateş ettim. Yanımdaki asteğmen, ‘Silahla bir kaçını temizleyeyim’ dedi. Siperdeyken, düşman cephesinden gelen kurşun sol yanağıma isabet etti. Yüzüme elimi attım, baktım kanıyor. Bir kurşun da köprücük kemiğimi ikiye bölerek kalbime doğru bir buçuk santimetre kadar ilerlemiş. Sol koluma da kurşun isabet etmişti. Artık şuurum tam işlemiyordu, Üstümde yepyeni bir paltom vardı. Kandan, üzerinde elle tutulacak bir yer kalmamıştı.”

Hulusi Bey, cephede bir ara aşırı kan kaybından şuurunu kaybeder. Doktorlar, genelde ağır yaralılarla meşgul olup zaman kaybetmek yerine, kısa tedaviyle cepheye sürebileceklerle uğraşmayı tercih eder. Bu da ölüm kalım savaşının bir gereği olsa gerek. Bu yüzden Hulusi Bey, “Bununla uğraşmaya değmez, hayata döndürülmesi zor!” diye ölümler ve ağır yaralılar arasına atılır.

Çanakkale'de ölümler arasından nasıl kurtulduğunu şöyle anlatır:

“Çanakkale'de bizi ölümlerin arasına bıraktılar. Baygın halde yatıyordum. Birden kulağıma gaipten bir ses geldi. Bu gaybî ses, ‘İmâruhâ, kitâruhâ, yazâruhâ!’ diye çınıyordu. Beni bu ses uyandırdı. Üzerimden pardösümü çıkardılar, her yerinden kan süzülüyordu!”

Hulusi Bey, kendine gelir gelmez, karşısında duran Fransız doktora Fransızca olarak, “Allah'ın izniyle ben ölmeyeceğim!” diye bağıır. Bunun üzerine ölümler arasından alınıp önce Biga'da, daha sonra İstanbul'da tedavi altına alınmak üzere gönderilir.

- a. **Efsanenin Adı:** Hulusi (Yahyagil) Bey Bir sesle uyanır
- b. **Efsanenin Kaynağı:** İhsan Atasoy, *Hulusi Yahyagil*, Nesil Yayınları, İstanbul 2010, ss. 30-32
- c. **Efsanede Yer Alan Zaman(lar):** 8 Ağustos 1915
- d. **Efsanede Yer Alan Mekân(lar):** Çanakkale, Anafartalar, Conkbayırı
- e. **Efsanede Yer Alan Kişi(ler):** Hulusi (Yahyagil), Asteğmen ve Fransız doktor
- f. **Efsaneyle İlgili Maddi Unsurlar:** -
- g. **Efsanede Sözel Anlatıcı/Yazar unsuru:** Anlatı bir kitapta tespit edilmiştir. Yazar unsuru söz konusudur. Fakat yaşanan hâdise olayı yaşayan kişinin ağzından birebir aktarılmıştır. Yazar bazı yerlerde okuyucunun olayı daha iyi anlamasını sağlamak için yer yer açıklayıcı bilgiler verilmiştir.
- h. **Efsanede Geçen Motifler:** (T)V 301 Kutsal Ramazan ayı, (T)V 58. 6 Abdest alma, F 556 Olağanüstü ses.

78. Ian Hamilton'un Rüyası

2 Eylül 1915, İmroz.

Dün gece çok acayip ve korkunç bir rüya gördüm. Çadırım İmroz adasında olduğu halde Hellas burnunda boğuluyordum. Boğazımı sıkın elin baskını hala hissediyorum. Sular başıma yaklaşıyor. Hiç böylesine korkunç rüya görmemiştim.

- a. Efsanenin Adı:** Ian Hamilton'un Rüyası
- b. Efsanenin Kaynağı:** Ian Hamilton, *Gelibolu Hatıraları*, Örgün Yayınevi, İstanbul 2005, ss. 281-282.
- c. Efsanede Yer Alan Zaman(lar):** 2 Eylül 1915
- d. Efsanede Yer Alan Mekân(lar):** İmroz, Hellas burnu
- e. Efsanede Yer Alan Kişi(ler):** Ian Hamilton
- f. Efsaneye İlgili Maddi Unsurlar:** -
- g. Efsanede Sözel Anlatıcı/Yazar Unsuru:** Anlatı bir kitapta tespit edilmiştir. Yazar unsuru söz konusudur. Yazar kendi gördüğü rüyayı nakletmektedir.
- h. Efsanede Geçen Motifler:** D1812.5.1.2 Kötü alâmet olarak kötü bir rüya

79. Alnından Vurulan Mehmetçik

Mehmet oğlu Hakkı evli ve iki çocuğu vardır. Çanakkale savaşları sırasında savaşabilecekler askere alınmaya başlayınca, evin tek erkeği olan Hakkı'nın askere alınmaması için anası yıllardır biriktirip sakladığı altınları, askerlik bedeli olarak ödemiş ve Hakkı savaşa gitmekten kurtulmuştu.

Fakat köyün gençleri bir bir askere alınmaya başlayınca Hakkı'nın boynu bükülmüş, mahcubiyet içinde kıvranmaya başlamıştı. Bu duruma daha fazla dayanamayan Hakkı, askerlik bedelinin önceden ödenmesine rağmen vatan müdafaasından geri kalmamak için askerlik şubesine gitmiş ve adını yazdırmıştı.

Asker elbisesini giyer, vedalaşmak üzerine annesinin yanına gelir. Annesi oğlunu asker elbisesi içerisinde görünce, “Bu ne hal oğlum?” diye sorar. Hakkı “Ana dayanamadım. Ben de Çanakkale'ye gitmeye ve seninle helalleşmeye geldim” der. Ana yüreği mahzunlaşsada, bu karara memnun olmuştur ve oğluna “Oğlum! Sütüm sana helal olsun. Gel seni bir öpeyim”, diyerek oğluna sarılıp alnından öper. Sonra da şöyle dua eder “Rabbim! Oğlum çok istiyor. Ona rütbelerin yükseği olan şehitliği nasip eyle.” Hakkı, annesinin elini öper, helalleşir, vedalaşır ve yola çıkar.

Birkaç ay sonra annesi, Hakkı'yı rüyasında görür. Oğlu damatlıklarını giymiş, sevinç içerisinde. Annesinin alnından öptüğü yerde de ışık parlamaktadır. Mütebessim bir çehreyle rüyada annesine “Ana! Ana! Müjdem i isterim” der. Çok geçmeden bir mektup gelir. Hakkı alnından vurulup şehit olmuştur.

Bu sırada cephede yaralanıp savaşamaz duruma gelenler memleketlerine gönderilmektedirler. Hakkı'nın arkadaşlarından birisi de mahalleye gelir, Hakkı'nın anasını da ziyaret eder ve kendisine “Teyze, oğlun şehit olurken yanıdaydım. Sen ona bir dua etmişsin. Neydi o dua? der. Kadın, “Ne duası olacak oğlum! Bütün annelerin yaptığı dualardan işte” der. Hakkı'nın arkadaşı “Hayır! Teyze. O başka bir duaymış. Şehit olmadan birkaç dakika önce Hakkı ellerini açtı ve “Rabbim, anamın duasını unutma ha! Anamın duası. Anamın duası!” diye yalvarmaya başladı.

Ana, meseleyi anlamış bu defa da ellerini açar gözyaşlarıyla, bu sefer şu duayı yapar: “Ey garip anaların duasını kabul eden Rabbim! Şehidimin nazımı hoş gör” der.

- a. **Efsanenin Adı:** Alnından Vurulan Mehmetçik
- b. **Efsanenin Kaynağı:** Mustafa Arslan, *Çanakkale Ruhunu Yaşatmak*, Akçağ Yayınları, Ankara 2009, ss.66
- c. **Efsanede Yer Alan Zaman(lar):** 1914/1915 Çanakkale Savaşları
- d. **Efsanede Yer Alan Mekân(lar):** Çanakkale Cephesi
- e. **Efsanede Yer Alan Kişi(ler):** Hakkı, Hakkı'nın annesi ve arkadaşı
- f. **Efsaneyle İlgili Maddi Unsurlar:** -
- g. **Efsanede Sözel Anlatıcı/Yazar Unsuru:** Anlatı bir kitapta tespit edilmiştir. Bu nedenle yazar unsuru söz konusudur.
- h. **Efsanede Geçen Motifler:** V 52 Duanın mucizevi gücü, V 463 Şehit olma

80. Cevdet Amca

Balıkesir’de Ali Şuuri İlkokulu karşısındaki boşlukta beş altı yıl öncesine kadar eski ayakkabı tamircileri vardı. İkinci aralık, ikinci dükkânda, kır, pala bıyıklı bir ihtiyar çalışırdı: Cevdet (Alkalp) Dede.

Bir akşamüstü dükkânın önünde çay içerken konu, Çanakkale’ye gelince ağlamaya başladı.

Rahmetli babam Hafız Ali, Çanakkale’de kaldığında anamın karnında yedi aylıkmışım. Onu hiç tanımadım. Bir fotoğrafı bile yoktu. O günler çok zor günlerdi. Seferberliğin sıkıntıları, Kuvayı Milliye zamanı, işgal yılları, kurtuluş, yokluk, kıtlık, sıkıntı, çocukluğumuz hep ekmek peşinde sıkıntıyla geçti.

Ama anam(Adeviye) benim çocukluğumdan itibaren her sokağa çıkışta her bir yere gidişte yanıma gelir:

- Oğlum ben pazara gidiyorum. Baban gelirse, beni hemen çağır ha!
- Ben teyzenlere gidiyorum. Baban gelirse, beni hemen çağır ha!
- Ben komşulara gidiyorum. Baban gelirse, beni hemen çağır ha!
- Ben mevlide gidiyorum. Baban gelirse, beni hemen çağır ha!

Annem, babamı bekledi durdu. Büyüdüğüm dükkân açtım. Annem gene bir yere gidişte dükkâna gelir, gideceği yeri söyler; ‘Baban gelirse beni hemen çağır ha!’ diye eklerdi.

Aradan yıllar geçti. Anacığım ihtiyarladı. Gene hep değneğini kakarak yanıma gelir; ‘Baban gelirse beni hemen çağır ha!’ diye tembihlerdi.

Günü geldi ağırlaştı. Ölüm döşeğinde bizimle helâlleşti: Bana iyi baktınız. Hakkınızı helal edin. Bana döndü yavaşça: “Baban gelirse, ona ‘Annem hep seni bekledi’ de” dedi. Birden irkilerek doğruldu, kapıya doğru gülümseyerek; ‘Hoş geldin... Hoş geldin!’ diyerek ruhunu teslim etti...

- a. **Efsanenin Adı:** Cevdet Amca
- b. **Efsanenin Kaynağı:** Aydın Ayhan, *Çanakkale... Ah Çanakkale*, 251 Bin Dev Öğrenci Kültür Yayınları, Manisa 2012, s. 89
- c. **Efsanede Yer Alan Zaman(lar):** Çanakkale Savaşı yılları ve sonraki yıllar
- d. **Efsanede Yer Alan Mekân(lar):** Balıkesir
- e. **Efsanede Yer Alan Kişi(ler):** Cevdet Amca, annesi ve babası

- f. Efsaneyle İlgili Maddi Unsurlar: -**
- g. Efsanede Sözel Anlatıcı/Yazar Unsuru:** Anlatı bir kitapta tespit edilmiştir. Fakat birinci ağızdan sözlü anlatı olarak kaydedilmiştir. Anlatıcı asıl olayı anlatmadan önce meselenin daha iyi anlaşılması için ön bilgilerle zemin oluşturmuş ve anlatıyı o şekilde anlatmıştır.
- h. Efsanede Geçen Motifler:** E 574 Hayaletin görünmesi ölüm alameti olarak simgeleniyor

81. Annesini Çağırın Şehit I

Menkıbemize konu olan Süvari Asteğmeni Ali Rıza Efendi, düşman içinde vuruşa vuruşa kimseye bir diyeceği kalmamış artık o dünya kayıtlarından kurtulmuş, Resulullah'ın bahçesine gelmiş, fakat onunla gerektiği gibi müşerref olamadan gözlerini kapatmıştı. Onu Halit Rıza Tepesi'nde buldular. 24 Mayıs günü getirip yol kenarına defnettiler.

Bu muharebe sırasında binlerce şehidimizin çok kötü bir durumda kokuşması, bu sebeptendir ki, kimlik tespitinin yapılamaması neticesinde askerlik şubeleri tarafından, bu onurlu tebligat ailelerine ulaşamadı.

Anne baba evlatlarından uzun bir zaman bir mektup, bir haber bekledi. Çanakkale Cephesi kapanmış, ümit bu ya! Belki bir gün gelir diye yollara bakıyorlardı. Ali Rıza Efendi'nin son mektubu bir buçuk yıl evvel gelmişti.

Ana, uykusuz geçen gecelerinde, her zaman olduğu gibi, yine oğlunun hayaliyle baş başaydı. Evinin balkonuna çıkıp petekten süzülen bal gibi etrafı saran ay ışığına baktıkça oğlunun latif kokusu, ezel âleminden gelen sesi onundu.

Yıldızların öbek öbek yeryüzüne doğru aktığı, her rüyanın gerçek zannedildiği, imkânsızların mümkün görüldüğü bir geceydi. Dertli ana, bir gece yatağına girdi ve için için ağladı. Oğluna sesleniyor, 'Bana bir haber sal!' diye yalvarıyordu. İşte o gece Ali Rıza Efendi anasının rüyasına girdi: 'Anam, sevgili anam, ağlama, sen artık şehit anasisin. Ne mutlu sana! Ben Anafarta köyünün batısında yol çatağının doğusunda yatmaktayım. Alt tarafımdan dere geçer' der.

Zehra ana, geçen geceler boyunca hep evlat hasreti içinde kıvranıyordu. Bir sabah vakti kendinden geçmişti. Hem dünyadaydı, hem dünyadan fersahlarca uzakta bulunuyordu. Hem her şeyi görüyor, duyuyor, hem hiçbir şeyi hissedemiyordu. İşte bu halin içindeyken bir ses çok iyi duyduğu, çok sevdiği bir ses 'Anne, anne ben buradayım!' diyordu. Kendine gelmesi kısa sürdü. Ama ortalıkta bir şeyler yoktu.

Ana yüreği nasıl dayansın? 'Gel' diyordu oğlu! Rüya bu ya! Bazı hallerde inanmak lazım! Ana, baba bir de büyük kızlarıyla beraber, Gülcemal isimli bir vapura binerek Çanakkale yollarına düştüler. Maydos'a bir yelkenliyle geçtiler. Bir atın çektiği ve üstü hasır ile kapalı yaylı bir arabaya bindikleri gibi Büyük Anafarta Köyü'ne ulaştılar.

İşte şimdi meçhul bir arama başlar! Bakımsız mezarlıkların içinde oğlunun mezarını hayli arıyorlar. Araya araya yorgun düşünce, 'Şuraya biraz oturalım' diyorlar. Tam

oturuyorlar ki arkadan ulu bir selvinin ardından, üzerinde beyaz bir harmani, sevimli, ufak tefek bir zat geliyor ve ‘Eyvallah!’ diyor. Arkasından: ‘Oğlunuzun kabri işte şurasıdır’ deyip boyun büküyor; yanındakiler yardım isteyen bir garip zannıyla ona ihsanda bulunmak istedikleri zaman elleri havada kalıyor, ortada dünyalıkla yardım edilecek kimse yoktur.

Evet, onu bilenler biliyordu! O ulu selvinin dibinde yatan ‘Şehit Müftü’ idi! Bu müftü yolunu şaşırana yol gösterir, dara düşene yardım elini uzatır, o askerin evliyası bir zattu! Etraf sessiz, arayanlar ise, habersiz!

Sonsuz uykularını yan yana uyuyan mübarek iki şehidimiz, öyle bir yerde yatıyorlar ki; karşılarında mezarlık, onların arkasında binlerce şühedanın yattığı ova geliyor. Sanki onlar burada yatanların manevî bekçileridir. Ana derin derin düşünüyordu!

Sonra birden kendinden geçti, ıslıl ıslıl bir şeyler inmeye, bağrının tam ortasında bir yangın tütmeye başladı. “Mezar taşında ismi var! Acaba o mu?” dedi.

Mezarın ayakucundan yavaş yavaş açılmaya başlandı. Diz boyu kazıldığında postallar görüldü, arkasından hıçkırıklar boğum boğum düğümlendi mezarlıkta. Çünkü şehidin ayağındaki çürümemiş yün çoraplar bütün çıplaklığıyla olayı aydınlatıyordu! Çünkü görünen, anasının kendi elleriyle ördüğü yün çoraplardı. Mezar kapandı. Misafirler köyde ağırlandı. Çanakkale’den mermer ustası getirildi. Pazarlık yapıp, parası ödendi ve şehide oracıkta bir mezar yapıldı. Ana şehit evladına kavuşmuştu.

- a. Efsanenin Adı:** Annesini Çağırın Şehit
- b. Efsanenin Kaynağı:** Mehmet İhsan Gençcan, *Kan Çiçekleri*, Bayrak Matbaacılık, İstanbul 2003, s. 98
- c. Efsanede Yer Alan Zaman(lar):** Çanakkale Savaş yılları ve sonrası
- d. Efsanede Yer Alan Mekân(lar):** Halit Rıza Tepesi, Maydos, Anafartalar Köyü
- e. Efsanede Yer Alan Kişi(ler):** Süvari Asteğmeni Ali Rıza Efendi, Anne, Baba, Kız kardeş, Şehit Müftü
- f. Efsaneye İlgili Maddi Unsurlar:** Şehit mezarı, postal ve yün çoraplar
- g. Efsanede Sözel Anlatıcı/Yazar Unsuru:** Anlatı bir kitapta tespit edilmiştir. Yazarın anlatıyı kendi ifadeleri ile zenginleştirdiği ve ara sözlerle metni renklendirdiği görülmektedir.
- h. Efsanede Geçen Motifler:** D. 1813. 1 Rüyalar bir yerdeki olayları gösterir, D 1814. 2 Rüyada nasihat, F 1068 Gerçekçi rüya, V 463 Dinî şehitlik, V. 126 Ermişin imajı konuşuyor,

82. Annesini Çağırın Şehit II

“Anacığım, ben şimdi şehit oldum, beni Allah cennetine koydu. Şimdi çok güzel yerlerdeyim, ne olur beni ziyarete gel! Kız kardeşlerimi de getir. Beni Anafartalar Köyü’nün hemen çıkışında bir pınarın başına gömdüler. Şimdi orada yatıyorum. Eğer benim yerimi bulamazsan; orada çocuklar oynuyor. Onlara soruver, benim yerimi gösterirler sana.” Ananın üst üste üç kez gördüğü bu rüya üzerine; “Evladım herhalde şehit oldu, bizi ziyaretine bekliyor” diyerek, kız kardeşlerini de alır ve denilen yere gelir. Pınarın başında şehit evladını arar, fakat bulması mümkün değil, çünkü her yer şehitlik. Orada oynayan çocuklar aklına geliverir. “Yavrum!” der birisine “Buraya bir zaman önce şehit bir teğmen getirdiler mi? Halit isminde”, “Evet, evet! ‘der birisi. “İşte getirdiler şuraya gömdüler.”

O şehidim ayakucundan açılır, ayaklar görününce; anam o ayaklara kapanır, bağrına basar; “Yavrum! Evladım! Halit’im! Ördüğüm çorapların hala ayaklarında duruyor.” Diyerek, evladının mezarını gözyaşlarıyla ıslatır. Ana evladına çok güzel bir makber yaptırır.

- a. **Efsanenin Adı:** Annesini Çağırın Şehit II
- b. **Efsanenin Kaynağı:** Hasan Hüseyin Maltepe, *Kaybettikleri İle Kazananlar*, Özener Matbaacılık, İstanbul 2003, ss. 102.
- c. **Efsanede Yer Alan Zaman(lar):** Çanakkale Savaşlarından sonraki yıllar
- d. **Efsanede Yer Alan Mekân(lar):** Anafartalar Köyü
- e. **Efsanede Yer Alan Kişi(ler):** Şehit asker, şehit anası, köylü çocuklar
- f. **Efsaneye İlgili Maddi Unsurlar:** Şehit mezarı
- g. **Efsanede Sözel Anlatıcı/Yazar Unsuru:** Anlatı bir kitapta tespit edilmiştir. Bu nedenle yazar unsuru söz konusudur.
- h. **Efsanede Geçen Motifler:** D 1810. 8. 3. Rüya ikaz, Z71.1 Formülistik sayı: 3

83. Gelibolu Yarımadasının Bağrında Sakladığı Sırlar III

1999 Mayıs ayı içinde, İzmir'den gelen ziyaretçilerimizden ismini Ahmet Bey olarak hatırlayabildiğim zat, şehitlerimize harcanmak üzere bir miktar bağış yapmayı bana söz vermişti. İzmir'e döndükleri andan itibaren emaneti göndereceklerini söylemişlerdi. Aradan birkaç ay geçti fakat yapacakları yardımdan bir haber çıkmadı.

Bir sabah, İzmir'den bir telefon aldım. Telefon eden, Ahmet Bey'in yakın bir arkadaşıydı. Bana;

— Ahmet Bey, yardım sözü vermişti ya!

— Evet! Hatırladım.

— Emaneti hala gönderememiş. Dün gece askerler, Ahmet Bey'in rüyasına girmiş ve 'Bize yardım için söz vermişsiniz, çok bekledik, siz sözünüzde böyle mi duruyorsunuz?' diye sormuşlar. Sen bize bir adres ver de, hemen çeki postalayalım" demişti.

Bu olayların neticesi gösteriyor ki, onlar bizim dışımızda başka âlemlerde yaşıyorlar ama bizleri de çok iyi takip ettikleri belli.

a. Efsanenin Adı: Gelibolu Yarımadasının Bağrında Sakladığı Sırlar III

b. Efsanenin Kaynağı: Hasan Hüseyin Maltepe, *Çanakkale Kalbe Gömülü Değerler*, Özener Matbaacılık, İstanbul 2006, ss. 100-101.

c. Efsanede Yer Alan Zaman(lar): Mayıs 1999

d. Efsanede Yer Alan Mekân(lar): Çanakkale ve İzmir

e. Efsanede Yer Alan Kişi(ler): Ahmet Bey

f. Efsaneyle İlgili Maddi Unsurlar: Para

g. Efsanede Sözel Anlatıcı/Yazar Unsuru: Anlatı bir kitapta tespit edilmiştir. Bu nedenle yazar unsuru söz konusudur. Anlatı I. Tekil şahıs tarafından anlatıldığı için anlatının yazar tarafından yaşanmış olduğu anlaşılmaktadır. Anlatıda konuşma dili hâkimdir. Anlatının sonunda yazar okuyucuya mesaj vermektedir.

h. Efsanede Geçen Motifler: D. 1814. 2 Rüyada nasihat (ikaz)

84. Rüyada İkaz

Bir grup genç şehitlikleri ziyarete gelirler. Şehitlikleri ziyaret esnasında gençlerden biri toprağın üzerinde bir kemik buldu. İhtimal şehitlerden kaldığını düşündüğü bu kemiği evirdi çevirdi, temizledi, kokladı, sarıp sarmaladı ve o kemiği yanına alarak evine götürmeye kara verdi. Arkadaşlarının “O kemiğin yeri burasıdır; toprağa gömelim” ikazlarına kulak asmadı. O kemiği yanına alarak evine götürdü.

Eve varınca ilk işi heyecanla o kemiği anasına göstermek oldu; fakat anası bu işten pek memnun kalmadığı için “Keşke o kemiği getirmeseydin” diyebildi.

Hemen o gece annenin rüyasına girdiler ve ona dediler:

-Anacım! Evladın bizden oraya bir emanet getirdi. Ona söyle de emaneti geriye getirsin.

Ertesi sabah ana evladına:

-Ay evladım, ben sana demedim mi? Keşke getirmeseydin, bu gece şehitler rüyama girdiler. Evladın onu geriye getirsin, dediler.

Genç, bu sözü duyar duymaz, hemen bir arabaya atladı, daha o gün emaneti yerine getirdi. Aldığı yere koydu ve döndü.

Aynı gece annenin rüyasına şehitler bir kez daha girdiler ve

-Sana teşekkür ederiz anacım, evladın emaneti yerine teslim etti, dediler

a. Efsanenin Adı: Rüyada İkaz

b. Efsanenin Kaynağı: Hasan Hüseyin Maltepe, *Kaybettikleri İle Kazananlar*, Özener Matbaacılık, İstanbul 2003, ss. 149-150.

c. Efsanede Yer Alan Zaman(lar): -

d. Efsanede Yer Alan Mekân(lar): Çanakkale şehitlikleri

e. Efsanede Yer Alan Kişi(ler): Evlat, anne ve şehitler

f. Efsaneye İlgili Maddi Unsurlar: Kemik

g. Efsanede Sözel Anlatıcı/Yazar Unsuru: Anlatı bir kitapta tespit edilmiştir. Bu nedenle yazar unsuru söz konusudur.

h. Efsanede Geçen Motifler: D. 1810. 8. 3 Rüyada nasihat(ikaz), V. 300 Dinî inanışlar

85. Şehitlikte Unutulan Gözlük

2002 yılında İzmir'den şehit dedelerini ziyaret etmeye bir kabile gelmişti. O gün şehitlikler tek tek gezildi, rehberleri çok güzel şeyler anlattı. Çok duygulanmışlar, kendilerini tutamamışlar, şehitliklerde bol bol dua etmişlerdi.

Kabile içerisinde hacı bir annemiz de dua ederken gözyaşlarını silmek maksadıyla gözlüklerini çıkarmış, daha sonra da gözlüğünü koyduğu yerde unutmuştu. Akşama doğru ziyaret tamamlanmıştı, dönülüyordu. Feribota kadar geldiler. Anadolu yakasına geçip yollarına biraz yorgun fakat mutlu bir şekilde devam edeceklerdi. Tam o sırada hacı annemiz şehitlikte unuttuğu gözlüğü hatırladı, kabile başkanına;

-Ben şurada gözlüğümü unuttum, onsuz yapamam, dönelim alalım, dedi.

Fakat artık çok geçti, dönseler iki saate yakın bir kayıpları olacaktı. Kafile başkanı, zamanın çok geç olduğunu, dönülemeyeceğini söyledi. Gerekirse, rehber arkadaşı haberdar edip gözlüğe sahip çıkması söylenecekti. Hacı annemiz bu duruma razı olmuştu. Bu şekilde, biraz yaşadıkları güzel anıları anarak, biraz da uyuyarak geç vakit İzmir'e evlerine döndüler.

Hacı anne o gece yorgunluktan nereye yattığını bilemedi. Derin bir uykuya daldı, bu sırada rüyasına iki şehit girerek;

-Anacım! Sen bu gün bizi ziyaret ettin, senin ziyaretinden çok memnun olduk! Allah senden razı olsun, fakat canını biraz sıkkın, seni üzüntülü gördük! Sen o gözlük için canını sıkma! Biz sana o gözlüğü getiririz! Dediler.

Hacı annem sabahleyin uyandı, yorgunluktan bir eser yoktu, yatağından doğruldu. Birden gözü yanı başında duran masanın üzerindeki gözlüğe ilişti. Bu gözlük, şehitlikte unuttuğu gözlüktü. O anda rüyasına giren şehitleri hatırladı. Yüzünde tatlı bir tebessüm belirdi. Zaten kendisi de buna inanıyordu, bir kez daha onları ziyaret etmekle ne kadar hayırlı bir hizmet yaptığını düşündü, haline şükretti.

- a. **Efsanenin Adı:** Şehitlikte Unutulan Gözlük
- b. **Efsanenin Kaynağı:** Hasan Hüseyin Maltepe, *Çanakkale ve Sonraki Günler*, Özener Matbaacılık, İstanbul 2009, ss. 37-38.
- c. **Efsanede Yer Alan Zaman(lar):** 2002
- d. **Efsanede Yer Alan Mekân(lar):** Çanakkale ve İzmir
- e. **Efsanede Yer Alan Kişi(ler):** Hacı teyze, şehitler ve bir grup ziyaretçi
- f. **Efsaneye İlgili Maddi Unsurlar:** Gözlük

- g. Efsanede Sözel Anlatıcı/Yazar Unsuru:** Anlatı bir kitapta tespit edilmiştir. Bu nedenle yazar unsuru söz konusudur. Yazar anlatıyı kimden ve ne şekilde tespit ettiğini anlatmamıştır.
- h. Efsanede Geçen Motifler:** D 1814. 2 Rüyada nasihat, F 1068 Gerçekçi rüya, V. 312 Saf kalple iman, F 990 Canlı gibi hareket eden cansız nesnelere, H 1109 Olağanüstü hız gerektiren işler

86. İki İyi Arkadaş

Aydınlı Koca Mehmet ve amcasının oğlu Ramazan, aynı yıllarda doğmuşlar ve beraber büyümüşler. Birbirlerine de “Hayatta olduğumuz müddetçe, yalan söylemeyelim, haram işlemeyelim!” diye de söz vermişler. Çanakkale Savaşları sırasında ikisi de cepheye gitmiş, yolda birbirlerine vermiş oldukları sözü bir kere daha hatırlamışlar “Ölürsek şehit, dönersek gazi oluruz, gazi olarak dönersek, hayatımızı dürüstlük içinde yaşayalım!” diyerek, sözlerini yinelemişler.

Çanakkale’de birbirine yakın birliklerde düşmana karşı savaşmışlardır. Savaş esnasında Koca Mehmet, topuğundan yaralanmış. Ölülerin üzerinde dolaşırken birden amcasının oğlu Ramazan’a rastlar. Ramazan yaralıdır, kolu kopacak dereceye gelmiş. Koca Mehmet, onu sırtına alarak sargı yerine getirir. Ramazan’ın kolu yerine dikilir, kurtulur. Fakat Koca Mehmet, topuğundaki yaradan çok kan kaybına uğrar ve şehit olur.

Savaş bittikten sonra, herkes köyüne döner, Ramazan da dönmüş. Bir kolu ince kalmış, ayrıca kafasında da bir şarapnel izi belli oluyordu. Sonraları Ramazan, şehit arkadaşına verdiği sözü unutmuş, bir hata işlemiş. Daha o gece arkadaşı Şehit Koca Mehmet rüyasına girmiş ve onu uyarılmış; “Hani birbirimize haram işlememeye söz vermiştik, ne çabuk unuttun, Ramazan!” demiş.

Ramazan, arkadaşı Koca Mehmet’e verdiği sözü hatırlamış ve yaptığından utanmış, Allah’tan af dileyerek o günden sonra şehit arkadaşına layık bir insan olarak yaşamış.

- a. **Efsanenin Adı:** İki İyi Arkadaş
- b. **Efsanenin Kaynağı:** Hasan Hüseyin Maltepe, *Çanakkale ve Sonraki Günler*, Özener Matbaacılık, İstanbul 2009, ss. 131-132.
- c. **Efsanede Yer Alan Zaman(lar):** Çanakkale Savaşları ve sonraki yıllar
- d. **Efsanede Yer Alan Mekân(lar):** Aydın ve Çanakkale
- e. **Efsanede Yer Alan Kişi(ler):** Aydın’lı Koca Mehmet ve amcasının oğlu Ramazan
- f. **Efsaneye İlgili Maddi Unsurlar:** -
- g. **Efsanede Sözel Anlatıcı/Yazar Unsuru:** Anlatı bir kitapta tespit edilmiştir. Fakat yazar anlatıyı başka bir kişiden derlemiş ve o şekilde kaleme almıştır.
- h. **Efsanede Geçen Motifler:** V 463 Dinî şehitlik, D 1810. 8. 3 Rüyada ikaz, M 100 Ant ve yeminler

87. Cennetten Gönderilen Para

Emiroğlu İbrahim Çavuş, Denizli'nin Çivril Kazası'na bağlı Gürpınar kasabasından. Altı yıl askerlik yapmış, söylemesi dile kolay sonra, Emiroğlu tekrar çağırılmış. Bu kez, Çanakkale Cephesi yolarına düşmüş.

O günün şartlarında eğitimli, okuryazar bir köylü olan İbrahim Çavuş, bu nitelikleriyle “hoca” olarak da anılıyormuş. Bu tecrübeli asker, Çanakkale Savaşlarında, öyle kahramanlıklar göstermiş ki hemşerileri, arkadaşları tarafından anlata anlata bitiremezlermiş! Hücum sırasında, askeriyle birlikte öyle coşkuya kapılmış ki; düşman içine daldığında sanki ekin tarlasında orak biçer gibi süngüsünü sağa sola sallar, önüne kim çıkarsa, ekin demeti gibi fırlatır atar. Komutanları İbrahim Çavuşun bu yiğitliği ve cengâverliğine hayran kalırlarmış!

Çanakkale Savaşları'nda şehit düştüğünde, bölük komutan vekili olarak görev yaptığını, ailesi askerlik şubesine intikal eden belgelerden öğrenmişler. İbrahim Çavuş, 1915'de şehit düştükten sonra, geriye gözü yaşlı bir dul, iki de yetim bırakmış. Tarihler hızla geçmiş; yetimler büyümüş çoluk, çocuk sahibi olmuşlar, dal budak salmışlar.

Bir gün torunu Hatice ninenin haberi olmadan onun adına kocasının askerlik şubesinden şehitlik kayıtlarını çıkartmış ve ilgili kurumlara müracaatla, şehitlik maaşı bağlanmasını sağlamıştı. Gel gör ki, Hatice Ebe bu parayı bankadan almaya gitmemiş. Hani o zaman da beş yüz lira az değil!

“Ben İbram Çavuşumun kan parasını istemem” deyip direktmiş. Aradan iki ay geçmiş, Hatice Ebe, bir sabah gözü yaşlı uyanmış, torununa seslenmiş:

“Hele gel yanıma, sana bir şeyler aydı vereceğim: Bu gece İbram Çavuş rüyama girdi. Hatça, sana cennetten para gönderdim! Almamışsın! O sana hediyeimdi! Üzdün beni” dedi, “Haydi oğul bankaya gidelim de parayı alalım.”

Her canlı gibi Hatça Ebenin de, bu fani hayattan öteki âleme intikal zamanı gelmişti. Çocuklarını, torunlarını yanına çağırdı:

“Evlâtlarım, cennetten gelen paraların bir kuruşunu dahi harcamadım. Aha, işte yastığın altında. Bu paralan arkamdan, ıskatım, hayır ve hasenatım için harcayın!” dedi.

Yüzünü kibleye doğru döndürdü ve “Geliyorum, İbram Çavuşum benim için Rabbimize şefaet ette, yanına geleyim” dedi. Dudakları usul usul kelime-i şehadet getiriyordu: “Allah! Allah!” kelimeleri son sözleri oldu. Bütün çocukları hıçkıra hıçkıra ağlıyordu. Hatça Ebe, maaşının geldiği yere uçup gitmişti!

- a. **Efsanenin Adı:** Cennetten Gönderilen Para
- b. **Efsanenin Kaynağı:** Hasan Hüseyin Maltepe, *Çanakkale ve Sonraki Günler*, Özener Matbaacılık, İstanbul 2009, ss. 120-122.
- c. **Efsanede Yer Alan Zaman(lar):** 1915 ve sonraki yıllar
- d. **Efsanede Yer Alan Mekân(lar):** Çanakkale ve Çivril (Denizli)
- e. **Efsanede Yer Alan Kişi(ler):** Emiroğlu İbrahim Çavuş, Hatice Kadın
- f. **Efsaneyle İlgili Maddi Unsurlar:** Para (şehitlik maaşı)
- g. **Efsanede Sözel Anlatıcı/Yazar unsuru:** Bu anlatı bir kitapta tespit edilmiştir. Bu nedenle yazar unsuru söz konusudur. Yazar bu menkıbeyi Denizli'den Sayın Enver Süzgün'ün (Haçta Ebenin torununun evlâdı) kendisine ilettiğini ifade etmektedir.
- h. **Efsanede Geçen Motifler:** D. 1814. 2 Rüyada nasihat, Z 200 Kahramanlar

88. Kanlı Gömlek

1880’li yıllarda Isparta Yalvaç’ta bir bebek dünyaya gelmişti. Babası ve annesi yavrularına Mehmet adını verdiler. Minik Mehmet dört beş aylık olmuştu ki, bir gün sabaha karşı; anası onu emzirmek için odasına girince, bebeğinin başını okşayan aksakallı, nurani yüzlü bir ihtiyar görünce korkuyla irkildi. Aksakallı ihtiyar “Korkma kızım benden sana ve bebeğine zarar gelmez. Bu yavruya çok iyi bak, bunun başına iki devlet konacak” deyip kayboldu.

Mehmet on beş yaşlarındayken Kur’an’ı ezberleyerek hafız oldu. Bu O’nun başına konan birinci devletti. O mert ve çok merhametli bir delikanlıydı. Öyle ki bayramda babasının kendisine aldığı yeni elbiseyi; fakir ve soğuktan titremekte olan bir delikanlıya çıkarıp vermişti.

Askerlik çağı geldiğinde Mehmet’i askere almamışlardı. O yıllarda aileden tek erkek olunca askere alınmazdı. 25 yaşına gelince komşu kızıyla evlendi. Çanakkale’de savaş başlayınca tek erkekler de savaşa çağrıldı. O anda eşi iki aylık hamileydi.

Birkaç ay sonra eşine zarfın içinde kanlı gömlek parçası olan bir mektup geldi. Mehmet, mektupta eşine “Boyunmdan vurulup gazi oldum, sana kanlı gömleğimden yırtıp bir parça gönderiyorum. Allah beni doğacak çocuğumuza bağışladı “ diyordu.

Birkaç ay sonra bir Cuma sabahı Mehmet bir derenin içinde abdest aldı. Arkadaşlarına “Kardeşlerim bugün şehit olacağım, hepiniz hakkınızı helal edin” dedi. Onlar da “Böyle söyleme be kardeş! Bizleri üzüyorsun” diyerek itiraz ettiler.

Çatışma gece yarısından iki saat kadar sonra olmuştu. Gemilerden atılan bir top mermisi büyük bir gürültüyle patlayıp, dağılan şarapnel bu askerimizin mübarek başını havaya fırlatırken, şehidimizin ağzından “La ilahe illallah, La ilahe illallah” sedası duyuluyordu.

O anda Mehmet’in annesi sabah namazını kılmak için uyandığında evin hanayına* nur iniyor, başsız bir vücut beliriyor ve “Anacığım ben şehit oldum benim için sakın üzülmeysin. Ben mertebemi buldum” diyordu. Şehitlik makamı da onun ikinci devleti idi.

Çanakkale destanı üzerinden yıllar geçti; ama dedem Nalçacılardan Şehit Mehmet’in hikâyesi hala unutulmadı.

* Yöresel ağızda salon ve sofa anlamına gelmektedir.

- a. **Efsanenin Adı:** Kanlı Gömlek
- b. **Efsanenin Kaynağı:** Mehmet Tuncay Erdemir (Ŗehidin torunu) akt. İsmail Dönmez, *Sırlar Dünyası Çanakkale*, Çevik Matbaacılık, Çanakkale 2011.
- c. **Efsanede Yer Alan Zaman(lar):** 1880, 1914-1915 Çanakkale Savaşları
- d. **Efsanede Yer Alan Mekân(lar):** Yalvaç(Isparta), Çanakkale cephesi
- e. **Efsanede Yer Alan KiŖi(ler):** (Ŗehit) Mehmet, Annesi, Hanımı ve Aksakallı ihtiyar
- f. **Efsaneyle İlgili Maddi Unsurlar:** (Kanlı) Gömlek
- g. **Efsanede Sözel Anlatıcı/Yazar Unsuru:** Anlatı bir kitapta tespit edilmiŖtir. Bu nedenle yazar unsuru söz konusudur. Yazar anlatının motiflerine dokunmadan tahkiye üslubu ile metni kaleme almıŖtır. Yer yer ara ifadelere de yer vermiŖtir. Yazar anlatıyı bir kaynak kiŖiden tespit etmiŖtir.
- h. **Efsanede Geçen Motifler:** V 220 Veliler, V 126 Velinin imajı konuŖuyor, A 790 Semavi ışıklar (nur motifi), V 463 Dinî Ŗehitlik, P 210 Karı koca, P 231 Anne ve oğul

89. İyi ki Geldiniz

2002 yılında öğretmen arkadaşlarla Çanakkale'ye gidelim diye karar aldık; fakat bazı sıkıntılardan dolayı ben gidemeyeceğimi söyledim. İki veya üç gün sonra bir gece rüyamda Uhud Savaşı'nın yapıldığı meydana buldum kendimi.

Hız. Peygamber'i (sav) canını dişine takıp savaşarak koruyan, bir ayağı aksayan bir sahabe-i kiram bana doğru gelip "Haydi Çanakkale'ye" diye sesleniyordu. Bu rüyanın etkisiyle uyandım. Karar verdim ve doğru Çanakkale'ye...

Bizi gönül insanı bir rehber gezdirdi. Ziyaret bittikten sonra "Biz burada geceyi geçirmek istiyoruz, neresini tavsiye edersiniz?" deyince, "Sargıyeri" dedi. Buna bir anlam veremedik. Neden bize burasını söylemişti. Akşamüzeri arabalarımızla Sargıyeri'ne gittik. Burası insanı mest eden bir cennet adeta.

İbadetlerimizi yaptık, kimimiz kitap okuyarak, kimimiz o mübarek toprakları koklayarak akşamı ettik. Gece gökyüzünün bütün kandilleri Saygıyeri'ni aydınlatıyordu. Yıldızların gökyüzünde bir deniz gibi çarşaf çarşaf açıldığını orada fark ettim. Bu uhrevi iklimde gözlerimiz buğulu, bu toprakların kokusunu içimize çekerek, "Allah'ım bu gece hiç bitmesin" diye dua ediyorduk.

Bu açık hava kabristanında uyumak istemiyorduk. Bir ara uyku hali ile uyanıklık arasında boğazından ok yemiş bir asker gülümseyerek "İyi ki geldiniz, burada sizi bekliyorduk" dedi ve uzaklaştı. Giderken bir ayağı aksıyordu. Tarif edilemeyecek duygular içindeydim.

Boğazından ok yemiş, ama ölmemiş. Daha sonra düşündüm ki bu savaşta ok kullanılmamıştı. Peki, neden kurşun yemiş birisini değil de boynunda ok saplanmış bir askeri görmüştüm?

Bu sır ne zaman çözülecek derken bir yıl sonra Uhud şehitlerinin hayatının anlatıldığı bir kitabı okurken, rüyamda gördüğüm, ayağı aksayan ve boğazından ok yemiş o şehitle, kitaptaki okuduğum şehit her şeyiyle aynıydı: "Amr bin Cemuh."

- a. **Efsanenin Adı:** İyi Ki Geldiniz
- b. **Efsanenin Kaynağı:** İsmail Dönmez, *Sırlar Dünyası Çanakkale*, Çevik Matbaacılık, Çanakkale 2011, ss. 172-173.
- c. **Efsanede Yer Alan Zaman(lar):** 2002
- d. **Efsanede Yer Alan Mekân(lar):** Sargıyeri

- e. **Efsanede Yer Alan Kişi(ler):** Amr bin Cemuh, Rehber, Şehitlikleri gezen bir grup öğretmen
- f. **Efsaneye İlgili Maddi Unsurlar: -**
- g. **Efsanede Sözel Anlatıcı/Yazar Unsuru:** Anlatı bir kitapta tespit edilmiştir. Bu nedenle yazar unsuru söz konusudur. Fakat yazar anlatıyı olayı yaşayan kişinin ağzı ile kaleme almıştır. Yazar kaynak kişinin kimliğini vermemiştir.
- h. **Efsanede Geçen Motifler:** D 1814. 2 Rüyada nasihat, V 200 Kutsal kişiler, (T)V. 126. Şehidin imajı konuşuyor

90. Namaz Kılan Şehit

Alçitepe köyü civarında köylü tarlayı sürerken çalışır vaziyette saat ve içi su dolu bir matara buluyor. Köylü o gece rüyasında şehit asker görüyor. Şehit asker rüyada köylüye “Saatimi ve mataramı neden aldın? Onları geri yerine bırak. Ben saatime bakıp namaz vakitlerini tayin ediyor ve mataradan da abdest alıp namazımı kılıyorum” diyor. Köylüde ertesi gün saat ve matarayı bulduğu yere götürüp gömüyor.

- a. **Efsanenin Adı:** Namaz Kılan Şehit
- b. **Efsanenin Kaynağı:** İsmail Deniz & Erol Kocadanlı
- c. **Efsanede Yer Alan Zaman(lar):** Çanakkale Savaşlarından sonraki yıllar
- d. **Efsanede Yer Alan Mekân(lar):** Alçitepe köyü
- e. **Efsanede Yer Alan Kişi(ler):** Köylü, Şehit asker
- f. **Efsaneye İlgili Maddi Unsurlar:** Saat ve matara
- g. **Efsanede Sözel Anlatıcı/Yazar Unsuru:** Sözel anlatıcı unsur söz konusudur. Anlatı, kaynak kişinin ifadeleri ile yazıya geçirilmiştir
- h. **Efsanede Geçen Motifler:** P 411 Köylü, D 1810. 8. 3 Rüyada ikaz, (T)V 56 Namaz, (T)V 58. 6 Abdest alma

91. Memorat XI

Buralara gezmeye gelen birisi arazide (şehitlikte) kemik buluyor. O gece köyde misafir kalıyor. Gece rüyasında bir şehit görüyor. Şehit ona “beni (kemiği kast ederek) yerime bırak, götürme” diyor. Misafir, evinde kaldığı köylüye bu kemiği yerine götür diyor.

- a. Memoratın Adı: -**
- b. Memoratın Kaynağı:** Feraim Çetin
- c. Memoratta Yer Alan Zaman(lar):** Çanakkale Savaşları’ndan sonraki yıllar
- d. Memoratta Yer Alan Mekân(lar):** Çanakkale Şehitlikleri
- e. Memoratta Yer Alan Kişi(ler):** Bir köylü ve bir misafir
- f. Memoratta İlgili Maddi Unsurlar:** Kemik
- g. Memoratta Sözel Anlatıcı/Yazar Unsuru:** Sözel unsur
- h. Memoratta Geçen Motifler:** 1810. 8. 3 Rüyada ikaz

92. Şehitlerden Sırlı Bir Hâdise

2005 yılının Ağustos ayının içinde genç bir adam telefonda,

- Salih Abi, Dua Tepesi'nde, Namazgâhta tabip bir üsteğmen üç gecedir rüyama girip, beni çağırıyor; “Biz garip kaldık, bizi ziyaret eden yok, gel bizi sevindir” diyor. Bu Dua Tepesi neresi? Diye sordu.

Gerçekten Salih Bey, araştırmaları içinde bu isimde tepeye rastlamamıştı, ona sadece; “bilmiyorum” diye cevap verdi, telefonu da kapattı. Bu zat, rehber Salih Beyi tanıyordu ama Salih Bey onu hatırlayamamıştı, kim olduğunu da sormayı unuttu, o gün kafası bir şeylerle meşguldü, telefonunu da kaydetmedi.

Fakat daha sonraları, bu çağrının kendisine de bir davet olduğunu anladı.

Aradan bir ay kadar zaman geçti, kavunlar ve incirler çıkmıştı. Bir işinden dolayı bir gece Alçitepe Köyünde kalması gerekti. Yatsı namazından hemen önce köy kahvesinin bulunduğu yerde çay içiyordu. Birkaç köylü de derelerden tepelerden bahsediyordu. Konuşulanlara kulak verdi. Gözlemci Ahmet Amca, yakındaki yerlerin ismini doğru söylüyordu. O sırada birden Dua Tepesini hatırladı, lafa karışarak;

- Buralarda bildiğiniz Dua Tepesi var mı? Diye sordu.
- Ahmet Amca biraz durdu;
- Ben Dua Tepesi bilmiyorum, ama şurada bir namazgâh var, orada taşında yılan işareti olan tabip bir üsteğmen yatar, bunu kimseler bilmez, kimse de ziyaret etmez

Salih Bey, kafasında şimşekler çaktığını hissetti, kafasından bir kazan kaynar su dökülmüştü. Aradığı yer burasıydı, bu yerin nerede olduğunu sordu. Şahindere Şehitliği'nin beş yüz metre kadar batısında olduğunu öğrendi, hemen tarif edilen yere gitti. Gecenin zifiri karanlığında elindeki fenerle Tabip Üsteğmenin şehitliğini aramaya başladı. Fakat orman o kadar çok sık ve karanlık idi ki, bulmak çok zor bir işti. Oturdu, Kur'an okudu, dua etti, şehitlerin ruhuna bağışlayarak oradan ayrıldı.

İşin peşini bırakmadı. Ertesi gün tekrar aynı yere geldi, yine yok. Ondan sonra bir kez daha geldi, ne yapsa nafiye. En sonunda bilen birisiyle gitmeye karar verdi. Şehitliğin yakınlarında köylülerden birisi incir satıyordu, yanma sokularak;

- Şu namazgâh denilen yerde, taşında yılan işareti olan bir şehit varmış, sen onun yerini biliyor musun? Diye sordu.

Köylü;

-Fakat biz onu kız mezarı biliriz, o mezarı kazdılar, define aradılar, çok perişan bir vaziyette olduğunu söyledi. Salih Bey, ondan şehidin yerini göstermesini rica etti.

Birlikte oraya doğru gittiler, mezarı gerçekten çok zor bulmuşlardı. Salih Bey mezarı görünce, olduğu yerde öyle kalakaldı, dili tutuldu bir müddet konuşamadı, çünkü gördüğü manzara, onu dehşete düşürmüştü. Mezar, bir insan boyu kazılmış, taşlar oradan oraya atılmış, kemikler, dışarılarda saçılmış vaziyetteydi. Bu olaya son derece üzülmüştü. Avuçlarını açarak;

-Ey şehidim! Sana bunu reva gördük, seni anlayamadık! Cahil kaldık, sen bizim için canını feda ederken biz senin cebindekini aradık, ne olur bizi affeyle! Eğer müsaade olursa, sana layık olanı yapacağız

diye içinden bir dua etti. Aradan fazla bir zaman geçmedi, bir gün Salih Bey arkadaşlarını topladı;

- Size bir sürprizim var! Diyerek onları şehidin başına getirdi. Başından geçen olayı onlara da anlattı. Çok etkilenmişlerdi. Mezarının etrafını temizlediler, toprağını atarak kemiklerini yerlerine koydular, taşını da başına diktiler, başında Kuran-ı Kerim okudular, doyusıya ağladılar, dualar ettiler ve tekrar geleceklerini söyleyerek başından ayrıldılar.

O gece Şehit Tabip Üsteğmen, bir arkadaşının rüyasına girmiş, Zonguldaklı ve isminin de İsmail Hakkı olduğunu söyleyerek;

“Size teşekkür ederim! Allah sizden razı olsun! Beni eski halimize çevirdiniz! Yalnız biz burada beş arkadaşız, onlar da sizden eski hale getirilmelerini istiyorlar!” diye dua etmişlerdi. Bütün çapa ve el izleri yemyeşil bir örtü ile kaplanmıştı.

Daha sonraki günlerde diğer şehitlerin de yerini tespit ettiler ve mezarlarını da uygun bir şekilde yaptılar.

Salih Beyde onlara hizmet etmenin huzuru vardı, kendini çok bahtiyar hissediyordu. Allah’ım sana hamdolsun, bizi onlara hizmet ettirmekle, biraz olsun vefa borcumuzu ödettiriyorsun. Beni şehitlerinle beraber eyle!

Huzuruna da, o şekilde varmayı bana nasip eyle! Diye dua etti.

Aradan bir yıl kadar geçmişti ki, Salih Bey şehitliklerde onları ziyaret ettiği bir sırada, kendisini telefonla arayan genç, şimdi bir kez daha onu arıyordu;

- Ben, geçen yıl seni şehit Tabip Üsteğmen için rahatsız etmişim, nasılsınız, dua tepesini bulabildiniz mi? Diye sordu. Salih Bey, şaşkın bir şekilde;
- Ben seni arıyorum kardeşim! Sen kimsin, ne iş yaparsın? Diye karşılık verdi. O da;
- Ben Mümin! Şu anda Tarsus'ta özel bir ilköğretim okulunun müdürüyüm. Dedi.
- Şehit dedeni bulduk, yerini kendisi tarif etti, çok perişan bir vaziyetteydi, mezarını arkadaşlarla düzelttik, tam olmasa da eski haline döndü sayılır. İnşallah, buraları ziyarete gelin!
- Haftaya bir otobüs öğretmenlerimiz ve eşleriyle beraber ordayız. Allah'ın izniyle geliyoruz! Diyerek telefonu kapattı.

Bir hafta sonra geldiler, onları Tabip Üsteğmenin kabrinin olduğu yere götürdü, gelişen olayları anlattı. Bütün orada bulunanlar çağlıyor ve gözyaşları içinde dua ediyorlardı

- a. Efsanenin Adı:** Şehitlerden Sırlı Bir Hâdise
- b. Efsanenin Kaynağı:** Hasan Hüseyin Maltepe, *Çanakkale ve Sonraki Günler*, Özener Matbaacılık, Çanakkale 2009, ss. 82-85.
- c. Efsanede Yer Alan Zaman(lar):** Çanakkale Savaşları'ndan sonraki yıllar
- d. Efsanede Yer Alan Mekân(lar):** Dua Tepesi, Namazgâh, Alçitepe Köyü,
- e. Efsanede Yer Alan Kişi(ler):** Bir genç, Salih, (Şehit) Üsteğmen, Gözlemeci Ahmet Amca
- f. Efsaneyle İlgili Maddi Unsurlar:** Mezar
- g. Efsanede Sözel Anlatıcı/Yazar Unsuru:** Yazar unsuru
- h. Efsanede Geçen Motifler:** 1810. 8. 3 Rüyada ikaz, V 463 Dinî şehitlik

2.6.1. Rüyalarla İlgili Anlatıların Değerlendirilmesi

En basit ve en yaygın anlamı ile uyku esnasında görülen görüntü ve olay diye tanımlanabilecek olan rüya, “uyku esnasında zihinden geçen hayal dizisi, uyku sırasında canlı, çarpıcı, görsel ve işitsel varsanılarla ortaya çıkan yaşantı, uykuda beliren imgelerin tümü, aralarında az veya çok bir bağlılık bulunan duygu ve hayallerin hoş halüsinasyonu, hayal ufkundan ortak duyuya düşen suretin izlenimi, uyku esnasında zihinde beliren düşünceler ve olaylar, uyku esnasında ortaya çıkan ve birbiriyle bağıntılı ya da bağlantısız olarak algılanan görüntüler bütünü” (Yüksel 1996: 11; Apaydın 1997: 263) olarak tarif edilmiştir.

Rüya, tarih boyunca fert ve toplum hayatının ayrılmaz bir parçası olmuş ve onları farklı şekillerde etkilemiş ve yönlendirmiştir (Yüksel 1996: 13). Rüyaların kendine ait bir dili olduğuna inanılmış ve rüyaların semboller aracılığı ile bir mesaj verdiği ve hayatı yönlendirdiği kabul görmüştür. Rüyalara karşı insanların bakış açıları ve değerlendirmeleri değişkenlik gösterdiği gibi, farklı toplumlarda rüyaları farklı yorumlamış ve farklı değerlendirmişlerdir. Batı, genel olarak rüyaya insanın günlük yaşantısı sonucu gördüğü şey ya da arzu ve isteklerin uykuda dışa vurumu olarak değerlendirirken, Doğu, bu görüşleri kabul etmekle beraber rüyaya hikmet açısından bakmış ve yorumlanarak hayata yön veren bir olgu olarak değerlendirmiştir. Özellikle İslam dünyası rüyaya ilahi bir mesaj olarak bakmıştır.

Rüya, Arapça’da “düş görmek” anlamına gelmektedir. Osmanlı Türkçesi’nde “manâ, seyr, misal, hâb” kelimeleri ile karşılanmış, özellikle “vâkıa” kelimesi tercih edilmiştir (Gökyay 1982: 183; Yüksel 1996: 12). Vâkıa, vukû bulmuş, olmuş iş, gerçek anlamlarına gelmektedir ki bu Osmanlı toplumunda rüyaya verilen ehemmiyeti ve bakış açısını göstermektedir.

Türk toplumunda rüya en eski tarihlerden beri önemli bir yere sahiptir. Mitolojik dönemlerden beri Türk toplumunda önemli yere sahip olan rüya özellikle Şamanizm kültürü içerisinde kendine önemli bir yer edinmiştir. İslamiyetle beraber Türk toplumu içerisinde rüya yine önemini korumuş fakat yorumlanışı ve sembollerin anlamları değişmiştir. İrene Melikoff, bütün epopelerin ortak bir unsuru olan rüya motifinin İslami Türk destanlarında önemli bir yer tuttuğunu söylemektedir (akt. Yüce 1987:134). Türk mitolojisi ve halk kültürü içerisinde rüyanın etkin ve önemli bir yer vardır.

Hz. Peygamber’e inen vahyin sadık bir rüya ile başlaması ve Kur’an-ı Kerim’in birçok ayetinde bazı peygamberlere rüya ile birtakım olaylar hakkında işaretler verilmesi, İslam âlimlerini, rüya üzerine yoğunlaşmaya sevk etmiş (Güven & Belbağı 2006: 20), rüya ve rüya

yorumlama bir ilim olarak kabul görmüştür. Rüya kadar rüyanın yorumlanması da önemlidir. Herkes rüya yorumlayamaz ve yorumlamamalıdır. İslam âlimleri rüya yorumları için özel eserler kaleme almışlardır.

Kur'an-ı Kerim'de rüya ile alâkalı olarak Hz. Muhammed'in, Hz. İbrahim'in ve Hz. Yusuf'un rüyalarına ek olarak Mısır hükümdarının gördüğü rüyalardan ve rüya tabiri ilmiyle alâkalı ilimden bahsedilmektedir. Kur'an-ı Kerim'de yedi yerde "rüya" kelimesi, altı yerde de rüya anlamına gelen "ahlâm", "menâm" ve "ehâdis" kelimeleri geçmektedir (Güven & Belbağı 2006: 155)

Hz. Muhammed'in hadislerinde de rüyalarla ilgili ifadeler vardır. Özellikle bazı hadisler İslam toplumunun ve İslam âlimlerinin rüyaya çok fazla önem vermesine vesile olmuştur. Bir hadis-i şerifte Hz. Muhammed "Nübüvvetten (sonra) geriye kalan ancak mübeşşirâttır" demiştir. Sahâbiler "Mübeşşirât nedir ya Resüllullah?" dediklerinde, Hz. Muhammed "İyi (güzel/salih) rüyadır, cevabını vermiştir (RS 2013: 221). Bir başka hadis-i şerifte de "Ahir zaman yaklaştığı vakit müminin rüyası hemen hemen hiç yanlış çıkmaz. Müminin rüyası, nübüvvetin kırk altı bölümünden biridir" buyurulmuştur (RS 2013: 222).

Ayetlerde ve hadislerde rüyadan bahsedilmesi ve önemine vurgu yapılması, bir mesaj içerdiğinin ifade edilişi İslam toplumlarının rüyaya önem vermesinde etkili olmuştur. Bu etki yüzeysel bir etki değil aksine derin bir etkidir. Rüyanın dünya ve ahiret hayatına yön verebilecek mahiyette olabileceğinin kabulü ile rüya ve rüya yorumculuğu ilim olarak kabul edilmiş ve bu konuda eserler verilmiştir. Özellikle dinî ve tarihî şahsiyetlerin (gerçekleşen) rüyaları tarih boyunca anlatıla gelmiştir.

İslam'da rüya (çok) önemli olmakla beraber hukuki bir kaynak ve delil değildir. Yalnız gören kişi ile alâkalıdır. O kişi de rüyasını hayra yorar ve bu rüya yalnız kendisini bağlar (Güven & Belbağı 2006: 25). Bununla beraber insan zihni, değişik baskı ve şartlanmalardan uzak kaldığı müddetçe, her rüya (ilahi) bir işaret gibi algılanabilir ve yol gösterici olabilir.

Rüyaların bir işlevi de, rüyayı gören kişiye kutsiyet kazandırmasıdır (Şahin 2010: 320). Özellikle manevî şahsiyetlerle ve ilahi işaretlerle ilgili rüyalarda, rüyayı gören kişi önem kazanır ve ona kısmen bir kutsiyet nispet edilir.

Çanakkale Savaşları etrafında ana motifi rüya olan çok sayıda anlatı tespit edilmiştir. Bunların bir kısmı savaş esnasında oluşan anlatılar olmakla beraber, bir kısmı da savaş sonrası dönemde oluşmuş anlatılardır.

Rüya motifli anlatılar iki şekilde yorumlanmaya müsaittir. Birincisi, İslami referanslarla ve bakış açısıyla yorumlamak diğeri, realist bakış açısıyla değerlendirmektir.

İslami bakış açısıyla baktığımızda savaş dönemi oluşan anlatılardaki rüyayı ilahi bir mesaj ve manevî bir yardım olarak değerlendirebiliriz. Savaş sonrası anlatılarda aynı şekilde bir mesaj ve yönlendirme olarak karşımıza çıkmaktadır.

Realist bir bakış açısından baktığımızda ise savaş esnasında oluşan, rüya motifli anlatıların savaşın o zor, çetin ve insanı bunaltan ortamı karşısında askerlerin inançları doğrultusunda bazen bilinçli bazen bilinçaltına şekillenerek Allah'tan ve manevî büyüklerden destek beklemek şeklinde oluşan ruh halinin neticesi olarak değerlendirmek de mümkündür. Yine aynı şekilde savaş sonrası oluşan rüya motifli anlatılarında manevî arzu, istek ve beklentilerin dışı vurumu olarak görülebilir.

Derviş Ahmet Efendi ve Sırlı Rüyası başlıklı anlatıda Çanakkale Savaşları esnasında cephede zor anlar yaşayan Mülâzım-ı evvel (Yedek Subay) Ahmed Efendi'nin gördüğü rüya ve sonrasındaki olaylar anlatılmaktadır.

Gerideki birliklerle irtibat kopmuş, yardım ümidi tamamen tükenmiş ve de askere dağıtılmak üzere nefer başına on yedi mermi kalmış olan ve şehitlikten ya da teslim olup esir düşmekten başka yol görünmeyen bir anda Ahmet Efendi rüyasında iki din büyüğünü görerek onlardan manevî destek almıştır. Gördüğü rüyayı ve almış olduğu bu manevî işareti askerlerine anlattığında onlarda gözyaşları içerisinde olanları dinlemiş ve komutanları ile beraber en zor şartlar altında dahi vatan savunmasını gerçekleştireceklerine söz vermişlerdir.

Efsanenin verdiği bilgiye göre Mülâzım-ı evvel (Yedek Subay) Ahmed Efendi'nin ve askerlerinin, 5. Topçu Alayı 2. Top Bataryası'nın 5 Haziran 1915 günü, Çanakkale Harbi'nin dönüm noktalarından olan bu mücadelesinin hatırası, Gelibolu'nun Soğanlıdere mevkiinde Son Ok Şehitliği'nde yaşamaktadır.

Yine efsaneden, Mülâzım-ı evvel (Yedek Subay) Ahmed Efendi'nin, Ahıskalı Ali Haydar Efendi'nin şeyhliğinde bulunan İsmet Efendi Dergâhı dervişlerinden olduğunu öğreniyoruz. Buradan hareketle Ahmet Efendi'nin bir tarike mensup olduğu ve tasavvufi bir yönü olduğunu görüyoruz.

Mülâzım-ı evvel (Yedek Subay) Ahmed Efendi'nin mürşidi Ahıskalı Ali Haydar Efendi (1870-1960), İstanbul Fâtih Çarşamba'daki Şeyh İsmet Efendi Dergâhının son şeyhidir. Son dönem Osmanlı âlim ve mutasavvıf şahsiyetlerindedir.⁴⁵

Efsanede Mülâzım-ı evvel (Yedek Subay) Ahmed Efendi'nin rüyasına giren iki mühim zattan bahsediliyor. Bunlar, Ahmed Rufâî Hazretleri ile Abdülkadir-i Geylânî Hazretleri'dir.

Ahmed Rufai Hazretleri⁴⁶ (1118–1182), Rifâî tarikatının kurucusudur. Hz Hüseyin soyundan olduğu için “Seyyid” olarak anılır. Devrinin din ilimlerini tahsil etmiş, Şaffî fikhında bir eserin geniş bir şerhini yapmıştır. Fakat bu eser Moğol istilası sırasında kaybolmuştur. Abdülkadir Geylani Hazretleri'nin vefatından sonra kendisine “gavsıyyet” makamının verilmesi, böylece “kutbiyyet” ve “gavsıyyet” makamlarını şahsında birleştirdiği için “Ebu'l-âlemeyn” namıyla anılmaktadır. Hakkında yazılan en geniş eser olan “Seyyid Ahmed er-Rifâî” adlı kitap Ken'ân er-Rifâî tarafından hazırlanmış ve 1924 yılında İstanbul'da basılmıştır.

Abdulkadir Geylani⁴⁷ (1077-1166), Kadiriye tarikatının kurucusu. Hem Seyyid, hem Şerif'tir. Şahsiyeti ve tarikatı yaşadığı dönemde etkili olduğu gibi günümüzde etkilidir. Fikirleri, mürit ve eserleriyle İslam Dünyası'nın her köşesine yayıldı. Gavs-ı Azam diye anılması onun hayatta iken veya öldükten sonra darda kalanların imdadına yetişmesi meselesine işaret etmektedir.

İlahi İnalet başlıklı anlatıda görüşme rüya motifi içinde değerlendirilebilir. Rüya, mutasavvıflarca çok önemli bir yere konmuş, tasavvufun bilgi kaynağı kabul edilmiştir. Tasavvufta rüya sadece uykuya has değildir. Rüya uykuda, uyanıkken ve uyku ile uyanıklık arasında görülebilir (Çelebi 2008: 309).

Hulusi (Yahyagil) Bey Bir Sesle Uyanır başlıklı anlatıda Çanakkale Savaşlarında yaralanan Hulusi Yahyagil'in yaşadığı esrarengiz olay anlatılmaktadır.

⁴⁵ Detaylı bilgi için bkz. Kamil Şenocak, Ali Haydar Efendi; İki Devrin Ulu Hocası, Yasin Yayınevi, İstanbul 2007; Mahmud Ustaosmanoğlu, Efendi Babam Ali Haydar Efendi Buyurdu Ki, Ahıska Yayınevi, İstanbul 2012.

⁴⁶ Detaylı bilgi için bkz. Mustafa Tahralı, “Seyyid Ahmed er-Rifâî”, Mezhepler ve Tarikatlar Ansiklopedisi, Tercüman Aile ve Kültür Kitaplığı Yayınları, İstanbul 1987.

⁴⁷ Detaylı bilgi için bkz. M. Kara, “Abdulkadir Geylani”, Mezhepler ve Tarikatlar Ansiklopedisi, Tercüman Aile ve Kültür Kitaplığı Yayınları, İstanbul 1987.

Burada ifade edildiğine göre Hulusi Yahyagil 8 Ağustos 1915'te yüzünden, kolundan, göğsünden yaralanmıştır. Aldığı yaraların ağırlığından dolayı şuurunu kaybederek bayılmıştır. Savaş ortamının şartları içerisinde doktorlar ağır yaralılarla ilgilenmezler. Hulusi Yahyagil 'de ağır yaralıdır ve diğer ağır yaralı askerlerle beraber ölümü beklemeleri için bir kenarda bekletilirler.

İşte o anlarda esrarengiz bir olay vukû bulur. Hulusi yarı uyanık yarı uykulu baygın haldeyken kulağına gaipten bir ses gelir. Bu gaybî ses, “İmâmuhâ, kitâbuhâ, yazâruhâ!” diye çınliyordur. Hulusi Yahyagil'i bu ses uyandırır.

Hulusi Bey, kendine gelir gelmez, karşısında duran Fransız doktora Fransızca olarak, “Allah'ın izniyle ben ölmeyeceğim!” diye bağırır. Bunun üzerine ölümler arasında alınıp önce Biga'da, daha sonra İstanbul'da tedavi altına alınmak üzere gönderilir.

Ian Hamilton'un Rüyası başlıklı anlatı daha doğru bir ifade ile bu rüya General Hamilton'un görmüş olduğu ve sonra da hatıratında yazdığı bir olaydır. Bu anlatı General Hamilton ve İngiliz ordusu içi olumsuz mânada yorumlanmaktadır.

Alnından Vurulan Mehmetçik başlıklı anlatıda Çanakkale Savaşları döneminde savaşta şehit olan bir askerle ilgili olay; askerlik bedelini ödeyen, fakat vicdanen bu durumdan rahatsız olup cepheye savaşmaya giden Hakkı'nın şehadeti anlatılmaktadır.

Hakkı askerlik bedelini ödemediği halde askere gitmeye ve savaşa katılmaya karar verir. Anasıyla vedalaşır, helalleşir. Anası son kez evladını öper. Bir süre sonra Hakkı'nın anası rüyasında evladını görür. Rüyada, Hakkı damatlık giymiş ve anasının alnından öptüğü yerde bir ışık parlamaktadır. Bir süre sonra cepheden Hakkı'nın ailesine bir mektup gelir; Hakkı şehit olmuştur.

Efsaneye göre Hakkı, cephede Allah'a yalvarır yakarır, dua eder; şehit olmak ve anasının duasının mâkes bulması için. Dua kabul olur ve Hakkı şehadet mertebesine ulaşır.

Cevdet Amca başlıklı anlatıda Çanakkale Savaşlarına katılmış; fakat bir daha geriye dönememiş bir askerın eşinin, yıllar boyu onu gelecekmış gibi beklemesi ve ölüm anında eşini görmesi anlatılmaktadır.

Annesini Çağırın Şehit I başlıklı anlatıda Çanakkale Savaşlarında şehit düşmüş ve cephede, bir yol kenarına defnedilmiş Süvari Asteğmeni Ali Rıza Efendi ve annesinin görmüş olduğu rüya nakledilmektedir.

Efsaneye göre savaşta şehit olan Süvari Asteğmeni Ali Rıza Efendi, savaş şartlarında hızlıca defnedilir; lakin mezarına ne bir taş nede bir yazı yazılabilir. Ailesine de doğru dürüst bir haber gönderilemez.

Çanakkale Savaşlarından yıllar sonra Süvari Asteğmeni Ali Rıza Efendi'nin annesi rüyasında evladını görür. Rüyada Şehit Asteğmen, annesine mezarının nerede olduğunu tarif eder. Yarı uyku yarı uyanıklık halinde oğluyla görüşen anne, uyanır ve hemen tarif edilen yere doğru yola çıkar.

Anafartalar köyüne gelirler; fakat bir türlü şehidin mezarını bulamazlar. Efsaneye göre tam bu esnada bir zat belirir ve misafirlere şehidin mezarını gösterdikten sonra aniden yok oluverir. Bu, efsanedeki ikinci olağanüstü motiftir.

Efsanede ifade edildiğine göre, işaret edilen yer kazılır. Şehidin bedeni bulunur. O esnada şehidin annesi, şehidin ayağındaki yün çorapları görür ve tanır. Uzun zaman dilimine rağmen çorabın yok olmaması ilginç bir motiftir. Efsaneye göre, son olarak oraya bir mezar yapılır.

Annesini Çağırın Şehit II başlıklı anlatıda şehit olan bir askerin annesinin rüyasına girerek gelip kendisini bulmasını istemesi anlatılmaktadır. Şehidin annesi birkaç defa aynı rüyayı üst üste görünce rüyada gördüğü yere gider ve yaptığı kısa bir araştırma sonucunda şehit evladının medfun olduğu yeri bulur.

Gelibolu Yarımadasının Bağrında Sakladığı Sırlar III başlıklı anlatıda şehitliklere harcanması için yardım sözü veren fakat bunu geciktiren bir kişinin şehitler tarafında rüyada ikaz edilmesi anlatılmaktadır. Bu ikaz üzerine bu kişi söz verdiği yardımı hemen gerçekleştirmiştir.

Rüyada İkaz başlıklı anlatıda Çanakkale Şehitliklerine gelen ziyaretçilerden birinin savaş alanında şehit askerlere ait olduğu düşünülen bir kemiği yanına alarak evine götürmesinin ardından annesinin gördüğü rüya üzerine gelişen olaylar anlatılmaktadır.

Şehitlikte Unutulan Gözlük başlıklı anlatıda Çanakkale Şehitliklerine yapılan bir gezi esnasında gözlüğünü şehitliklerde unutan yaşlı bir kadının gözlüğünü ertesi gün kendi odasında bulması anlatılmaktadır.

İyi ki Geldiniz başlıklı anlatıda Çanakkale Şehitliklerine düzenlenen bir geziye son anda bir sebepten dolayı katılmaktan vazgeçen bir kişinin önce rüyada uyarılması ile başlayan ve arkasından ilginç gelişmelerin yaşandığı olaylar anlatılmaktadır.

Gezi ekibi ile beraber gelinen Çanakkale Şehitliklerinde kendilerine önce maneviyatlı bir rehber eşlik eder ardında rehberin tavsiyesi ile Sargıyeri Şehitliği'nde gece kalmayı kararlaştırırlar. Gece orada kaldıklarında uyku hali ile uyanıklık arasında boğazından ok yemiş bir asker gülümseyerek “İyi ki geldiniz, burada sizi bekliyorduk” der ve uzaklaşır.

Bu esrarengiz olaya tanıklık eden kişi şaşkınlığını bir nebze olsun atlattıktan sonra Çanakkale Savaşları'nda ok ve yayın kullanılmadığını hatırlar ve bu duruma iyiden iyiye hayret etmeye başlar.

Bu kişi bu sır ne zaman çözülecek diye beklediği günlerde Uhud şehitlerinin hayatının anlatıldığı bir kitabı okurken, rüyasında gördüğü, ayağı aksayan ve boğazından ok yemiş o şehitle, kitaptaki okuduğunda tesadüf ettiği şehidin sahabeden “Amr bin Cemuh” olduğunu fark eder.

Amr bin Cemuh, Hz. Muhammed'in sahabelerinden biridir. Topal ve yaşlı olmasına rağmen Uhud savaşına katılmış ve var gücüyle savaşmıştır. Şehitliği çok arzu eden bu sahabe oğlu ile beraber Hz. Muhammed'e karşı yapılan düşman saldırılarına ve ok yağmurlarına karşı bedenlerini siper ederek korumuş ve şehit olmuşlardır. Hz Muhammed onlar için “Amr, oğlu ile beraber işte şimdi cennete ayak bastı.” demiştir (Eriş 1996: 26).

Namaz Kılan Şehit başlıklı anlatıda savaşın yaşanmış olduğu köylerde ve o köylere ait arazilerde bol miktarda askeri malzeme bulunduğu, köylüler tarafından ifade edilmiştir. Özellikle 1960-1970'li yıllara kadar köylüler, araziden bu tür malzemeleri toplar ve satarlarmış. Tarlalarda askeri malzeme bulmak sıradan bir durum haline gelmiş.

Anlatılan bu memoratta da yine bir köylünün tarlasını sürerken askeri malzeme bulması ve onu evine götürmesi işlenmesidir. Fakat burada ilginç olan köylünün bulduğu saatin, üzerinden yıllar geçmiş olmasına rağmen çalışır vaziyette olmasıdır. Yine bununla beraber köylünün bulmuş olduğu mataranın içinde su olması da dikkat çekicidir. Köylünün bulmuş olduğu materyallerin yanında herhangi bir şehit mezarı yahut şehit bedeninin olup olmadığı konusunda memorat bize herhangi bir bilgi vermiyor.

İslam inancına göre şehitlerin ölmediği ve farklı bir âlemde yaşadıkları kabul edilir. Bu memoratta da şehidin ölmediği ve farklı bir âlemde yaşadığı görülmektedir. Fakat şehidin ibadet etmesi ve dünyalık metaları kullanması dikkat çekicidir.

Bu memoratta üzerinde durulması gereken iki husus ya da başka bir ifade ile memoratın dikkatlerimizi çeken yönleri şunlardır: Birincisi, şehitlerin farklı bir âlemde de olsalar yaşıyor oldukları ve insanlarla rüya ve benzeri yollarla iletişime geçebildikleridir. İkincisi de cennette

olan şehidin hâlâ ibadet ettiği; abdest alıp namaz kıldığı algısını vermesidir. Buradan hareketle insanlara ibadetlerini yapmalarının gerekliliği üzerinde durulmuştur.

Şehitlerden Sırlı Bir Hâdise başlıklı anlatıda bir rüya vesilesi ile bir şehidin başka birinin rüyasına girip onu ikaz ederek mezarının keşfi anlatılmaktadır. Bu anlatıda dikkat çeken motifler rüyada ikaz edilme ve dinî şehitlik motifleridir.

2.7. Muhtelif Anlatılar

2.7.1. Savaş Dönemi

93.215 Okkalık Mermi Nasıl Kaldırıldı! (Seyit Onbaşı)

Kanlı ve çok çetin geçen 18 Mart Deniz Savaşı'nda, Rumeli Mecidiye Tabyası korkunç saldırının hedefi olmuş, cephaneliğin bir kısmı havaya uçmuş, 16 topçumuz şehitlik rütbesine ulaşmıştı. Tabyada Batarya Kumandanı Yüzbaşı Hilmi Bey, Topçu Neferi Niğdeli Ali ve Mucize kahraman Havranlı Koca Seyit Yüce Allah'ın koruyucu kanatlan altında kalanlardan olmuşlardı.

Ne hikmetse bataryada tek top ayakta kalabilmiş! Fakat onun da vinci kırılmış olduğundan mermileri namluya sürülemiyordu.

Yüzbaşı Hilmi Bey, etrafındaki birliklerden yardım alabilmek düşüncesiyle bataryadan uzaklaştığı sırada, Niğdeli Ali ile Koca Seyit ümitsiz ve perişan idiler.

İngiliz ve Fransız savaş gemileri denizin üstünde ateş püskürerek ağır ağır yol alırken, Koca Seyit donuk ve ümitsiz gözlerle bu tabloyu seyretme talihsizliği içinde idi. Bu cehennem içinde birden kendisini yok farz etti, bu ulu kubbenin altında Rabbiyle başbaşa kaldığım ve çocukluğunda Annesi Emine Hatun'un öğrettiği duayı hatırladı. Avuçlarını semaya açtı: "Lâ havle ve lâ kuvvete illâ billâhil aliyyil azîm"⁴⁸ duası, ağzından nur tanesi gibi dökülmeye başladı. Seyit bu duayı defalarca okudu ve "Ey eksigi ve fazlası olmayan! Ey âlemlerin rahmeti! Benim vücuduma öyle kuvvet ver ki, benden başka hiç, ama hiçbir kulun benden kuvvetli olmasın!" diye dua etti.

Gözlerinden sel sel akan yaşlar yerleri ıslatıyordu. Güzel dudakları aşk ve iştiyaktan şerha şerha yayılmıştı. "Allah'ım! Allah'ım! Benden kuvvetini esirgeme..."

Bu yakarış, şüphesiz, hiç kimseninkine benzemiyordu, benzemedi. Çünkü Seyit herkesten ayrı, herkesten başka türlü bir insan oldu, derin bir nefes aldı, Hak namına Hak yolunaydı. Aşk ile kendinden geçmesi ve 215 okkalık top mermisini kucaklayıp omuzuna alması bir oldu. Demir basamakları tam üç kez inip çıktı. Yanında bulunan Niğdeli Ali, Seyit'in göğüs ve omuz kemiklerinin çatırtısını duyuyor, hayret ve dehşet içinde kalıyordu! Şahit olunan bu manzaranın azamet ve heybeti o kadar büyüktü ki, topun namlusuna sürülen

⁴⁸ Güç ve kuvvet, sadece Yüce ve Büyük olan Allah'ın yardımıyla elde edilir.

üçüncü mermi, savaşın kaderini değiştiren olayı yaratmış ve İngilizlere ait “Ocean” isimli zırhlı, bu merminin isabetiyle korkunç yara almıştı. Olay müthiş idi, sanki denizin üstüne kıyamet günü gelmiş gibi ortalık feryat ve figanla doldu.

Batarya Komutanı Yüzbaşı Hilmi Bey, üçüncü merminin namluya sürülürken ve patlayışını gördü. Gözlerine inanamıyordu; hayal gibi olayı izledi. Yüzbaşı koşarak ateşlenen topun yanına geldi ve o uzun heybetli namluyu elledi; ateş gibi sıcaktı! Dürbünü gözlerine götürdü, denizin üstünde alevler sarmış ve batmakta olan zırhlıyı görünce, efsane insan Topçu Neferi Seyit’e sarılıp defalarca öptü. Daha sonra da mucize olayı telefonla üstlerine rapor etti.

Aynı gün geç saatlerde Çanakkale Boğazı Müstahkem Mevki Kumandanı Cevat Paşa, Rumeli Mecidiyesinde ki Bataryanın sadece izleri, artıkları kalan mevzideki olduğu yere geldi. Kaybedilen şehitler ve yaralılar için üzümlü gözyaşı döktü, hem de mucize asker Seyit’i üstün başarısından, gösterdiği üstün kahramanlığından dolayı yanaklarından öperek kutladı. Cevat Paşa ödül olarak Topçu Neferi Seyit’e onbaşılık rütbesini lâıyk gördü. Ve arkasından merminin bir defa da kendi huzurunda kaldırılmasını istedi.

Bunun üzerine Onbaşı Seyit Cevat Paşa’ya şu şekilde cevap verdi: “Ben bu mermileri kaldırırken, gönlüm Allah’ın feyziyle doldu. Kendimde bir başkalık hissettim. İlimle, erdemle, ibadetle elde edilir iş değildi. Ancak bu kuvvetin sim o anda bana Allah’ın ihsan ettiği bir vergi idi. Bu ağırlığı kaldıracak kadar bir makama varmışsam bu dua ve rıza ile olmuştur. Ama şimdi kaldırmam mümkün değildir Komutanım” dedi.

- a. **Efsanenin Adı:** 215 Okkalık Mermi Nasıl Kaldırıldı! (Seyit Onbaşı)
- b. **Efsanenin Kaynağı:** Mehmet İhsan Gençcan, *Çanakkale Savaşları ve Menkıbeleri*, Bayrak Matbaacılık, İstanbul 2005, ss. 24-29.
- c. **Efsanede Yer Alan Zaman(lar):** 1915
- d. **Efsanede Yer Alan Mekân(lar):** Mecidiye Tabyası
- e. **Efsanede Yer Alan Kişi(ler):** Seyit Onbaşı, Cevat Paşa, Yüzbaşı Hilmi Bey, Topçu Neferi Niğdeli Ali
- f. **Efsaneye İlgili Maddi Unsurlar:** Savaş Topu, Savaş Gemileri, Tabya
- g. **Efsanede Sözel Anlatıcı/Yazar Unsuru:** Efsane bir kitapta tespit edilmiştir. Bu nedenle yazar unsuru söz konusudur. Yazar efsaneyi kaleme alırken tahkiye sanatını kullanmıştır. Bu nedenle efsane, genel kabul olan “efsane metinleri kısa olur” görüşünün tersine uzun bir metinden oluşmaktadır.
- h. **Efsanede Geçen Motifler:** V 50 Dua, V 52 Duanın esrarengiz gücü, V 57. 7 Zor durumdan kurtulmak için dua, F 600 Sıradışı güçleri olan insanlar

94. Çanakkale'ye Giden Top

Batı'da, Çanakkale'de savaş bir amansız ve insafsız devam ediyor; son ehl-i salib, gönüllerinde yüzyılların biriktirdiği kini, yenilgilerin acısını, devrin en ileri savaş araçları ile ateş ve barut halinde kusuyordu. Koca bir imparatorluğun yorgun çerileri ve subayları, kala kala üç denizin çevirdiği son ve asıl yurtlarında, yurtlarının Batı ucunda devrin en ileri savaş araçlarına karşı direniyorlardı. Savaş araçlarına, etten ve kemikten sıyrılmış, kin ve öç haline gelmiş bir sürü düşman erine, dönen ve birden amansızlaşan asık yüzlü talihlerine ve acı kaderlerine karşı direniyorlardı.

Doğu'da, Kars'ta, henüz bitmiş bir savaşın galip fakat yorgun çerileri, bu yanda Batı'daki bu korkunç yüklenişe karşı göz kamaştırıcı direnişin sonucunu, buruk bir gönül, ezik ve ürpertili bir korku ile bekliyor, öte yanda burada, bu uçta onlara yardım edemedi beklemenin ve belki bu yanda da düşman kımıldar diye uykusuz geçen gecelerin huzursuzluğunu duyuyorlardı.

Yüzyılların kemire kemire küçülttüğü, soysuzların hançerleye hançerleye içten yıktıkları harap, yorgun, aç ve susuz; fakat kaderini yumruklayan bir görünmez güçle kıpır kıpır kaynaşan koca bir imparatorluk artığı yurdun. Anadolu'nun, Batı ucundaki ateş ve baruta karşı direniş, asıl gücünü bütünden alıyordu. Bütün, parça parçaydı; öbek öbekti, kümelenmişti ayrı; bütün parçalar, ayrı kümelenen bütün öbekler gerçi çulsuzdu, çuvalsızdı... Ev bark kalmamıştı, ocaklarda bir incecik tütün tütmez yaylalarda bir yeşilcecik ot, ovalarda bir sarı buğday bitmez olmuştu. Gerçi bir kırlangıç kanat açmaz, bir yavru şahin yüce dağ doruklarında uçmaz olmuştu. Ama yurt. Anadolu, yine de bütündü; aynı düşü görüyor, bir ulu sevginin, bir güçlü saygının ve bir sonsuz özlemin yumağını örüyordu.

Doğu'da bir geceydi. Yurdun doğu ucunda kış, batı ucundaki savaştan da amansız ve ölümden beter bir soğuklukla bastırmıştı. Gece ve soğuk, gökten pelte pelte inen kara bürünerek bu Doğu gecesini sessiz bir yalnızlığın uykusuna götürüyordu. Bir adım ötede, bu sessiz ve soğuk yalnızlık uykusunun bir adım ötesinde, ne yapacağı bilinmeyen belki kana susamış bir düşman vardı. Bu düşman birden ayaklanabilirdi. Doğu gecesinin sessiz ve soğuk yalnızlık uykusunu, birden pençe pençe yırtar; şu yağın beyazlığı, şu karanlık içinde dümdüz ve apak uzayan yorgun direnişi kana, kine ve nefrete boyayabilirdi.

Yağız bir yurt çocuğu, soğuğu zar zor örten kaputunun kalkık yakasına başını gömmüş, kim bilir hangi gelinin göz nuruyla nakış nakış ördüğü eldivenin sıcaklığıyla tüfeğinin kayışına sarılmış dev bir topun hemen bir adım ötesinde bekliyordu. Bu dev top ve bu yağız

yurt çocuğu, Doğu'nun. Batı'daki savaşa bakan ve şu anda uyumayan iki gözü; Batı'daki savaşın Doğu'daki emniyeti ve güveni idiler. Ve o dev top, Doğu'daki ordunun gözbebeğiydi.

Fakat o gece, Doğu'da, Batı'daki savaştan beter bir soğuk vardı. Bütün güçlerin üstünde, bütün dayanabilmelerin fevkinde bir öldürücü, ezici, kahredici soğuk vardı. O yağız yurt çocuğu, o ân zamanın belki tümüydü, belki zamanın da ötesinde var olanın bütünüydü. Birden, olanca soğuğu yumuşatan ılık bir yel esti; yel, bütün yumuşaklığıyla geldi, o yağız yurt çocuğunu sarıp sarmaladı; ayaktaiken, dimdikken ve en küçük bir çıt sesine karşı baştanbaşa patlamağa hazır bir tetikken, uyuttu. Fakat aynı ânda yüzbaşı uyandı. O uyumayla bu uyanma arasında belki bir göz açımı zaman ya geçti ya geçmedi; yüzbaşı topun yanına vardığında top yoktu.

O yağız yurt çocuğu ayakta ve o halde uyuyordu.

Uyandırıp götürdüler; hapis ettiler. Bütün tabur birden ayaklandı, topu aradılar, aradılar, dahi aradılar, bulamadılar. Sanki erimişti top, buğulanmıştı; uçmuştu... Ya da yer yarılmış yerin içine girmişti.

Sabaha karşı, yorgun argın bütün tabur uykudayken yüzbaşı o yağız yurt çocuğunu sorguya çekiyordu; Topa ne olmuştu?

Delikanlı tertemiz, içli ve ağlamaklı: 'Hiç bir şey olmadı yüzbaşım' dedi; 'Top orada; yerinde duruyor, eskisi gibi...' Ne dediyse, ne sorduysa yüzbaşı, hep bu cevabı aldı. Sonunda dayanamadı, delikanlıyı aldı. Ve oraya, topun bulunması gereken yere götürdü.

Top oradaydı! Dev gibiydi; fakat yorgun bir dev gibi...

'Nasıl olur?' diye kekeledi Yüzbaşı; 'Bütün tabur, bu gece bu topu dört bir yanda aradı; yoktu...'

Delikanlı, 'Buradaydı' dedi; 'Buradaydı.' Başka bir şey demedi. Yüzbaşıyla o yağız yurt çocuğu arasındaki bu tartışma o kadar uzadı, o kadar uzadı ki sonunda, konuşulanlara dayanamamış bir ses cevap verdi: 'Burada değildim. Dün gece, yurdun Batı ucunda savaş çok amansızdı; bir top çerilerimize gülle yağdırıyordu. Yenilecektik. Oraya gittim... Ve orda çerilerimizle birlikte döğüştüm. Yendik! Bakın, namlum hâlâ sıcaktır!'

Konuşan toptu! Yüzbaşı, korka korka elini topun namlusuna uzattı. Namlu sıcaktı. Hâlâ sıcaktı! Bütün o soğuk Doğu'yu... Sonra Batı'yı... Sonra bütün yurdu ısıtıyor gibiydi...

- a. Efsanenin Adı:** Çanakkale'ye Giden Top
- b. Efsanenin Kaynağı:** M. Necati Sepetçioğlu, *Türk-İslam Efsaneleri*, Yağmur Yayınları, İstanbul 1975, s. 73-75; İbrahim Refik, *Çanakkale'nin Ruh Portresi*, Albatros Yayınevi, 2003.
- c. Efsanede Yer Alan Zaman(lar):** 1914-1915 Çanakkale Savaşları
- d. Efsanede Yer Alan Mekân(lar):** Kars ve Çanakkale
- e. Efsanede Yer Alan Kişi(ler):** Er, Yüzbaşı ve diğer askerler
- f. Efsaneyle İlgili Maddi Unsurlar:** Savaş topu
- g. Efsanede Sözel Anlatıcı/Yazar Unsuru:** Efsane bir kitaptan alındığı için burada yazar unsuru söz konusudur. Yazar kitapta efsanenin ilk kaynağını belirtmemiştir. Yazar efsane anlatımına geçmeden önce ülkenin o dönemki savaşlarından ve durumundan bahsederek efsane için bir zemin hazırlamıştır. Bununla beraber bu efsane şekil olarak bilindik efsane kalıplarından farklılık arz etmektedir. Bunun sebebi ise yazarın olayı tahkiye etmesi ve kısa kısa da olsa psikolojik, sosyolojik ve tarihî tahlillere girmesidir. Yazarın anlatım üslubu ve efsaneye edebi bir atmosfer kazandırma çabası, efsanenin şekil özelliklerini zorlamaktadır.
- h. Efsanede Geçen Motifler:** F 990 Canlı gibi hareket eden cansız nesnelere, F 994 Üzüntü duyduğunu ifade eden nesne, D 1610 Konuşan sihirli nesnelere, H 1109 Olağanüstü hız gerektiren işler

95. Her Şey Bizden Yana

Düşman Suvla'ya çıkmaya başlamıştı. Fakat onları durduracak kuvvetimiz yoktu. Karaya çıkan düşman birlikleri, her şeye rağmen birbirine karışıyor, ne yapacaklarını bilmiyorlardı. Şayet, bilen bir tümen komutanı hatta tugay komutanı birliklerini harekete geçirseydi, yanılğı içinde bulunan ve hatta taktik sonucu karşılarında onları durduracak Türk birliği olmadığını göreceklerdi.

Gördükleri tek nokta; ellerindeki harita şeklini sık sık değiştiriyor, birçok pusula yönünü şaşıyor ve bu bölgede sayısız kuzey yönü gösteriyorlardı. Allah'tan 'ol' emrini almış gibi Allah'ın bir ihsanı, Allah'ın bir mucizesiydi...

- a. **Efsanenin Adı:** Her Şey Bizden Yana
- b. **Efsanenin Kaynağı:** Mehmet İhsan Gençcan, *Çanakkale Savaşları ve Menkıbeler*, Bayrak Matbaacılık, İstanbul 2005, s. 64.
- c. **Efsanede Yer Alan Zaman(lar):** 1915
- d. **Efsanede Yer Alan Mekân(lar):** Suvla Koyu
- e. **Efsanede Yer Alan Kişi(ler):** Düşman askerleri
- f. **Efsaneye İlgili Maddi Unsurlar:** Pusula(lar)
- g. **Efsanede Sözel Anlatıcı/Yazar Unsuru:** Anlatı bir kitapta tespit edilmiştir. Yazar unsuru söz konusudur. Yazar bu kısa efsane metninin sonunda kendi düşüncesine ve kendi inancına yer vererek, ilahi bir inayetten bahsetmektedir.
- h. **Efsanede Geçen Motifler:** F840 Diğer olağanüstü nesne ve yerler

96. Efsunlu Mustafa Kemal

İngiliz İstihbarat Subayı H. C. Amstrong: Çanakkale Savaşı'nda Mustafa Kemal'in bulunduğu bölge yoğun topçu ateşi altında kalmasına rağmen, ona bir şey olmamıştır. Hatta Mustafa Kemal, bizlere nispet olsun diye gözümüzün önünde siperler arasında dolaşmakta ve sigarasını içmektedir. Bu yüzden askerleri ona bir isim takmışlardı:

“Efsunlu Mustafa Kemal.”

- a. **Efsanenin Adı:** Efsunlu Mustafa Kemal
- b. **Efsanenin Kaynağı:** Hanri Benazus, *Kanla Yazılan Destan Çanakkale*, Toplumsal Dönüşüm Yayınları, İstanbul, 2006, s.61
- c. **Efsanede Yer Alan Zaman(lar):** 1915
- d. **Efsanede Yer Alan Mekân(lar):** Çanakkale Savaş Alanları
- e. **Efsanede Yer Alan Kişi(ler):** Mustafa Kemal ve askerleri
- f. **Efsaneye İlgili Maddi Unsurlar:** -
- g. **Efsanede Sözel Anlatıcı/Yazar Unsuru:** Yazar unsuru

97. İsbet Etmeyen Toplar

Düşman gemileri Çanakkale'yi sürekli top ateşine tutmuşlar, fakat kolayca isabet ettireceklerini sandıkları deniz kıyısındaki evlere hiç top atışı tutturamamışlar. Şehrin hep arkalarına ve iç taraflarına isabet ettirmişlerdir. Çünkü deniz kıyısındaki evler hep Müslümanların evleri, arkadaki evler de Rumların evleridir. Toplar hep Müslümanların evlerine hedeflenerek atıldığı halde, topolar savrulurak, Rumların evlerine düşmüş, deniz kıyısındaki Müslüman evleri sağlam kalmış. Rum evleri İngiliz ve Fransız toplarıyla harap olmuştur.

- a. **Efsanenin Adı:** İsbet Etmeyen Toplar (Başlık bana ait)
- b. **Efsanenin Kaynağı:** Nilay Karaçay akt. Abdurrahman Güzel, *Türk Edebiyatı'nda Çanakkale Zaferi*, ÇOMÜ AÇASAM Yayınları, Çanakkale 1996.
- c. **Efsanede Yer Alan Zaman(lar):** 1915
- d. **Efsanede Yer Alan Mekân(lar):** Çanakkale
- e. **Efsanede Yer Alan Kişi(ler):** -
- f. **Efsaneye İlgili Maddi Unsurlar:** Düşman gemileri
- g. **Efsanede Sözel Anlatıcı/Yazar Unsuru:** Anlatı bir kitapta tespit edildiği için yazılı unsur söz konusudur.

98. Patlamayan Bombalar

“20 Temmuz 1331’de, yevm-i Perşembe sabahleyin, İngilizlerin beyaz tayyaresi gelip Akbaş İskelesi’ne 8 adet bomba atıp Cenab-ı Hakk tarafından hiçbir tanesi patlamadı. Her bombanın başına birer nöbetçi koyup Erkan-ı Harp Kumandanına berây-ı mâlûmat bombalar bir vukuatsız yerden çıkarılmıştır.

5 Ağustos 1331 yevm-i Çarşamba sabahleyin, alaturka saat 2’de düşmanın 3 adet tayyaresi gelip 8 adet iskeledeki vapurlara 7 adet dahi topçularla iskele yanındaki iaşe ambarı önüne bomba attılar. Hafazanallâh. Ehlî-i İslam’ı din gayret ve cesareti ihsanıyla kazalardan muhafaza eden ol padişahlar padişahı, bizi ve dünyayı ve cümle mahlakatı yoktan var eden Rabbim Teâla ve Tekaddes Hazretleri’ne günde dakika ve saat bin kereler şükürler olsun! Hiçbir zerre kadar kaza olmadığını gözlerimle gördüm. İşbu deftere kayd ediyorum ki, ey ehlî-i İslam kardeşlerimiz! Rıza-i Hak için, vatanımız ve dinimiz uğruna, sıdk u sadakatle yek-vücut olup daima çalışmalıyız. Cenab-ı Hakk’a her an dua edelim; ordularımızı düşmanlar üzerine galip eylesin, âmin. Muzafferiyeti Cenab-ı Hakk’tan temenni ve niyaz edelim. Ey kardeşlerimiz! Rabbim Teâla ve Tekaddes Hazretleri’nin inayetiyle 15 mermiden hiçbirisi ehlî-i İslam’a zarar vermedi. Ve bunu, aynı zamanda işbu deftere kayd eyledim. Bu defteri kıraat eden efendiler, gerek bizzat kendiniz ve gerekse evlatlarınız yetiştiğinde askerlikten hiç sakınmayınız. Dünyada askerlik vazifesi gibi leziz bir şey yoktur. Fakat askerlik, kadrini bilene, bilmeyenlere pek güç gelir. Heyhat güç gelmesin. Pek şerefli ve pek faziletli bir meslektir. Hoca efendilere sual ediniz; bir kimse harp zamanında düşman karşısında bir saat nöbet bekleyip vazifesini ifa ederse yedi kere hacc-ı şerife gitmiş kadar sevaba muvaffak olur.

12 Ağustos 1331 yevm-i Çarşamba, 3 adet düşmanın tayyaresi, sabahleyin Akbaş İskelesi’ne 6 adet bomba attı; biri ateş almadı, diğerleri de elhamdülillah hiçbir ziyan vermedi. 1 adet de cephaneye bomba attılar; şükür olsun cephaneye tesadüf etmedi.

22 Ağustos 1331 yevm-i Cumartesi, saat 3’te, dış denizden düşmanın donanması 22 adet mermi endaht edip Akbaş İskelesi’ne ve civarlarında bulunan demirhane ve tayyare topçularının ve cephane kollarının yanlarına yakın mermiler düştü ise de hikmet-i lillâh hiçbir kaza zuhur etmediği (vesilesiyle) Cenab-ı Lem-yezel Hazretleri’ne şükürler olsun.

15 Ağustos 1331 yevm-i Cumartesi, saat 10 raddelerinde, dış denizden düşmanın donanması Akbaş İskelesi’nde bulunan yüklü vapurlarla ve cephane dolu olan 9 adet mavna, 15 adet mermi endaht edip (atıp) iskelenin sağ ve sol taraflarına, vapurların kırk hadfe (adım)

yan ve deniz taraflarına mermiler düşüp patladı. Cenab-ı Hakk'a şükürler olsun, ehl-i İslam kardeşlerimizi muhafaza eyledi. Elhamdülillâh hiç sakatlık olmadı.

Hele ol mermiler, cephane kollarının üzerinden geçerken bayağı ıslık çalar gibi 'vız vız' ederek geçiyordu. Mermilerin vızıltısına, arslan askerlerimiz cûş u hurûşa gelip sanki mermiyi el ile tutacak gibi hırslanıyorlardı. Hak Teâla Hazretleri, cümle ordularımızda bulunan arslan kardeşlerimize iman selametliği ile din gayreti ve cesaretler ihsan buyursun, âmin.”

- a. Efsanenin Adı:** Patlamayan Bombalar
- b. Efsanenin Kaynağı:** Kadir Depsen, *Kefensiz Yatanlar*, Bizbize Yayınları, Ankara 2008.
- c. Efsanede Yer Alan Zaman(lar):** 1915
- d. Efsanede Yer Alan Mekân(lar):** Akbaş İskeleyi
- e. Efsanede Yer Alan Kişi(ler):** Çanakkale Gazisi Mehmed Kâzım Efendi ve diğeri askerler
- f. Efsaneye İlgili Maddi Unsurlar:** -
- g. Efsanede Sözel Anlatıcı/Yazar Unsuru:** Yazar unsuru söz konusudur.
- h. Efsanede Geçen Motifler:** (...) Patlamayan bombalar

99. Hulusi Bey'in Atı Destan

Hulusi Bey, 25. Alayın çeşitli bölüklerinde görev yaptıktan sonra, 14 Temmuz 1915'te asteğmen olur. 26 Temmuz 1915'te adına "melhame-i kübra" dedikleri Osmanlı'nın ölüm-kalım savaşı olan Çanakkale Savaşı'na katılır.

Hulusi Bey, Anafartalar Conkbayırı Muharebesi'nde 25. Alayın 10. Bölüğüyle savaşın en yoğun çarpışmalarında bulunur. İstanbul'dan getirilen topların cepheye taşınması için düşmanın göremeyeceği ormanlık ve patika yollar seçilir. Atlarla çekilen ağır toplardan biri bataklığa saplanır. Atlar ne kadar hamle yapsalar da bir türlü topu saplandığı yerden kurtaramazlar.

Derken Hulusi Bey devreye girer. Birliğinde bulunan "Destan" isimli atı getirip diğerlerinin yanına bağlar ve bir insanla konuşur gibi atın boynuna sarılır, "Destan, haydi yavrum, bu din işi, iman işi, vatan işi, göreyim seni!" der. Atlar son bir kez dehlenir, kırbaçlanır. Büyük bir hamleyle top saplandığı yerden kurtulur. Ama Destan, yaptığı hamle sonunda cansız yere serilir. Zira takatinin üstünde gösterdiği gücün sonunda hayvancağız çatlayarak ölmüştür!

- a. **Efsanenin Adı:** Hulusi Bey'in Atı Destan
- b. **Efsanenin Kaynağı:** İhsan Atasoy, *Hulusi Yahyagil*, Nesil Yayınları, İstanbul 2010, s.27.
- c. **Efsanede Yer Alan Zaman(lar):** 1915
- d. **Efsanede Yer Alan Mekân(lar):** Çanakkale Cephesi
- e. **Efsanede Yer Alan Kişi(ler):** Hulusi Yahyagil
- f. **Efsaneye İlgili Maddi Unsurlar:** -
- g. **Efsanede Sözel Anlatıcı/Yazar Unsuru:** Anlatı bir kitapta tespit edilmiştir. Yazar unsuru söz konusudur. Okuyucuyu aydınlatmak için asıl olaya geçilmeden önce ön bilgi verilmiştir.
- h. **Efsanede Geçen Motifler:** B150 Yardımcı hayvanların çeşitli hizmetleri, B 339 Yardımcı hayvanın ölümü, B 401 Faydalı at, F 900 Kerametler

100. Allah Bizimle Beraber

Kırşehir'in Çiçekdağı'ndan Çanakkale Gazisi Mehmet Canpolat anlatıyor:

“Ben Çanakkale’de 64. Alay’da bulundum. Cephenin Ege Denizi’ne bakan kısımlarından düşmana mermi sıktık. Fakat düşmanın gemilerinden atılan bombalar baş-
larımıza yağmur gibi serpilirdi. Çok zâyîât açardı. Biz de komutanımızın emriyle derelere
sığınmak zorunda kalırdık.

Yine bir gün düşman büyük baskınla bizi ateş altında bıraktı. Bir dereye sığındık, fakat
iki günden beri susuzuz, mataramızda bir damla suyumuz yok. Tepemizde de yakıcı bir
güneş, susuzluktan öleceğiz. Derenin içinde hafif nemli gördüğümüz toprağı, Rabbim bizi
görüyor, bize buradan su çıkartır ümidi ile eşelemeye başladık.

Fakat düşman, gemilerinden saldığı balonları ile bizim yerimizi rasat etmiş,
bulduğumuz yeri de bombalamaya başladı. Biz sağa sola kaçıştık. Allah’ın işine bakın ki!
Onlardan gelen bir bomba, bizim elimizle eştiğimiz yere isabet etti, oradan bir su fişkırdı.
Hepimiz şaşırдық, elimizi açtık Allah’a şükrettik. Şuna inandık ki! Rabbimiz bizimle
beraberdi.”

- a. **Efsanenin Adı:** Allah Bizimle Beraber
- b. **Efsanenin Kaynağı:** Hasan Hüseyin Maltepe, *Çanakkale ve Sonraki Günler*, Özener Matbaacılık, İstanbul 2009, s. 124.
- c. **Efsanede Yer Alan Zaman(lar):** 1914/1915 Çanakkale Savaşları
- d. **Efsanede Yer Alan Mekân(lar):** Cephenin Ege Denizi’ne bakan kısımları
- e. **Efsanede Yer Alan Kişi(ler):** Mehmet Canpolat ve askerler
- f. **Efsaneye İlgili Maddi Unsurlar:** Bomba ve su
- g. **Efsanede Sözel Anlatıcı/Yazar Unsuru:** Anlatı bir kitapta tespit edilmiştir. Fakat yazar anlatıyı başka bir kişiden derlemiş ve o şekilde kaleme almıştır.
- h. **Efsanede Geçen Motifler:** V 312 Saf kalple iman

101. Yeşil Kuşlar

Ruşen Eşref:

-Derler ki muharebede bizim askerlerin gözüne yeşil sarıklı askerler görünmüş; siz de gördünüz mü onlardan?

Hüseyin Oğlu Mustafa Onbaşı:

-Hayır efendim, biz görmedik. Yalnız kuşlar vardı. Yeşil yeşil. Ateşin arasında gezerlerdi. Sonra zeytin ağaçlarına konarlardı. Başka bir şey görmedik. İşte o zeytin ağaçlarını kurşun, gülle kırmış, yıkmış, dalını budağını karıştırmış. O yeşil kuşlar oraya konarlardı. Kurşun murşun, Allah tarafından, onlara dokunmuyordu.

- a. **Efsanenin Adı:** Yeşil kuşlar (bana ait)
- b. **Efsanenin Kaynağı:** *Mustafa Kemal Çanakkale'yi Anlatıyor* Röportaj: Ruşen Eşref, Haz. Muzaffer Albayrak, Karma Kitaplar, İstanbul, 2007, s. 85.
- c. **Efsanede Yer Alan Zaman(lar):** 1914-1915 Çanakkale Savaşları
- d. **Efsanede Yer Alan Mekân(lar):** Çanakkale cephesi
- e. **Efsanede Yer Alan Kişi(ler):** -
- f. **Efsanede Sözel Anlatıcı/Yazar Unsuru:** Anlatı bir kitapta tespit edilmiştir. Bu nedenle yazar unsuru söz konusudur. Anlatı, bir röportaj içinde soruya cevap olarak verilmektedir.
- g. **Efsanede Geçen Motifler:** Z. 145 Sembolik renk: Yeşil, B 150 Hikmetli hayvanlar

102. Yeşil Külahlı Askerler

İngiliz askerleri yeşil külahlı, koca gözleri olan, sarıklı, kurşun işlemeyen çeşit çeşit askerler görmüşler.

- a. Efsanenin Adı:** Yeşil Külahlı Askerler
- b. Efsanenin Kaynağı:** Ahmet Mentem
- c. Efsanede Yer Alan Zaman(lar):** 1914-1915 Çanakkale Savaşları
- d. Efsanede Yer Alan Mekân(lar):** Çanakkale Cephesi
- e. Efsanede Yer Alan Kişi(ler):** İngiliz askerleri ve görmüş oldukları yeşil külahlı askerler
- f. Efsaneye İlgili Maddi Unsurlar:** -
- g. Efsanede Sözel Anlatıcı/Yazar Unsuru:** Sözel unsur söz konusudur. Kaynak kişi bir gaziden dinlediğini ifade etmektedir. Anlattı olaya kendisi inanmaktadır.
- h. Efsanede Geçen Motifler:** Z. 145 Sembolik renk: Yeşil, F 640 Olağanüstü insanlar

103. Uçan Askerler

Çanakkale Savaşlarında uçan askerler varmış. Bunlar İngiliz askerinin üzerlerine uçarlarmış. İngilizlerde onları görüp şaşırırlarmış. Düşmanın üzerine uçarlarmış, düşmanda kaçarmış.

- a. Efsanenin Adı:** Uçan Askerler
- b. Efsanenin Kaynağı:** Gülşen Oktay
- c. Efsanede Yer Alan Zaman(lar):** 1914-1915
- d. Efsanede Yer Alan Mekân(lar):** Çanakkale Cephesi
- e. Efsanede Yer Alan Kişi(ler):** Türk askerleri ve İngiliz askerleri
- f. Efsaneye İlgili Maddi Unsurlar:** -
- g. Efsanede Sözel Anlatıcı/Yazar Unsuru:** Efsanede sözel anlatıcı unsur vardır.
- h. Efsanede Geçen Motifler:** F 640 Olağanüstü insanlar

104. Melekler Kanatlarını Germiş

(Kumandan olan) Bir zat da şöyle hikâye eyledi:

“Bir gün düşman gemileri bir sahayı saatlerce ardı arası kesilmeksizin dehşetli bir ateş altına aldı, yüz binlerce mermi atarak yaktı, yıktı; kasti, kavurdu. Orasını öyle bir hâle getirdi ki saklanacak yer, koklanacak hava bırakmadı. Bunun üzerine düşman başladı oraya askerini çıkarmaya. Hesâbca artık karşı koyacak kimse kalmamıştı. Lâkin tam sırası gelince bir ‘Allah, Allah’dır koptu. Bizim asker hücûma kalkmıştı. Şaşılacak şey... Sanki sûr-ı İsrâfil’e karşı ölümler dirilip kalkmışlardı. Onları saklayan ‘Allah’ saklamış, o kadar ateş, o kadar kıyâmet onlara te’sîr etmemiş. Üzerlerine melekler kanatlarını germiş... İşte düşman bu hâl, bu hârîka karşısında neye uğradığını anlayamadı. Akıl ve fen de mahcûb kaldı.”

- a. **Efsanenin Adı:** Melekler Kanatlarını Germiş
- b. **Efsanenin Kaynağı:** Üryânîzâde Ali Vahid, “Çanakkale Cephesi’nde Duyup Düşündüklerim”, Çev. Yusuf Sağır, *Çanakkale Araştırmaları Türk Yıllığı* Yıl: 11, Bahar 2013, S: 14, ss. 159-178.
- c. **Efsanede Yer Alan Zaman(lar):** 1914-1915 Çanakkale Savaşları
- d. **Efsanede Yer Alan Mekân(lar):** Çanakkale Cephesi
- e. **Efsanede Yer Alan Kişi(ler):** Askerler
- f. **Efsaneye İlgili Maddi Unsurlar:** -
- g. **Efsanede Sözel Anlatıcı/Yazar unsuru:** Anlatı bir kitapta tespit edilmiştir. Yazar unsuru söz konusudur.
- h. **Efsanede Geçen Motifler:** N. 817. 0. 1 Yardımcı olarak Allah, P 461 Askerler

2.7.2. Savaş Sonrası

105. Bu Ağaç Niçin Ağlar?

1915 yılından beri, Kumkapı Şehitliği'nin manevî bekçiliğini yapan bir palamut (meşe) ağacının gövdesinde beliren bir gözden zaman zaman zaman gözyaşı geldiği görülmüştür.

- a. **Efsanenin Adı:** Bu Ağaç Niçin Ağlar?
- b. **Efsanenin Kaynağı:** Mehmet İhsan Gençcan, *Çanakkale Savaşları ve Sır Kapısından Süzülenler*, Bayrak Matbaası, Çanakkale 2010, s. 117.
- c. **Efsanede Yer Alan Zaman(lar):** -
- d. **Efsanede Yer Alan Mekân(lar):** Kumkapı Şehitliği
- e. **Efsanede Yer Alan Kişi(ler):** -
- f. **Efsaneyle İlgili Maddi Unsurlar:** Palamut (meşe) ağacı
- g. **Efsanede Sözel Anlatıcı/Yazar Unsuru:** Anlatı bir kitapta tespit edilmiştir. Bu nedenle yazar unsuru söz konusudur.
- h. **Efsanede Geçen Motifler:** F 970 Ağaçlar ve bitkilerin olağanüstü davranışları

106. Şehitlikte Yükselen Alevler

2004 yılının güzel bir Nisan ayında Çanakkale Şehitliklerine bir gezi ekibiyle beraber geldim. Conkbayırı'na geldiğimizde siperlerin içine girdik, büyük heyecanlar yaşadık. Hep bahsedilen Kraliyet Norfolk Alayı'nın bulut hâdisesini anlatması için rehberlere çok baskı yaptık. O da altmış rakımlı tepedeki mezarlığı göstererek anlatmaya başladı.

Ben kenarda durup aşağı doğru bakıyordum. O sırada göstermiş olduğu yerde ufak bir duman görmeye başladım. Orası bir yerleşim yeri değildi ve sadece ağaçlar vardı. Rehber anlatmaya devam ettikçe, o duman yavaş yavaş alev dönüşmeye başladı. Önce küçük bir alevdi. Grubun dikkatini de dağıtmak istemediğimden sesimi çıkarmadan olanları izliyordum. Sadece yanımda bulunan öğretmen arkadaşşıma gösterdim o da görmüştü. Alevler büyüdü, büyüdü ve bir anda ağaçların boyunu geçti.

Rehber hala anlatıyor, grup dikkatlice onu dinliyordu. Onların o tarafa sırtları dönüktü ve rehber kraliyet askerlerinin bir bulutla birlikte kaybolduğunu ve bundan sonra kimliklerinin tespit edilemediğini söyledi. Konuşmasını bitirdiği anda, o alev de birden kayboluverdi. Rehberin anlatımıyla yükselmeye başlayan alev konuşmanın bitmesiyle bir anda kayboldu. Bu kayboluş aniden olmuştu. Başladığı gibi yavaş yavaş değildi bu kayboluş. O alevler birden nasıl kayboldu hiç anlayamamıştım. Oralarda bir şeyler olmuştu. Olanlara bir türlü aklım ermemişti.

- a. **Efsanenin Adı:** Şehitlikte Yükselen Alevler
- b. **Efsanenin Kaynağı:** İsmail Dönmez, *Sırlar Dünyası Çanakkale*, Çevik Matbaacılık, Çanakkale 2011, s. 125-126.
- c. **Efsanede Yer Alan Zaman(lar):** 2004
- d. **Efsanede Yer Alan Mekân(lar):** Çanakkale Şehitlikleri, Conkbayırı
- e. **Efsanede Yer Alan Kişi(ler):** Gezi ekibi
- f. **Efsaneyle İlgili Maddi Unsurlar:** -
- g. **Efsanede Sözel Anlatıcı/Yazar Unsuru:** Anlatı bir kitapta tespit edilmiştir. Bu nedenle yazar unsuru söz konusudur. Fakat yazar anlatıyı olayı yaşayan ama adını vermediği bir kişiden almıştır
- h. **Efsanede Geçen Motifler:** F 1010 Diğer Sıradışı olaylar

107. Memorat XII

Perşembe ve Pazar akşamları savaş alanlarına doğru mavimsi, yeşilimsi ışıklar iniyor (nur iniyor). Şehitlerden dolayı.

- a. Memoratın Adı: -**
- b. Memoratın Kaynağı: Sahiye Boz**
- c. Memoratta Yer Alan Zaman(lar):** Çanakkale Savaşları'ndan sonraki yıllar
- d. Memoratta Yer Alan Mekân(lar):** Çanakkale Şehitlikleri
- e. Memoratta Yer Alan Kişi(ler): -**
- f. Memoratla İlgili Maddi Unsurlar: -**
- g. Memoratta Sözel Anlatıcı/Yazar Unsuru:** Sözel anlatıcı
- h. Memoratta Geçen Motifler:** A 790 Semavi(Nurani) ışıklar, V 463 Dinî şehitlik

108. Memorat XIII

Kocadere şehitliğine nur iniyor.

- a. Memoratin Adı:-**
- b. Memoratin Kaynağı:** Sahiye Boz & Süreyya Tekin
- c. Memoratta Yer Alan Zaman(lar):** Çanakkale Savaşlarından sonraki yıllar
- d. Memoratta Yer Alan Mekân(lar):** Kocadere Şehitliği
- e. Memoratta Yer Alan Kişi(ler): -**
- f. Memoratla İlgili Maddi Unsurlar: -**
- g. Efsanede Sözel Anlatıcı/Yazar Unsuru:** Sözel Anlatıcı
- h. Efsanede Geçen Motifler:** A 790 Semavi(Nurani) ışıklar

109. Memorat XIV

Bizim köyün yeni geldiği yıllarda, bizim evlerimizi kerpiçten, devlet yapmış. Diğer taraflarını da, kendimiz sonra eklemiştik. İhtiyarlardan duyduğuma göre: Cami sokağımızda, köyün batısına doğru, yaklaşık dört yüz, beş yüz metre bir mesafe uzunluğunda... Bizim caddemiz düz. On iki metre sokaklarımız var. Planlı bi köy. Geceleri şehit mumu dermişler. Her iki tarafta mumlar yanıyormuş. Fakat biz bunlara yetişmedik. Bizim yaşımıza geldiğimizde, öyle bir şey kalmadı yani; görmedik.

- Mumlar kendiliğinden mi yanıyormuş?
- Kendiliğinden yanıyo.
- “Şehit mumu” diyolar ya.

a. Memoratın Adı: -

b. Memoratın Kaynağı: Mehmet Ergül

c. Memoratta Yer Alan Zaman(lar): Çanakkale Savaşları’ndan sonraki yıllar

d. Memoratta Yer Alan Mekân(lar): Demirtepe Köyü

e. Memoratta Yer Alan Kişi(ler): -

f. Memoratla İlgili Maddi Unsurlar: -

g. Memoratta Sözel Anlatıcı/Yazar Unsuru: Sözel Anlatıcı

h. Memoratta Geçen Motifler: A 790 Semavi(Nurani) ışıklar

110. Memorat XV

Paşaköy’de de, bizim Sultan Baba’mız gibi kutsal olmuş diyelim -halk arasında böyle- iyi bilinen bi insan. Bir arkadaş -Paşaköy’den birisi- ismi Fehmi. Ziyaretine gidiyo. Bunlar bayağca bir yani dindar yaşayan kişiler. Duymuş; duyum olarak duymuş ki: Bu kişi, her savaştan sonra -yani Türkiye’nin kitlesel olarak katıldığı mesela Kurtuluş Savaşı, Çanakkale Savaşları; işte bu gibi savaşlardan sonra- hep gılcında kan görmüşler.

a. Memoratın Adı: -

b. Memoratın Kaynağı: Haşim Hayati Öge

c. Memoratta Yer Alan Zaman(lar): Çanakkale Savaşları’ndan sonraki yıllar

d. Memoratta Yer Alan Mekân(lar): Paşaköy, Çanakkale, Kıbrıs

e. Memoratta Yer Alan Kişi(ler): Fehmi

f. Memoratla İlgili Maddi Unsurlar: Sultan Baba Türbesi ve kılıç

g. Efsanede Sözel Anlatıcı/Yazar Unsuru: Sözel Anlatıcı

h. Efsanede Geçen Motifler: V. 220 Veliler, N. 844. 2 Yardımcı Derviş, Z 141

Sembolik renk: Kırmızı

111. Memorat XVI

Çoban arazide ihtiyaç giderirken bir ses duyuyor.

- “Buraya su dökme” diye.

Orada şehit askerler varmış. Onlar seslenmişler.

a. Memoratın Adı: -

b. Memoratın Kaynağı: Alaaddin Gören

c. Memoratta Yer Alan Zaman(lar): Çanakkale Savaşları’ndan sonraki yıllar

d. Memoratta Yer Alan Mekân(lar):

e. Memoratta Yer Alan Kişi(ler): Çoban

f. Memoratla İlgili Maddi Unsurlar: -

g. Memoratta Sözel Anlatıcı/Yazar Unsuru: Sözel unsur

h. Memoratta Geçen Motifler: F 556 Olağanüstü ses

112. Gizli Bir Davet

1998 yılının Mayıs ayıydı. Üniversite öğrencilerinin sıkça geldikleri bir zamandı. Marmara Üniversitesinden bir öğrenci grubu gelmişti. Beraber gezmıştik. Ziyaretlerini tamamlayıp gitmişlerdi. İki hafta sonra o gurubun içerisinde bir öğrenci arkadaşla karşılaştık.

Bana ilgimi çeken çok önemli bir olay anlatmıştı.

- Hani, biz iki hafta önce gelmiştik ya! O zaman bir arkadaşımızı geziye gelmesi için davet etmiştik. Fakat babasının izin vermediğini duymuştuk, çok üzülmüştük. Hemen o gece babasının rüyasına aksakallı, nur yüzlü bir ihtiyar girmiş ve “Senin oğlan yarın akşam şehit dedelerini ziyarete gidecek, sen ona izin vermedin. İyi yapmadın. O gençtir, gezmeye, öğrenmeye ihtiyacı var. İzin ver de gitsin!” demiş. Sabahleyin kahvaltıda, oğluna:

-Evladım, sen bu akşam arkadaşlarınla ziyarete gidecektin ya! Al şu parayı da git! Oralarda benim için de dua ediver! Gittiğin yerlere selam söyle! diyerek gidip gezmesine izin vermiş.

O gün bir otobüsle geldiler. Beraberce dolaştık. O genç anlatmaya devam ediyormuş:

-Bir kabristanlığa girdik; Büyük abide şehitliği. Kapıdan girer girmez, bir mezar beni kendine kendine çekiyordu. Beni mıknatıs gibi çeken ne olabilir? Diyerek, kabristanlıktan içeriye girdim. Ayaklarım beni bir mezar taşının başına kadar sürükledi... Başında dikildim. Üstünde; bizim köyden bir şehidin ismi yazıyordu. Demek; beni bu kadar kendine çeken sendin, öyle mi? dedim. Başına oturdum. Gözyaşları içerisinde bir Fatiha okudum. Dualar ettim. İsmi de unutmamak için bir pusulaya not ettim. Gittiğim zaman babama gösteririm. Belki; onun kim olduğunu bilir. Dedim. Pusulayı cebime soktum... Kalktım... Gönlümde bir ferahlık hissederek; huzur içerisinde oradan ayrıldım...

Çanakkale şehitliği ziyaretimizi tamamlamıştık. İstanbul’a döndük.

Babamın işinden dolayı, onunla ancak yemek saatlerinde görüşebiliyorduk.

Yine bir akşam yemeği sırasıydı... Babam;

-Oğlum, geziye gittiniz, neler gördünüz? Anlat bakalım! dedi.

Ben de gezimizin çok iyi geçtiğini, çok duyulduğumuzu, en önemlisi bizim köyden bir şehidimizle karşılaştığımı söyledim. Babamın tanıyabileceğini tahmin ederek, ismini bir pusulaya kaydettiğimi belirttim...

Birden;

-Kimmiş oğlum o? dedi. Benden ismi istedi. Pusulayı babama uzattım. İsmi okudu.

Fakat yutkunamıyordu. Ağızındaki lokma boğazına düğümlenmişti...

Ayağa kalktı... Odanın içinde dolanmaya başladı... Ben, babamı bu derece etkileyen ne acaba? Diye düşünüyordum. Babam, bir müddet sonra gözyaşları içinde; “Oğlum o kim? Sen biliyor musun?” dedi.

-Hayır baba! Seni böyle etkileyen kim olabilir? Dedim. İşte o anda, hepimizi sarsacak olay oluvermişti...

“O senin deden yavrum! Deden!” Deyivermişti.

Bu olay karşısında şok olmuştuk. Hele, iki gün önce gördüğü rüyayı da anlatınca, iyice şaşırılmıştık. Babam;

-Dedemin Çanakkale’de kaldığını biliyordum... Onun ziyaretine hiç gidemedik... O bizi çağırıyor... Gitmek şart oldu...” dedi.

Ve o akşam ailece ziyarete gitmeye karar verildi...

Ertesi günü arabamızla onu ve bütün şehit yatan dedelerimizi ziyarete gelmiştik. Babam, akşam karanlığı basıncaya kadar oralardan ayrılmadı...

Gözyaşları içinde hem ağladı. Hem de fotoğraflar çekti...

O aile, dedeleri tarafından çağrıldı. Ziyaretine geldiler. Sizi de bir davet eden vardı... Siz de o davete icabet ettiniz. İşyerinizin kapısına bir kilit vurdunuz. Ziyarete geldiniz. Onları son derece memnun ettiniz. (Allah’ta sizleri memnun eylesin!) Onlarda sizleri iade i ziyarete bulunacaklar... Lâkin biz onları anlayamayız...

a. Efsanenin Adı: Gizli Bir Davet

b. Efsanenin Kaynağı: Hasan Hüseyin Maltepe, *Çanakkale Kalbe Gömülü Değerler*, Özener Matbaacılık, İstanbul 2006, ss. 35-39.

c. Efsanede Yer Alan Zaman(lar): 1998

d. Efsanede Yer Alan Mekân(lar): Çanakkale Şehitlikleri

e. Efsanede Yer Alan Kişi(ler): Bir genç, bir baba, (şehit) dede, rehber

f. Efsaneye İlgili Maddi Unsurlar: -

g. Efsanede Sözel Anlatıcı/Yazar Unsuru: Yazar Unsuru

h. Efsanede Geçen Motifler: D. 1814 Rüyada nasihat, V. 126 Ermişin imajı konuşuyor,

113. Ölümünü Bildiren İngiliz Askeri

İngiliz William Myers Glenconner 19 yaşında ailenin en genci olduğu halde gönüllü olarak orduya yazılmış ve Gelibolu'ya gidecek birliğine katılmıştı.

1915 Aralığında ise, cepheye gönderilen askerin babası Lord Glenconner İngiltere'de yaşayan Virginia Leonard isimli bir medyumdan bir mektup aldı. William'ın cepheye hareket etmesinden bir hayli zaman sonraydı ve medyum mektubunda "Oğlunuzdan size mesaj var" diyordu.

Baba Lord şaşırmişti. Oğullarından henüz bir mektup almışlardı. Lord'un kendisi de eski bir asker olduğu için cepheden çok sık haber gelmesinin o kadar kolay olmadığını biliyordu. Oysa aldıkları mektup oğullarının ölmeden önce gönderdiği son mektuptu. Elleri geçen mektup Eylülün sonunda gönderilen ancak kendilerine geç ulaşan bir mektuptu.

Baba Lord Glenconner medyumlara ve Rahiplere pek ilgi duymadığı için bir Bayan Medyum Leonard'dan gelen bir haberle fazla ilgilenmedi. Ancak medyum ısrarla Lord'u çağırıyor ve "Aileden yalnız Lord Glenconner gelsin" diyordu. Sonunda karısının ısrarı üzerine Lord, Bayan Leonard'ın davetini kabul etti. Medyumun Londra merkezinde bulunan evindeki randevuya gitti.

Saçma sapan bir ruh çağırma olayıyla karşılaşacağım umuyordu. Sadece oğlunun medyumunu tanıyan birileri aracılığıyla kendisine bir mektup ya da bir mesaj ulaştıracağım düşünebiliyordu. Bayan Leonard, Lord'u saygıyla karşıladı. Medyumun davranışlarında bir fevkaladelik olduğunu Lord Glenconner da fark etmişti.

Bayan Leonard:

-Sizinle özellikle yalnız görüşmek istedim. Aslında bana verilen görev bütün aileye ulaştırılmak üzere oğlunuz tarafından verilmişti. Ancak annesi ve kız kardeşlerinden önce size haber vermem gerektiğini düşündüm" deyince Lord oğluyla ilgili kötü bir haber alacağını anladı ancak yine de bunun bir medyum aracılığıyla kendisine ulaşmasına bir anlam verememişti!

Nihayet Bayan Leonard, Lord'a oğlunun ruhunun kendisiyle temasa geçtiğini açıkladı. Genç asker William'ın kendisinden Gelibolu'daki Kirte saldırısında öldüğünü, ailesine bildirmesini istediği için Lord'u arayıp haber vermeme söyledi.

Medyumun Gelibolu'dan aldığı mesajlarda William “Babama söyleyin burada onun arkadaşlarıyla karşılaştım” diyordu. William Gelibolu cephesinde ilk günlerde vurulmuş ve genç askerin ruhu aylarca ailesine ulaşmaya çalışmıştı.

Lord Glenconner, böyle olaylara asla inanmadığı halde oğlunun gönderdiği mesajı dinledikçe Bayan Leonard'ın doğru söylediğini fark ediyordu; çünkü anlatılan olaylar sadece oğluyla kendisi arasında kalmış başka kimsenin bilmediği olaylardı. Hele oğlunun “Babama söyleyin onun eski arkadaşlarıyla karşılaştım” diyerek verdiği bilgiler yaşlı Lord'un bütün kuşkularını silip süpürdü.

Yaşlı adam oğluyla görüşüp görüşemeyeceğini sorunca medyum üzüntüyle “Maalesef görevim sadece bu mesajları iletmekle sınırlı. Bir görüşme yapılacak olsaydı mutlaka belirtilirdi. Şunu belirtmeden geçemiyorum. Mutlaka Gelibolu'ya gidiniz oğlunuz sizi bekliyor” diyerek Lord'un bazı isteklerini geri çevirmek zorunda kaldı.

Baba perişandı, Londra'nın sisli sokaklarında gözleri yaşlı, ayaklarında yürüyecek derman kalmamıştı. Buna rağmen ailesinin yanına döndü. Medyum Leonard'ın anlattıklarını karısına ve kızına bir bir anlattı. Oğulları yaşıyordu ama biz göremiyoruz diyorlardı.

Yaşlı asker Lord Glenconner oğluna ziyaretini Gelibolu Yarımadasına 24/25 Nisan 1919'da ilk Şafak ayini ile yaptı ve yaşadığı olayı burada anlattı. Ayrıca, Batı Cephesi Derneği'nin (Western Front Association) kayıtlarına aktardı.

- a. **Efsanenin Adı:** Ölümünü Bildiren İngiliz Askeri
- b. **Efsanenin Kaynağı:** Mehmet İhsan Gençcan, *Türklere Karşı Dünya Hristiyanları ve Çanakkale'deki Kıyametin Sırları*, Bayrak Matbaası, Çanakkale 2011, s. 393-396.
- c. **Efsanede Yer Alan Zaman(lar):** 1914-1915 Çanakkale Savaşları
- d. **Efsanede Yer Alan Mekân(lar):** Çanakkale Cephesi
- e. **Efsanede Yer Alan Kişi(ler):** William Myers Glenconner, Lord Glenconner, Virginia Leonard
- f. **Efsaneyle İlgili Maddi Unsurlar:** -
- g. **Efsanede Sözel Anlatıcı/Yazar Unsuru:** Anlatı bir kitapta tespit edilmiştir. Yazar unsuru söz konusudur.
- h. **Efsanede Geçen Motifler:** E 400 Hayaletler ve geri dönüşler

2.7.3. Muhtelif Anlatıların Değerlendirilmesi

Okkalık Mermi Nasıl Kaldırıldı! (Seyit Onbaşı) başlıklı anlatı, gerçekte yaşanmış bir olayın halk muhayyilesinde gelişerek nasıl bir efsaneye dönüştüğüne en güzel örneklerden biridir. Efsanede mekân, kişiler ve olay tamamen gerçektir. Efsanede 18 Mart Deniz savaşında gerçekleşen bir olay anlatılmaktadır.

18 Mart'ta itilaf donanması, yeni bir savaş planı hazırlayarak Çanakkale savunmasını kırmak ve Marmara'ya geçmek için harekete geçmişti. Bu çok büyük bir hazırlıktı. 18 Mart sabahı Mondros Limanı'nda gördüğü manzara karşısında Hamilton (2005: 28) "Hayatımda o kadar çok savaş gemisi ve yardımcı gemilerin bir arada toplandığını hiç görmemiştim" demektedir.

Bu plana göre A, B, C olmak üzere 3 hat oluşturulacaktı. A hattında Queen Elizabeth, Agamemnon, Lord Nelson ve Inflexible isimli İngiliz gemileri olacak ve boğazın ortalarında yer alacaktı. B hattında Gaulois, Charleman, Bouvet ve Souffren isimli Fransız gemileri olacak ve ikisi kuzey, ikisi de güney kıyılarına yakın ilerleyecekti. C hattında da Majestic, Swiftsure, Ocean, Irresistible, Vengeance ve Albion gemileri vardı ve iki zırhlı gemi ile korunuyorlardı. Önce A hattı ateş edecek sonra kıyıya daha yakın olan B hattı, arkasından da kalanları C hattındaki gemiler bombalarla tarayacaktı. Son olarak da mayınlar toplanıp boğazdan geçilecekti (Apuhan 2007: 57).

18 Mart günü, Donanma saat 10.30'da iki saf halinde boğaza girdi. Taarruza İngiliz ve Fransız donanmasına bağlı 16 gemi katıldı (Sanders 2007: 74). Saat 11.30'dan itibaren altı büyük İngiliz savaş gemisi ve bunlar arasında özellikle Queen Elizabeth gemisi, tabyanın ateş menziline uzakta durarak Çanak ve Kepez Burnu'ndaki savunma tesislerini yoğun bombardıman altına aldı. Saatler ilerledikçe düşman donanması boğazdan biraz daha ileri sokuluyor ve ateş üstünlüğü ile Türk tabyalarını hallaç pamuğu haline getiriyordu.

Donanmanın atışlarına hiçbir açıdan; ne atış yoğunluğu ne de atış mesafesi, eşit ol(a)masada, Türk tabyalarından da atışlar yapılmaktaydı. Bu durumu, Müstahkem Mevki Komutanı Cevat Paşa'nın askerlerine söylediği şu sözleri daha net ortaya koymaktadır:

"Mermilerimiz bir zırhlıyı batıracak taktate değildir. Sizlerden istediğimiz isabet kaybetmeseniz bile mermilerinizi gemilerin mümkün olduğu kadar yakınlarına düşürmenizdir. Gemilere yakın düşen mermiler mürettebatın maneviyatını bozar. Gemi yer değiştirmeye mecbur olur" (akt. Semiz 2003: 239-240).

Saatler ilerledikçe harp daha da kızışıyordu. Fransız muharebe gemisi Bouvet isabet alarak batmaya başladı. İlk anda karadan atılan bir merminin isabet ettiği sanıldıysa da kurtarılan 48 subay ve askerlerin ifadelerinden geminin bir mayına çarptığı anlaşıldı (Aspinall-Oglander 2005: 112). Birkaç dakika sonra İnflexible ve Irresistible aynı akıbete uğradı. Bu durum karşısında donanmayı boğaz dâhilinde tutmanın imkânsızlığını gören Amiral de Robeck harekâtı durdurmak zorunda kaldı. Ocean gemisini Irresistible'ın yardımına gönderirken geri çekilme emrini de verdi. Fakat macera bitmemişti. Yaklaşık bir saat sonra Ocean da mayına çarptı ve iki gemi ard arda battı (Semiz 2003: 242).

Yukarıda özetlemeye çalıştığımız cehennemî gün içerisinde, efsaneye göre Ocean zırhlısı sadece mayınlara çarpmamıştı. Rumeli Mecidiye tabyasında Seyit Onbaşı'nın insanüstü bir kuvvetle kaldırıp ateşlediği top onu yaralamış ve sonra mayına çarparak batmıştı.

Bu efsane ya da efsaneleşen bu olay Çanakkale Savaşları etrafında teşekkül eden anlatılar içerisinde en çok anlatılanlardan biridir. Bunun birkaç sebebi vardır. Birincisi, bu olay savaş döneminde propaganda amaçlı kullanılmış, Seyit Onbaşı'nın resmi ve bu olayın haberi Harp Mecmuası'nda yayınlanmıştır. İkinci olarak yine basın yoluyla savaştan sonraki yıllarda da Seyit Onbaşı ile ilgili haberler yapılmış ve halkın hafızasından silinmesine izin verilmemiştir. Üçüncü olarak ise efsanelerin unutulmamasının en önemli unsurlarından biri olan “maddî unsur” un bu anlatıda güçlü bir şekilde var olmasıdır. Bugün hala Rumeli tabyası ve zikredilen top yerinde bulunmaktadır. Şehitliklere gelen ziyaretçilere ilk bu bölge gösterilir ve ilgili efsaneleşmiş olay anlatılır.

Yukarıda ifade ettiğimiz gibi bu anlatı gerçek bir olayın efsaneleşmiş halidir. Bu anlatıdaki ilk tartışma konusu Seyit Onbaşı'nın kaldırmış olduğu top güllesinin ağırlığı ile ilgilidir. Öztürk (2009: 50), Seyit Onbaşı'nın kaldırdığı merminin ağırlığının bu derece abartılması, olayın temsili resmini yayınlayan Harp Mecmuası'ndaki mürettibin dikkatsizliğinden kaynaklandığını; çünkü mürettibin “115 kıyye (okka) ağırlığında” olan mermiden söz ederken, resmin altına 115 yerine 215 rakamlarını dizmiş olduğunu, abartının da buradan kaynaklandığını ve Seyit Onbaşı'nın en çok 155 kg kaldırdığını ifade etmektedir.

Erdemir (2008: 85-86), bu olayı şöyle ifade etmektedir:

“Savaştan sonra Harp Mecmuası'nda yayımlanmak amacıyla aynı sahneleri bir kez de fotoğrafla ölümsüzleştirmek istenmiş, ama Seyyid mermileri yerinden bile kıpırdatamamıştır. Ancak gemiyi batırdığı sırada mermileri taşımasına tanık olanlar bulunduğu için olayın

yadsınır bir yanı da yoktu. Seyyid Onbaşı barutu boşaltılarak hafifletilmiş başka bir mermiyi kaldırmıştır. Bununla beraber Çanakkale Müstahkem Mevkii'nin kullandığı mermiler 140, 190 ve 215 kıyye mermilerdi. Harp Mecmuası'nın Kanunuevvel 1331 [Aralık 1915], sayı 2'de kapak fotoğrafının alt yazısında da belirtildiği üzere, kaldırılan merminin ağırlığı 215 kıyyedir. Harp Mecmuası'nda Seyyid Onbaşı'nın kaldırdığı ağırlığı belirtmek için kullanılan kıyye (okka), 1282 grama tekâbül etmektedir.”

Yapılan tartışmaların özünü o dönemde propaganda amacıyla yayınlanan Harp Mecmuası'nın 2'nci sayısının kapağında yer alan Seyit Onbaşı'nın resmi ve altında kısacık “Çanakkale İstihkâmında 215 kıyye⁴⁹ ağırlığındaki mermiyi sırtında taşıyan güçlü bir kahraman nefer: Mehmet oğlu Seyit – Ordumuzda harp aşkından bir örnek” cümlesi teşkil etmektedir (Atabay&Borlat 2012: 26).

Bu olayla ilgili olarak dikkat çeken bir başka ilginç bilgi de o gün gülleyi sırtlayanın sadece Seyit Onbaşı'nın olmadığıdır. Onun yanında Ezine doğumlu, Seddülbahir'de Ağır Topçu 5. Alay 1. Tabur 1. Bölük 4. Topçu Çavuşu Cemal de vardı. Ne var ki, Cemal Çavuş, aradan geçen yıllarda unutulup gidecekti.⁵⁰

Efsaneleşen bu olayla ilgili bir diğer tartışma konusu ise savaş topunun menzildir. Zikredilen topun Ocean Zırhlısını vuracak kadar uzun menzilli olmadığı iddiasıdır.⁵¹ Bununla beraber popüler bir tartışma konusu da o cehennemi günde hangi toptan çıkan güllenin nereye gittiğini ve hangi zırhlıya isabet ettiğini tespit etmenin çok güç olacağıdır.

Efsaneleşen bu olay, bu kadar çok yaygın olmasına rağmen motif bakımından çok zengin değildir. Bu efsanedeki dikkat çekici motif Seyit Onbaşı'nın insanüstü bir gayretle kaldırılamayacak ağırlıktaki top güllmesini kaldırabilmesidir. Taşınamayacak derecede ağır bir yük kaldırma motifi zaman zaman farklı anlatılarda yer almaktadır.

Benzer bir motifi İslami anlatılar içerisinde Hayber'in fethi esnasında Hz. Ali'nin kale kapısını yerinden sökerek kaldırdığı anlatıda görmekteyiz.

Benzer bir motifi Dede Korkut Hikâyeleri içerisinde Salur Kazan'ın Evi'nin Yağmalandığı Boyu hikâyesinde görmekteyiz. Bu hikâyede ağaca bağlanan Karaca Çoban'ın güç kullanarak ağacı köküyle kaldırdığını görmekteyiz (Gökyay 2013: 59).

⁴⁹ 275,63 kg (1 kıyye: 1282 gr). Detaylı bilgi için bkz. Garo Kürkman, Anadolu Ağırlık ve Ölçüleri, İstanbul 2003, s. 395.

⁵⁰ Detaylı bilgi için bkz. Atabay, Mithat & Borlat, Barış. 18 Mart'ta Düşman Gemilerini Vuran Top Mermilerini Kim Attı? Mermiyi Kaldıran Yavuz Bir Pehlivandı..., Çanakkale 1915, Eylül 2012, S. 13, s. 26.

⁵¹ Detaylı bilgi için bkz. <http://www.canakkaleicinde.com/csattden-seyit-onbasi-aciklamasi.html> (07.06.14)

Çanakkale’ye Giden Top başlıklı anlatı, vatanın dört bir yandan kuşatılmış olduğu bir dönemde, vatanın bir ucundaki; Karsta, Kafkas cephesindeki bir ‘top’un, olağandışı bir şekilde vatanın diğer ucuna; Çanakkale cephesine gitmesini ve Türk askerine yardım ederek, düşmana karşı savaştığını anlatmaktadır.

Efsane burada bize, eşzamanlı tarihî bir hâdiseyi de göstermektedir. Türk ordusu Çanakkale Savaşlarından kısa bir süre önce Kafkas Harekâtını⁵² başlatmış ve neticesi trajik bir başarısızlıkla sonuçlanan bir cephe oluşturmuştu.

Efsanede anlatılan ‘top’ bir ermiş, bir veli gibi tayy-ı mekân⁵³ yapmıştır. Ülkenin bir ucundan öbür ucuna gitmiş, savaşa katılmış, yararlılık göstermiş ve vazifesi bitince de geri gelmiştir. Burada İslami anlatılarda çok sık karşılaştığımız tayy-ı mekân motifini görmekteyiz. Kısa bir zaman dilimi içerisinde yer değiştirme, ulaşılması güç yerlere gidip gelme, olağanüstü zamanlarda olağanüstü yerlerde olabılme motiflerini içeren tayy-ı mekânla ilgili efsaneler, Anadolu’nun birçok yerinde görülmektedir. Bu efsaneler daha çok din büyüklerinin, ermişlerin ve meczup olarak adlandırılan kişilerin etrafında oluşturulmaktadır (Türktaş 2012: 166). Bu efsanede, benzerlerinden farklı olan unsur, tayy-ı mekânı gerçekleştirenin cansız bir varlığın yani savaş topunun gerçekleştirmesidir.

Efsanede dikkat çeken ikinci husus; askerin komutanına karşı açıklama yapmaya zorlandığı bir anda ‘top’un konuşmaya başlaması, nerede olduğunu ve neler yaptığını ifade etmesidir. Cansız varlıkların konuşması İslamî ve Anadolu sahası efsanelerinde çok sık karşılaştığımız motiflerden değildir.

Efsanenin anlatılmasını tetikleyen unsurlar da, yukarıdaki bu iki olağanüstülüktür; “savaş topu”nun mekân değiştirmesi ve konuşmasıdır.

Cansız varlıkların konuşması ve mekân değiştirmesi çok sık karşılaştığımız efsane motifleri değildir. Kısmen benzer bir olay Malatya efsanelerinden Hacı Hasan Efendi efsanesinde geçmektedir (Yağbasan 2013: 58). Efsanede Hacı Hasan Efendi askerde iken

⁵² Detaylı bilgi için bkz. Ziya Nur Aksun, *Enver Paşa ve Sarıkamış Harekâtı*, Haz. Erol Kılınç, Ötüken Neşriyat, İstanbul 2005.

⁵³ Mekânı, mesafeyi atarcasına geçme (Devellioğlu 2003: 1042); Yerin ayakaltında dürülmesi ve bu suretle uzak bir yere gayet sür’atle gitmek (Pala 2002: 456); mekânı atlayarak geçme, bir yeri atarcasına aşma; yerin ayakaltında dürülüp bükülmesi suretiyle uzak bir yere bir anda gidiverme, mesafeyi aşma şeklindeki mucize ve keramet (Ayverdi 2008: 3097).

abdest almaya gider, tüfeğini de kendi yerine nöbetçi bırakır. Nöbetçi subay, dik duran tüfeği almaya çalışınca tüfek kendisine doğrulur ve bir türlü ele geçmez.

Bu efsane çok sık anlatılan ve çok sık karşılaşılan bir efsane değildir. Sözlü kaynaklarda bu efsaneye ya da benzer motifler içeren (cansız varlıkların tayy-ı mekân yapması ve konuşması gibi) efsanelere rastlamadık. Yazılı kaynaklarda da çok sık karşılaşılan bir efsane değildir. Bu efsaneye kaynak olarak vermiş olduğumuz iki kitapta rastladık.

Her Şey Bizden Yana başlıklı anlatıda düşman kuvvetlerinin Suvla Koyu'na çıkarma yaptıkları zaman dilimi içerisinde ellerindeki haritaların sık sık değiştiği ve pusuların yön değiştirdiği ve yanlış yönleri gösterdiği anlatılmaktadır. Bununla beraber karaya çıkan düşman birlikleri birbirine karışıyor ve ne yapacaklarını bilemedikleri ifade edilmektedir.

Efsanede düşman kuvvetleri için geçerli olan tüm bu olumsuzluklar “Allah’ın bir ihsanı, Allah’ın bir mucizesi” olarak ifade edilmektedir.

John Hargrave isimli bir İngiliz subayı, elindeki pusulanın sık sık yön değiştirdiği ve sayısız kuzey yönü gösterdiğini rapor etmiştir (Gençcan 2005: 64).

Efsunlu Mustafa Kemal başlıklı anlatıda Mustafa Kemal’in savaş esnasında düşmanın topçu ateşinin yoğunluğuna rağmen hiç çekinmeden siperlerin arasında rahatça dolaştığı ifade edilmektedir. Bu duruma hem düşman askerleri hem de Türk askerleri şahitlik etmektedirler. Türk askerleri Mustafa Kemal’e hiçbir şekilde top atışının isabet etmesini onun efsunlu oluşu ile açıklamaktadırlar.

İsabet Etmeyen Toplar başlıklı anlatıda Çanakkale Savaşları esnasında düşman gemileri tarafından Çanakkale’nin bombalanması üzerine ilahi inayet ile bu bombalar müslümanlara ve onların evlerine zarar vermediği anlatılmaktadır.

Bu anlatı Müslümanların evlerinin ve canlarının ilahi inayet içerisinde olduğu mesajını vermediği amaçlamaktadır. Düşman tarafından Müslüman evlerine karşı yapılan top ateşleri Müslümanların evlerine değil gayrimüslimlerin evlerine isabet etmiştir.

Patlamayan Bombalar başlıklı anlatıda düşman bombardımanı rağmen Türk askerlerinin olduğu yere hiç bomba düşmemesi ve bunun ilahi inayetin bir neticesi olarak yorumlanması anlatılmaktadır.

Bu sahneler, Çanakkale Gazisi Mehmed Kâzım Efendi (Eşmeli)’nin harp esnasında kâğıda aktarabildiği gerçeklerdir (Depsen 2008).

Hulusi Bey'in Atı Destan başlıklı anlatı Çanakkale Savaşlarının zor anlarında cepheye topların taşınması esnasında, Hulusi Yahyagil'e ait Destan adlı atın gücünün fevkinde bir gayretle topu çekmesinden sonra çatlayarak öldüğü anlatılmaktadır. Burada ilginç olan motif, Hulusi Yahyagil'in atını şevklendirmek için onunla konuşması ve Destan isimli atın da müthiş bir gayretle topu çekmesidir.

Ahmet Caferoğlu, atların taşıdıkları üstün nitelikler dolayısıyla güç anlarda, hem konuşan, hem de binicisine öğütler veren ve böylece Tanrısal ve büyü gücüne sahip, insan zekâsı üstünde birçok fikrî meziyetleri de kendilerinde toplayan bir kuvvet ve kudrete sahip olduklarını (akt. Köksal 1984: 134) ifade etmektedir.

Yeşil Kuşlar başlıklı anlatı Ruşen Eşref Ünaydın'ın bir Çanakkale Gazi'sine sorduğu soru ve aldığı cevap yer almaktadır. Sorudan da anlaşılacağı üzere o dönemde Çanakkale Savaşları'na katılan “yeşil sarıklı askerler” anlatıları mevcuttur. Bu konu hakkında gaziye soru soran Ünaydın, ondan böyle vakalar görmediği fakat yeşil renkte kuşlar gördüğü yanıtını almıştır.

Yeşil Külahlı Askerler başlıklı anlatıda İngiliz askerlerinin Çanakkale Savaşları'nda yeşil külahlı, koca gözleri olan, sarıklı, kurşun işlemeyen çeşit çeşit askerler gördükleri anlatılmaktadır. Bu askerler genellikle eren ve evliya yardımları olarak değerlendirilmektedir.

Uçan Askerler başlıklı anlatıda Çanakkale Savaşlarında Türk askerlerinin uçtuğu ifade edilmektedir. Bu efsane Çanakkale Savaşları etrafında teşekkül eden anlatılar içerisinde sıkça anlatılan ve çok tenkit edilen anlatılardan biridir.

Efsane, aktardığı tarihî olayla ilgili olarak gerçeklik payı içermektedir; fakat halk muhayyilesi bu gerçekliği değiştirerek ve dönüştürerek yeni bir hale sokmuştur.

Bu efsanedeki hakikat payını Kaplan (2009: 83),

“Askerlerimizden bir bölümü Arıburnu yarlarının fizikî coğrafyasını bilmedikleri için “Allah! Allah!” sesleriyle girdikleri bu savaşta gencecik bedenleri ile bu yarlardan aşağı uçmuştu. Türk askerinin bu durumu bile işe yaramış, İtilaf ordusunun morali bozulmuştu. “Bunların askerleri uçarak savaşıyor” dedirtecek bir cesareti gözler önüne seren Mehmetçikler “uçan asker” efsanesini tarihe o gün kaydetmişlerdi” diyerek açıklamaktadır.

a. Melekler Kanatlarını Germiş başlıklı anlatıda Çanakkale Savaşları esnasında düşman gemilerinden Türk siperlerine yapılan amansız topçu atışlarına rağmen Türk askerine

herhangi bir zarar ziyan gelmediği ifade edilmekte ve efsane mantığı içerisinde pek tabii olarak bu olayın neticesi Türk askerinin ilahi bir koruma altında olduğu ifade edilmektedir.

Efsaneyi tespit ettiğimiz eserin müellifi Ali Vahid Efendi, Çanakkale Cephesi'ni görmek üzere Suriye, Filistin ve Lübnan'dan İstanbul'a gelerek 17 Ekim 1915 tarihinde Çanakkale'ye geçen seçkin heyetin mihmandarlığını yapmıştır. Heyetin rehberi Ali Vahid Efendi, bunlarla dolaşırken kendi müşâhedelerini sözü edilen eserinde kayıt altına almıştır.

Ali Vahid Efendi hatıratının bir yerinde şunları da ifade etmektedir:

“Pek latîf ve dil-nişîn bir mevkide bu cephenin topçu kumandanı... Beyle diğer ümerâ ve zâbitâna mülâkî olduk. Sigara ve çaylar içilerek biraz istirahat edildi. Kumandan Bey bize civârda cereyân eden vekâyi-i azîme hakkında tafsîlât verdiler. Vaziyyetleri hiç gözümün önünden gitmez. Ayağa kalkıp gür bir ses, açık bir lisânla hikâyeye ettikleri vekâyiin mevkilerini de elleriyle gösterirlerdi. Biz onların muvaffakiyetlerini tebrîk ve Hudâ-pesendâne mesâîlerinden dolayı kendilerine teşekkür edecek olduk; Hazret hiç oralara yanaşmayıp: “Efendiler siz ne söylüyorsunuz? Biz mucizeler gördük hârikalar seyrettik. Bu böyle iken biz nasıl olur da kendi say ve tedbîrimize bir kıymet verebiliriz? ‘Alime’llâh’ öyle işler oldu, öyle şeyler görüldü ki ne akla sığar, ne de fenne... Bunlar vikâyetü’llâhtan başka bir şey değildir” diyordu” (akt. Sağır 2013: 167)

Bu Ağaç Niçin Ağlar? başlıklı anlatıda Kumkapı Şehitliği içerisinde yer alan bir ağacın ağladı ifade edilmektedir. Ağaçtan çıkan bu sıvının kırmızı renkte olduğu ve “kan ağladığı” oranın yerli halkı tarafından anlatılmaktadır.

Şehitlikte Yükselen Alevler başlıklı anlatıda Çanakkale savaş alanlarına yapılan bir gezi esnasındaki esrarengiz bir olay anlatılmaktadır. Rehber'in Norfolk Alayı ile ilgili olarak gelişen bulut efsanesini anlattığı esnada birkaç kişinin bölgede önce duman gördüğü, ardından da dumanın aleve dönüştüğü sonrasında ise bu olayın son bulunduğu anlatılmaktadır.

Ölümünü Bildiren İngiliz Askeri başlıklı anlatıda Çanakkale Savaşları'na katılmış ve ölmüş olan bir askerinin ruhunun, esrarengiz bir şekilde bir medyum aracılığı ile ailesi ile irtibata geçmesi anlatılmaktadır. Londra'da yaşayan medyum, aileye ulaşarak evlatlarının Çanakkale Savaşları'nda ölmüş olduğunu fakat ruhunun kendisi ile irtibata geçerek bu durumu aileye iletmesini istediğini belirtmektedir. Askerin babası önceleri bu durumu kabul etmese de medyumun verdiği doğru bilgiler karşısında durumun hakikatini kabul etmiştir.

SONUÇ

Çanakkale Savaşları, bu cephenin açılış sebepleri ve sonuçları açısından değerlendirildiğinde Birinci Dünya Savaşı'nın herhangi bir cephesi olmadığı anlaşılmaktadır. Çanakkale Savaşları, Birinci Dünya Savaşı'nın uzamasına, Rusya'ya gidecek olan yardımları engelleyerek Çarlık Rusya'sının yıkılmasına ve Avusturalya, Yeni Zelanda gibi devletlerin millî kimliklerini kazanmasına sebep olmuştur.

Türk milleti açısından bakıldığında ise Çanakkale Savaşları hiç şüphesiz bir var olma mücadelesidir. İtilaf kuvvetlerinin savaş öncesi yapmış olduğu planlara bakıldığında, Çanakkale geçildiği takdirde İstanbul düşecek, Türk milleti “yok hükmünde” olacak belki Anadolu'da küçük bir devlet kurulmasına müsaade edilecekti. Fakat tarihî olaylar beklenenin aksine gelişerek Türk milletinin büyük bir zafer kazanması ile sonuçlandı. Lâkin bu zafer kolay kazanılmamış aksine çok pahalıya mal olmuştur.

Türk milletinin tüm enerjisini bu noktaya hasrederek genç ve yetişmiş neslini bu savaşta kaybetmesi, Çanakkale Savaşları'nın İstanbul'a yani Osmanlı'nın başkentine çok yakın olması, edebiyat dünyasının ve basının bu savaşla çok yakında ilgilenmiş olması, Çanakkale Savaşları'nın zaferle neticelenmesi ve savaştan sonraki süreçte Çanakkale Savaşları coğrafyasının büyük ilgi görmesi, Çanakkale Savaşları'nın her daim güncelliğini korumasına sebebiyet vermektedir.

Toplumların kaderlerini değiştiren, hafızalarında derin izler bırakan büyük tarihî hâdiseler halk muhayyilesi içerisinde yeniden şekillenir ve yorumlanırlar. Özellikle belge ve bilginin olmadığı veyahut bunların yetersiz kaldığı tarihî olayların yorumlanmasında halk muhayyilesi devreye daha çok girerek bu tarihî vakalar etrafında anlatıların türemesine vesile olurlar. Çanakkale Savaşları her ne kadar yakın tarihte vuku bulmuş ve bu savaş hakkında yeterli düzeyde belge ve bilgi bulunmuş olsa dahi halk muhayyilesinde yeniden yorumlanmış ve şekil almıştır.

Çanakkale Savaşları etrafında teşekkül eden anlatılar, işte bu halk muhayyilesinin ürünleridir. Yakın tarihte olmasına rağmen halk, savaşı ve savaşın sonuçlarını kendi inançlarında ve kültürlerinde var olan motiflerle süslemiş ve bu tarihî vakayı bu şekilde görmek ve göstermek istemiştir. Toplumlar yahut fertler, inancın bir gereği olarak inandığı yaratandan yahut onun vesilesi ile eren, evliya, Hızır gibi hususi kullarının vasıtası ile

yardım görmeyi temenni etmiştir. Bu vesileyle bazı esrarengiz olayların ilahî yardım olarak yorumlanması ve zaferin onların yardımı ile gelmiş olduğuna inanılması tabii bir durumdur.

Çanakkale Savaşları etrafında oluşan bu anlatıların öncelikli olarak birer edebî mahsul olduğu, tarihî sevdirmeye ve öğretme noktasında katkı sağladığı, millî ve manevî değerlerin yüceltilmesi noktasında işlevlerinin olduğu göz ardı edilmemelidir. Sözlü halk kültürü ve popüler yayınlar içerisinde Çanakkale Savaşları etrafında teşekkül etmiş anlatılar büyük oranda yer etmiş ve konunun güncelliğini her daim korumuş olmasına rağmen bilimsel yayınlar içerisinde bu konuya sınırlı sayıda eserde temas edilmiştir.

“Çanakkale Savaşları Etrafında Teşekkül Eden Halk Anlatıları -Çanakkale Örneği-” başlıklı bu çalışma güncelliğini her daim koruyan; fakat Çanakkale Savaşları ile ilgili anlatıların niceliği ve niteliklerinin değerlendirilmesi hususundaki eksikliği doldurma adına yapılmış bir çalışmadır.

Bu çalışma kapsamında öncelikli olarak mevcut kaç adet anlatı olduğunu tespit etmek amaçlanmıştır. Bu amaç doğrultusunda alan çalışması ve literatür taraması yapılmıştır. Özellikle Çanakkale Savaşları'nın yapılmış olduğu yerleşim yerlerinde yaşayan kişiler, rehberler ve alan kılavuzları arasında bu çalışma yürütülmüştür. Alan araştırması neticesinde umulanın aksine az sayıda anlatı tespit edilmiştir. Bunun sebebi olarak özellikle son yıllarda oluşan ya da oluşturulan “Çanakkale’de tarih değil hurafe anlatılıyor” söylemi neticesinde oluşan efsane, menkıbe ve memoralatların birer “hurafe” olduğu algısı yöre insanında ve rehberlerde büyük bir etki bırakmış ve bunun neticesi olarak çoğunluğun bu tür anlatılara inanmamasına ve anlatmamasına sebebiyet vermiştir.

Yapılan literatür taramasında ise konu ile ilgili, yazılmış çok sayıda yayın olduğu tespit edilmiştir. Konunun popülerliğinden kaynaklı olarak ticari bir sektörün varlığı dikkat çekmektedir. Popüler yayınlar içerisinde çok sayıda anlatı tespit edilmiştir. Aynı anlatı farklı kaynaklarda tespit edildiği durumlarda ifade bakımından daha düzgün olduğu düşünülen ve motif bakımından da zengin olanı tercih edilmiştir. Bu aşamada son olarak internet ortamında bulunan anlatılar da tespit edilerek çalışmada kullanılmıştır. İnternet ortamında da Çanakkale Savaşları ile ilgili çok sayıda anlatının varlığı dikkat çekmektedir.

Çalışmanın ikinci aşamasını alan araştırması, literatür ve internet taraması sonucunda tespit edilen anlatıların tasnifi oluşturmaktadır. Bu tasnif çalışması anlatıların konularına göre yapılmıştır. Tespit edilen anlatılar konularına göre şu başlıklar altında tasnif edilmiştir:

1. Hz. Muhammed ile İlgili Anlatılar
2. Hızır-İlyas Kültü ile İlgili Anlatılar
3. Eren-Evliya Kültü ile İlgili Anlatılar
4. Tabiat Olayları ile İlgili Anlatılar
5. Şehitlerle İlgili Anlatılar (Savaş Dönemi)
6. Şehitlerle İlgili Anlatılar Tasnifi (Savaş Sonrası)
7. Rüyalarla İlgili Anlatılar
8. Muhtelif Anlatılar (Savaş dönemi)
9. Muhtelif Anlatılar (Savaş Sonrası)

Bu tasnif denemesi içerisinde Hz. Muhammed ile ilgili yedi, Hızır-İlyas kültü ile ilgili iki, eren-evliya kültü ile ilgili anlatılar on dört, tabiat olayları ile ilgili on, şehitlerle ilgili anlatılar (savaş dönemi) sekiz, şehitlerle ilgili anlatılar (savaş sonrası) otuz üç, rüyalarla ilgili on sekiz, muhtelif anlatılar (savaş dönemi) on iki, muhtelif anlatılar (savaş sonrası) dokuz adet anlatı tespit edilmiştir. Yukarıda da ifade edildiği üzere bu anlatılar konuları bakımında tasnif edilmiş herhangi bir konuya dâhil olmayanlar “muhtelif” başlığı altında toplanılmıştır.

Çalışmamızın üçüncü aşamasını tespit ve tasnif edilen bu anlatıların değerlendirilmesi oluşturmaktadır. Bu aşamada Çanakkale Savaşları etrafında oluşan anlatıların hangi sâiklerle oluştuğu, toplumun bunları nasıl ve neden benimsediği hususları değerlendirilmeye çalışılmıştır.

Genelde tüm sözlü anlatıların özelde ise Çanakkale Savaşları etrafında oluşan anlatıların sadece halkı korkutmak ya da halka ders vermek için uydurulmuş birer anlatı olmadığı, tarihî bir bağının olduğu; fakat sonradan halk muhayyilesinin bu gerçek tarafı zayıflatarak üzerine yeni eklemeler yaptığı anlaşılmaktadır.

Çanakkale Savaşları etrafında oluşan anlatıların kıymeti, tarih ilmine kaynaklık etmesinden ziyâde folklorik, psikolojik ve dinî açılardan önemlidir. Halk resmi tarihin kuru bilgisi yerine biraz renklendirilmiş, millî ve manevî motiflerle süslenmiş, meseleleri biraz da kendi görmek istediği şekilde yorumlamıştır. Bu durum, toplumun tarihî sevmesine ve ilgi duymasına da ciddi katkı sağlamaktadır. Bu nedenle bu anlatılara tarihî belge/bilgi yahut tarihî yanılta anlatılar nazarı ile bakmaktan ziyâde bu anlatıların çeşitli motiflerle süslenmiş birer edebi mahsul oldukları unutulmamalıdır.

Peygamberlerin mucizelerini hariç tutmakla beraber evliya menkıbelerine, ilahi yardım olarak değerlendirilen tabiat hâdiselerine ve kişisel tecrübelerine (memoratlara) inanmak kişiye “ermişlik” katmayacağı gibi bunlara inanmamak kişinin dinî inancına hâle de getirmez. Bu nedenle bu anlatıları inancın bir gereği gibi yahut inanç dışı bir tür olarak adlandırmak da yanlıştır.

Halk anlatılarını hurafe olarak nitelendirmek ve tanımlamak yerine onların işlevselliğini görmek çok daha yerinde olacaktır. Sözlü anlatıların da içerisinde yer aldığı kültürel olaylara ve değerlere sadece tek bir değere bakarak değil, aynı zamanda o olaya değer yükleyen psişik değerler göz önünde bulundurularak incelenmelidir. Fonksiyonel yaklaşımın ve fonksiyonel çözümlemenin bir gereği olarak kültür ögesinin yerini tespit edebilmek için kültürün tamamı içindeki yerini ve dinamik fonksiyonunu belirleyecek biçimde ele alınmalıdır. Bu tür anlatıların, halk biliminin, fonksiyonel yaklaşım metoduyla ele alındığında bu anlatıların bütünü içindeki yeri daha iyi anlaşılacaktır. Tarihî efsanelerin ve menkıbelerin bir “sözlü tarih” olduğu ve bundan ötürü, birer cazibe merkezi oldukları unutulmamalıdır.

Bu çalışmanın neticesinde; Çanakkale Savaşları etrafında teşekkül etmiş anlatılar, öncelikli olarak tespit edilerek konularına göre tasnif edilmiştir. Bu anlatıların folklorik, sosyolojik ve işlevsel olarak hangi ihtiyaçlardan kaynaklandığı ve hangi ihtiyaçlara cevap verdiği üzerinde durulmuştur.

KAYNAKÇA

- Abdulla, Kamal. *Mitten Yazıya veya Gizli Dede Korkut*, Ötüken Yayınları, İstanbul, 2012.
- Akgün, Seçil Kara. “Çanakkale Muharebelerinde Anzaklardan Esintiler”, *Çanakkale Savaşları Tarihi C. IV*, Değişim Yayınları, (Ed. Mustafa Demir), İstanbul, 2008, ss. 1909–1910.
- Akpınar, Arif. *Çanakkale İçinde*, Muştu Yayınları, İstanbul 2012.
- Aksun, Ziya Nur. *Enver Paşa ve Sarıkamış Harekâtı*, Haz. Erol Kılınç, Ötüken Neşriyat, İstanbul 2005.
- Albayrak, Ahmet. *Muhammed İkbâl*, Kaynak Yayınları, İzmir 2007.
- Alpaslan, İsmet. *Ağrı Efsaneleri*, Birleşik Matbaacılık, İzmir 2010.
- Alptekin, Ali Berat. “Malatya Efsanelerinin Türk Kültürü İçindeki Yeri” *II. Battal Gazi ve Malatya Çevresi Halk Kültürü Sempozyumu Tebliğleri*, İstanbul 1988.
- Anlaroğlu, Fehmi. *Anadolu Efsaneleri*, Onur Yayınları, Ankara 1968.
- Apaydın, Halil, “Rüya ve Fonksiyonu”, *Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, S: 9, Samsun 1997, ss. 263-282.
- Apuhan, Recep Şükrü. *Çanakkale 1915 Ölümüne Koşanlar*, Timaş Yayınları, İstanbul 2007.
- Armaoğlu, Fahir. *20. Yüzyıl Siyasi Tarihi*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Ankara 1991.
- Arslan, Mustafa. *Çanakkale Ruhunu Yaşatmak*, Akçağ Yayınları, Ankara 2009.
- Artuç, İbrahim. *1915 Çanakkale Savaşı*, Kastaş Yayınları, İstanbul 1992.
- Aslan, Ferhat. “Halk Bilimsel Bir Terim Olarak “Efsane” Üzerine Bazı Dikkatler”, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, C: 5 S: 23, 2012. ss. 81-90.
- Aslan, Ferhat. *İstanbul Efsaneleri*, İBB Kültür A.Ş. Yayınları, İstanbul 2015.
- Aspinall-Oglander. C. F. *Büyük Harbin Tarihi Çanakkale Gelibolu Askeri Harekâtı C. I/II*, Arma Yayınları, İstanbul 2005.
- Assman, Jan. *Kültürel Bellek–Eski Yüksek Kültürlerde Yazı, Hatırlama ve Politik Kimlik–*, Çev. Ayşe Tekin, Ayrıntı Yayınları, İstanbul 2001.
- Atabay, Mithat; Borlat, Barış. “18 Mart’ta Düşman Gemilerini Vuran Top Mermilerini Kim Attı? Mermiyi Kaldıran Yavuz Bir Pehlivandı...”, *Çanakkale 1915*, Eylül 2012, S: 13.
- Atasoy, İhsan. *Hulusi Yahyagil*, Nesil Yayınları, İstanbul 2010.
- Avcı, Halil Ersin. *Çanakkale Şahitleri*, Paraf Yayınları, İstanbul 2011.
- Avcı, Sinan. *Çanakkale Savaşlarında Alman Askeri Heyeti ve Yardımları*, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Çanakkale 1997.
- Ay, Arif. “Efsane-Menkabe Üzerine Bir Karşılaştırma Denemesi”
http://dhgm.meb.gov.tr/yayimlar/dergiler/Milli_Egitim_Dergisi/medergi/20.htm.
Erişim: 04.03.2015
- Aybars, Ergün. *Türkiye Cumhuriyeti Tarihi I*, Ercan Kitabevi, İzmir 2000.

- Aydemir, Şevket Süreyya. *Makedonya'dan Orta Asya'ya Enver Paşa C. 2*, Remzi Kitabevi, İstanbul 2005.
- Ayhan, Aydın. *Çanakkale... Ah Çanakkale*, 251 Bin Dev Öğrenci Kültür Yayınları, Manisa 2012.
- Ayvazoğlu, Beşir. "Edebiyatın Çanakkale'si", *Aksiyon Dergisi*, 1999, S: 1016.
- Ayverdi, İlhan. *Misalli Büyük Türkçe Sözlük*, Kubbealtı Yayınları, İstanbul 2008.
- Ayverdi, Samiha. *Hey Gidi Günler Hey*, Hülbe Yayınları, Ankara 1988.
- Bartlett, Ellis Ashmead. *Çanakkale Gerçeği*, Yeditepe Yayınları, İstanbul 2007.
- Baş, Nurdan. *Orgeneral Cevat Çobanlı'nın Askeri ve Siyasi Faaliyetleri*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Gazi Üniversitesi, Ankara 2013.
- Bayat, Fuzuli. *Mitolojiye Giriş*, Ötüken Yayınları, İstanbul 2007.
- Bayat, Fuzuli. *Türk Mitolojik Sistemi II*, Ötüken Yayınları, İstanbul 2007.
- Bayındır, Abdülaziz. *Kur'an Işığında Tarikatçılığa Bakış*, Süleymaniye Vakfı Yayınları, İstanbul 2012.
- Bayur, Yusuf Hikmet. *Türk İnkılabı Tarihi*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1983.
- Benazus, Hanri. *Kanla Yazılan Destan Çanakkale*, Toplumsal Dönüşüm Yayınları, İstanbul 2006.
- Beyoğlu, Süleyman. "Bir Efsanenin Sonu: Çanakkale'de Kayıp İngiliz Askerleri", *Çanakkale Tarihi C. IV*, (Ed. Mustafa Demir), Değişim Yayınları, İstanbul 2008.
- Birinci Dünya Harbinde Türk Harbi C. I.*, Genelkurmay Başkanlığı Yayınları, Ankara 1970.
- Birinci Dünya Harbinde Türk Harbi Çanakkale Cephesi Harekâtı C. V/1*, Genelkurmay Basım Evi, Ankara 1993.
- Birinci Dünya Harbinde Türk Harbi Çanakkale Cephesi Harekâtı C.V/2*, Genelkurmay Basım Evi, Ankara 1978.
- Birinci Dünya Savaşı'nda Çanakkale Cephesi C.V/III*, ATASE Daire Başkanlığı Yayınları, Ankara 2012.
- Boratav, Pertev Naili. *100 Soruda Türk Halk Edebiyatı*, Gerçek Yayınevi, İstanbul 1992.
- Boyras, Şeref. "Sözlü Anlatıların Sürekliliği Üzerine Düşünceler", *Folklor / Edebiyat*, S. 54, Ankara, 2008, ss. 105-118.
- Burke, Peter. *Yeniçağ Basında Avrupa' da Halk Kültürü*, Çev. Göktuğ Aksan, İmge Kitabevi, Ankara 1996.
- Canan, İbrahim. *Kütüb-i Sitte Muhtasarı*, C. 7, Akçağ Yayınları, Ankara 1988.
- Cassar, H. George. *Çanakkale ve Fransızlar*, Çev. Nejat Dalay, Milliyet Yayın Ltd. Şti. İstanbul 1974.
- Cebecioğlu, Ethem. *Tasavvuf Terimleri ve Deyimleri Sözlüğü*, Ağaç Kitabevi Yayınları, İstanbul 2004.
- Cemal Paşa. *Hatıralar*, Haz. Alpay Kabacalı, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 2008.

- Çakır, Ömer. *Türk Şiirinde Çanakkale Muharebeleri*, Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, Ankara 2004.
- Çelebi, İlyas. “Rüya”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, C. XXXV, İstanbul 2008.
- Çobanoğlu, Özkul. *Âşık Tarzı Kültür Geleneği ve Destan Türü*, Akçağ Yayınları, Ankara 2000.
- Çobanoğlu, Özkul. *Halkbilimi Kuramları ve Araştırma Yöntemleri Tarihine Giriş*, Akçağ Yayınları, Ankara 2005.
- Çobanoğlu, Özkul. *Türk Halk Kültüründe Memoratlar ve Halk İnançları*, Akçağ Yayınları, Ankara 2003.
- Çolak, İsmail. *Mahşerin İrfan Ordusu: Okuldan Çanakkale'ye*, Nesil Yayınları, İstanbul 2008.
- Çomak, Hasret. “18 Mart 1915 Çanakkale Deniz Savaşları ve Jeopolitik Sonuçları”, *Çanakkale Savaşı ve Tarihi*, İstanbul Büyükşehir Belediyesi Kültür A. Ş. Yayınları, İstanbul, 2006, 66.
- Degh, Linda. “Günümüz Bağlamında Efsane Üzerine Teorik Bir Düşünme ve Efsanenin Tanımı”, Çev. Selcan Gürçayır, *Halkbiliminde Kuramlar ve Yaklaşımlar II*. (Haz. M. Öcal Oğuz, Selcan Gürçayır) Geleneksel Yayınları, Ankara 2005. ss. 345-346.
- Degh, Linda. “Halk Anlatısı”, Çev. Zerrin Karagülle, *Halkbiliminde Kuramlar ve Yaklaşımlar* (Haz. Gülin Öğüt Eker vd.) Milli Folklor Yayınları, Ankara 2003.
- Depsen, Kadir. *Kefensiz Yatanlar*, Bizbize Yayınları, Ankara 2008.
- Devellioğlu, Ferit. *Osmanlıca – Türkçe Ansiklopedik Lûgat*, Aydın Kitapevi, Ankara 2003.
- Dilek, Esra Derya. “Efsaneden Büyülü Gerçekçiliğe”, *Milli Folklor Dergisi*, S. 91, Güz 2011, ss. 204-209.
- Diñç, Nilüfer, *Hızır Kimdir?*, Sınır Ötesi Yayınları, İstanbul 2011.
- Dönmez, İsmail. *Sırlar Dünyası Çanakkale*, Çevik Matbaacılık, Çanakkale, 2011.
- Dundes, Alan. “Doku, Metin ve Konteks”, Çev. Metin Ekici, *Halkbiliminde Kuramlar ve Yaklaşımlar I* (Ed. Gülin Öğüt Eker vd.) Milli Folklor, Ankara 2003. ss. 67-90.
- Ekici, Metin. “Halk Bilimi Çalışmalarında Metin (Text), Doku (Texture), Sosyal Çevre ve Şartlar (Konteks) İlişkisinin Önemi”, <http://turkoloji.cu.edu.tr/HALKBILIM/47.php>, Erişim: 22.01.15
- Ekici, Metin. *Halk Bilgisi (Folklor) Derleme ve İnceleme Yöntemleri*, Geleneksel Yayıncılık, Ankara 2011.
- Eliade, Mircea. *Dinler Tarihine Giriş*, Kabalcı Yayınları, İstanbul, 2014.
- Elma, Ahmet; Erhan Kaya. *Lâdikli Âşık Ahmet Hüdâî (Hayatı, Menkıbeleri ve Şiirleri)*, Konya 2006.
- Erat, Muhammet. “Çanakkale Savaşlarında Deniz Harekâtı”, *Çanakkale Savaşları Tarihi C. IV*, (Ed. Mustafa Demir), Değişim Yayınları, İstanbul 2008.
- Erbuğ, Melih Baran. *Efsaneler “Geçmişten Fısıltılar”*, Kim Yayınları, Ankara, 2007.
- Erdemir, Lokman. *Sebepler ve Sonuçlarıyla Çanakkale Savaşları (Sosyal Tarih Açısından)*, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yayınlanmamış Doktora Tezi) İstanbul 2008.

- Eren, Bilal; Karatekeli, Hakkı. *Bir Hilal Uğruna*, Cihan Yayınları, İstanbul 2012.
- Erginer, Gürbüz “Halkbiliminde Fonksiyonel Yaklaşım ve Fonksiyonel Çözümleme”, *III. Milletlerarası Türk Folklor Kongresi Bildirileri C. I*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1986.
- Ergun, Metin. *Türk Dünyası Efsanelerinde Değişme Motifi*, C. 1. TDK Yayınları, Ankara 1997.
- Erickson, Edward J., *Gelibolu – Osmanlı Harekatı*, Çev. Orhan Düz, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 2012.
- Erickson, Edward J., *Size Ölmeyi Emrediyorum! – Birinci Dünya Savaşı'nda Osmanlı Ordusu*, Çev. Tanju Akad, Kitap Yayınevi, İstanbul 2003.
- Eriş, Mustafa. “Amrİbni Cemuh –radiyallahu anh-”, *Altınoluk Dergisi*, 1996, S. 124, ss. 26.
- Gençcan, Mehmet İhsan. *Çanakkale Savaşları ve Menkıbeler*, Bayrak Matbaacılık, İstanbul 2005.
- Gençcan, Mehmet İhsan. *Çanakkale Savaşları ve Sır Kapısından Süzülenler*, Bayrak Matbaası, Çanakkale 2010.
- Gençcan, Mehmet İhsan. *Kan Çiçekleri*, Bayrak Matbaacılık, İstanbul 2003.
- Gençcan, Mehmet İhsan. *Türklere Karşı Dünya Hristiyanları ve Çanakkale'deki Kıyametin Sırları*, Bayrak Matbaası, Çanakkale, 2011.
- Göde, Halil Altay. “ ‘Tiryaki Koca’ ve Isparta Civarında ‘Savaşa Yardım Eden Veliler’ Üzerine Anlatılan Efsaneler”, *I. Eğirdir Sempozyumu*, Isparta 2001, 344-352.
- Gökyay, Orhan Şaik. “Rüya Üzerine”, *II. Milletlerarası Türk Folklor Kongresi Bildirileri*, C. IV, Ankara 1982.
- Gökyay, Orhan Şaik. *Dede Korkut Hikâyeleri*, Kabalcı Yayınları, İstanbul, 2013.
- Göncü, Gürsel; Aldoğan, Şahin. *Çanakkale Savaşı – Siperin Ardı Vatan*, MB Yayınevi, İstanbul 2006.
- Görgülü, İsmet. “Çanakkale Zaferi Üzerine Alman İddiaları”, *ATAM Dergisi*, C. X, 1994 S: 28, 105–134.
- Görgülü, İsmet. *On Yıllık Harbin Kadrosu 1912-1922*, TTK Yayınları, Ankara 1993.
- Güleç, Hamdi. “Eceabat'ta Türbeler ve Efsaneleri”, *Çanakkale İli Değerleri Sempozyumları*, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Yayınları No: 79, Çanakkale 2008.
- Gündüz, Asım. *Hatıratlarım*, Haz. İhsan Ilgar, Kervan Yayınları, İstanbul 1973.
- Güngör, Erol. *Dünden Bugünden Tarih, Kültür ve Milliyetçilik*, Ötüken Yayınları, İstanbul 2007.
- Güngör, Erol. *Türk Kültürü ve Milliyetçilik*, Ötüken Yayınları, İstanbul 2011.
- Güven, Yusuf; Belbağı, Osman Fatih. *Hakikat Penceresi mi? Hayal Perdesi mi? Rüya*, Gül Yurdu Yayınları, İzmir 2006.
- Güvenç, Bozkurt. *İnsan ve Kültür*, Remzi Kitabevi, İstanbul 2003.
- Güzel, Abdurrahman, *Türk Edebiyatı'nda Çanakkale Zaferi*, ÇOMÜ AÇASAM Yayınları, Çanakkale 1996.

- Hamilton, Ian. *Gelibolu Hatıraları 1915*, (Çev. Mehmet Ali Yalman; Nurer Uğurlu), Örgün Yayınevi, İstanbul 2005.
- İbn Sa'd. *Et-tabakatü'l-kübra*, Siyer yayınları, İstanbul, 2014.
- İnan, Abdulkadir. *Makaleler ve İncelemeler*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1987.
- Kaplan, Mehmet. *Dönmeyi Düşünmediler*, Gençlik Yayınları, İstanbul 2009.
- Kara, Hatice Işıldak. *Çanakkale Savaşları'na Fiilen Katılan Türk ve Alman Generaller*, Kütahya Üniversitesi (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Kütahya 2009.
- Kara, M. "Abdulkadir Geylani", *Mezhepler ve Tarikatlar Ansiklopedisi*, Tercüman Aile ve Kültür Kitaplığı Yayınları, İstanbul 1987.
- Kara, Ruhi. *Erzincan Efsaneleri Üzerine Bir Araştırma*, Erzincan Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı Yayınları, Ankara 1994.
- Karabaş, Seyfi. *Bütüncül Türk Budunbilimine Doğru*, ODTÜ Yayınları, Ankara 1981.
- Karakoç, Sezai. *Yunus Emre*, Diriliş Yayınları, İstanbul 2012.
- Kaşıyuğun, Ali, "Osmanlı Devleti'nin 1.Dünya Savaşı'na Girmeden Önceki İttifak Arayışları", *History Studies*, 2009, S: 1, 318-341.
- Kılınç, Aziz. "Lâpseki ve Yöresinde Manevî Ziyaret Yerleri ve Buna Bağlı Anlatılar http://turkoloji.cu.edu.tr/HALKBILIM/aziz_kilinc_lapseki_ziyaret_yerleri_anlatilar.pdf (06.03.2015).
- Kılınç, Aziz. "Sözlü Ürünlerin Geleceğe Taşınmasında Ortamların Rolü Ve Bir Örnek", *Millî Folklor*, 2005, S. 68, ss. 85-90.
- Kızıler, Hamdi. *Câhidî Ahmed Efendi Ve Tasavvuf Anlayışı*, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Ankara Üniversitesi, Ankara 2004.
- Kocabaş, Süleyman. *Tarihte Türkler ve Almanlar*, Vatan Yayınları, İstanbul 1988.
- Koç, Naci. *İngilizlerin Gözüyle Çanakkale Savaşları* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul Üniversitesi, İstanbul 2005.
- Koçak, Aynur. "Sözlü Kültür Ortamından Elektronik Kültür Ortamına Menkıbeler: Mehmed Emin Tokadi Örneği." *Hacı Bektaş Veli*, S. 35, 2005. ss. 273-284.
- Köksal, Hasan. *Battalnâmelerde Tip ve Motif Yapısı*, Kültür ve Turizm Bakanlığı Milli Folklor Araştırma Dairesi Yayınları, Ankara, 1984.
- Köktürk, Milay. *Kültürün Dünyası – Kültür Felsefesine Giriş*, Hece Yayınları, Ankara 2006.
- Köse, Ali; Ayten, Ali. *Türbeler–Popüler Dindarlığın Durakları*, Timaş Yayınları, İstanbul 2010.
- Kürkman, Garo. *Anadolu Ağırılık ve Ölçüleri*, Pera Müzesi Yayınları, İstanbul 2003.
- Luthi, Max. "Masalın Efsane, Menkabe, Mit Fabl ve Fıkra Gibi Türlerden Farkı", Çev. Sevgül Sönmez, *Halkbiliminde Kuramlar ve Yaklaşımlar*, (Haz. Gülin Öğüt Eker vd.) Milli Folklor Yayınları, Ankara 2003. ss. 314-319.
- Maltepe, Hasan Hüseyin. *Çanakkale Kalbe Gömülü Değerler*, Özener Matbaacılık, İst. 2006.

- Maltepe, Hasan Hüseyin. *Çanakkale ve Sonraki Günler*, Özener Matbaacılık, İstanbul 2009.
- Maltepe, Hasan Hüseyin. *Kaybettikleri İle Kazananlar*, Özener Matbaacılık, İstanbul 2003.
- Maltepe, Hasan Hüseyin. *Yıkılmayan Çanakkale*, Paradoks Yayınları, İstanbul 2013.
- Meriç, Cemil. *Bu Ülke*, İletişim Yayınları, İstanbul 2013.
- Moorehead, Alan. *Gelibolu*, Çev. Ali Cevat Akkoyunlu, Doğan Kitap, İstanbul 2005.
- Mühlman, Carl. *Çanakkale Savaşı: Bir Alman Subayının Notları*, Çev. Sedat Umran, Timaş Yayınları, İstanbul 2009.
- Nebhani, İsmail ibn Yusuf. *Peygamber Efendimizin Mucizeleri*, Hikmet Neşriyat, İst. (?).
- Niyazi, Mehmet. *Türk Tarih Felsefesi*, Ötüken Yayınları, İstanbul 2008.
- Ocak, Ahmet Yaşar. "Türk Folklorunda Kesik Baş: Tarih-Folklor İlişkisinden Bir Kesit", *III. Milletlerarası Türk Folklor Kongresi Bildirileri C. I*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1986.
- Ocak, Ahmet Yaşar. *Bektaşî Menâkıbnâmelerinde İslam Öncesi İnanç Motifleri*, Enderun Kitabevi, İstanbul 1983.
- Ocak, Ahmet Yaşar. *İslam-Türk İnançlarında Hızır yahut Hızır-İlyas Kültü*, Kabalıcı Yayınları, İstanbul 2007.
- Ocak, Ahmet Yaşar. *Kültür Tarihi Kaynağı Olarak Menâkıbnâmeler (Metodolojik Bir Yaklaşım)*, TTK Yayınları, Ankara 2010.
- Ong, Walter J. *Sözlü ve Yazılı Kültür*, Çev. Sema Postacıoğlu Banon, Metis Yayınları, İstanbul 2010.
- Ortaylı, İlber. "Menkıbe", *Efsaneler ve Gerçekler Panel Bildirileri*, İmge Kitabevi, İst. 2004.
- Ögel, Bahaeddin. *Türk Mitolojisi C. II*, TTK Yayınları, Ankara, 2010.
- Önal, Mehmet Naci. *Muğla Efsaneleri*, Muğla Üniversitesi Yayınları, Muğla 2003.
- Önder, Mehmet. *Konya Efsaneleri*, Şahap Kitapevi, Konya 1963.
- Örnek, Sedat Veyis. *100 Soruda İlkelerde Din, Büyü, Sanat, Efsane*, Gerçek Yayınevi, İstanbul 2000.
- Özakman, Turgut. *Diriliş Çanakkale 1915*, Bilgi Yayınevi, Ankara 2011.
- Özcan, Azmi. "Çanakkale Savaşlarını Hazırlayan Siyasi ve Jeopolitik Arka Plan," *Çanakkale Savaşları Tarihi, C. IV*, Değişim Yayınları, İstanbul, 2008, ss. 1863-1866.
- Özdamar, Mustafa. *Lâdikli Ahmed Ağa*, Kırkkandil Yayınevi, İstanbul 2012.
- Özdemir Hasan. "Etiyolojik Türk Halk Efsaneleri." *III. Milletlerarası Türk Folklor Kongresi Bildirileri, C. 2*, Ankara, Kültür Bakanlığı Yayınları, 1986, s. 305-310.
- Öztürk, Ali Osman. "Çanakkale Savaşı Söylenceleri Bağlamında 'Menkıbe' Kavramı Üzerine..." *Çanakkale 1915 Dergisi*, S. 3 Ağustos 2009, ss.48-51.
- Öztürk, Ali Osman. "Çanakkale Söylenceleri-Tarihten Ders Almak mı? Tarihi Tersten Okumak mı?" *Toplumsal Tarih Dergisi*, Şubat 2007 ss. 76-83.
- Öztürkmen, Arzu. *Sözlü Tarih Poetikası: Anlatı ve Gösterim*, Haz. Zeynep Uysal, İletişim Yayınları, İstanbul 2011.

- Pala, İskender. *Ansiklopedik Divan Şiiri Sözlüğü*, L&M Yayıncılık, İstanbul 2002.
- Refik, İbrahim. *Çanakkale'nin Ruh Portresi*, Albatros Yayınevi, İstanbul 2003.
- Riyâzü's Sâlihîn C. II*, , DİB Yayınları, Ankara 2013.
- Ruşen Eşref. *Mustafa Kemal Çanakkale'yi Anlatıyor* Haz. Muzaffer Albayrak, Karma Kitaplar, İstanbul 2007.
- Sabis, Ali İhsan. *Harp Hatıralarım: Birinci Dünya Harbi C.1*, Nehir Yayınları, İst. 1991.
- Sakaoğlu Saim. *Anadolu-Türk Efsanelerinde Taş Kesilme Motifi ve Bu efsanelerin Tip Kataloğu*, Ankara Üni. Basımevi, Ankara 1980.
- Sakaoğlu, Saim. “Efsane–Menkıbe Bağı”, *V. Milletlerarası Türk Halk Kültürü Kongresi. Halk Edebiyatı Seksiyon Bildirileri II*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1997.
- Sakaoğlu, Saim. *Efsane Araştırmaları*, Kömen Yayınevi, Konya 2013.
- Sancar, Erdinç. *21. Yüzyıl Stratejilerinde Türk Denizcilik Tarihi*, İstanbul 2006.
- Sanders, Liman von. *Türkiye'de Beş Sene*, Haz. Muzaffer Albayrak, Yeditepe Yayınevi, İstanbul 2011.
- Say, Yağmur. *Türk İslam Tarihinde ve Geleneğinde Seyyid Battal Gazi ve Battalname*, EskişehirValiliği Yayınları, Ankara, 2009.
- Seçer, Turhan. *Anılarla Çanakkale Cephesi Neticesi*, Genelkurmay Başkanlığı Yayınları, Ankara 2008.
- Selçuk, Mustafa. “Çanakkale Savaşları Sırasında Osmanlı Hükümeti'ni ve Padişahı İstanbul'dan Taşıma Planları”, <http://www.atam.gov.tr/dergi/sayi-70/canakkale-savaslar-sirasinda-osmanli-hukümetini-ve-padisahi-istanbuldan-tasima-planlari> Erişim: 28.03.2015
- Semiz, Yaşar. “18 Mart 1915 Çanakkale Deniz Savaşı: Sebepleri, Gelişimi ve Sonuçları”, *SÜ Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, Güz 2003, S:14, 221- 247.
- Sepetçioğlu, M. Necati. *Türk-İslam Efsaneleri*, Yağmur Yayınları, İstanbul 1975.
- Seyfettin, Ömer. *Beyaz Lale*, Bilgi Yayınevi, Ankara 2000.
- Seyidoğlu, Bilge. *Erzurum Efsaneleri*, Erzurum Kitaplığı, İstanbul 2005.
- Sonumut, Güldener. “Büyük Savaş Biteli 90 Yıl Oldu”, *NTV Tarih Dergisi*, S: 1, Şubat 2009.
- Suruç, Salih. *Kâinatın Efendisi Peygamberimizin Hayatı C. I*, Nesil Yayınları, İst. 2004.
- Süslü, Azmi. “Nusret Mayın Gemisi ve Cevat Paşa'nın Rüyası”, *ATAM Dergisi*, C. VII.
- Şahin, Halil İbrahim. “Seyyid Ali Sultan Velâyetnamesindeki Olağanüstülüklerle İlgili Bazı Motifler Üzerine Bir Değerlendirme”, *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Velî Araştırma Dergisi*, S: 53, 2010, 315–330.
- Şahin, Haluk. “Çanakkale'de Bitmeyen Savaş”, http://www.radikal.com.tr/yazarlar/haluk_sahin/canakkalede-bitmeyen-savas-774840, Erişim: 18.01.15
- Şama, Ekrem. *Şu Boğaz Harbi: Bir Başka Açından Çanakkale Savaşları*, Gonca Yayınevi, İstanbul 2004.
- Şenocak, Kamil. *Ali Haydar Efendi; İki Devrin Ulu Hocası*, Yasin Yayınevi, İstanbul 2007.

- Tahrallı, Mustafa. “Seyyid Ahmed er-Rifâi”, *Mezhepler ve Tarikatlar Ansiklopedisi*, Tercüman Aile ve Kültür Kitaplığı Yayınları, İstanbul 1987.
- Tahsin Paşa, *Abdülhamit – Yıldız Hatıraları*, İmge Kitabevi, Ankara 2008
- Tanpınar, Ahmet Hamdi. *Beş Şehir*, Dergâh Yayınları, Emek Matbaacılık, İstanbul 1999.
- Tanrıöver, Hamdullah Subhi. *Günebakan*, Haz. Fethi Tevetoğlu, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, İzmir 1987.
- Taşkıran, Cemalettin. “18 Mart Çanakkale Deniz Savaşı”, <http://www.atam.gov.tr/dergi/sayi-73/18-mart-canakkale-deniz-savasi> Erişim: 21.01.15
- Tatçı, Mustafa; Çeltik, Halil. *Türk Edebiyatında Tasavvufi Rüya Tabirnameleri*, Akçağ Yayınları, Ankara 1995.
- Thomazi, A. *Çanakkale Deniz Savaşı*, Çev. Hüseyin Işık, Genelkurmay Başkanlığı Yayınları, Ankara 1997.
- Thompson, Stith. *Motif Index Of Folk Literature*, Indiana University Press, Bloomington/Indianapolis 1955.
- Tunçoku, Mete. *Anzakların Kaleminden Mehmetçik*, TMBB Yayınları, Ankara 2005.
- Turan, Mustafa. *Destanlaşan Çanakkale*, Cihan Yayınları, İstanbul 2012.
- Türkçe Sözlük*, TDK Yayınları, Ankara 2005.
- Türkmen, Zekeriya. “Çanakkale Savaşlarında Kara Harekâtı”, *Çanakkale Savaşları Tarihi C. IV*, (Ed. Mustafa Demir), İstanbul, 2008, 2175.
- Türktaş, M. Metin. *Denizli Efsaneleri*, Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Denizli 2012.
- Uğurlu, Alaattin; Aydın, Bahattin vd. Genel Meteoroloji Eğitimi Hidrometeoroloji Ders Notu, Devlet Meteoroloji İşleri Genel Müdürlüğü, Ankara 2009.
- Uğurluel, Talha. *Çanakkale Savaşları ve Gezi Rehberi*, Kaynak Yayınları, İstanbul 2012.
- Ulu, Cafer. “Çanakkale Muharebeleri Sırasında Basının Propaganda Aracı Olarak Kullanılması: Harp Mecmuası Örneği”, *Çanakkale Araştırmaları Türk Yıllığı*, S. 12, Bahar 2012, ss. 61-83.
- Ustaosmanoğlu, Mahmud. *Efendi Babam Ali Haydar Efendi Buyurdu Ki*, Ahıska Yayınevi, İstanbul 2012.
- Uyanıker, Nursel. *Eyüp Sultan Türbesi Etrafında Teşekkül Eden Efsanelerin Tespiti Ve İncelenmesi*, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yayımlanmamış Doktora Tezi), İstanbul 2011.
- Ürük, Yaşar. *İzmir Efsaneleri*, Heyamola Yayınları, İstanbul, 2012
- Üryânîzâde Ali Vahid. “Çanakkale Cephesi’nde Duyup Düşündüklerim”, Çev. Yusuf Sağır, *Çanakkale Araştırmaları Türk Yıllığı Yıl: 11, Bahar 2013, Sayı: 14, s. 159-178*
- Vakkasoğlu, Vehbi. *Bir Destandır Çanakkale*, Nesil Yayınları, İstanbul 2008.
- Vakkasoğlu, Vehbi. *Osmanlı’dan Cumhuriyet’e İslam Âlimleri*, Nesil Yayınları, İstanbul 2005.
- Yağbasan, Kudret Yıldırım. *Malatya Efsaneleri*, Malatya Valiliği Malatya Kitaplığı Yayınları, İstanbul 2013.

- Yakıcı, Ali. “Çanakkale Savaşları Etrafında Oluşan Menkıbelerin Türk Folkloru İçindeki Yeri”, ATAM Dergisi, C. 10 S. 30, Kasım 1994, ss. 599-602.
- Yaran, Rahmi. “Şehitlik ve İlgili Fıkhî Hükümler”, *M.Ü. İlahiyat Fakültesi Dergisi*, S: 42, 2012, ss. 211-220.
- Yavuz, Muhsine Helimoğlu. *Diyarbakır Efsaneleri*, Doruk Yayınları, Ankara 2007.
- Yel, Ali Murat. “Hurafe”, *TDVİA*, C. 18, İstanbul 1998. ss. 381-382.
- Yıldırım, Dursun. *Türk Bitiği*, Akçağ Yayınları, Ankara 1998.
- Yılmaz, Ömer Naci. *Hüzünlerin Sultanı: Abdülhamid Han*, Adım Kitap, İstanbul 2009.
- Yüce, Abdülhakim. *Şehitlik ve Şehitlerin Hayatı*, Nil Yayınları, İstanbul 2000.
- Yüce, Kemal. *Saltukname’de Tarihi, Dinî ve Efsanevi Unsurlar*, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara 1987.
- Yüksel, Hasan Avni. *Türk-İslam Tasavvuf Geleneğinde Rüya*, MEB Yayınları, Ankara 1996.

İNTERNET KAYNAKÇASI

<http://www.canakkale.org.tr/index.php/anlatalanlar/yazarlarlarrehberler?task=detay&id=44&katid=1> (21.03.15)

http://tr.wikipedia.org/wiki/L_D%C3%BCnya_Sava%C5%9F%C4%B1 (20.01.15)

http://tr.wikipedia.org/wiki/Ar%C4%B1burnu_Cephesi#.C3.87.C4.B1karma (20.01.15)

http://www.sevde.de/Fikhi/U/uyaniklik_halinde.htm (19.01.15)

http://www.milligazete.com.tr/haber/Muhammed_Ikbal_bugun_dogdu/266394#.U8OCWfl_uCk (14.07.14)

<http://atam.gov.tr/wp-content/uploads/004-Abdullah-ilgazi-Mustafa-Biyikli.pdf> (09.06.14)

http://mutlulugunsifresi.com/fetih-suresinin-esrari-ve-faydalar.html#.U5XGb_1_uCk (09.06.14)

<http://www.canakkaleicinde.com/csattden-seyit-onbasi-aciklamasi.html> (07.06.14)

<http://www.hayrettinkaraman.net/yazi/laikduzen/4/0068.htm> (05.06.14)

<http://www.moralfm.com.tr/canakkalenin-sarikli-mucahidleri-cn148974.html> (28.05.14)

<http://www.somuncubaba.net/detay.asp?HID=3039&k=27> (28.05.14)

<http://www.diyantdergisi.com/diyant-dergisi-34/konu-544.html> (18.05.14)

<http://www.canakkale.gen.tr/aktuel/oykuler.html> (12.05.14)

<http://dardanel1915.tr.gg/07> (10.05.14)

<http://www.izafet.net/threads/canakkale-savasinda-silahini-birakmayan-asker.671746/> (09.05.14)

<http://www.rehberliksitesi.com/pakistan-a-neden-yardim-etmeliyiz/5469> (07.05.14)

http://www.zaman.com.tr/cuma_sultanlarin-basinin-taci-olan-sultan_2085008.html (03.05.2013)

<http://kuran.diyant.gov.tr/meal.html> (09.06.2015)

KAYNAK ŞAHİS LİSTESİ

Ad Soyad	Doğum Tarihi	Doğum Yeri	Öğrenim Durumu	Meslek
Alaaddin GÖREN	1950	Kumköy, Eceabat	İlkokul	Köylü
İbrahim ÖZDEN	1965	Kumköy, Eceabat	İlkokul	Kahveci
Mustafa YILDIZ	1965	Merkez, Çanakkale	Lisans	Memur
Necati KAZAK	1944	Bigalı Köyü, Eceabat	İlkokul	Köylü
Nuri ERKAN	1940	Beşyol Köyü, Eceabat	İlkokul	Köylü
Emin DUYAR	1965	Büyük Anafartalar Köyü, Eceabat	Lise	Köylü
İbrahim KOCADANLI	1952	Bigalı Köyü, Eceabat	İlkokul	Köylü
Nazire YILMAZ	1979	Kurşunlu Köyü, Çanakkale	İlkokul	Ev Hanımı
Semra SAYILGAN	1954	Kilitbahir Köyü, Eceabat	İlkokul	Ev Hanımı
Nezahat GEZEN	1970	Kilitbahir Köyü, Eceabat	İlkokul	Köylü
-	-	Alçıtepe Köyü, Eceabat	İlkokul	Köylü
Sahiye BOZ	1952	Kocadere Köyü, Eceabat	İlkokul	Köylü
Erdal KALINBACAK	1960	Kumkale Köyü, Eceabat	İlkokul	Köylü
Kenan TÜMTÜRK	-	Halileli Köyü, Çanakkale	İlkokul	Köylü
Rahmi SILI	-	Halileli Köyü, Çanakkale	İlkokul	Köylü
Hüseyin PIRYAR	1958	Beşyol Köyü, Eceabat	İlkokul	Köylü
İsmail DENİZ	1985	Bigalı Köyü, Eceabat	Ön Lisans	Din Görevlisi
Erol KOCADANLI	1952	Bigalı Köyü, Eceabat	İlkokul	Köylü
Feraim ÇETİN	1940	Bigalı Köyü, Eceabat	İlkokul	Köylü
Ahmet MENTEŞ	1952	Bigalı Köyü, Eceabat	İlkokul	Marangoz
Gülşen OKTAY	1960	Yeniçiftlik Köyü, Biga	İlkokul	Ev Hanımı
Süreyya TEKİN	1967	Kocadere Köyü, Eceabat	İlkokul	Köylü
Mehmet ERGÜL	1969	Demirtepe Köyü, Gelibolu	İlkokul	Köylü
Haşim Hayati ÖGE	1970	Babakale Köyü, Ayvacık	İlkokul	Köylü